

35. 14.

2.219

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.



TARTALOM:

m.: Politikai romantika. — Tisza István Désen. — Bródy Sándor: A nadrág. — Gorkij Maxim: Fegyencek világossága. — B. S.: Rákosi Jenő húsz kötete. — Telekes Béla: Dal a múzsáról. — Szávay Gyula: Csokonai köszöntése. — Gelléri Mór: A legfurcsább vasárnapi munkaszünet. — Michel Provins: Az elmélet. — Szilágyi Géza: Versek. — Anatole France: Donna Mária d'Avalosnak és Don Fabricio, Andria hercegének a története. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Ifj. Méray-Horváth Károly: Mikroszkópos látásunk legújabb határai.

302214

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszú, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló dísművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy óra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

WANAUS JÓZSEF fényképezeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz. Telefon 867



Köhögés, rekedtség és hurut ellen
nincs jobb a

R É T H Y - f é l e
pemetefű cukorkánál!

Vásárlásnál azonban vigyázzunk
és határozottan RÉTHY-félét kérjünk,
mivel sok haszontalan utánzata van.

— I doboz 60 fillér. —

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

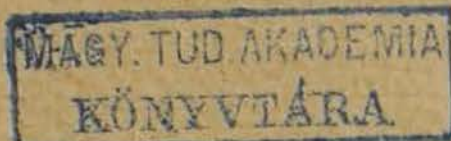
RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt ruhabeecserélési módozatot, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb elvilágosítást az üzletben

Felsőbb zongoraoktatást

ad egy művészileg képzett fiatal uri hölgy előkelőbb családban, de csakis haladottabbnak. Nem annyira nagyobb fizetést keres, mint inkább kellemes elfoglaltatást tehetségesebb tanítvánnyal.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság



Politikai romantika.

A holnap forradalma.

Nagyon érdekesnek találjuk — főképp írója egyéniségénél fogva — az alábbi elmélkedést, mégis: nem a mi véleményünk s így csak a Jövendő ismert elvénél fogva adjuk közre.

Akik azt hiszik, hogy hiába való beszéd, ami itt következik, azoknak — nem bánom — ha igazuk lesz. De nekünk, a napi jelenségekkel foglalkozóknak, ha nem akarunk üres krónikások lenni, mesterségünkhöz tartozik minden mán keresztül a holnapot nézni.

És a mának jelenségein keresztül — nem tehetek róla — nem bánom, ha távolállónak is tartanak érte — látom a holnap forradalmát.

Vesztett poklok: dehogy a hárszabályok miatt!

Látom, amint az új hárszabályokkal Tisza egy-kettőre végez az obstrukció hőseivel.

A bölcs államférfiak, ugyszinte a tehetős mágnások és főpapok, valamint az obstrukció hősei — szörnyen konykok szokásaikban — kifutnak az utcára:

— Látjátok, kidobtak bennünket!

És az utcának ez legalább is visszatetsző.

Tisza még egyszer kidobja őket és megint az utcára kerülnek.

Az útca már nem is nevet. Únja.

Ettől fogva már nem volna érdemes az embernek magát kidobatni. Igen ám, de ha ki nem dobják az embert, akkor a kutya se veszi észre.

Tehát valamikép úgy kell az embernek magát kidobatni, hogy odakünn ne únják. Miután pedig mindent, ami a parlamentben benn van már, halálra únt a magyar, meg fogják próbálni olyasmivel, ami nincs benn a parlamentben.

Ami pedig nincs benn, az a nép. Bánja az ördög most már, akár szociálista, akár papos. De a nép. Eddig csak azt ismerték népnek, amely szavazott, most nem marad más hátra, mint az, amely még nem szavazott.

Tehát az a nép, amely még nem szavazott, az kerül most divatba. Valahányszor ki fognak dobni egy-egy urat, meglátjátok, mind azt fogja kiabálni:

— Titeket dobtak ki; azt a népet, amely nem szavaz. A ti jogaitokért szálltunk síkra stb. stb.

No, ez már maszlag. És ki fog sülni, hogy kitűnő maszlag. Hiszen bármely képviselő egyszerre 30.000 darab embert kaphat kíséretül kölcsön a cucilista vezérektől. Olyan divatba is fognak kerülni a szocialisták, hogy talán maguk is megdöbbennek. Hogy az hihetetlen? Csak várjuk meg a holnapot. Még Rakovszky sem lesz tőlük ment. Ő a koalíció nagymestere. Az lesz csak a koalíció: a cucilisták és a klerikálisok egy mederben. (Hisz mindkettő a választási reformtól várja az új erőt.) A koalíció örömeire pedig hoggyne énekelné Rakovszky még a Marseillaisét is.

De ez már kezd komoly dolog lenni. Kezd a rendőrség

dolgába tartozni. Szétosztás. Lovasrendőrség. Egy kis taposás. Szóval, ami már ismeretes ebből a fajtából.

Benn interpellációk: mi lesz a választási reformmal?
És elbődül a nép:

— Jogot a népnek!

Már nemcsak a szociálista. Ez már fegyelmezett tömeg, amely csak akkor bődül, ha jelt adnak. Hanem a vérszemet kapott klerikális tömeg is.

A szociálistára még lehetne valahogy lövetni. De a klerikális tömegre nem lehet. Miért, miért nem? Hát nem lehet.

De Tisza kemény nyaku legény. Ha ő egyszer keresztbe feküdt az úton, ő onnan föl nem kel, hogy útat nyisson. Nem ő, az ő alkibiadeszi erkölcsi nem engedik.

Hanem most is fenyegetésre fogja a dolgot:

— Lövetek, ha rend nem lesz!

És lövetni fog.

De csak egyszer. Egyetlen egyszer.

Ennyi lesz a forradalom.

Azután következik — egy új államalakulás. És a dinastia dolgában is egy kis kellemetlen szövődés.

És ez a loyális Andrássy Gyula előtt — bár nem beszél róla — nagyon is konkrét és aggodalmas ügy; a túldinasztikus Tisza István előtt pedig — messze álom. Néha tudjuk az álmainkat, néha nem. Olykor elmondjuk — olykor eltitkoljuk.

m.

Tisza István Désen.

Deésről, nyilván nem hívatásos írótól, kaptuk az alábbi sokszavú, dilettáns irást, amely — bármily tiszteletreméltó legyen is az alaptendenciája, — csak ebben a rendkívüli időben kerülhet itt az olvasó elé, így is csak azért, mert bőbeszédűsége ellenére is nemcsak jellemző adattal van tele, hanem mert messze, messze kilátást nyújt a jövőbe. Mielőtt ezekről szólanánk, szabadjon megjegyezni kettőt: egy az, hogy ami e dolgozatban a miniszterelnök családi és vallásos érzületére vonatkozik, ahhoz még az érdekesség szempontjából is semmi közünk, vagy — ami ez érzületekből az asszonyokat illeti — azok előtt tisztelettel hajlunk meg. Másik jegyzetünk, hogy köszönjük az előttünk ismeretlen írónak — Barátosi urnak — ezt a levelet, másrészt bocsánatot kérünk az olvasótól, hogy egy irodalmilag nem kész, de érdekes, habár sokban naiv munkát adunk közre.

A tárgyhoz való mondani valóink ezek: a deési levélből három dolog tűnik ki. Az első, hogy Tisza Istvánon magán is rajta van a világ felé biztosnak látszó hit, de befelé kínosan nehéz melancholia azért, amit cselekszik. Elhatározottan cselekszik, de legalább is Isten kell neki, hogy túlzott önbizalmát — Andrássy szerint nagyzási mániáját — megokolja. Biztosnak látszik még, hogy ez a magyar Cromwell — mint ahogy a deési levél írja — amilyen purítán lehet ő maga, annyira el van határozva, hogy a sablonos két fogalommal, az erőszakkal és a korrupcióval akar rendet csinálni. (Ez attavisztikus vonás benne, nem új, mégis mintha különös szenvedélye nem volna hozzá és az expiálásért előre is reménykedik, talán mélyen elmerülve imádkozik.) Nagyon jellemző — és e levél után kiélesedik — a miniszterelnök kortesképessége, amely valóban igen nagynak mutatkozik és ha minden választó községben ő védhetné az ügyét és támadhatná ellenfeleit — főképp a protestánsok előtt — az ő ügye, amely

immár személyes felülkerekedésüvé változott: nyert, sőt bizonyos ideig nyugalmas ügy lenne. E férfiú valóban képes arra, hogy mindennél többre tartott emberi méltóságával kis emberek előtt megalázkodónak láttassa magát, főképp ha azok — protestánsok, vagy legalább ilyen érzületűek.

Tisza István magába vonúl, izgat ha kell, a nemzet eljárási erejének deklarálja magát, de veszedelmes, mert messzire való számítónak mutatkozik. Ime, most kitűnik, hogy akik — barátai is — a programját lemosolyogták, mert az állami tisztviselők helyett a jegyzőket favorizálta, látják, hogy már akkor a téli választásra és azokra gondolt, akik a választókat behozták. Erősek az ellenfelei, az ellenképe, Andrássy Gyula gróf politikai művészet dolgában messze és magasan fölötte áll, mégis: a vezető államférfiúnak a messze jövőre való készülődései és előre, évekre szőtt tervei, amit kell, hogy megérezzünk, félelmeseknek mutatkoznak. A levél bennünket úgy impresszionál, hogy minden királyhűsége dacára — a távoli jövőben — nem a Regnum marianumra gondol . . .

A dési nagy református templomban már javában zongték az áhítattal eltelt hívek a szeretet ünnepének első napján az «Örömmel jövök szent hajlékomba» kezdetű zsoltárt, amikor egy oldalajtón komor kinézésű társaság vonult be lassan, méltóságteljesen, egyiküknek se ült arcán a karacsony minden fájdalomtól megkönnyítő, csendes boldogsága, hanem úgy tűntek föl az egyház magas, ódon, dísztelen falaitól tompán visszavert ének szívbe szálló hangjai között, mint roppant súlyos bánattól lesujtott némberek, akik nem vigasztaló szavakat jöttek hallgatni a pap ajkáról, hanem valami halotti búcsuztatót.

Elől két sűrűen lefátyolozott, középtermetű hölgy jött, akik, amint a középre értek, a többi ülő hölgyek között mindjárt helyet foglaltak. A hölgyek után Szolnok-Doboka és

Beszterce-Naszód főispánja ment, akit egy magas, negyvenes évekre járó, a gondok redőitől sűrűen beárnyékolt homloku, mélézó kékszemű férfiú követett. Ruházata semmiben sem különbözött egy szegényebb fizetésű hivatalnokétól, felöltője kávészínű és kopott volt. Ekkor a pap már az imába belefogott.

Ez a magas, komor arcú férfiú szerényen az első padban, a főispán mellé húzódott és összetett kezekkel, a padon fekvő rongyos bibliára sütött szemekkel, a legbensőbb buzgósággal hallgatott; mellette a főispán ábrándozó arcú, cérnakáplár diákcsemetéje állott, emellett egy nagyon kövér, pufók arcú úrfi szenteskedett szintén összefűzött kezekkel s egy apostolnak is beillő mennyezetre szegzett tekintettel. A pad mögött elgondolkozva magas homloku, első tekintetre nyugutának látszó jogász állott, aki folytonosan ama magas, bánatos férfiút nézte.

A pap abbahagyta a Miatyánkot és fölzendült a «Téged Isten dicsérünk», amire újból énekelni kezdtek mind a hívők, a főispán s a magas úr kivételével.

A magas úr mintha semmivel se látszott volna törődni, ami körötte történik, szelíd tekintete olykor megakadt egy-egy pillanatra valamelyik hívő arcán, vagy egy oszlopon, de aztán elmélázott és ilyenkor olyan kínos sötétségű felhő szállott arra az arcra.

A pap újból beszélni kezdett, amire mindnyájan leültünk. Találgatóztam, vajjon ki lehet ama vallásos magas úr, aki a papnak egy gondolatát se hagyja elrepülni és ha valami velősebb dolgot mond a szónok, magába merül egy pillanatra s lecsüggeszti fejét, sőt, mintha egy könnyet vettem volna észre azokban a megtört sugárú, bánatos kék szemekben, amikor így beszélt a pap:

«Ha egyik ország legyőzi a másikat, akkor a győző nemzet minden városában nagy, diadalmi mámorban úszó ünnepeket ül s az egész hon magára az örömtől, vígságtól, a köz dicsősége miatti boldogságtól ragyogó képet ölt, ez azonban csak külszin híveim, s lepel, amely alatt ezer és ezer bánatos, a fájdalomtól megtépett szívű család zokog, jajgat a legkedvesebbekért, akiket az irtó háború tőlük elragadott.»

Az a kávészínű, kopott kabátos férfiú nagyon kezdett nekem imponálni, bizonyosra vettem, hogy a jámbor ember a mellette ülő ifjak nevelője, de már ekkor mindjobban terjedő sugdosást vettem észre a templomban, főképp az úri padokban, meg a nagyságák között s nagy ámulatomra azt láttam, hogy minden szem az én puritán nevelőmet kezdi figyelni és hogy minél többen néznek rá, ő annál ihletteltebben és áhítatosabb arccal nézi a prédikátort.

Egyszerre csak kipattant a titok, most már mindenki tudta, kivéve a mögöttem ájtatoskodó vargákat, meg a hátrább bóbiskoló gazdákat, hogy ama valóságos ó-kori szentként padjában ülő férfiú a főispán mellett nem más, mint Magyarország legelső és legnagyobb hivatalnoka, gróf Tisza István. Most már mindenki őt nézte, senki se figyelt a pap szavaira, csak ő egyedül. Lehet, hogy a pap is észrevett valamit a megváltozott kedélyállapotu hívőkön s hamarosan befejezte beszédét. Ujból fölhangzott a zsoltár, de most már csak a kórus zengte, már befejeződött az istentisztelet s az alacsonyabb rendűek özönleni kezdtek kifelé, amikor Tisza még mindig ott állott kezeit összekulcsolva, valami kínos merengésbe merülve . . . A főispán figyelmeztetésére, mintegy felriadva, odahagyta helyét és a sorba állani kezdő polgárok között mindenkit óvatosan kikerülve, ment ki a templomból.

Künn egyetlen hangot se szólt környezetéhez, hanem komoran, gyászosan, amint jött, indult vissza a társaság a megyeházába.

Az utcán álldogálók kalapjaikat alig megbillentve köszöntötték a főispánt és ezeknek a susztereknek, hordároknak a mellette haladó miniszterelnök nagy alázattal nagy kalapot emelt. . . .

Egyik ismerős csizmadiám, amint mögötte Tisza elha'adt, megkérdezte kollégájától, hogy ki az a szomorú úr, aki a főispán mellett megy? A másik fontoskodva, mint aki tudja, rávágta, hogy valami erdélyi földbirtokos az, ő méltósága familiájából, akinek maholnap eldobolják a dominiumát, eljött tehát a befolyásos és gazdag atyafihoz, hogy ne lássa ősi vagyona elbitangolását. Az ipse persze hazudott, de tényleg, aki jól megfigyelte eme magas, komoly lépésű, szótlan, mogorva férfiút, hogy a templomban mekkora buzgósággal csüngött az Isten szolgája szavain és mint mormolta halkan az imát, úgy tünt föl, mint akinek veszett rosszul áll az ügye és az egek Urától vár segítséget, amire nagyon rászorult. És mi, akik láttuk őt a templomban egyszerű, őszinte arcával, egy igazi vallásos emberhez méltó alázatos viseletével, ha akkor minket hív segítségül, csak őt látva és nem olvasva amit a lapok írnak róla, még a pokol fenekére is követtük volna, akkora hatással volt reánk. De most, amint magányos szobámban e sorokat írom és kiszakítva érzem magam az ő személye búvköre alól, egész véletlenül egy nagy férfiú jut eszembe, Cromwell, a puritán . . .

A nadrág.

Az asszony alkuszik.

Írta: Bródy Sándor.

Már reggel volt, de a lámpa égett a konyhában; télen, ünnep előtt. Egy asszonyka melegedett a tűzhelynél és vitázott az olcsó cseléddel, akinek nem a napi munka, hanem az ünnepi estve járt az eszében. Az asszony is az estvére gondolt, komoran és haragosan, mert még csak ötlete sem volt, hogy miből és miféle meglepetést szerez a három gyermekének. Egyelőre az urát szídta, aki oly kiméretlen volt és a földbe ment, mielőtt a gyerekeket fölnevelte volna.

— A gazember; ne legyen nyugta a földben! — így gondolkozott a külömben szelíd asszony, miközben főzte a reggelit, lefölezte a tejet és bírálta az urát, aki — amíg élt és élni tudott — nem éppen rosszkeresetű zenész volt. Nem született cigány, hanem alapjában véve fehér ember volt, amolyan félművész, akit mindenféle véletlenek cigánysorba sodortak bele.

— A gazember! — ismételte, de most már hangosan a még fiatal, de meggörbedt asszonyka, aki az ünnep kedvéért megmosta a még egészen fekete haját és nyilván daczból — gyásza ellenére — bekötötte kackiásán fehér kendővel.

A dac, meg a harag azonban nem használt, az elpihent férfi nadrágzsebét — mint rendesen — nem lehetett kikukattatni összegyűlt bankók után. De ha pénz nem is volt, — kopp hó — gondolta magában a vagyontalan özvegy, valahol, valamelyik szekrény aljában kell egy nadrágnak lenni. Ami az elköltözött után megmaradt, azt lassankint mind eladogatta, de ez a ruhadarab megmaradt: babonából tartotta meg, vagy senkinek sem kellett? Valószínű, hogy nem akadt vevője, a nadrág nagyon furcsa volt, drága, de fehér posztó, amilyent nem viselhetett senki, csak egy nagyon furcsa em-

ber, aki komoly és nehéz melódiákkal volt tele, mégis arra rendeltetett, hogy cifra meg könnyü dallamokkal mulattassa az éjszakai közönséget.

— A nadrágot hozza ki; hívja fel egy házalót! — mondá az asszony a cselédnek nagy elhatározással, de kevés reménységgel. És a konyhaasztalon csakhamar megjelent a ruhadarab, majd feljött a házaló is, aki oly öreg volt, hogy nem lehetett tudni, délről, északról jött-e, micsoda hitet vallott, milyen nyelven beszélt.

Nevetett a nadrágra és az első pillanatban nem is akart szóba állni vele. Egyszerre köszönt és egyben bucsuzott.

— Ezért hívtak föl?

De a következő pillanatban, mintha valaki ingerelte volna, visszafordult:

— Hol az az úr, aki ezt a nadrágot viselte? Az külön gyártathatta magának hozzá a posztót! — mondá gúnyosan.

Az asszonyka a konyha cement-padlójára mutatott:

— Lent!

— Fiatalon?

— Nem. Negyvenkilencéves volt. Már volt egy betett szemfoga is.

Ez utóbbi mondatot az özvegy inkább magának mondta.

— Ne tessék haragudni, csak úgy kérdezem, micsoda mesterségen volt? — kérdé a vénebbnél-vénebb ember.

— Zeneszerző! — mondá a nő szelíd, de nem céltudatlan büszkeséggel. — Bár egyszerű, a legutolsó iparos lett volna! — tette hozzá aztán haraggal, ami ártott különben kedves fejének.

— Ugy?! — szólt a házaló és tapogatta, fogdosta az öltözetmaradványt, amelyen a vasalás — középiött — még azon friss volt.

— Ugy?! — ismételte az öreg és fokozódó érdeklődéssel kérdezte: — mi az a zeneszerző?

Választ azonban nem várt, hanem a gyakorlati lélektan minden törvénye ellenére kimondta nyíltan, hogy a nadrág tetszik neki, lehet róla szó. Mire leültették, törkölypálínkával kínálták meg — véletlenül volt még a háznál — és az okos

és derék asszonyka, amíg reggelizett, nemcsak tárgyalt, de beszélgetett vele.

— Lássa, — mondá — nekem nagyon rossz férjem volt. Egész éjjel muzsikált és hajnalban elment más helyiségekbe, hogy másokat hallgasson. Reggel akart aludni, amikor nekem klopfoltatni és tisztogatni kellett.

— Bolond ember volt, — erősítette meg a házaló is, de nyomban hozzátette: — bolond volt, hogy ilyenkor fel nem kelt és a ténsasszonyt meg nem verte! . . . A nadrág azonban szép, finom szövet! — szólt a nagyszakálú, kóbor ruhakereskedő, hogy el ne mérgesítse a vitát.

— Ritka darab! Ilyenekben járt a megboldogult télen is! — jegyezte meg az asszony, most már nem rosszkedvű gúnyolódással.

— Az egyik férfi ilyen, a másik olyan; az asszony mind egyforma, azért kell, hogy odasímuljon az egyikhez is, a másikhoz is! — mondá az öreg olyan világos és rendes beszéddel, hogy a nő megijedt tőle, egyszerre csak nem tudta, hogy kicsoda, micsoda? De mégis biztosan, egész közönséges házaló volt, aki szerette, hogy itt felmelegedett, pálinkát kap és esetleg egy kis üzletet is csinál.

— Nekem van egy fiam, aki szereti az ilyen ruhát, annak venném meg, az is olyan különös ember, mint a ténsasszony ura volt; nem jár haza rendszeren, a holnapi napot keresi, a tegnapit kutatja, és mindenkivel azt szeretné elhíttetni, hogy ő nagy úr, még azzal a bútorkereskedővel is, akinek a kis kocsiját végighúzza a városon, hogy majd megszakad bele.

— Maga, bácsi, mindent tud! — mondotta az özvegy; nem lehetetlen, hogy azért, hogy az öreg embert hiúságában ki-kezdje és a nadrág árán szebb játékot vehessen a gyermekeknek.

— Tudunk valamit, — szólt az öreg — gyövünk, megyünk, veszünk, eladunk. Tapasztalunk egyet-mást. Csak a fiam, az nem ért ehhez.

Az asszony nem felelt, megreggelizett és az üzletet szeretne volna már lebonyolítani, hogy biztos legyen a dologban. A gyerekek is — a legidősebb hat éves — mozgolódnak, ébre-

ber, aki komoly és nehéz melódiákkal volt tele, mégis arra rendeltetett, hogy cifra meg könnyü dallamokkal mulattassa az éjszakai közönséget.

— A nadrágot hozza ki; hívja fel egy házalót! — mondá az asszony a cselédnek nagy elhatározással, de kevés reménységgel. És a konyhaasztalon csakhamar megjelent a ruhadarab, majd feljött a házaló is, aki oly öreg volt, hogy nem lehetett tudni, délről, északról jött-e, micsoda hitet vallott, milyen nyelven beszélt.

Nevetett a nadrágra és az első pillanatban nem is akart szóba állni vele. Egyszerre köszönt és egyben bucsuzott.

— Ezért hívtak föl?

De a következő pillanatban, mintha valaki ingerelte volna, visszafordult:

— Hol az az úr, aki ezt a nadrágot viselte? Az külön gyártathatta magának hozzá a posztót! — mondá gúnyosan.

Az asszonyka a konyha cement-padlójára mutatott:

— Lent!

— Fiatalon?

— Nem. Negyvenkilencéves volt. Már volt egy betett szemfoga is.

Ez utóbbi mondatot az özvegy inkább magának mondta.

— Ne tessék haragudni, csak úgy kérdezem, micsoda mesterségen volt? — kérdé a vénebbnél-vénebb ember.

— Zeneszerző! — mondá a nő szelíd, de nem céltudatlan büszkeséggel. — Bár egyszerű, a legutolsó iparos lett volna! — tette hozzá aztán haraggal, ami ártott különben kedves fejének.

— Ugy?! — szólt a házaló és tapogatta, fogdosta az öltözetmaradványt, amelyen a vasalás — középuitt — még azon friss volt.

— Ugy?! — ismételte az öreg és fokozódó érdeklődéssel kérdezte: — mi az a zeneszerző?

Választ azonban nem várt, hanem a gyakorlati lélektan minden törvénye ellenére kimondta nyíltan, hogy a nadrág tetszik neki, lehet róla szó. Mire leültették, törkölypálinkával kínálták meg — véletlenül volt még a háznál — és az okos

és derék asszonyka, amíg reggelizett, nemcsak tárgyalt, de beszélgetett vele.

— Lássa, — mondá — nekem nagyon rossz férjem volt. Egész éjjel muzsikált és hajnalban elment más helyiségekbe, hogy másokat hallgasson. Reggel akart aludni, amikor nekem klopfoltatni és tisztogatni kellett.

— Bolond ember volt, — erősítette meg a házaló is, de nyomban hozzátette: — bolond volt, hogy ilyenkor fel nem kelt és a ténsasszonyt meg nem verte! . . . A nadrág azonban szép, finom szövet! — szólt a nagyszakálú, kóbor ruhakereskedő, hogy el ne mérgesítse a vitát.

— Ritka darab! Ilyenekben járt a megboldogult télen is! — jegyezte meg az asszony, most már nem rosszkedvű gúnyolódással.

— Az egyik férfi ilyen, a másik olyan; az asszony mind egyforma, azért kell, hogy odasímuljon az egyikhez is, a másikhoz is! — mondá az öreg olyan világos és rendes beszéddel, hogy a nő megijedt tőle, egyszerre csak nem tudta, hogy kicsoda, micsoda? De mégis biztosan, egész közönséges házaló volt, aki szerette, hogy itt felmelegedett, pálinkát kap és esetleg egy kis üzletet is csinál.

— Nekem van egy fiam, aki szereti az ilyen ruhát, annak venném meg, az is olyan különös ember, mint a ténsasszony ura volt; nem jár haza rendszeren, a holnapi napot keresi, a tegnapit kutatja, és mindenkivel azt szeretné elhíttetni, hogy ő nagy úr, még azzal a bútorkereskedővel is, akinek a kis kocsiját végighúzza a városon, hogy majd megszakad bele.

— Maga, bácsi, mindent tud! — mondotta az özvegy; nem lehetetlen, hogy azért, hogy az öreg embert hiúságában ki-kezdje és a nadrág árán szebb játékot vehessen a gyermekeknek.

— Tudunk valamit, — szólt az öreg — gyövkünk, megyünk, veszünk, eladunk. Tapasztalunk egyet-mást. Csak a fiam, az nem ért ehhez.

Az asszony nem felelt, megreggelizett és az üzletet szeretne volna már lebonyolítani, hogy biztos legyen a dologban. A gyerekek is — a legidősebb hat éves — mozgolódnak, ébre-

dezni kezdtek odabent és az aggastyán még mindig filozofált:

— A kedves ura — kérdé — mért halt meg olyan hamar?

— Sokáig kínlódott.

— Ugy? A ténsasszonyt is kínoztá, persze!

— Bizony megtette, amikor csak módja volt rá. Nem volt vele talán egy jó órám se. Mindig csak az idegenekhez volt jó.

— Miért lett volna jó az idegenekhez, ha nem volt jó a magáéihoz, magához?

— Olyan volt. De mit ad bácsi a nadrágér?

— Az, az! — tetette magát az öreg, mintha nem is üzletről, hanem bölcselkedésről lett volna szó. Már a harmadik pohár törkölyt itta meg és tréfálkozni kezdett: — Szeretőket is tartott, ugy-e?

— Nem csak tartott, hanem el is mondta.

— Ha mondta, talán nem is volt igaz. Ha elmondta, talán csak azért mondta, hogy becsülete legyen a ténsasszony előtt. Azt hitte, hogy a fehérszemélyek mind ilyenek. És miért ne lennének ilyenek? Ha . . .

Nem folytatta tovább, pedig egyszerre kitűnt, hogy folyamatosan és magyarul tudja kifejezni gondolatait. Nem lehetett eligazodni rajta, miféle szerzet. Anyjuk a két kis fiút is kihozta, hogy megbámulják és tapasztaljanak. Gyönyörű szép, szőke kis gyerekek voltak; épek, vidámak, nem látszott meg rajtuk, hogy az apjuk elbetegesedett, öreg cigány volt és hogy az ünnepi játékszerek miatt aggódtak volna. Fölmásztak a nagytermetű vén házalóra, megcibálták a szakáliát, a nyjuk biztatására kacagva biztatták:

— Pénzt, sok pénzt adjon az apa nadrágjáért!

A vándor boltos már nem is igen alkudott, az asszonyka bámulatára megadta a kért summát.

— A fiam örülni fog neki, hátha a fiamnak szerencsét hoz! — mondá, föladván üzleti elveit és szokatlan józan-ságát. És fogta, szépen összehajtotta, épp a batyujába akarta tenni az elpusztult zenész különös ruhadarabját. De

amikor ezt cselekedte, nesztelen, mintha nem is lábujjhegyen, de a földet nem is érintve, szinte a levegőben jött volna ki a konyhába egy kis fekete leány, a legnagyobb gyerek és odament hozzá, elvette tőle a nadrágot:

— Az apámé, nem adom!

Az asszonyka, a fiú-gyermekek, de az öreg ember is kissé csodálkozva néztek az akaratos leány-gyermekre. De nem mert vele ellenkezni senkise. A házaló rezignációval szólt:

— Az üzlet visszament!

Kezet csókolt — a pálinka miatt — a hajlott vállú, de fiatal asszonykának, aki a fehér angol-ruhadarabot visszavitte a siffonaljába és még száraz, de már nyugodtabb hangon szólt:

— Gyerekek, öltözni, reggelizni. Ne féljeteK, játék azért estére lesz, küld az a rossz apátok!

— Honnan? — kérdezte az egyik kiválóan józan és szép fiúcska, aki egészen az anyjára ütött.

A feketeszemű, nagy, kócoshajú leány, az apja lánya, minden érzékenykedés nélkül és az allegóriára bizonyosan nem gondolva, a földre nézett, arra mutatott és csendes, nyugodt biztonsággal szólt:

— Onnan. A föld alól. Ahol van.

Fegyencek világossága.

Irta: Gorkij Maxim.

I.

Huszonhatan voltunk — huszonhat élő gép! Nedves pincébe zártak, ahol reggeltől estig gyúrtuk a percek és a kétszersültnek való tésztát. Pincénk ablakai nagy, téglákkal kirakott verembe néztek, amely egész zöld volt a penésztől; az ablakkereteken sűrű vasrostély volt és a lisztporos ablakokon nem hatolt be napsugár. Azért tétetett gazdánk rostélyt az ablakokra, nehogy egy darab kenyeret adhassunk ki az ablakon egy arra menő koldusnak vagy társainknak, akik, mivel nem kaptak munkát, éheztek. Betyárnak nevezett a gazdánk és hús helyett — romlott pacalt adott ebédre...

Szűken, összeszorultan éltünk e kőkoporsóban, melynek alacsony, nehéz teteje majd hogy ránk szakadt. Amellett kormos volt a menyezet, meg pókhálós. Rosszul éreztük magunkat a vastag, piszkos, penészes falak közt... Nem is aludhattuk ki magunkat, ötkor fel kellett kelnünk és már hatkor — a mindennapos egyformaságról eltompulva, kelletlenül ültünk az asztalhoz és abból a tésztából, melyet társaink, míg mi aludtunk, elkészítettek, perccet csináltunk. Voltak, aki reggeltől egész este 10 óráig kezükkel sodorták a nyúlós tésztát, mások meg gyúrták a nagy tészta-darabokat. Egyhanguan karatyolt a víz az üstben, ahol főzték a perccet, gyorsan járt a pék lapátja a kemence aljában, a már megfőtt, csúszós tészta-darabokat a forró kőlapra dobta. Reggeltől estig égett a kemencében, a tűz fénye a műhely falán táncolt, mintha csendesen nevetne rajtunk. Olyan volt a kemence, mint egy mesebeli szörny alaktalan feje, melyet kidug a földből, kinyitja rettenetes száját, élénk piros parázsot hány, meleget lehel ránk és homlokán levő két fekete szelelő lyukkal nézi a mi végtelen munkánkat. Ez a két

mély lyuk volt a szeme — a szörny részvétlen és szenvedélytelen szemei: mindig egyformán, sötéten nézett ránk, mintha elfáradt volna a sok rabszolga nézésében és a bölcsesség hideg megvetésével nézett le, mert nem várt már semmi emberit tőlünk.

Napról-napra, liszt-porban, pizsokban, amit lábainkkal hoztunk be az udvarról, sűrű gőzös levegőben sodortuk a tésztát és csináltuk a sok peracet, melyet verejtékünkkel nedvesítettünk. Maró gyűlölettel gyűlöltük munkánkat, soh'sem ettünk volna abból, a mi kezeinkből kerül ki, fekete kenyeret vagy peracet. Hosszú asztalnál ültünk egymással szemben kilenc-kilenc, gépiesen mozgattuk kezeinket és újjainkat órákon keresztül és munkánkat annyira megszoktuk már, hogy mozdulatainkat nem is követtük többé figyelemmel. Annyira megfigyeltük egymást, hogy mindegyikünk ismerte társának valamennyi ráncát. Nem volt semmi beszélni valónk egymással, azt már megszoktuk és ha nem káromkodtunk — mert az embernek mindig kell káromkodnia, ha más miatt nem, hát a társa miatt — akkor egész idő alatt hallgattunk. De káromkodni is ritkán káromkodtunk — mert ugyan mit vétkezhet a félig döglött ember? — ha olyan, mint egy bálvány — ha minden érzését elnyomja a kemény munka? Csak azokra nézve nehéz és kinos a hallgatás, akik mindent elmondtak már, akik nem tudnak többet mondani; azoknak ellenben, akik el se kezdtek még beszélni, egyszerű dolog, könnyű a hallgatás... Mégis néha énekeltünk, a mi a következőképen indult meg: a munka közben valaki hirtelen felsóhajtott, mélyen, mint egy fáradt ló és halk vontatott hangú nótába fogott, melynek síró-panaszkodó motivuma enyhítette az éneklő lelki kínjait. Ez az egy énekel, mi előbb szótlánul hallgatjuk énekét, mely elhallgat, elhal a nehéz boltozat alatt, mint a pásztortűz a hűvös, nyirkos őszi éjszakán, ha a szürke égbolt, mint valami nehéz ólomtető a földre szakad. Erre egy másik is vele énekel és — most már két hang vibrál halkán és szomorúan szűk odunk gőzös levegőjében. És hirtelen többen közbe énekelnek — mint egy nagy hullám, olyan az ének, mind erősebb és

hangosabb lesz és úgy tűnik fel, mintha széttolná kőkriptánk nehéz falait . . .

Mind a huszonhat énekel; a műhelyt hangos, rég összezsengő ének tölti meg; de szűk tér a börtön a dalnak: a kőfalhoz vágódik, sóhajt, nyög, sír és tépő, sajgó fájdalommal tölti meg a szívét, megújulnak benne a régi sebek, régi szenvedések . . . Nagyot és mélyen felsóhajtanak az éneklő rabok, némelyik hirtelen váratlanul abbahagyja az éneklést, hallgatja sokáig bajtársai énekét és nemsokára ő is közbe énekel és a nagy hanghullámmal halad. Némelyik, ha megelevenedik fájdalma, egy «ah»-ot rebeg, csukott szemmel énekel és talán úgy tűnik fel előtte a sűrű, széles hanghullám, mintha út volna a messzi távolba, út, melyet a ragyogó nap besugároz és mélyen látja saját magát, amint megy, megy, vándorol . . .

A kemence fénye egyre csak lobog, lobog, a pék lapátjának kopogása szakadatlanul hallatszik a kövön, a víz karatyol az üstben, a tűz fénye táncol a falon, mintha csendesen nevetne rajtunk . . . És mi éneklünk, tompa fájdalomunkat dalban sírjuk el, elsírjuk az élők, az emberek nehéz nyomorúságát, akiktől elrabolták az éltető napfényt, elsírjuk a rabok vágyait. Így éltünk huszonhatan a nagy kőház pincéjében. Az élet nehéz volt, olyan nehéz, mintha vállainkra rakták volna a ház három emeletét . . .

II.

Mégis volt még valami szép az éneken kívül, valami kedves, a mi talán helyettesítette a napfényt. A ház második emeletén egy arany-himzőnő lakott és sok alkalmazottja közt volt a szobalánya, a tizenhatéves Tanja is. Reggelenként kis rózsás arcával és kék vidám szemecskéivel kinézett az ablakon, mely a folyosóról a műhelybe nyílt és csengő, barátságos hangon szólt hozzánk.

— Adjatok peracet, rabocskáim!

(Befejezése következik.)

Rákosi Jenő húsz kötete.

Rákosi Jenő színművei és két Aischilos fordítása jelent meg most húsz kötetben és kapható a Budapesti Hírlap kiadóhivatala útján. Ezeknek a könyveknek nagyobb jelentőségük van, minthogy azokat irodalmi szempontból bírálhánók el, valamint Rákosi Jenő, a cselekvő ember, sokkal több és értékesebb, mint amilyen költő. Más alkalomból, más helyen már módunk volt róla, mint poétáról megemlékezni, véleményünk sokat nem változott azóta sem; azt tartjuk: a színdarab neki főképp azért kell, mert a vérében és a geniejében van, hogy cselekedeteket vigyen vagy vitessen végbe, történelmet szőjjön vagy szövessen. Nem kell hozzá divináció, vagy éles ítélet, ő maga lépten-nyomon elárúlja és kiadja magát: a színpadi poézis klasszikusnak mondható kultusa benne nevezetes és termékeny ugyan, de minden ezirányú tehetségénél és kedvtelésénél — amely egyszer-másszor dicsőséges, sőt úttörő is volt, sokszor eszményinek is mutatkozott — mindennél erősebb benne a munka fanatikus ösztöne, következetes hite önmagában és azokban a dolgokban, amelybe belefog. Semmi sem kicsiny és semmi sem nagy neki; ez, és hogy optikai képessége sajátos oka annak, hogy a húsz kötetben van a mi kicsinyes, aprólékos, és a mértéken — természetesen egy nagy mértéken — alúl marad.

Viszont az életben, a cselekedetekben ezért vannak példátlan sikerei, amelyekhez lépésről-lépésre, vasakarattal és acélösztönnel, de egyszersmind öntudatos életprogrammal megy előre. Ezért izgatnak bennünket szokatlan módon a színdarabjai is, és amikor azoknak nem mindig eredeti, de mindig szilárd, szigorúan komoly és okos konstrukcióját megbámúljuk, mind az jár az eszünkben, hogy merre megy, mit akar, hová kíván jutni ez a férfiú, aki bár túl van a hatvan éven, mintha most akarná kezdeni a munkát, valami nagyobb szabásut, ami a mi szemünkben, de az ő szemében is — hiába ragaszkodik a régi genre-jéhez — több mint az irodalom. Régebben, nem gúnyolódás nélkül, de azért komolyan azt írtuk róla, hogy kultuszminiszter akar lenni, a gúny azóta összezsugorodott, a komoly része megnövekedett. Rákosi Jenő azóta még jelentősebb lett és egy új érában, mint a magyar kultúra cselekvő férfija nagy dolgokat vihet végbe, sokat árthat, sokat használhat, mert a fanatikus, a törhetetlen, a türelmetlen és koncepcióval, sőt reális voltuk ellenére vakmerő tervekkel teli cselekvő — és nem álmodozó — magyar emberek közül való. Nem formás, talán nem is helyes, hogy amikor mint színműíró jelentkezik: mi úgy beszélünk róla, mint a jövő egy politikai tényezőjéről. De a husz kötet írójáról még lesz módunk beszélni, most, hogy róla való gondolatunkat megrögzítsük, talán hiúságból, talán kötelességtudásból idejegyezzük: a magyarság drámájában még igen nagy szerep fog jutni e drámaírónak, aki élete programjának és ösztönének, hogy konszolidált viszonyok közé jusson, részben eleget tett. Most a program

második része következik. Hogy milyen lesz az, ifjúkorunk óta izgat, nem egyszer súlyos előítéletekkel teli az ő rovására, de — úgy hisszük — az ő előítéletei és nem kapacitálható elfogultságai miatt. Ilyen módon, amikor húsz kötet belletrisztikai könyv megjelenését jelezzük: örülünk az alkalomnak, hogy néhány futó megjegyzést tehetünk valakiről, akinek az arca sápadt és fehér, de az alakja csupa gerinc és rugalmasság, aki a háttérben is van, a homloktérben is van, de aki — nekünk úgy tetszik — valamire készül. Kissé babonás félelemmel állunk félre ez igazán sajátságos „kezdő” elől és egyelőre csak azt fogjuk megvizsgálni — helyesebben próbáljuk megállapítani, — mért nem lett külömb poéta, mint amilyen lett? Kitűnő matéria volt, de amily teljes lett mint publicista, majdnem oly arányban fáradt el, mint színpadi író. Érdemes ez ügygyel foglalkozni és fogunk is.

B. S.

DAL A MÚZSÁRÓL.

Irta: Telekes Béla.

Buktam, győztem föl váltva százszor,
Nyertem s vesztettem sok szívet;
Száz dőre vágy, száz dőre mámor
S a józanság úgy hányt-vetett.

S elnyűttem sok rend jó ruhámat
S koplaltam dáridók után;
S nem ölt meg se öröm, se bánat...
Ah, mindaz hívság volt csupán.

Kifosztva, céltalan ha jártam
S nem volt barátom, szeretőm,
Nálam maradt ő a nagy magányban
S vigasztalt ő édes-részvevőn.

És mert ő a legszebb, a legjobb
És mert ő mindent megbocsát,
Ha megcsal a világ s ha meglop,
Soh'sem tör már ajkamra vád.

Ő — nem csal meg, nem foszt ki engem,
Ő nekem adja mindenét:
E rút világról a szívemben
Száz szép álmot sző szerteszét.

S úgy súgja egyre : nem vagy árva
 Örökre veled leszek én.
 Bár merre vet az élet árja,
 Légy bármily dús, bármily szegény.

Ha megmérgeznek női ajkak,
 Ha megmar egy-egy jóbarát,
 Én karmaikból kiragadlak
 S lány szellemkarral fonlak át.

És vértelen hő szellemajkam
 Egy egy dalt súg ajkadra majd :
 É nagy világról lopva, halkán
 Bohó sóhajtást, bús kacajt...

És dalainkat eltanúlják
 A búsulók s a vigadók
 S megédesül a szomorúság,
 S nem keserít a csalfa csók.

Meghalhatsz... s mind, mind elfeledhet
 Véred, barátod, kedvesed,
 De ahol majd valaki szenved,
 Ott föltámasztom híredet.

Csokonai köszöntése.

Mondta : Szávay Gyula.

A költő százesztendő halálának évfordulójára.

Ihlessenek még az összes istenek és különösen az a kettő, akiket úgy szerettél és akik úgy szerettek : az egyik, a kedves, aki kezébe teremtette azt a hív lantot és aztán a másik, a még kedvesebbik, aki még érc státuádra is odanövesztette a venyigét, hogy otthonosan állj a halhatatlanság e magas oszlopán és meglegyen a régi természetes kedved a lantpengetésre — ihlessenek meg az összes istenek és különösen ez a kettő : fényes Apolló és zamatos Bacchus, hogy kedvedre válogassam virágaink mellé a téged üdvözlő szavakat, Csokonai Vitéz Mihály!

Dehogy mondok ódát tehozzád ! Ha én most ódát mondanék, hátat fordítanál nekem, sőt talán olyant mormolna le ércajkad, hogy azt — mint egynémely versedet egykor — most is csak pontozva mernék kiszedni a lipcsei typografusok. Nem jöttünk mi se szónokolni, se imádkozni ide, s nem is frástudók és farizeusok azok, akik rád függesztett szemmel körülállnak, lelkenedző szóval felköszöntenek, rokonságot tartó szívvel mintegy szíven érintenek s meg vannak győződve, hogy te hallod őket s hogy te azon módon, amint szoktál, egyszer csak visszaköszönsz nekik s a kiknek lelkében e hit alatt szinte megcsendül a dévaj melódia, melyet megelevenülő ujjaid e pillanatban lantodról talán tényleg leküldenének, ha nem volna ennek az intím jelenetünknek ilyen nagy, díszes nézőközönsége, mely egy szobortól végre is több méltóságot és rátartóságot kíván. Hogy kik vagyunk tehát ? Megmondom egy szóval : Bohémia birodalmának száz útról egyűvé sereglett

fakó kis vándorcsapata ez, mely ünnepnapja legszebb óráját annak szenteli, hogy marékba szorított virágát és szívéből kiharsanó szerelmes szózatát idehozza trónusod elé, — édes vidám Bohémiának regebeli királyfia, híres neves Csokonai Vitéz Mihály!

Úgy érezzük valóban, hogy e pillanatban otthagyd ére-köntösödöt és lejössz ide közénk, itt suhan el közöttünk nyájas enyeggéssel, parolázva, tegeződve szellemed, szinte halljuk, amint mondod: «hagyjátok abba édes szép ecsém, ne misézzetek nekem, hanem gyertek inkább, amoda a kollegium háta megé, tudok egy jó kis helyet, holott is:

Ámbróziába mártott,
Mártásban megferesztett
Szavakat sző lány danába
A gyenge rózsaszájú,
A tűzzemű leányka,
S a jázminos lugasban
Közös dallal köszöntjük
Dicséretes Liúst
A szíveket feloldó
A gondtörő Liúst, —

s egy kis gondúzó borocska mellett elmondjátok nekem: mi-csoda ördög találmánya az a ti mesterségtek, hogy ti nem könyvbe irtok már most, hanem olyan papirosra, amit ha ma elégetnek, holnap már újra él s amiben van minden, akárcsak a görög boltos ládájában, még egy-egy kis versecske is, mely úgy mosolyog abban a mindennapi betűmezőben, mint a virág a fűben, vagy

«Mint a Korinti szőlő
A tzu koros kalátsban».

És mi majd megvalljuk neked, édes dicső urunkbátyánk, hogy mi bizony ujságírók vagyunk, törzsünk amaz Azrák törzse, mely Bohemia birodalmának legkavicsosabb tartományát míveli, amaz Azrák törzse, mely egész esztendőben veszekszik

az egész világgal, egyetlen egy nap akad egész esztendőben, egyetlen egy nap, amikor összejövünk és — magunk közt veszekedünk. Ez a nap a mai. De lásd, amikor te rólad lett szó, abban a pillanatban megszűnt köztünk a vita, tőlünk telhetőleg nyájas lett az orcánk, félretettük a kihegyezett ceruzákat és virágot vettünk kezünkbe s úgy jöttünk ide, kezét kézbe fogva mint a nagyapát köszöntő unokák, mert legyen bár közöttünk akármi harc és háború, liberalizmus vagy reakció, amikor a te tiszteletedről van szó és te közöttünk megjelenysz: csapot, papot, — sőt lapot felejtünk, Csokonai Vitéz Mihály!

Itt a múzsák ligetében, az ihletések virágos kertjében, hol emlékeket őriz minden tapodtat — hol jártál ábrándozva hajdan te magad és utánad azok a legjobbak, legnagyobbak, legmagyarabbak, kik mosolygó lelkükkel rajtad feledkeztek, szerettek, követtek s ma már hozzád hasonlólag érc őrei ők a földön a nemzeti géniusnak, a magyar virtusnak, — itt a múzsák ligetében, hol merengve nézte lépteid nyomát legátusi fekete tógájában a Toldy költője, hol lelkeddel társalogva csattogta dalát a szabadság pacsirtája, hol talán most is az ő lelkük lengeti illatos fehér keszkenőjét feléd az akácok lombjai alól, — itt az ihletések virágos kertjében, ahol szárnyas kis Anakreonok repkednek lantod ágára s légbeszállt dalaid töredékeit tanogatják öröklött buzgalommal, új meg új szerelmet öltöztetvén bele, — itt, ahol ez a hajthatatlan nyakú, magyar önérzetű istenháza áll, kettős tornyában a «liberty-bell»-lel, a szabadságharanggal, árnyékában a te hited mártírjainak kőoszlopával, itt ezen a hozzád méltó helyen akartuk tiszteletünket tenni nálad, Csokonai Vitéz Mihály!

Fogadd szívesen virágainkat és szavainkat. A virágok bizonyosan tetszeni fognak neked, hiszen Isten teremtményei és nem rontottunk rajtok semmit. Már a szavaink nem olyan

ajánlatosak s nincsenek is úgy koszorúba kötve, mint ez a laurus; de azért el merjük épen a te színed előtt mondani, dicső atyamesterünk, mert nem vagy te ellensége a karakán ideáknak s jóra való tanítványaidat ismered fel bennünk. Büszkén is valljuk mi néked, hogy a te rendelésed szerint élünk, szeretjük mindazt, amit te szeretted, a Tempevölgy danáit, Olymp tréfáit, Bacchus nedűjét s Lillád kései testvérkeit: — bátorsággal állunk tehát előtted, nem veszed te rossz néven, hogy én, kisorsolt szószólója vándor testvéreimnek nem arany billikomból, hanem a te csikóbőrös kulacsodból köszöntök most reád, hiszen te tanítottad, hogy egy pipa a pindusi dohányból, egy pohárka a piros bakar levéből, egy dal az Anakreonéból, no és egy csók a Lilla ajakáról — minden idvességnél és minden bölcseségnél többet ér.

Ugy is van, — mert te mondtad és mert magunk is tapasztaljuk.

És most kedves virágaink, borúljatok a lábaihoz ennek a magyar poétának, térdig járjon a rózsában legalább a holta után! Ez a soklevelű virágos koszorú, ez legyen a mi névjegyünk, — erről tudd meg, hogy itt jártunk s hogy végtelen tisztelettel és szeretettel csókolta körül lelkünk a te kedves alakodat, Csokonai Vitéz Mihály!

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámot kívánatra küld a kiadóhivatal:

VI. Izabella-utca 44/a.

A legfurcsább vasárnapi munkaszünet.

St.-louisi reminiscencia.

írta: Gelléri Mór.

A st. lousi kiállítás fölött ma holnap napirendre térünk.

A kiállítást bezárák. Volt végül egy kis tűz is, meg egy nagy panama. E kettőnek a fénye és árnyéka azonban nem hat el mihozzánk.

De érdemes utólag e kiállítás egy speciálitásával foglalkoznunk, amely fölött a művelt világ államai nem fognak egyhamar napirendre térni.

A vasárnapi munkaszünet ugyanis a kiállítások történetében st. Louisban érvényesült először. Az állam annak idején azzal a föltétellel adott újabb kölcsönt az igazgatóság-nak, hogy a vasárnapot a kiállítás is megszenteli és nem nyitja ki kapuit a látogatók előtt.

És ezt a hihetetlen képtelenséget be is tartották.

Nálunk az a fölfogás, hogy éppen a vasárnapot azzal szenteljük meg, hogy a népek millióit, azon az egy napon, mikor pihennek, kivisszük a kiállításba, megmutatjuk neki az ipar, a művészet, a kéz, az ész, a tehe'ség csodáit, a haladás, a kultura, a munka templomát, melyekben ugyanaz az Isten trónol, akit a székesegyházakban tisztelünk és imádunk.

A népet a templomoktól távol tartani — valóságos álszentelkedő együgyűség!

Mert a nép a vasárnapot mégis szórakozással tölti és mivel elzárták tőle a kiállítás kapuit, óriási tömegekben kereste föl a bikaviadalokat, a lóversenytereket, a vasárnapi tingl-tangl-féle gyűlhelyeket, melyeken ízlésén alúli mutatványos bódék rengeteg tömkelegébe fojtotta lelkesedését, pihenését és pénzét.

A népnek az idejű bikaviadalok alkalmával való excedálására még emlékezünk; nem egyszer csinált botrányt, visszakérte

a pénzt, fölégette az arénát és tudja Isten mi minden történt volna, ha hivatottak és okosabbak jó eleve közbe nem lépnek.

És milyen szánalmasak voltak az istenadta «nép» vásárnapi szórakozásai st. Louisban a Delmar-gardenken és környékén. Egyes bódékban «csak férfiak» számára olcsó mutatványokon röhögtek a sihederek, s a többi, eltekintve a nagyszámú korcsmáktól: olcsó vásári komédia, melyeket az utolsó falúvégen is megelégel a malomalji fiatalság.

Szerencsére van még egy-egy látványosság a közeli nyári színházakban, a népek és nemzetek fölvonulása, hazafias tirádák, dalok, exercírozás, hódolás az amerikaiak előtt, ami nagyon tetszett a felséges népnek, ez az ő ízlése szerint való s ebben a környezetben költi el heti keresménye jó részét, anélkül, hogy megtalálná az erőltetett és költséges szórakozásokban azt, ami őt fölemeli. A kiállítás látogatása föl emelte volna benne az embert, a szabad amerikai polgárt — vásárnap, a kiállításból való kirekesztés azonban, lealacsonyította benne az embert!

Hát ez nem okos vásárnapi munkaszünet, ebből se Istennek, se embernek haszna nincs.

És legkevésbé a kiállításnak, melynek anyagi bázisát mindig és mindenütt a vásárnapra alapították. És méltán, mert a helybeliek és vidékiek zöme ezt a napot szenteli meg akkor, amikor ismeretkörét kiszélesíteni, tanulmányait tökéletesíteni akarja e gazdag és változatos kiállításon.

Akik ezt most megakadályozták, bűnt követtek el az emberi méltóság ellen.

De egy haszna volt mégis ennek a furcsa intézkedésnek

Az t. i. oly kevésbé vált be és oly kevésbé látszott megokoltnak erkölcsi szempontból és oly töméntelen kárt okozott anyagi szempontból, hogy majdnem bizonyosra lehet venni, hogy ez a kísérlet a kiállítások történetében nem igen fog többé ismétlődhetni.

Nem akarja maga a nép sem, a kiállítás sem és bizonyára nem tetsző dolog annak a felsőbb lénynek a szemében sem aki a népek művelődését többre becsüli az alantas korcsmai szórakozásoknál.

Az elmélet.

Irta: Michel Provins.

(Bordillac doctor dolgozószobája. Bordillac törvényszéki orvos, hírneves szaktekintély, szenzációs perekben véleménye döntő. Külseje is szaktekintélyhez illő, arca csupasz, feje kopasz. Aranykeretű csíptetője tekintélyt ad orrának, arcának egyaránt. Halkan s méltóságteljes gesztusokkal beszél. Mint-hogy reggeltől estig szakvéleményeket ír, kedvenc szavajárása ez: «alapos». Bordillacné Aline nagyon fiatal s nagyon csinos asszony, szeretetreméltó, sőt ha a rossz nyelvek e tekintetben megbízhatók, túlságosan szeretetreméltó, s épp úgy szereti a szórakozásokat, mint az ura a pose-olást. Három óra tájt Aline káprázatosan elegáns toilletében lép be Bordillac dolgozószobájába. Bordillacot óriási irathalmaz közepette találja.)

Aline. (Packázó hangon.) Mekkora papirhalmaz!

Bordillac. Szakvéleményem, amelyet holnap fogok felolvasni a híres Parien-ügyben.

Aline (gondolkodva.) A Parien-ügyben? Nemde ez az az asszony, aki a férjére lőtt?

Bordillac. Helyes. Parienné asszony előkelő családból származik, férje kiváló ember, gyermekei is vannak s mindezek dacára, övéi tudta nélkül feslett, kicsapongó életet folytatóit számtalan kedvesével. S amikor férje egy napon kastélyába akarta záratni, fegyvert fogott férjére, gyermekei atyjára. Nos hát, én bőséges technikai érvekkel tudom kimutatni — minden kétséget kizárólag, — hogy az az asszony öntudatlan, felelősségre nem vonható lény.

Aline. Mért?...

Bordillac. Mert hisztérikus!

Aline. (kit a dolog érdekelni kezd, leül): Ugyan kérlek, mivel magyarázod ezt meg?

Bordillac. Természetesen, én a tudományos értelemben ösmert hisztériából, idegbajból s nem azon kétértelmű, a népszerű tudatlanságból eredő betegségből indulok ki. (Aline figyelni kezd.) Érdekel a dolog? E kérdés valóban sajátos s kényes, s utóbbi munkáim különös eredményre vezettek, s megérdemelték azt a feltűnést, amelyet keltettek. Figyelj hát jól. (Előadói hangon): A hisztéria az a foka az idegességnek, mely megzavarja az értelmet, az ingert, a mozgást s e zavar kiinduló pontja rendszerint rögeszme.

Aline. Egyszóval a hisztériákat nem lehet oktalanságaikért felelősségre vonni?

Bordillac. Te igen közönséges módon fejezed ki a gondolataidat, de éppen azért véleményed megfelel az én véleményemnek. Az érzékekből kiinduló ingert nem képes a józan ész legyőzni. Bensőnk misztikus központja nem tudja többé fegyelmezni a benyomásokat, nem tud rendet tartani többé.

Aline. Olyan mint a telefon, mikor elromlik vagy amikor felbontják az összeköttetést.

Bordillac. (Mérgesen.) Igazán furcsa módon magyarázod meg magadnak tudományos észleléseimnek külső formáit.

Aline. Értem, s ez a fődolog. Következtetéseitek alapján Parienné asszony semminek se oka.

Bordillac. Semminek se oka. S véleményem alapján fel fogják menteni!

Aline. Miről lehet ezt az idegbetegséget felösmerni? Mik a kórjelei, a tünetei?

Bordillac. Melyek a kórjelei, a betegségi tünetei?... Számtalan... a bőrnek érzéktelensége, nyálkássága, az ellenszegülő vagy túlságos érzékiség; a színlelés, a hazudozás, a perverzitás, a fülcsengés... ezek a jobbak, vannak még külömbek is.

Aline (rémületet tetteve): E tünetek közül már észleltem magamon egynéhányat!

Bordillac. (meglepve): Hogyan?

Aline. Igenis... Néha úgy érzem, hogy bal karom megmerevedik; néha nem tűröm a legrövidebb érintkezést sem, hisz tudod?... Már sokszor éreztem a hazudozás szükségét, hiába védekezem ellene; néha olyan vagyok, mint akit megszállt az ördög. Tegnap, amikor friss disznópecsenyére áhitóztál, én borjú-sültet készítettem: ez a gyomor perverzitása!

Bordillac. Ezekről sohsem szólottál azelőtt!

Aline. Mert semmibe sem vettem a dolgot! Kijelentéseid, tapasztalataid azonban most megrémítettek.

Bordillac. Ugyan ne törd ilyesmiken a fejedet...

Aline. (Közbevág) Vannak az illetőknek rohamai is?

Bordillac. Elhiszem! A betegséget tulajdonképpen a roham jelzi leginkább... Neked szerencsére nincsenek rohamaid!

Aline. Mi idézi elő a rohamot?

Bordillac. Az erős impresszió, heves felindulás! Az illető ordítani kezd s összeesik; rángatódzik, elgörbül, szenvedélyes testtartást vesz fel.

Aline (gondolkodva): Ezeket még nem észleltem magamon.

Bordillac. Na bizony ezt már csak én is észrevettem volna. (Mégfogja a kezét.) Kérlek, csillapodj kicsi Aline-om; ha ezt tudom, akkor nem mondtam volna meg... Minthogy pedig elmenőfélben vagy, menj ki a jó levegőre, sétálgass a napon... ez majd szórakoztat, megnyugtat.

Aline (fölkállva): Igen... a viszontlátásra! (Az iratcsomóra mutatva,) Meggyőződésből írtad a jelentésedet?

Bordillac. Erős meggyőződésből!... Ezek a dolgok tán kihozták a sodrodból?

Aline (az ajtóból visszafordulva): Most jut eszembe... Therése-nek még ma mennie kell; tudod...

Bordillac. A szobaleány?... Visszavonhatatlan?... Rémműlök a változtatással járó kellemetlenségektől. Nem lehetett az ügyet békésen megoldani?

Aline (dühösen): Nem akarok békés megoldást!... Ez a leány szemtelen volt velem szemben s tetejébe az ügynek rajtértem Baptisttel... Nem tűrhetem, hogy ily dolgok történjenek a házamban!

Bordillac. Igazad van... rendben vagyunk; ki fogom fizetni a bérét! (Indulófélben levő feleségéhez): Kellemes sétát!...

Bordillac egyedül maradva, újból elmélyed munkájába. Egy órával később a szolgálja jelenti, hogy Therése útra készen áll.

Bordillac (ingerülten): Az ördögbe is, éppen amikor dolgozom. Engedje be. (A szobaleány belép. Bordillac, aki elfelejtette a nevét, így szól.) Nos, hát el akar menni leányom?

Therése. Dehogyan akarok, a nagyságos asszony küld el!

Bordillac. Ah igen, a dolog rendben is van, azt mondotta, hogy ön nem becsületes leány.

Therése Miért? Mert Baptisttal meggyanúsított? Megmondtam neki, hogy jelenlegi helyzetében nem gáncsolhat másokat.

Bordillac. Hogy érti ezt?

Therése. Gwerdet úr miatt!

Bordillac. Nem értem mi köze Gwerdet fiatal kártársamnak s barátomnak a feleségemhez?

Therése (mérgesen): Mi a köze? Csak annyi, hogy aszeretője!

Bordillac (fuldokolva ugrik fel): Mit mondott?

Therése (aljas cseléd-gúnynyal): Azt hittem, hogy a nagyságos úr tud róla!

Bordillac. Hogy én tudt...

Therése. Hisz ez oly ösmert dolog, akár az Arc de triomphe!

Bordillac (lélekzethez jutva): Klég! . . . Hallgasson! Semmirekellő. (Papírpénzt dob feléje.) Itt a pénze! . . . (Kergeti): Menjen, ha mondom!

Therése (menésközben): Rue de Lisbon 137 . . . Menjen csak oda, szívesen látják bizonyára . . . Ma épp kedd van! Ez a rendes napjuk!

Bordillac néhány pillanatig örülten szalad fel s alá szobájában, örülten hadonázva. Gondolkodás nélkül, nem keresve az enyhítő okokat, ahogy a törvény és a tudomány megköveteli, iróasztalához siet, össze-vissza dob mindent, azután elővesz valamit és zsebébe rejti. Elmenésközben egy kalapot ránt elő, csak úgy találomra, lerohan s kocsiba veti magát . . .

A rue de Lisbonne 137 szám alá Aline megérkezett. Ez a rendes órája kéthetenkénti élvezetes találkozásainak.

Gwerdet (kedves gyöngédséggel fogadja): Elkéstél ám egy kissé, kedvesem . . .

Aline. Igen, az urammal beszélgettem.

Gwerdet. Lehetetlen! Lebilincselte tán az ékesszólása?

Aline. Bizony, megmagyarázta miként lehet házasfeleknek kijátszani a véletlen balesetet.

Gwerdet. Olyan örömtelt az arckifejezésed, azt hiszem elsőrangú csintalanságot eszeltél ki.

Aline. Felűlmúlhatatlan! . . . Pompás!

Gwerdet. Tedd le a kalapod, a fátyolt, s a bundádat. A thea s a szerelmem vár. Majd elmondasz azután mindent egyszerre.

Aline (mellé leül): Képzeld el, imádott doktorkám, midőn elmenőfélben voltam, Narcisse éppen a Parien ügyben kikért szakvéleményt dolgozta ki. Az asszonyt nem tartja felelősségre vonhatónak, mivel hisztérikus.

Gwerdet. Narcisse elmélete egy kissé kockáztatott. Elmondta neked az érveit?

Aline. Valamennyit! . . . S míg előadta az érveit, különös ötletem támadt. Kikérdeztem a betegség részleteit, okait, következményeit. A hisztéria tudományos értelemben idegbaj. S most mindent tudok e betegségről, ösmerem tüneteit, kórjeleit, megnyilvánulását a rohamig: ösmerem a bőrnek érzéketlenségét, egynémely testrész nyálkásságát, a színlelést, a perverzítást . . .

Gwerdet (nevetve): S a hazudozás, a rángatódzás? . . .

Aline. Hallgass csak. Én azt mondoztam: e tüneteket mind észleltem már magamon . . . S én is részletezni kezdtem . . .

Gwerdet. Kezdem érteni.

Aline. Milyen szemeket meresztett! Meg akart nyugtatni. De a kétely gyökeret vert benne.

Gwerdet. Vannak olyan emberek, akik nem látnak tovább az orruk hegyénél!

Aline. Akik még a pókot sem vennék észre a mennyezetten! Bárha most biztonságban vagyok is, ha valaha tetten érnének, rohamot szírlélnék, s minthogy felelősségre nem vagyok vonható, felelősség nélkül szerettelek s felelőség nélkül szegtem meg a hűséget. Sőt a tettenérésért sem vonhatnak felelősségre, miután a szenvedélyes attitűd szintén a körtünetek közé van sorolva.

Gwerdet. Bizonyos vagy benne, hogy férjednek meggyőződése a felelősség alóli felmentés? Azt hiszem, ez nála csak az ékesszólás sallangja.

Aline. Tudod, ha Narcisse valamilyen tudományos elvet talál fel s ha az elvre rendszert alapít, akkor az ördög sem tudja meggyőződésétől eltéríteni.

Gwerdet, Igen, ő egyike legképzettebb szamarainknak.

Aline. A kérdés külföldben tárgyaltan, azt a jó embert ezer mérföld választja el a gyanakvástól.

Gwerdet. Hogyan kételkednék abban, hogy felesége ne lenne az erkölcs mintaképe? Valóban, azt hiszem: életnézetei nagyon derűsek.

Aline. Ezzel szemben te viszont a szeretőknek mintaképe lehetnél. Hálátlan kutyuskám te!

Gwerdet. Jól teszed, hogy eszembe jutattod... Kár az idő veszteségért!

(Nyomban jobb időtöltést keresnek. Gwerdet műértéssel fog Aline vetkeztetéséhez. Midőn majdnem befejezte vetkeztetését, különös zaj hallatszik a lépcsőházban. Léptek, hangok zaja közeledik... Kopogtatnak...)

Aline (megdermedve): Mi az? rettenetesen félek! (Egy hivatalnoknak a hangja.) A törvény nevében nyissanak ajtót!

Gwerdet (halkan felsikolt): A férjed!

Aline (rémülten): Ne nyisd fel az ajtót!

Gwerdet. Ránk török az ajtót, jobb lesz kinyitni! (A kopogtatások egyre hangosabbak lesznek.) Erőszakold magadra azt a hisztérikus rohamot!

Aline (kezeit tördelve): Ah igen, hisztérikus leszek! Magamra vállalom mindent! Ah Istenem!... Istenem!

(A félig nyitott ajtót Bordillac hevesen visszalöki s a szobába siet, anélkül, hogy Gwerdet észre venné. Midőn levetkőzött feleségét megpillantja, őrült düh vesz erőt rajta. Arca rákvörös lesz, szemel kimerednek. A kezében revolver van.)

Gwerdet (gépiesen.) Tartóztassák le a szerencsétlent, hisztérikus rohama van!

(A revolver már elsült. Aline vála könnyen megsérült s vérzik. Gwerdet, a tisztviselő s a tanuk Bordillacra vetik magukat, aki folyton lövöldöz, a golyók a menyezetre, a falra furódnak.)

Néhány pillanattal később Alinet ajultan leviszik a betegszállító-kocsiba s férjének tiltakozása ellenére is haza szállítják.)

(Másnap reggel Bordillac felesége ágya mellett áll, vizsgálja a sebet.)

Bordillac (jéghidegen): Nincs baj; 48 órai pihenés!

Aline (mintha álomból ébredne): Mi történt... barátom...

Bordillac. Csak ne mókázzék!.. Maga nagyon jól tudja, mi történt.. s követelem, hogy holnapután elhagyja házamat.. valóperemet tettenérés címén fogom benyújtani!

Aline (kétségbeesetten): Lehetetlen. Nem járhat így el velem szemben, miután megsebesített! Ön jól tudja hogy beteg vagyok... a hisztéria!

Bordillac (közbeszól): Majd másut ápolják!

Aline: Nem vonhatnak felelősségre, ön maga irta!

Bordillac. Igen, én írtam elméletnek, de csak a mások részére! Ám ez a megtestesült valóság! A szakértelem elmúlik... de az ember megmarad!

A modern lakás

clmú vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

VERSEK.

Irta : Szilágyi Géza.

VÁGY.

I.

Nincs, nincs-e hát, ki rólam
Csak egy kis dalt is zengne ?
Egy kis dal hozzám írva
Mily drága lenne !

Nem tép le soha, senki
Egy kis virágot nékem ?
Óh, hogy a keblembe zárnám
Elrejtve mélyen !

Gyöngéd szavakat felém
Nem hoz a kósza szellő,
A nap, ha száll s helyébe
Az este eljő ? !

Nem száll soha az égről
Egy csillag se a földre,
Feledve mindent, hogy őt
Nézném örökre ! ?

II.

Akkor kívülről nem nézett senki
A kis kopott, szegény gyerekre.
Azóta hány szép lány susogta :
Tied csupán, tied örökre !

Akkor még ő se látott senkit
Egy hű szempár volt az éden.
Azóta minden szep lányt meglát
Csak azt az egyet soha se.

ÁLOM.

Percek, órák, napok egymásba hálnak,
Sivár élet után meddő halállal.
S mi szótlanul még mindig ottan ülünk,
Hová balvégzet bús varázsa bűvölt :
A mennybe leszködő, hófödte sziklán,
Melyet szédítő mélyben, ott alant,
Őrjöngve síró bércpatak ölelget . . .

Csak ülünk, ülünk, fázva és remegve,
Egymás mellett, egymáshoz oly közel,
Hogy érzem illatos lehelleted,
S te hallod szívem lassu dobogását.
Egymáshoz oly közel s mégis mi távol,
Mikéntha mérhetetlen messzeségek
Borulnának örök gátul közénk.

Két sápadt árnyék imbolyog mögöttünk.
Mögéd egy férfiú szegődött,
Mögém egy asszony.
Árnyak csupán, s mégis hatalmasabbak,
Miként mi gyöngé, gyáva beteg élők.

Feléd ha hajlanék, hogy átölelve
Magamhoz vonjalak szerelmesen :
A nőnek árnya buján rám tapad,
És visszahanyatlok erőtlennül.
Felém ha hajlanál, hogy rám borulj,
Feledve értem minden multadat :
A férfi árnya hideg újjal érint,
És visszariadsz tőlem fagyosan.

Igy dermedünk egymás mellett örökkön.
Egymástól nem lehet eltávolodnunk,
— Lebűvölé lelkünk egy bús ígézet —
Egymáshoz közeledni nem tudunk,
— Kétrontó árnyék megroskaszta vágyunk' —
Csak ülünk, ülünk, fázva és remegve,
S percek, órák, napok egymásba hálnak,
Sivár élet után meddő halállal . . .

«AMPHIMELAS».

Te legszebb szó, melyet Homér vésője
A hellén nyelv márványából kivésett:
Nemes formáid gyászos metszeitéről
Lelkembe száll egy hervatag ígézet.

«Feketeség köröskörül» — nagyobb gyászt
Egy szóba sóhajtani lehetetlen.
Az én szavam e szó: vak éjben élek,
Hol egy kis csillag sem ragyog felettem.

A nap felé mért törnék fényre vágyón,
Gyilkos kudarcok elvérzett vitéze:
Ott, hol a végzet mindent balra fordít,
Szívemre még az üdv is kint idézne.

E gyászcsönd jobb. A végső fénysugárral
Mehalt minden csaló reményű kétség.
Mint bástyafal, megvéd a vészes üdvtől
Köröskörül a fekete sötétség....

EGY ELMULT TAVASZBÓL.

A lelkem serlegéből más ivott,
Mikor még tiszta borral volt tele,
És az egyetlen hófehér virágot,
A mely szívembe nőtt, más törte le...

Hogy Istent elveszítém, nem gyötör,
De száz bús vád riaszt majd holtomiglan:
— Hogy itjuságom másoknál veszett,
S nem a te ajkadon, nem karjaidban.

Donna Mária d'Avalosnak és Don Fabricio, Andria hercegének a története.

Írta : Anatole France.

... Donna Marie d'Avalos, l'une des belles princesses du pais, mariée avec le prince de Venouse, la quelle s'estant enamourachée du comte d'Andrane l'un des beaux princes de pais aussy, et s'estans tous deux concerter á la jouissance et le Mary l'ayant des couverte . . . les fit tous deux massacrer par geus apposter; si que le lendemain on trouva ces deux belles moictier et creatures exposées et tendeu sur le pavé devaut la porte de la maison, toutes mortos et froides, á la veue de tous les passants, qui les larmoyoient et plaignoyent de leur miserable estat.

(Pierre de Bourdeilles, abbé et seigneur de Branthome «Recneil des dames», seconde partie.)

Nagy ünnepségek folytak Nápoly utcáin, mikor Venosa hercege, a gazdag és hatalmas úr, feleségül vette Donna Máriát a nemes Avalos házból. Tizenkét diszkocsi, amely elé pikkelyes, tollas vagy prémes lovak voltak fogva, úgy, hogy: sárkányt, griffmadarat, oroszlánt, párducot és egyszarvút ábrázoltak, mezítelen, de aranydíszszel teli aggatott férfiakat s nőket vitt a városon keresztül; ezek ábrázolták az Olympus isteneit, akik leszálltak a földre, hogy részt vegyenek a lakodalomban.

Az egyik ilyen kocsiban látni lehetett egy szárnyas fiút, aki három förtelmesen csúnya vén asszonyt tiport a lábával. A kocsin a következő felírás volt olvasható: «Ámor legyőzi a három párkát.»

Ennek az volt a jelentősége, hogy a házastársak hosszú s boldog életet fognak élni együtt. De az a szerelem, amelynek erősebbnek kellett volna lennie a sorsnál, hamis jövendölés volt. Két esztendővel a lakodalma után Donna Mária meglátta egy vadászaton Andria herceget, aki szép és remek növésű ember volt, és — beleszeretett. Szemérmes, nemes hölgy volt, aki sokat tartott a becsületére és abban a fiatal korban, amikor a nők még nem elég merészek arra, hogy kielégítsék vágyaikat; nem is küldött közvetítőt a nemes lovaghoz, hogy találkozára kérje a templomba vagy a maga házába. Nem árulta el érzelmeit, hanem várta, hogy a jó csillagzata elvezesse hozzá azt az embert, aki alig egy másodpercnyi idő alatt még az életénél is drágább lett neki.

Nem sokat kellett várakoznia. Mert Andria herceg, aki oly nagyon szépnek látta őt, nemsokára tisztelgett Venosa hercegnél. Miután Donna Máriát egyedül találta a kastélyban, szelíd s nagyon buzgó módon arra kérte, amit a Donna hajlandó volt megadni neki. Minden habozás nélkül bevezette a szobájába és nem tagadott meg tőle semmit abból, amit a herceg óhajtott. Amikor a herceg megköszönte, hogy eleget tett a vágyának, a Donna felelt:

— Nemes férfiú, hiszen én jobban vágytam minderre, mint ön. Én akartam, hogy egymás karjaiban pihenjünk, mint ahogy ezt most tesszük, s ezen a nyoszolyán, amelyben engedelmes kedvese leszek, ahányszor csak kedve lesz arra, hogy eljőjön.

És ettől a naptól kezdve Donna Mária d'Avalos a szobájában fogadta Andria herceget, amikor csak lehetett, s ez bizony gyakran volt így, mert Venosa herceg sokat járt vadászatra és néha heteken át elmulatott barátaival valamelyik falusi lakában.

Mialatt Donna Mária a szerelemnek áldozott a barátjával, Lucia — a dajkája — az ajtónál őrködött s az olvasóját morzsolta, mert majd megölte a félelem, hogy a herceg váratlanul megérkezhetnék.

Féltékeny és heves természeténél fogva a herceg nagyon rettegett ember volt. Az ellenségei a szemére vetették ravaszságát és kegyetlenségét. Kutyának, rókának, farkasnak — büzös állatnak nevezték. De a barátai viszont a dicséretét zengették, mert nem felejtí el sem a jót, sem a rosszat, amiben részeltették és soha sem viseli el türelmesen a megbántást.

Három teljes hónapon át élvezték egymást a szerelmesek és kielégítették szenvedélyüket anélkül, hogy megzavartak, vagy féltek volna. De egy reggel a dajka felkereste Donna Máriát a szobájában és így szólt:

— Hallgass rám, én imádott gyöngyöm; nem virágról s nyalánkságról, hanem egy komoly s rettenetes eseményről beszélek veled. Uram, Venosa hercege, valamilyen rossz hírt kaphatott rólad, meg Andria hercegről. Láttam az imént, amint az udvaron felült a lovára. Rágt a bajuszát, ami rossz jel nála. Két férfival beszélt, akiknek éppenséggel nem volt olyan külsejük, mintha tisztességesen élnének; s én csak azt hallottam, amikor így szólt hozzájuk: «Lássatok, de vigyázzatok, hogy benneteket meg ne lássanak.» Ilyen parancsot osztott a nemes herceg. A szerencsétlenség a dologban az, hogy amikor engem meglátott, elhallgatott. Én bájos gyöngyöm, oly igaz, minthogy egy Isten van az égen; ha a herceg

együtt lel téged Andria herceggel, meg fog ölni mindakettőtököt s neked meg kell halnod! Mi lesz aztán velem?

A dajka fecsegett s még soká könyörgött. De Donna Mária d'Avalos kiküldte s nem is felelt neki.

Mivelhogy tavasz volt, az nap néhány hölgygyel együtt sétára ment ki a szabadba. Amikor elhaladtak a csipkebokorral szegélyezett úton, az egyik hölgy így szólt:

— Donna Mária, megesik néha, hogy az utasokat nyomon követik a kutyák. Nos, bennünket is követ ilyen feketén fehéren tarka kutya.

Amikor a hercegné megfordult, felismerte azt a dominiánus barátot, aki minden nap ott pihent a Venosa udvarának árnyékában s télen a konyhában melegedett.

Ezalatt a dajka, mivel hogy az úrnője nem hallgatott rá, elfutott, hogy Andria herceget értesítse. Ennek a nemes, férfinak volt oka félni attól, hogy szerencsétlen módon kitudódik szép szerelmének titka. A megelőző estén, amikor látta, hogy két — muskétával felfegyverzett — fickó nyomon követi, az egyiket megölte kardjának egyetlen csapásával. A másik elmenekült. Andria herceg egy percig sem kételkedett abban, hogy ezt a két banditát Venosa herceg küldte a nyomába.

— Lucia, így szólt a dajkához, komolyan kell félnem a veszélytől, ha az velem együtt Mária d'Avalost is fenyegeti. Mondd meg neki, hogy bár nehezemre esik, nem megyek el többet a szobájába, amíg a herceg gyanuja ki nem alszik.

A dajka még ugyanaznap este megvitte ezt a hírt úrnőjének, aki türelmetlenül hallgatta s véresre harapta az ajkát.

Amikor megtudta, hogy a herceg nincs itthon, megparancsolta a dajkának, hogy hozza el rögtön Andria herceget és vezesse be hozzá a szobájába. Amikor a herceg megjött, így szólt hozzá:

— Nemes úr, ha egy napot öntől távol kell töltenem, ez rám nézve a legkegyetlenebb csapás. Lesz elég bátorságom hozzá, hogy megtudjak halni. De, hogy a távollétét elviseljem, ahhoz nem vagyok elég erős. Nem lett volna szabad engem szeretnie, ha nincs elég ereje hozzá. Nem lett volna szabad engem szeretnie, ha a világon bármi is, legyen az a becsületem, vagy az életem, többet ér a szemében, mint a szerelmem. Vagy eljön mindennap hozzám, mint eddig, vagy nem jön el többé soha. Válasszon!

A herceg felelt:

— Jól van asszonyom, legyen meg az akarata! Úgy szeretem, amint kívánja: jobban, mit az életét.

És aznap — csütörtök volt — soká pihentek az egymás

karjában. Semmi különös dolog sem történt, egészen a következő hétfőig, amely napon a herceg tudtára adta nejének, hogy nagy kísérettel Rómába megy, ahová rokona, a pápa, meghívta és az udvaron tényleg felnyergelve állt hűsz paripa. A herceg kezét csókolt feleségének, amit mindig megtett, ha hosszabb időre távozott. Amikor már fenn ült a lován, megegyeszer oda fordult hozzá s szólt:

— Isten vele Donna Mária.

Ezzel elvágtatott kíséretével együtt. Amikor Donna Mária úgy gondolta, hogy már kívül vannak a falakon, megparancsolta dajkájának, hogy hívja el Andria herceget. Az öreg asszony könyörgött neki, hogy halassza el ezt a találkozót, mely veszedelmet hozhat reá.

— Galambocskán, szólt térdre borúlva és a két kezét összekulcsolva, ne fogadd ma Andria herceget! A herceg cselédei egész éjjel a fegyvereiket élesítették. Aztán meghalld tovább: a szent szerzetes, akinek minden nap kenyeret adunk a konyhában, az imént fellökte a könyökével a sőtartót. Adj egy kis pihenőt a kedvesednek, szívecském! Annal nagyobb gyönyörűséged telik majd a viszontlátásban és ő is csak még annál jobban fog szeretni. De Donna Maria d' Avalos felelt:

— Hallod-e dajka: ha a herceg egy negyed óra múlva nem lesz itt, vissza küldelek a hegyek közé a testvéreidhez.

Amikor a herceg eljött, féktelen örömmel csókolta:

— Nemes úr, így szólt, szép nap vár reánk s még annál is szebb éjjel. Itt tartom holnap reggelig.

Nemsokára az egymás karjaiban pihentek s így érte őket az este. Azután, hogy megéheztek, Donna Mária kiélt a menyasszonyi ládjából csibepástétomot, szárított gyümölcsöt s egy üveg bort, amit óvatos módon már előre elrejtett.

Amikor a szívök szerint és ezer gyöngédség közt jól laktak, a hold feltűnt az égen s oly meghitten vonult az ablakhoz, hogy üdvözölni akarták. Kimentek az erkélyre és mialatt ott élvezték az éj hűs, kellemes levegőjét, szentjános bogárkákat láttak fel-feltűnni a bokrok közt. Nagy csend volt köröskörül, csak a rovarok cziripelése neszelt a fű közül. Ekkor léptek zaja hallatszott és Mária megint csak a kolduló barátot látta, aki bejáratos volt a palota konyhájába és akivel egyszer találkozott a virányos úton, amelyen két hölgy kíséretében sétált. Csendesesen betette az ablakot és visszatért barátjával a fekhelyére. Egy órával azután, hogy lefeküdtek s a legédesebb szavakkal illették egymást, amelyeket Amor Nápolyban s az egész világon valaha valakinek súgott, hirtelen

lépteket s fegyverzörgést hallottak a lépcsőn s az ajtó hasadékan keresztül fénycsíkot láttak. A következő percben a dajka szavát is hallották: «Jézus Mária, meghalok!» Andria herceg felugrott, a kardjához kapott s szólt:

— Jöjjön Donna Mária, ki kell ugornunk az ablakon.

De amikor kiment az erkélyre, látta, hogy az egész utcát fegyveres őrség lepte el.

Erre visszatért Donna Mária-hoz, aki így szólt hozzá:

— Vége mindennek! De drága uram, én nem bántam meg azt, amit tettem!

A herceg felelt:

— Akkor legyen tehát.

Sietve belebujt a cipőjébe.

Ezalatt megremegett az ajtó az erős csapások alatt, amelyekkel kívülről dőngették és a deszkák kezdtek lazulni.

— Tudni szeretném, ki árult el s adott el bennünket? — szólt a herceg.

Mialatt még a cipőjével bíbelődött, az ajtó engedett s egy sereg fegyveres, fáklyás férfi hatolt a szobába. Venosa herceg köztük volt s ordított:

— Először a gavallért! Rajta! Öljétek meg!

Andria herceg oda állt az ágy elé, amelyben Donna Mária feküdt és szembe szállt a három férfival, aki feléje rontott. (A herceg egészben hat embert hozott magával, mind bizalmasa vagy cselédje volt.) Bár Andriát kápráztatta a fáklya fénye, mégis sikerült telfognia néhány vágást s egy pár erős csapást mért ő is a támadóira. De megbotlott s hátra bukott. Amikor hanyatt fekve egy kard hegyét érezte a tarkán, megkapta azt a balkezeivel; s mert hogy a támadó a kardot visszarántotta, levágta vele a herceg három ujját s a kard meghajolt. Andria most felemelkedni igyekezett, de az egyik támadó olyan csapást mért a fejére, hogy a koponya széthasadt tőle. Erre a hat férfi rávetette magát, és oly hevesen végeztek vele, hogy még egymást is megsebezték.

Amint ez megtörtént, Venosa herceg rájuk parancsolt, hogy maradjanak nyugodtan. Odament Donna Mária-hoz, aki ott ült az ágy szélén és kardjával belúzte a fal egy mélyedésébe, ahol a menyasszonyi ládája volt. Ott fogva tartotta s arcába vágta a gyalázó szót:

— Puttana!

Miután a Donna restelte, hogy mezitelenül van, egy takarót akart magára borítani, amely lelógott az ágyról.

De a herceg nem engedte s a kardjával megsebezte az oldalát.

Ekkor a falhoz támaszkodva a két karjával s kezéve fődte be magát.

A herceg nem szűnt meg kiabálni:

— Puttaccia!

S mert hogy nem ölte meg, Mária félni kezdett.

A herceg észrevette ezt és örvendezve szólt:

— Te félsz!

De a Donna rámutatott Andria herceg élettelen testére s felelt:

— Ostoba! Mitől félnék még?

S hogy ne lássék többé ijedtnek, keresett az emlékezetében egy dalt, amelyet lánykorában gyakran énekelt s ezt dúdolgatta.

Dühöngve, amiért dacosnak látta, a herceg beledöfött a Donna hasába s ordította:

— Nesze, sforca puttaccia!

Donna Mária felhagyott a dúdolással s szólt:

— Uram, két éve nem gyóntam.

Erre Venosa herceg elgondolta, hogy ha elkárhozva halna meg, az asszony éjente visszatérne és elvonszolná magával a pokolba. Azért hát megkérdezte:

— Akar gyóntatót?

Mária egy pillanatig gondolkozott, azután a fejét csóválta s szólt:

— Nem kell. Nem menthetem meg a lelkemet. Nem bánok meg semmit. Nem tudok, nem akarok megbánást érezni! Szeretem őt! Hadd halhassak meg a karjai közt!

Egyetlen mozdulattal félrelökte a kardot s egy ugrással rávetette magát Andria herceg vérző tetemére s átfogta azt a két karjával.

Erre már elveszett a herceg türelme is s markolatig beledöfte a kardját. »Jézus!« — kiáltotta Donna Mária, felugrott s míg minden ízében megremegett, halva rogyott a földre.

A férje még többször beléje szúrt, azután odaszólt a szolgáltnak:

— Dobjátok ki ennek a két átkozottnak a holttestét a diszlépcső aljára s tárjátok fel a palota főkapuit, hogy a gyalázatokat megtudva, a nép értesüljön a boszúmról is.

Azután megparancsolta, hogy Andria herceg holttestét is vetköztessék mezítelenre.

A szolgák megtették, amit parancsolt nekik.

És az Andria herceg, meg a Donna Mária d'Avalos holtteste egész nap ott hevert mezítelenül a lépcső alján. Az arra menők közelebb jöttek, hogy lássák.

És miután a gyilkosság híre a városban elterjedt, a kíváncsiak egész serege a palota elé tolongott. Némelyek azt mondták, »a herceg jól tette«, s mások, a kíváncsiak nagyobb része — szánalmat éreztek e fájdalmas dolog látára. De nem mertek hangosan szánakozni a herceg áldozatain, mert félték a fegyveres őrök bántalmazásától. Fiatal emberek keresték a hercegnő testén a szépség nyomait, a mely a vesztét okozta; s a gyermekek egymásnak magyarázták, amit láttak.

Donna Mária hanyatt feküdt, a szája nyitva volt, látni lehetett a fogát, mintha mosolyogna. A szeme tágra meredt, de csak a fehérje látszott. Hat sebből vérzett s a kutyák odasompolyogtak, hogy lenyalják a vért.

Amikor leszállt az éj, a herceg megparancsolta, hogy mint ünnepkor, fáklyákat tüzdeljének a ház falába, s az udvaron gyújtsanak nagy tüzet, hadd lássák a bűnösöket. Éjfélkor egy özvegy kendőket hozott s letakarta a holttesteket. De a herceg parancsára leszedték a kendőket.

A spanyol követ végre értesült, mily méltatlanul bántak el az Avalos-ház egy hölgyével; elsietett hát a herceghez és megkérte, hogy vessen véget a gyalázatnak, amely sérti Pescara hercegnek, a Donna Mária nagybátyjának, valamint nagyon sok hadvezérnek az emlékét, akik a hölgy rokonai. De eltávozott anélkül, hogy célt ért volna. Irt tehát a pápának is. De a holttestek továbbra is künn maradtak. Végre pirkadni kezdett s mert hogy több kíváncsi már nem jött, a cselédség is betért a palotába.

Egy dominikánus barát, ki egész nap az ajtó előtt állt, a kiallóban levő fáklyák füstölgő fénye mellett odaosont a lépcsőre, felkúszott arra a fokra, amelyen Donna Mária d'Avalos feküdt s rávetette magát a holttetemre.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

99

Az 1807-ik év tavaszán Pierre visszatért Pétervárra. Visszatérőben meg akarta látogatni birtokait s személyesen akart meggyőződni, mennyiben tettek eleget parancsainak s hogy milyen volt annak a népnek helyzete, melynek jólétét Isten reá bízta, s a melynek boldogulását hön óhajtja. A főjósággormányzó, a ki az ifju gróf parancsait úgy magára, mint urára, valamint a parasztságra károsnak tartotta, engedményeket tön. A parasztok felszabadítását már nem tartotta lehetetlenségnek s intézkedett, hogy urának megérkezése alatt fogjanak bele az iskolák, kórházak s menhelyek építkezésébe, gondja volt reá, hogy urát ne fogadják nagy ünnepélyességgel — ezt nem szerette — inkább szent képekkel, kenyérral és sóval, a mi nagy hatással lesz a grófra.

A délvidék, a kényelmes utazás és a magány víg hangulatba hozták Pierret. Birtokai, — melyeket még eddig nem ismert, — szebbnél-szebbek voltak. Ugy látszott, hogy a nép az élvezett jóléteményeket nagy hálával fogadja. Mindenhol ünnepélyesen fogadták, a mi Pierret ugyan zavarba hozta, de szive mélyén örült neki. Egyik birtokán a parasztok kenyeret és sőt vittek elé, engedélyt kértek arra, hogy saját költségükön oltárt emelhessenek védszentjének: Péter és Pálnak. Másutt a parasztasszonyok csecsemőikkel karjukon üdvözölték, megköszönve megváltásukat a nehéz munka alól. Harmadik birtokán a helyiség lelkésze kereszttel kezében fogadta, körülvéve azon gyermekektől, kiket a nemes gróf kegyéből olvasni, írni taníthatott és a vallás magasztos tanaival ismerethetett meg. Mindenütt látta az egyöntetű terv szerint épült iskolákat, kórházakat és menedékhelyeket, melyek a közel jövőben nyitnak meg. Átnézte a kezelők számadásait és meglepődéssel látta, hogy a bérlet-rendszer a parasztságra igen eőnyös. Csakhogy Pierre nem tudta, — hogy ott, hol sóval és kenyérral fogadták, hol Péter és Pál apostoloknak oltárt akartak emelni — egy kereskedelmi falu volt, hol vásárt is tartanak és hogy a gazdag parasz-

tek már rég emeltek oltárt, s hogy a falu lakóinak kilencz tizede a legnagyobb nyomorban él. Nem tudta, hogy a gyermekekkel megáldott anyák nem dolgoznak már az ő birtokon, hanem sokkal terhesebb munkát végeznek saját földjeiken. Nem tudta, hogy az a pap, ki őt kereszttel fogadta, a parasztokat a házbér behajtásával kiméletlenül zaklatja és a gyermekeket — kiket tanítani kellene — nagy váltságdíj ellenében felszabadítja az iskola kötelezettség alól. Azt sem tudta, hogy az épületeket saját munkásai készítették, miáltal a parasztok terhei még inkább emelkedtek. Tudatlanságában tapasztalatai teljesen kielégítették és ismét oly emberszerető hangulatban jött vissza Pétervárra, melylyel elhagyta, s a miről lelkesült sorokban értesíté tanítóját, a nagymestert. Mily könnyű és kevés fáradsággal jár a jótékonyság és mégis mily kevesek törődnek vele. Boldog volt, hogy a nép oly háas és mégis restelte elfogadni a sok hálálkodást. Ez a sok hálálkodás figyelmezteté, hogy mennyivel többet tehetne még ezekért a jó emberekért. Miután a ravasz főintéző — ki a gróft helyesen ítélte meg és úgy bánt vele, mint egy bábbal — észrevette a hatást, melyet a fogadtatás Pierre-re gyakorolt, megkísérelte őt meggyőzni arról, hogy a jobbágyság megszüntetése lehetetlen, de süszésgtelen is, miután a parasztok így is igen boldogak.

Gondolataiban egyetértett a főintézővel és nem tudott boldogabb embereket elképzeini, mint az a nép, mert tudj' Isten mily sors vár reájuk, ha szabadok lesznek. Bár nem szívesen, mégis megmaradt annál, mit jónak tudott.

Az intéző — miután meggyőződött arról, hogy a gróf sohasem fogja megtudni, vajjon megtettek-e mindent az erdő és a birtok eladása és az adósságok kifizetése érdekében, s hogy valószínűleg sohasem jut tudomására, hogy az épített házak üresek, s hogy a parasztoknak munkában és illetményekben ugyanazt kell szolgáltatniok, amit más földbirtokosnál — megígérte, hogy mindent megtesz, a gróf akaratának érvényesítésére.

VI.

Mikor Rostow szabadságáról visszajött, érezte csak, mily erős kötelek fűzi őt Denisowhoz s az egész ezredhez. A hadsereg a második hazája lón; ép úgy szerette, mint szülőházát.

Miután újra a katonai élet szűkös viszonyai közé lépett, úgy érezte magát, mint a fáradt ember, ki jól megérdemelt nyugalomra tér. A katonai élet ezen hadjáratban oly üdítően hatott rá, hogy

elhatározta, nem fog többé úgy élni, mint azelőtt, hanem vezekelni fog büneiért, jó katona, jó bajtárs lesz, szóval mindent megtesz, ami az életben nehéz és katonáéknál oly könnyű.

A játék-veszteség után megfogadta, hogy szüleinek öt év alatt visszafizeti adósságát. Szülei 10,000 rubelt küldtek neki, most elhatározta, hogy ezután csak 2000-et fogad el, a többit az adósság törlesztésére fordítja.

Többszöri visszavonulás és előnyomulás a pultusti és porosz Eylau mellett vívott csaták után seregüket Bartestein közelében vonták össze. A császár megérkezését és egy új hadjárat megkezdését várták. A pawlogradi ezred, — mely az 1805-ik évi hadjáratban részt vett és a hadjárat után Oroszországban ismét kiegészítettet — csak az első csaták után érkezett a harctérre.

Nem vett részt sem az eylaui, sem a pultusti ütközetben és a midőn az ezredhez csatlakozott, Platow hadosztályához vezényelték.

Platow szakasza a főseregtől függetlenül működött. A pawlogradiak többször vettek dicsőséges részt az ütközetben, foglyokat ejtettek el, sőt egyízben Andinost főparancsnok podgyászát is zsákmányul ejtették. Április néhány hetében egy teljesen elpusztított német falu mellett táboroztak, anélkül, hogy állásukat elhagyták volna. A hír, hogy a császár e hónapban megérkezik, új bátorságot öntött beléjük.

Rostownak nem sikerült szemléljénél részt venni, miután csapata messze a helységtől előőrsi szolgálatot teljesített. Denisow és Rostow a katonák által épített, venyigével és fűvel fedett sátorban laktak.

Áprilisban Rostow volt szolgálatban.

Egy fáradságos éjjeli szolgálat után reggel 8 órakor jött haza. Imádkozott égő parazsat hozatott, nedves runáit szárazzal cserélte fel, theáját megitta és szobáját rendbe hozva, kezeit feje alá téve hanyat dőlt. Elmélkedett, vajjon előléptetik-e, visszavárta Denisowot, ki valahová elment. Közvetlen ezek után hallotta Denisowot izgatottan kiáltani.

«Megparancsoltam, hogy ne engedd e gyökereket zabálni!»

— »Magam láttam, hogy Lazarcsuk cipelte haza a mezőről . . .»

— «Megtiltottam én azt nagyságos uram, de nem hallgatnak reám — felelt az őrsvezető.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

Mikroszkópos látásunk legujabb határai.

Fejünk búbja alatt az csodálatosan tökéletes két látó szerszámunk nagyon is tökéletlen eszköz a tudomány szolgálatában. Amit a két szemünk lát, az a tudomány számára még vajmi kevés és vajmi megbízhatatlan. A mikroszkop a tudomány szeme. Amennyit a mikroszkop lát, annyit látunk. Így aztán a tudásunk határai tágulnak, valahányszor a mikroszkop látó ereje tágul. És ebben a mikroszkopikus látásban most megint valami bámulatos tökéletesedés esett. Ha nem volna istentelenség, az ember szinte azt mondhatná, míg a teremtető a fény-sugarak közül csak némelyeket tett láthatóvá szemünk számára, az ember ezeken túl ment és most a láthatatlan sugarakkal is lát.

A dolog valósággal így van. Az új mikroszkop, amely a világszerte ismert Zeiss-féle műhelyből került ki és dr. Köhler utasításai szerint készült, az ultraviola, az ibolyán túli fény-sugarakkal lát. Azt, hogy ibolyántúli sugarakkal lát, így kell érteni: tudvalévő, hogy ha a napsugaras prizmán keresztül megtörjük, akkor a napsugárból szivárványszínek bontakoznak szét. Vörös, sárga, kék és ezeknek a közbeeső keverékei. Azok a fény-sugarak lesznek láthatók, amelyeknek összeségéből a napfény, az u. a. fehér fény sugárzik. A fehér fény

felbontódása abban leli magyarázatát, hogy a vörös lassúbb rezgésű fény, a sárga gyorsabb, a kék még gyorsabb, és ehhez képest kisebb vagy nagyobb a törésük a prizmán keresztül, mi által aztán a vörös sugarak egy helyre vetődnek, tovább a sárga, tovább a kék; és ebből keletkezik a „színkép“, ahogy ezt a fizikában nevezzük. Ezek azonban csak ama színek, amelyeket látunk, amelyeknek a megérzésére szemünk fogékonysággal bír. Pedig, hogy még azon túl, a kéken túl is vannak fény-sugarak, amelyeket csak nem lát a szemünk, az bizonyos, mert a kéken túl is tapasztalnak még vegyi elváltozásokban felismerhető fényhatásokat. A kék a látásunk határa, mindössze ezen egy kicsit túl, már az ismeretlen felé, a nekünk már fekete, láthatatlan világ felé, amely felé Rembrandt koloritja hatott olyan bámulatos érzékenységgel: az ibolyáig. Az ezen túl levő láthatatlan sugarak az ultraviolett, az ibolyán túli sugarak.

Már most mit jelentenek ezek a sugarak a mikroszkopra nézve? Azt, hogy a mikroszkoppal való nézésünknek is az ibolya a határa. Amit meg így kell érteni: mindegyik fény-sugár rezgés. Mindegyik fény-sugárnak más-más a rezgési hullámnagysága. A zöldes-sárgáé például, 0,00055 mm. És így tovább

az ibolya felé mind kisebb, az ibolyán túl még kisebb. Ebből az következik, hogy a mikroszkoppal eddig csak akkora kicsiny részeit lehetett a nézett tárgyaknak meglátni, amelyek nem kisebbek, mint egy ibolya fény hullámnagysága. Mert ha ennél kisebb, akkor már egy látható fény hulláma nem fér el rajta és nem verődik róla vissza semmi a szemünkbe. Tehát ez a mikroszkopikus látás határa. Itt szűnik meg az, hogy bármennyire nagyítsuk is a képet, azzal többet is lássunk. Ezen túl bármennyire nagyítjuk is a mikroszkopikus képet: a kép tovább nyers, kisebb részekre felbontatlan marad. Olyan forma a kép, mintha egy mappát vettünk volna fel a tárgyról, amely pontos ugyan, de kisebb részek már nincsenek bele rajzolva. Hiába nagyítjuk a mappát is, legfeljebb nagyobbban látjuk, de azzal mégse látnok például a fákat, a háztetők cserepeit, mert azok nincsenek bele rajzolva, így nem rajzolódnak a mikroszkopikus képbe sem a violasugarak hullámánál kisebb részek.

Ezen járt most túl a pökhendi emberi ész. Csinált olyan mikroszkopot, amely ibolyán túli hullámokat bocsát a megnézendő dologra.

Magnezium és cadmium elektrodonkon vezetett villamos fénynek a felbontásából csak az ibolyán túli sugarakat vezeti a mikroszkopba. Az üveg nem jó erre a célra, mert az az ibolyán túli sugarakat elnyeli, hát kvarcból csinál prizmákat, lencsét, amik az ibolyára alkalmasak. Sőt a kvarckristály se jó, csak az olvasztott kvarc. Nos, és most ezen apró hullámzású sugarak fénye alatt nézi a mikroszkop képét. Persze nem a szemével, amely az ibolyában nem lát semmit, meg ha látna is, akkor sem tudná a látható kicsinységet megkülönböztetni, mert azokat legalább is egy pár ezerszeresen nagyítani kell, hogy szemünkkel is megláthatók legyenek. Tehát először nem is a szemével nézi, hanem lefotografálja a képet a mikroszkop fölé helyezett kamarába. A fotograf lemez t. i. érzékeny az ibolyán túli fénysugarak iránt is. Ezt a képet most nagyíthatja és megláthat benne oly kicsiny részleteket is, amelyek nem nagyobbak, mint egy ibolyán túli sugár végtelenül kicsi rezgési hulláma.

Nos, nem pökhendiség-e az emberi elmének ilyen agyafúrtsága?

Ifj. Méray-Horváth Károly.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

A Jövendő előfizetési ára egy óra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Blaháné naplója. ~ Blaháné naplója.

BLAHÁNÉ NAPLÓJA

közlését karácsonyi szá-
mában kezdte meg a

Magyar Hirlap

Az Antikrisztus ≡ csodái ≡

LAGERLÖF SELMA
szenzációs regényének
közlését karácsonyi szá-
mában kezdte meg a

Magyar Hirlap

A

MAGYAR HIRLAP

előfizetési ára

egy hónapra 2 korona 40 fillér, negyedévre 7 korona.

A

Magyar Hirlap

a legérdekesebb, legfüg-
getlenebb napilap, csak a
közérdeket szolgálja

Szabadelvű, szókimondó,
kötő értesültségű

A

Magyar Hirlap

minden előfizetője
havonként

egy kötet regényt

kap

teljesen ingyen.

Blaháné naplója. ~ Blaháné naplója.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FIBÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb

beruházkodási

rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

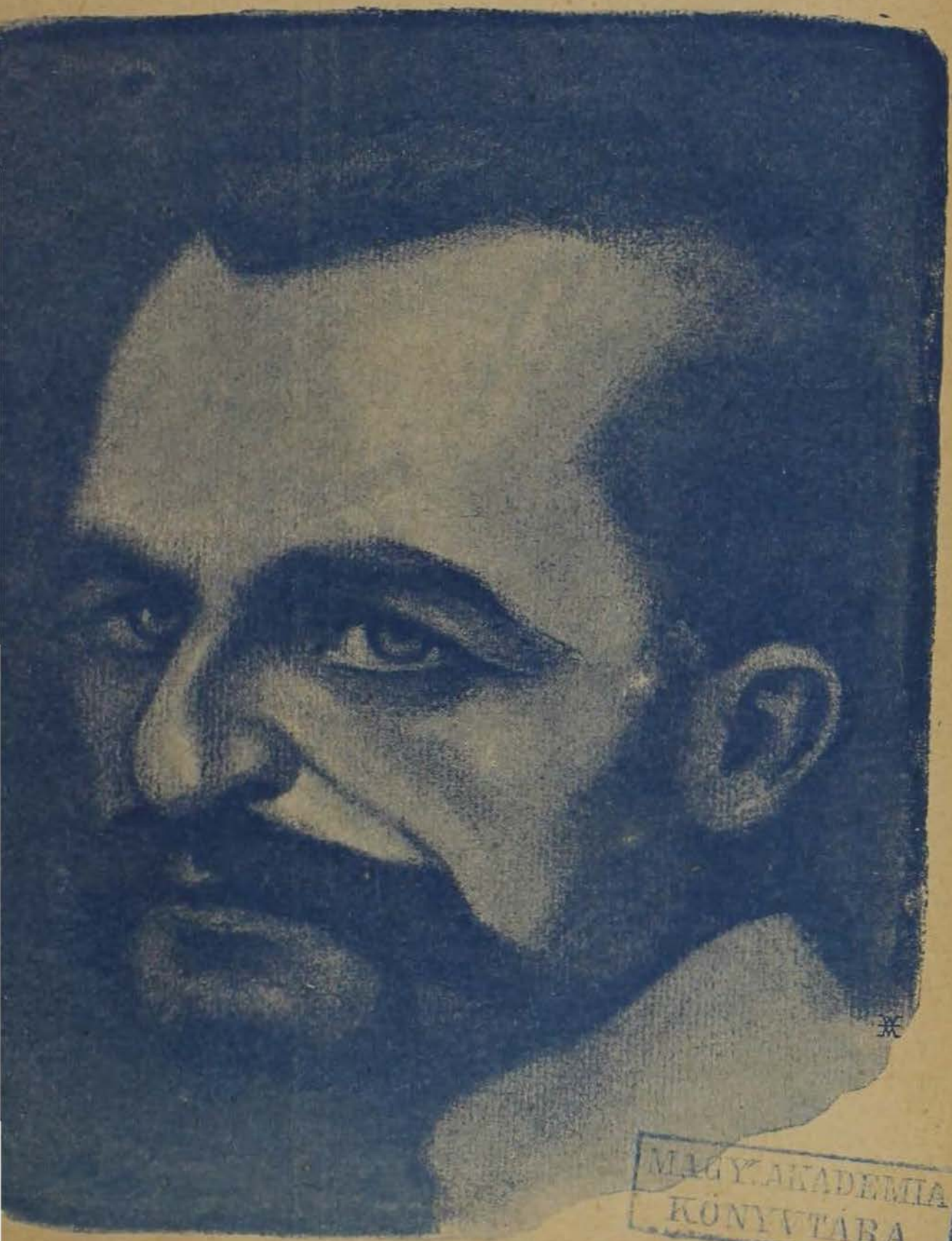
Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő



MAGYARAKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Jöveendő

irodalmi és politikai ujság

Tisza téli hadjáratra indul.

Irta: Zéta.

Tehát neki ment a téli hadjáratnak Tisza István, vagy mondjuk úgy egyszerűen — ha meg nem sértjük — VI ik István király. Miért? ő tudja. Talán fejjörcsei vannak, mint Napoleonnak és nem tud csak háborúságban nyugodni. Reméljük, hogy szintén nem sértjük meg vele, ha az ajacciói ügyvéd fiához hasonlítjuk, kit parvenűnek tart. Neki már öt nevezetes őse van, nem hazaárulók és gonosztevők ugyan, mint amiknek ezeket az érthető — de mégsem igazságos és esztétikus ellenzéki vezérférfiak nevezik — és ami őt illeti, tőle magától halljuk, hogy a legnagyobb genie, a legtökéletesebb előrelátás, mint a államférfiú és még tévedésből sem vezetett félre soha senkit. Ő a könyörtelen igazmondás, a törhetetlen emberi méltóság maga. Szívesen halljuk róla és tőle ezt az önanalyzist, melyet a világ legtermészetesebb hangján mond el — ezt letagadni nem lehet. Sokat gondolkoztunk és nem keveset írtunk e közvetetlen beszédmódról, amelynek magyarázata csak kettő lehet. Az egyik az, hogy ő tényleg hatodik István királynak tudja és érzi magát, és az emberi méltóság valóban oly nagy benne, hogy mindenki mást csak tárgynak, eszköznek, föl vagy föl nem használható matériának néz. Rajta kívül az isten — nos, az isten — jelent még valamit, sőt bizonyos fensőbbiséget, babonából főképp. Nem szeretnénk igazságtalannak lenni iránta, leginkább azért nem, mert végső eredményében, amint azt már sokszor elmondtuk, ez a

férfiú mégis csak egy szomorú magányos ember, igazán — hiába olyan kedvesek és egyszerűek a formái — nincsen mellette senki a közvetlen hozzátartozóin kívül és mert előre érezzük, hogy sok szenvedés, megaláztatás és csalódás fog reá várni. Valaki mondta is nekünk, hogy ő maga is úgy véli: nem fog vízszintesen elbúcsúzni e földi élettől. És ameddig él is, hányszor, de mennyiszor nem lesz kedve élni, főképpen akkor, amikor belátja majd, hogy másnak csinált forradalmat és másnak kínlódott ki valamelyest konsolidált viszonyokat. Merev és közletről nézve már is apró ráncokkal teli arca vajjon milyen szederjes lesz az elfojtott dühtől, amikor belátja majd, hogy az ő fajmagyarsága kihasználtatott és Ausztriát meg a dinasztiaát nem ő vitte bele korteshadjáratba, hanem ezek őt és ha megtette szolgálatait, mint egy idős kitanúlt courttisasane, a fiatal, bár erőteljes és számító, de mégis csak ifjú szeretőt: elcsapják kegyelemben vagy kegyetlenül, ahogy jön és ahogy ők már szokták. Azért lehet, hogy az öreg király ma őt — már amennyire tud — szereti és mint egy fáradt, de okos aggastyán belekapaszkodik — de a holnap, a holnap?! Micsoda államférfiú az, aki e támasztékot összetéveszti és minden erejét, adutját, meszszire, de kicsinyesen számító erejét kiszolgáltatja valakinek, aki legfőképpen erőteljesnek látszó, szép és még kikezdetlen energiájával pótolni akarja a magáét, az utolsó hónapokban, az utolsó években, mennél tovább, mint ahogy költői hasonlattal mondani szokták és amint ez az utolsó mondásunk tiszta metaphora. Szóval: éljen a király, aki egy nemzeti aktus alkalmából, amikor a parlamentet bezáró trónbeszédet mondja, nem köpi le a nemzetet és és éljen Tisza István, aki beletudta vinni a külömben erősen konservatív királyt, hogy korteskedjék mellette, — persze a szó legszorosabb értelmében — korteskedjék ellenzéki módra, mint maga a kormányelnök és legfőképp korteskedjék valaki ellen, a ki talán a legközelebb van a felséghez és meg sem moccan.

Lehet, hogy rossz, de bizonyára shakespearei ötlet, ha ő apostoli felsége, az egyik korán kelő aggastyán, fiául fogadná a magát szintén apostol szentnek tartó — bár kálvinista

de korán kelő fiút és egy szép napon a letagadott, de egy év óta impozáns következetességgel megcsinált, magyar chovinismusba bújtatott Bach rendszer segedelmével és ötven mindég megkapható képviselő alkotmányos formái segítségével meglenne, egyszerre csak elébünk állana, a fiúvá fogadott —

VI-ik István!

Politikai romantikát üzünk itt szíves olvasó és csak azt hidd el, amit magad is nagyon komoly dolognak gondolsz, s az — példának okáért — aki történelmet tud még közületek, képzelje el, hogy mi történik akkor, ha egy államférfiu, aki több mint konzervatív: belemegy és a koronát is bele tudja vinni az előkészülés nélkül való változásba, majdnem a forradalomba?! Mit fog ehhez szólni a dinasztia, az arisztokrácia és a főpapság, amelynek eddig kezében van a hatalom? És mit szól majd a hadsereg, az egyetlen konszolidált elem az egész monarchiában? Csupa nyitva hagyott, előre nem készített kérdés, amelyekre a válasz egy-egy frázis. Nehány bölcs és józan keresztény, pár praktikus és okos zsidó felel rá csak annyit, hogy: a fődolog a biztos ma és „legalább még egy hétfőig eléljük!“ A disputába — de csak nagy, eltanult és minden eredetiség nélkül való stilusban — belemegy a vezérlő államférfiu is, mondván ilyeneket: „a nemzet többsége van velünk!“ (Végre nem hajtott törvények alapján, megígért, de be nem hozott reformok segedelmével, csinált listákon szereplő, hivatalos nemzet.) „Döntsön az ország bölcseségének akarata!“ (De, sajna, hová lenne ő a fajmagyarságával, ha e többség döntene!) „Azok vannak ellenünk, akik mit sem veszhetnek.“ (Jó isten, ő, a bankok, a szerinte konszolidált elemek: nem veszhetnek semmit, mert egy vagy két kaland és visszamennek a tőkájükhöz, a konszolidált állapotokhoz, de hová megy a tőlük függő kis iparos, kereskedő, vasutas, tanító, munkás és jegyző, aki — ha meggyőződését merné követni — csakugyan mindent elveszíthetne. És hogy ezt nem tudják megcselekedni, azért mert

Tisza István oly bátorsággal neki menni a téli hadjáratnak. E lszántan vészi föl a téli bekecset és indul a diadal felé, amelynek a vége — mindenképen katasztrófa.

Néha úgy tetszik nekünk, hogy Tisza István nincs is, ő csak borús és öntudatlan phonographja egy szélesre nyúlt, mosolygós ábrázatú diplomatának, aki minden ügyessége — és a másoknak ügyetlensége — miatt nem tudott itt a beszélő és mindig csak beszélő képviselőházban boldogulni és mert nem volt tájékozottsága, lehurrogták, kikezdték, egy véletlen segedelmével lehetetlenné tették. Khuen grófról beszélünk, aki ötvenszer volt a királynál, míg Tisza egyszer. A trón előtt — úgy tetszik — ő volt a sprachminister és a pathetikus fajmagyar, kortes Tisza: az ő dinasztikus, aulikus, katonai, most ezidőszerint egyetlen lehető programját vette át. Itt lélekcsere történt, a közélet félrevezetésére és a bosszú, — mely mindennél édesebb és emberibb — körösztlvitelére. Le a nagyszabású, az ügyes, a viszonyokat ismerő parlamenti kortesekkel!

Látszat szerint így tette meg maga helyett Khuen gróf Tisza Istvánt: kihasználja, vele csináltat rendet, aztán következik az utóbbi lehetetlensége és az ő lehetősége. Mert, hogy dicsőséget, szolgálatot, mindent, ami neki nem sikerült, átengedjen egy vele nem is egyívású, alapjában véve egészen másképpen gondolkodó fiatal embernek: ez egyik legnagyobb emberi törvéynél, a hiúságnál fogva lehetetlen.

Még egy eredendő törvény játszik ez ügyben, az, hogy Khuen gróf Andrassy Gyulát nem eresztette be a király közvetlen közelébe. A gróffal a parlamenti békét megcsinálhatta volna és ezenfelül még mindég ő következhetett volna azután. De bizonyos, hogy Andrassy Gyula gróf Tisza második kormányalakító kísérlete előtt kormányalakítással meg nem bízott, bizonyos, hogy Tisza István az egykori horvát bán segedelmével került másodszor is a király elé, mint egyedüli possibilis kormányelnök. Mi ez? Ismét egy emberi törvény érvényesülése: a hála elégedetlenséget, majdnem

bosszúvágyat költ az emberben. Khuen gróf, úgylátszik, nem tudja megbocsájtani Andrassy Gyulának, hogy nyilván rai-son d'etatból is, a parlamenti bizottság előtt megmentette a becsületét és talán a — horvát bán bőrét is.

Mindez lehet képzelődés; a tény: Tisza téli hadjáratra indul. Övé a hideg, de disznóölésekkel tarkított, maskarával fölfrissített, lényegében mégis komisz tél. Férfi ember, kiállja — talán szereti is. A rügyfakasztó tavasz azonban egy sokkal kisebb mozgású, apróbb gesztusu, látszatra sokkal véznább, — de igazi férfiúé. A hatalomban — és ezt szinte most már tudtára is adja ifjúkori barátjának — Tisza István van most fölül. De aki igazi, nagy politikát csinál, az lenézi a mát és vizsgálja a holnapot, készíti, sőt tudja előre. Andrassy Gyula tudja és anélkül, hogy banális kézzel lefogalná magának — övé a holnap.

Farkas Imre verseiből:

ELÚZHETSZ, ÉDES.

Elúzhetsz édes, megtagadhatsz,
Szép csöndesen megyek odább.
Nem ostromollak könyeimmal,
Ajkamról nem fog érni vád.

Ám belőlem valami mégis
Követni fog egy életen —
Az én szomorú, az én keserves,
Az én szerelmes énekem.

... És ha majd mindkettőnket egykor
A sírnak örök éje főd
S a temetőre szemfedőként
Leszáll az őszi nedves köd.

Megcsendül majd fölötted újra
Bús, csillagtalan éjeken
Az én szomorú, az én keserves,
Az én szerelmes énekem.

Az erőszak fiadzik.

Lássuk hát, mi lesz velünk. Ne pártoskodjunk, ne foglaljunk állást, vizsgáljuk a dolgokat úgy, mintha végtelen távolságból éles messzelátóval tekintenénk alá erre a felkavart, megtapodott hangyabolyra, itt a Kárpátok aljában. Ne nézzük, mi a jó, mi a rossz, mi az igaz, mi a hamis, azt kutassuk csupán, mi lehet s mi lesz?

Kezdjük az anteaktákon. Azon az emlékezetes november 18-án, amely immár belekerült a történelembe. — mialatt Perczel Dezső a zsebkendőjét lobogtatta, e helyen az erőszak dícséretét voltam bátor zengeni. Hivatkozva a világtörténelem és a magyar história félreismerhetlen tényeire, azt vitattam, hogy a politikában minden hasznos célú erőszak, amely sikeres és célravezető, egyúttal jogosult. Ezt ma is igaznak vallom; még pedig annál bátrabban, mert hiszen maga a jog és maga a törvény sem egyéb hasznos célú, sikeres és célravezető erőszaknál. Ennek bizonyítása nem ide tartozik. Itt most az a kérdés, a november 18-i parlamenti cselekedet hasznos célú, sikeres és célravezető erőszak volt-e? Mert ezen fordul meg a jövő események alakulása. Hogy hasznos volt-e, erről ma vitatkozni nem lehet, mert ez csak akkor derülhet ki, mikor a megvitandó eseményeken már messze túl vagyunk. De hogy sikeres és célravezető volt-e, az már ma elbírálható. Mi volt a lex Dániel erőszakos kihirdetésének célja? Kétségtől a rend helyreállítása. Célravezető tehát akkor lett volna ez az erőszak, ha a rendet helyreállítja. És miben nyilvánult volna a lex Dániel kihirdetésének sikere? Bizonyára abban, ha ez úton az ellenzékét megfékeznie sikerül, aminek következménye a rend helyreállítása lett volna. Hogy a lex Dániel az ellenzékét megfékezte volna, avagy a rendet helyreállította volna, a legvérmesebb optimizmus mellett sem lehet állítani. A november 18-i eljárás tehát sikeres és célravezető erőszak

nem volt. De hogy nem is lehetett, ez már akkor kézenfekvő volt.

A lex Dániel erőszakos kihirdetésének ugyanis kétféleképpen lehetett a célját elérnie. Vagy úgy, ha abba az ellenzék utólag belenyugszik, vagy úgy, ha azt az ellenzékre rá lehet erőszakolni. Az előbbi eshetőségre talán Tisza maga sem számított. Az utóbbi módszerben kereste nyilván erőszakosságának sikerét és célravezetőségét; azért létesítette a darabantok intézményét. A kérdés tehát végső eredményben az volt, lehet-e a magyar parlamenti ellenzékot negyven darabantal rendben tartani, — más szóval: lehet-e Magyarországon negyven darabant segítségével törvényt hozni? Ha ez lehetséges, akkor a magyar parlament megérdemli, hogy így csináljanak benne rendet s Magyarország megérdemli, hogy így hozzanak törvényt. Higgadt megfontolású ember azonban nem hihette, hogy ez lehetséges legyen. De Tisza hitte. És itt kezdte félregombolni az ország mellényét. A többi gomb ettől fogva következetes szükségszerűséggel ment félre. Az erőszak nem az ő erejét növelte, hanem az ellenzékét; nem állította helyre a rendet, hanem fokozta a zavart; nem szüntette meg az obstrukciót, hanem valósággal szervezte annak széthúzó tényezőit.

Ezek az előzmények. A november 18-iki esemény következei mindenkit meggyőzhettek arról, hogy a lex Dániel formátlan kihirdetése sikertelen és célra nem vezető erőszak volt; de Tisza Istvánt az ellenkezőről győzték meg. Ő ma is azt hiszi, hogy ez az erőszak jó; csak meg kell fejteni még egy pár erőszakkal, — akkor beáll a sikere és a célravezetősége. Ezért forszírozta ki, igazán bámulatra méltó szívósággal, az ex-lex választásokat, ezért készül Bánffy is lefőzni választási akcióra és ezért írta választási zászlajára egyetlen programponként a lex Dániel végrehajtását. Ebből a három erőszakból alakul ki a jövő, tehát ezeket kell vizsgálnunk.

Az egyikén már túl vagyunk. A Háznak ex-lexben való feloszlata Tiszának sikerült. Hogy célra fog-e vezetni, az a másik két erőszak sikerétől függ. Egyelőre Tisza, mint

hogy szenvedélyes parforce lovasokhoz illő, ezzel is, mint
gész választási programjával, nehéz és veszedelmes barri-
rádot emelt magának. Ha én ellenzéki képviselőjelölt vagyok
; azt kérdem magamtól: mi jobb nekem, ha ex-lexben van-
nak választások, vagy a nélkül; — ha koalíció mellett van-
nak a választások, vagy a nélkül; — ha a lex Dániel végre-
hajtásának kilátásba helyezése mellett vannak a választások,
vagy anélkül; — akkor csak azt felelhetem magamnak, hogy
a chance-aim ex-lexben, koalíció mellett és a lex Dániel
ellen százszorta jobbak, mint amilyenek lehetnének a leg-
normálisabb választások esetén. Tisza maga csinálta magá-
nak ezt a három akadályt. Hogy miképen akar rajtuk győ-
zedelmeskedni, arra csak egy feleletet tudunk: — választási
visszaélésekkel. Ez nem gyanúsítás, hanem logikai szükség-
szerűség. Azt csak nem képzelheti Tisza, hogy az ország
lakossága annyira lelkesedni fog a lex Dánielért, hogy annak
kedvéért Gajári Gézáékat és Erdélyi Sándorékat mind meg-
választja? Nagy dolog, ha egy miniszterelnök azt ígérheti
pártfeleinek, hogy győzelme esetén száz és annyi ellenzéki kép-
viselőnek, Andrássyaknak, Kossuthoknak, Apponyiaknak és
Bánffyaknak a tanácssteremből való kiebrúdalatásában fogja
őket gyönyörködtetni; de ez a kecsegtető látványosság egy-
magában nem ellensúlyozhatná az ellenzékiek vészkiáltásait.

Hát lesznek visszaélések. A megyei tisztviselők már is
óriási mértékben le vannak kenyerezve, azonfelül pénz is
lesz bőven. S ha normális választásokról volna szó, Tisza
győzelmét ez alapokon biztosra lehetne venni. Ám a fentebbi
abnormitásokkal szemben még a visszaélések sem dönthet-
nék a mérleget teljes bizonyossággal a Tisza oldalára. Külö-
nösen figyelembe véve, hogy a kaszinó ellenzékiisége egy
csomó latifundium, uradalom, egyházi és világi nagyhatalom
elpártolását jelenti, amik vagy harmincz mandátumot kép-
viselnek.

Van azonban Tisza Istvánnak egy segítőtársa, amelyre teljes
bizonyossággal számíthat. Erőszakos, könyörtelen fráter az illető
s minden visszaélésre képes; a neve: T é l. Ennek a lebrása,
megvesztegetése annyi pénzbe kerül, amennyi az ellenzéknek

nincs, Tiszának ellenben van. Akármilyen hazafias lelkesedés hevitse is azt az ellenzéki választót, mégis meggondolja, különösen ha öregebbrendű, hogy harminc-negyven órát fagyoskodjék a szabadban, amig rákerül a szavazás sora. S hogy a szabadban fagyoskodjék, arról gondoskodni fog a választási elnök. A kormánypárti választót ellenben hivatalos kötelesség vagy a megélhetés gondja hajtja a választási helyiség felé; ott pedig meleg korcsma várja, bunda, takaró is, ha kell és pálinka több, mint amennyi kell. Alighanem ezen fog megfordulni a „nemzet akarata“.

S erre számítva, hajlandók vagyunk megengedni, hogy Tiszának a második erőszak is sikerülni fog. Tegyük fel a legkedvezőbb esetet, hogy óriási többséget kap s lássuk, mit ér vele? Összejön a Ház és az ellenzék százhatvan voksa százra olvadt. Andrassy, Kossuth, Apponyi, Bánffy azért ott lesz. Már most mi következik? Az elnöki széket nem Perczel foglalja el, hanem a korelnök. Valószínűleg Madarász apó, akiről nem lehet bizonyosan tudni, nem proklamálja-e azonnal a köztársaságot. Igaz, hogy a kormány lámpással keres valami kilencvenkét esztendőes kormánypárti jelöltet. Eddig ugyan nem talált, de mondjuk, hogy talál, avagy — amire állítólag szintén van mód — Madarász apó történetesen megbetegszik. Minden esetre hetvenesztendőn felüli elnök fog szemben állani a választási tapasztalatoktól feldühödött kurucokkal. Lehetséges lesz-e itt megalakulni? Bajos elképzelni. És ha igen, van-e elég darabant a világon, hogy el lehessen távolítani a tereméből Kossuthot, Apponyit anélkül, hogy vértócsa ne maradjon utánok?

Nem, az erőszaknak ez a módja csak agyrém, semmi egyéb. Jönne a legközelebbi eszköz: egy fenyegetés. A renitenskedőket meglehetne ijeszteni egy második választással. De ez se ér semmit. Először mert egy második választás nem lehetséges. Március havában leszünk, mire idáig jutottunk volna. Nem lesz ujone, nem lesz budget. A póttartalékosok behívása mellett választani, — ez már nem választás, hanem forradalom. Másodszor pedig akárhogy megijedjen az ellenzék a második választástól, mégse tud engedni.

Mert Andrássy, aki nem fél semmiféle választástól, nem fog engedni, nem is engedhet. S ahol Andrássy nem enged, meghátrálhat-e ott Kossuth és Apponyi? Ezen a ponton tehát a Tisza megfiadzott erőszakossága többé sikeres és célravezető semmi szín alatt nem lehet.

Jön tehát a végső megoldás: Tisza megbukik. Megbuknék biz' ő úgy is, ha valami csoda folytán mindazt megcsinálná, amire vállalkozott. Mert hát, mikor egy nagyuri ház kiadja a maga szennyesét mosni, a mosónő kínlódik vele; szapulja, dörgöli, sulykolja, csavarja, paskolja, szárítja, mángorolja, levasalja a drága szép fehérneműt, — de fel nem veszi; a tiszta ruhát majd csak az uri nép ölti magára...

Ez éppen a különös a mai szédítő bonyodalomban, hogy abból mindenkire csak csalódás származhatik. Ha Tisza győz, bele szeretne feküdni vagy tizenöt esztendőre abba a jó puha ágyba, amit homloka verejtékében vetett magának. De nem fog belefeküdni, mert ezt az ágyat nem neki készítették, hanem valami úrnak, Hédervárynak vagy Cziráknak vagy más ilyennek, aki nem óhajtja majd a monarchia súlypontját Magyarországra áthelyezni.

Ha pedig az ellenzék győz, meg akarna szabadulni egyszersmindenkorra attól a lidércnyomástól, amelyet a Beck-Fejérváry-féle Gondviselés Tisza István személyében a mellére rakott. És megint csak csalódás lesz belőle. Mert mire Tiszával végeztek, oly nagy lesz a rémület Bécsben, hogy még Tiszábat fognak keresni. És így tovább. Nincs ennek vége. Egyik fél se számítson győzelemre, mert győzni egyik sem fog, csak leverheti a másikat, a bécsiek javára. Béke ez országban nem lesz, amíg a kiegyezést meg nem csinálják és az ujonclétszámot vagy nyolcvanezer fővel fel nem emelik. Azt pedig meg nem érik, emezt is bajosan. A boldogult Königswarter mondta a börzéről, hogy az olyan, mint a lavina, hol felfelé megy, hol meg lefelé. Ilyen lavina ennek a szegény országnak is a sorsa; hol felmegy, de inkább mindig, szakadatlanul és végképen lefelé.

F. Zs. dr.

A japán nemzeti politika.

Irta: Jamagata Ariyoshi marquis.

A húszadik század Iliása, Port-Arthúr megdőlt. A napos lobogó ott lobog az orosz világbirodalom legföltettebb keleti fokán, mely büszkén nyúlt be a csendes Óceánba az orosz hatalom jelképeként. Ezer meg ezer napilap, a föld kerekiségének napisajtója már nap nap után ismerteti, méltatja ezt a valóban világtörténeti eseményt, mely a nagy háború első szakaszát, s jelentősége folytán talán az egészet is befejezte. Mi nem ujjongunk, nem zengünk ünnepi himnuszt erről a par excellence napilap-eseményről. De jó alkalomnak tartjuk ezt az alkalmat arra, hogy egy most megjelent műből, melyet japánok irtak japánokról, egyes érdekesebb fejezeteket közöljünk. Ez elsőt a sorozatból már itt is következtetjük :

A lefolyt három évszázad alatt, a Schogun-uralom a teljes elzárkózás és elszigetelés politikáját követte s a hazában tökéletes nyugalom lett honossá. Ebben csak az a sajnálatos tény hogy amaz idők kormánya ama gáncsnak tette ki magát, hogy az általános világesemények áradatának ellentállt, s így ez évszázadok alatt a haza haladását, fejlődését feltartóztatta. Az ujjáébredés, a megújulás napjaiban s mihelyt tudatára jutottunk a világ viszonyaiban történt változásoknak, mi is megváltoztattuk nemzeti politikánkat, s legelső feladatunk, legfőbb kötelességünknek tartottuk az elképzelhető leg-

rövidebb idő alatt három évszázados tartozásunk lerovását. A nehéz feladat, amelynek súlyát még érezzük, félig sincs megoldva. Szerencsénkre a császár bölcsesége egyfelől és fenkölt elődeinek tanácsai és útmutatásai másfelől, abba a helyzetbe juttattak minket, hogy a mai állapotot lépésről-lépésre elérhessük. Többé-kevésbé eltérők lehetnek a vélemények emez, vagy amaz alkotás sürgőssége és a kivitel módozatai tekintetében, de kétkedés nélkül jelentem ki, hogy a mi a dolgok általános menetét, folyamatát illeti, mindnyájunkat: úgy az egyest, mint mindenkit, ugyanazon hasonló érzelmek ösztökélnek előre, s minthogy mindnyájan egyenlően alkalmazkodunk eme követendő irányhoz, így a vezérfonalat, melyet ez irány követ, sohasem veszíthetjük el. A budgetre való tekintettel megállapítandónak tartom, hogy kötelességünket képezi az alkotmányt, a törvényeket s a császári rendeleteket a maguk valójában fentartani. A budget nagyobb része a hadsereg és haditengerészet kiadásai számára van igénybe véve.

A kormányzó és törvényhozó hatalmat tökéletesítve kell működésbe hoznunk, hogy a haza erőforrásai a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi vállalkozások előmozdításával gazdagon fejlődhessenek. Mialatt pedig a belső-kormányzás, igazgatás egy pillanatra sem hanyagolandó el, közös, vállvetett törekvésünket képezze függetlenségünk megőrzése s a haza tekintélyét erőnktől telhetőleg gyarapítsuk, emeljük. E cél elérését nemcsak a kormánynak nem szabad egy pillanatra sem szem elől tévesztenie, hanem a birodalom minden alattvalója, polgára, bármi is adódjék elő a politikai életben, teljes egyetértéssel, habár a haladás különböző utain is, a közös cél elérésére törekedjék, hogy végre is mindnyájan elérhessük azt. Valamely ország függetlensége és önállósága megkívánja: 1. hatalmi körének megvédését és 2. érdek-

körének védelmét. Hatalmi kör alatt az ország területét értem, érdekkör alatt pedig ama tért, amely a hatalom határainak biztonságával áll a legszorosabb kapcsolatban. Nincs ország, mely hatalmi körét ne védelmezné meg s még kevésbé olyan, mely érdekkörét ne biztosítaná.

Hogy manapság a haza függetlenségét a világ hatalmasságai között biztosíthassuk, meg kell védelmeznünk úgy hatalmi, mint érdekkörünket. S ha most, a mint óhajtjuk is, a haza sértetlen függetlenségét akarjuk biztosítani mindkét kör megvédésével, akkor oly feladat megoldását teszszük olyamatba, a melyet nem lehet pusztá spekulatív bizonyítgatásokkal teljesíteni, hanem állandó és fáradhatlan törekvéssel a haza erőforrásainak határai között. Ezen eshetőségek fennállása és bekövetkezte esetén tehát elkerülhetlen, hogy ne követeljünk a hadsereg és haditengerészet számára nagy összegeket.

Ezen észrevételek jelzik a súlyos feladatot, a melynek együttesen rövid idő alatt meg kell felelnünk. Reméljük, hogy minden nehézség nélkül a nézetek harmóniáját és a cselekvés egységét létesíthetjük, feltéve, hogy egyéni érdekeinket az általános jónak alárendeljük.

Erzsike hercegné.

Irta: Bródy Sándor.

(A szerző legközelebb megjelenő kötetéből.)

Erzsike hercegasszony éppen lepkéket kergetett a hunyadi várkertben, amikor megjött Veneziából a kelengyéje, bivalyos szekéren, csörgős öszvéreken. A kastély ólmos ablakának fiókján kidugta szép fejét Szilágyi Erzsébet:

— Menyemasszony, jöhet már nászra öltözködni!

A lovagtermet, a zöld márványoszlopot — amelynek tulajdon olyan illata volt, mint egy templomnak — kellett kinyitni, hogy beférjen mindama temérdek drágaság, amelyet az udvari cselédek összevásároltak; nyolcezer dukátért csengő aranyban, meg ötezer dukátért hitelre, mert nem vittek magukkal készpénzt elegendőt. A velencei doge állt jót Hunyadi Jánosért: »Mondjátok meg — mondta — akár a San-Marcot odaadom nekie hitelbel!»

A terem sötét bolthajtásait arany, meg piros, nehéz brokátok, az arany és ezüst minden színével megvilágosíták. Kiszedtek, kiragadtak apránként mindent; legelsőbően egy kis kristályüveg poharat, ebből fognak már inni Erzsike hercegasszony és az ő esküdt ura, Mátyás, a Hunyadi. Kézről-kézre adták ezt a csodálatos szerszámot, maga Hunyadi János is megnézte, befogta a kerges kezébe. Előkerültek azután igazgyöngyből fűzött, ezüsből szőtt párták, tigrisbőrből cserzett, égszínkékre festett cipellők. Össze-vissza: hattyutollas fehér bársony párnái egy teméntelen nagy ágynak, amelyet sárkányfejek tartanak vala, de rá csillagos égbéni drágakövel, zománccal kirakott, lilaselyemmel kibéllelt baldachin borul. És ami legdrágálatosabb az egész kelengyében, kiszedték végül a csipkébe göngyölt menyasszonyi ruhát, amely valami bizantinus királynénak készült, de mert nem bírta az apja kifizetni, rajta maradt az olasz kereskedőn, aki utolsó poltúráját, egész vagyonát rávarrta és éhezve várta, ha férjhez menne valamelyik gazdag fejedelem lánya.

Erzsike hercegnőre a köntöst nyomban rája adták. Fejére a pártat maga Szilágyi Erzsébet tűzte föl. Az ezüst tükört két fráj állította elébe. Mint egy madárka, a virágos bokorból kikandikáló, úgy nézett ki meghajlott kis feje a roppant drágaságok közül. Szűz kis testére erőt parancsolt, hogy össze ne rogyjon, szeméit lehunyta, vékony ajkait összeszorította,

így állott ott a nászruhában, a tizennégy éves teremtés, nagát megadva, egyet se mosolygva.

— Most kéne, hogy lásson az urad, királyi menyecske!
— mondá Szilágyi Erzsébet.

Erzsike hercegné félénken vetette föl kék szemeit Erzsébet anyjára.

— Szabad-e levetni? — kérdé engedelmesen.

És levetközvén, vékony ujjaival közönyösen megtapogatta a kincsek egyikét-másikat és miután az estvéli imát együtt, mint rendesen, elmondták, aludni tért Barbara dadussal.

Julius hév fehér éjszakáját, a kert gyönyörű illatát beeresztette a dadus a szűz-asszony szobájába; az ágyas-ház ablakain a csillagoknak is vala szabad betekintésük. Az erkély alatt hét fecskéfészek, mind a hétnek a gazdái be-bejártak, egyet csicseregtek, azután elszálltak. Erzsike kinyújtotta utánuk a kezét:

— Fecském, fecském, édes fecském, vidd el az én levelem!

Megfogódzott a vizfogó griff fejébe, egészen kihajlott az ablakon és úgy nézte az éjjelt, amely olyan pompás volt, annyival szebb volt, mint otthon Stiriában, hogy megrémült és még sem tudott elválni tőle. Barbara hívta aludni, a nagy ágyat már ide beállíták, meg is vetették, rózsaoajjal be is szagosíták. A dadusnak nagy gyönyörúsége tellett benne, dicsérte erősen, megtapogatta minden ízét, a lepedő közepére ezüstből hímzett kardot megnevelte.

— Virágszál hercegném, feküdjön már bele.

Erzsike ijedten bámult rá a nász-ágyra; mintha félne tőle. A földön akart hálni, de dadus a lámpást eloltotta, erőnek erejével levetkeztette és a karjába fogva bele is fektette. Aztán leült az ágy szélére, hogy amint szokta volt, mesélne egy keveset.

— Hagyd a tündéreket, Barbara — mondta az asszonyka — az emberekről beszélj nekem. Azokról éppen olyan keveset tudok én! Mondod-e, tudod-e, hallottál-e róla, hogy megjön az én uram?

Olyan félelemmel ejtette ki azt a szót, hogy «uram», mint ahogy kis fiuk, amikor sárkánykigyóról beszélnek. Talán a fogacskái is vacogtak belé. Pedig tudta, hogy neki azt szeretnie kell, az apja úgy parancsolja, az Isten úgy követeli. Csúfat gondolni róla bűn, amiért léssen nagy elkárhozása. De amikor mindig oly rosszakat hallott róla és minden hozzátartozójáról, apjáról, anyjáról, Lászlóról a bátyjáról, akinek szintén jegyese volt már egyszer. Emlékszik rája, az volt.

Két fekete hattyut kapott az apjától, mindjárt vitte a kerti patakba, kacagott. Az anyja jött utána, mondta: «tudod, Erzsikém, hogy férjhez mégy messzire, túl ezen is, túl azon is, Erdélyországba. Kéret téged a magyar kormányzó menyének, a László fiának. Akkor nevetett ezen, éppen bele lépett a kilencedik évébe. Azután osztán kapott két hamuszín selymot és anyja mondta: «nem vagy már menyasszony, Erzsike grófkisasszony!» Egyszer oszt' behívták az apja eleibe, a legbelsőbb szobába: ott valának valamennyi Cilleyek, grófok. Szólt az apja: «Férjhez mégy leányom, a Hunyadi kisebbik fiához, a másikhoz. Alá is irtalak, el is jegyeztelek!» A mamája sírt akkor, magához fektette az ágyba és éjszakán át magához ölelvén, forró könyeiben megmosdatván, mondta: «Kis lányom, édes szép kis áldozati báránym! Hogy neked el kell vándorolnod idegen országba, idegen emberhez! Azért, hogy apádat ne bántsa a magyar vajda; azért, hogy ragyogjon családunk neve!» Tanígtatták aztán, hogy jó legyen, okos legyen, legyen méltó dicső hivatásához. Sőt egy darabig a vőlegényét is dicsérették neki, amíg apja egyszer csak azt mondta: «nem adlak, dehogy is adlak ahhoz a Belzebub fiához, ahhoz az ichneumonhoz, a rézorru főnökhöz!»

De kevés vártatva mégis csak odaadta, megírták az esküvő levelet, jött kétféle pap, sok nagybajuszu magyar úr, őt is megeskették az urával. És az ura nem volt ott, az urát nem látta még soha: kegyetlen-e vagy jószívü, komor-e vagy játékos? nem tudja. Úgy hallotta, hogy nagy rőt haja van és zöld szeme, és hogy neki itt kell feküdnie vele egyedül ebben a kietlen ágyban, ebben a kriptában.

Barbara nem tudott arról semmit, hogy Mátyás elindult volna már Budáról. Inkább azt hallotta, hogy ősz is lesz akkorra, amikor eljön megülni az igazi menyegzőt. Későlte is az időt:

— Aranyos szép hercegasszonyom, majd meglássa, milyen jó igazi asszonymnak lenni. Nekem is volt uram, szép szőke szakálla volt és sárga haja verte a vállát: megölelt.

— És te mit tettél akkor, dadus?

— Én is megöleltem.

— Parancsolták? De te nem voltál gróflány?

— Dehogy parancsolták, jól esett, azért.

— És aztán, mit tett veled, aztán.

— Aludjon hercegné, aludni kell már!

— De én beszélgetni akarok. Mondj el nekem dadus, amit csak tudsz, mindent. Én is tudok valamit. Volt nekem egy barátném, a karinthiai grófkisasszony. Ő beszélt, hogy összeeskették az urával, a brandenburgi Lothárral, nyolc

éves volt a lány, tíz éves volt a fiú. Egész éjszakán át bujósdit játszottak, aztán a Lothár elment tanulni.

Halk kacagás hallatszott föl a házban. Majd utánna egy mély sohaj kelt:

— Dadus, dadus — sugta az asszonyka — az Isten irgalmazzon nekem: én nem szeretem az uramat!

Igy telt el az egész julius. Erzsike hercegné küldte haza a fecskéktől az üzenetet, hogy nem bír ő itt megszokni és gyenge teste nem bírja többé lelke nagy áldozatját, pedig egész éjszakán át is elimádkoznak a dadussal. A fecskék a hírt megvitték; de magyar fecskék voltak, nem értették meg őket a más nyelvű országban. Nem jött érte senki, nem jött érte senki. Sokat sírt ezért magában, egészen belezöldült; de a bús orcáját nem mutatta másnak, csak Barbara dadusnak. Mosolygott, amikor Szilágyi Erzsébet kellemezettte előtte a fiát és elpirúlt, ha az öreg vajda megcsípte képét és mondott neki valamit, biztosan vidámat, az ismeretlen, haragos magyar nyelven. Igérte neki, hogy ne féljen, jön már az ura.

Föl-fölijedt éjjel Erzsike hercegné; nem aludt egész éjszakákon által. Fáradt lett, beteg lett, nappal is feküdni kellett, egész ágynak esett. A doktorok hiába doktorozták, hiába eresztettek egy zsidót is a házba. És hiába izent a fecskéktől, hogy: »én itten meghalok«, feleletül még csak levél se jött rája.

Hanem hozta egy poros futár a budai várból, az ura üzenetét, meg az ajándékát, egy diófa ládikába zárva. Címül föl ez vala írva: Adassék e levél Hunyadi Mátyásné tulajdon kezébe. Belül a foglalatja pedig ez volt:

Szerelmes asszonyom, én feleségem!

Hallom, hogy nem vagy egészséggel, azt írja az anyám. Megyek hát hozzád, nyomban elindulok, király orvosával és ha ez se tud írt néked, Kapisztrán baráttal, aki holtából is felkölti az én kis violaszálamat.«

A diófa-dobozban pedig volt egy bábú, talpig selyemben, egy kis szopós baba. Óra tik-takolt a szíve helyén. Aztán egy játékkorona, királyné fejére való, vékony és könnyű arany-pléhből, aztán egy keszkenő, csókolódzó hollók voltak ráhimezve.

Fogta a beteg hercegasszony a levelet és az ágyban elolvasta, megnézte még egyszer és a párnája alá tette. A babát odafektette maga mellé, a koronát pedig Barbara rá-tette úrnője szőke fejére, úgy feküdt az ott benne. A himzett keszkenőt a forró ajkára helyezte. Valahogy nem félt többé

az ura megjövetelétől, inkább várta félelemmel, lázzal, nehéz ábrándokkal. Faggatta a dadust: mikor jön, jön-e már? Vele foglalkozott nappali lázas álmaiban, beszélgetett hozzá, kérlelte, hogy ne bántsa, fogja szeretni, nagyon szeretni fogja.

A csillagok is elbúcsúztak, a lombok is elmentek, a fecskék is elutaztak, szeptember lett. Erzsike hercegné mozdulatlan és eszméletlen, de még élve feküdt az illatos nász-ágyban; mellette a baba, fején a korona, száján a nászkendő. Nem hallott, nem látott, csak amikor végre dübörgött a híd, megnyílt az ajtó és belépett azon Hunyadi Mátyás. Megismerte, kérte: jőjjön közelebb. Megkérlelte, amiért nem szerette eddig. És arca, mint lehullott levél, átpirosodott egy csókra. Még egyet kért, de nem tudott visszaölelni, mint ahogy a dadus mondta. Aggódó szemekre ráborult sűrű pillája, szomorú ajkait most mosolyra csucsorította.

Az ura fogta a kis halott kezét és könnyezett. Ott állottak körülöttük mind és sírtak. Kapisztrán, a barát, mosolyogva fölborította a hercegasszony teritőjét és reá mutatott. A bábút ölelte az félkézzel, szelid homlokán ragyogott a korona, ajkai körül a szerelem ígéréteinek mosolya fénylett.

A barát szólott a síratókhoz:

— Ne könnyeztetek. Ime nézzétek, egy boldog asszony, kinek fájdalom nélkül vagyongyermeke, kit ölel; bűn nélkül koronája, és szerelmes ura, akiben nem fog csalódní soha.

Délután volt és hideg idő, reggel hó esett és a havasok felől jön az éjjel is. Tegnap még arany almával volt teli a fa, reggelre pedig belepi a zúzmara. Barbara dada bevette magát a magyar cselédek közé a konyhára, fázott. Sírt egyet, beszélt egyet:

— Ha csak jobb idő lett volna a szegény kis úrnőm sírbatételére. Ilyen hidegben! A kegyelmes Isten várhatott volna, hogy szegényke az almavirág-nyilást meglátta volna.

A cigányokról.

Irta: József főherceg.

A népvándorlások árjának, melylyel kelet előzőnlötte nyugatot, utolsó hulláma a XV. század elején folyt szélylyel Európa országain. A cigányok kis csapata volt ez. Jöttek, senki sem tudja honnar, mentek, maguk sem tudták hová. Megjelenésük sajátságos, fantasztikus, tüneményszerű volt. Vándorlásuk okáról és céljáról csodás regéket meséltek; a a népek elhitték s kegyesen bántak velök. Kiderült, hogy ámitók voltak; rablók is lettek. Erre minden országban halálra üldözték őket. Nem tudták kiirtani. Humánusabb idők következtek. Civilizálni, letelepíteni akarták őket. Ez sem sikerült. Így dacolnak a műveltség hatásával s nagy részök olyan kezdetleges kulturáju, mint félezer évvel ezelőtt. Így voltak ők az újkor rejtvénye. De lényök, eredetök, nyelvök egy század óta mind több sikerrel fejtegeti a tudomány, mely a tanulmányok egyik legérdekesebb tárgyául ismerte meg őket mindenütt. De legjelentékenyebb szerepök Magyarországon van, hol a nemzeti zeneművészet letéteményeseiként működnek, hol a legjellemzetesebb népjelenségül tűnnek fel s hol a nemzetgazdaság és nemzetgyarapodás szempontjából is mint fontos tényezők jöhetnek számba.

Nagyon érdekes azonban és ezért különösen figyelemreméltó a cigányok nyelve is. A cigány nyelv Indiának árja nyelveihez tartozik, mint a szanszkrit nyelv is. Közelebb rokonságban áll az India észak-nyugati részében divó szindhi nyelvjárással s az ezzel határos kasir és dardus nyelvekkel. Grammatikája gazdagabb minden más élő ind nyelvénél. Számos tájszólásra oszlik, melyek sokban eltérnek egymástól.

Legromlottabb a spanyol cigányok nyelve. Az Európában élő cigány tájszólásokat Miklosich 13 csoportra osztja: 1. a görög, 2. oláh, 3. magyar, 4. cseh-morva, 5. német, 6. lengyel-litván, 7. orosz, 8. finn, 9. skandináv, 10. dél-olasz, 11. bászok, 12. angol-skót. 13. spanyol-cigányok nyelve. Az osztrák-magyar monarchiában élő cigányok szójárásában 7 fő osztályt lehet megkülönböztetni. Az első osztályba tartoznak a magyar vidéken letelepedettek, ezek közt a legtöbb zenész a cigány; a 2-ba a magyar Kárpátokban letelepedett tót cigányok; a 3-ba a szirmiai és szerb vidékiek; a 4-be az oláhok közt élők; az 5-be a cseh-morva vidékiek; a 6-ba a Törökországból időnkint hozzánk átrándulók, nevezetesen a nyilvántartott táncosnők; végre a 7-be a vándorcigányok. Az erdélyi cigány nyelve hol a megtelepedett magyar, hol az oláh cigányokéhoz sorakozik.

A cigány nyelv hangjait magyar helyesírással a következő 47 betűvel jelezzhetjük:

a, á, b, c, cs, csh, d, dzs, e, é, f, g, gh, gy, h, ch, i, j, kh, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, p, ph, r, s, sz, st, szt, sty, t, th, tyh, u, ú, v, z, zs.

A h mássalhangzó után mély torokból ejtett erős h hang lehet.

A hangsúlyra nézve megjegyzendő, hogy a legrégebbi európai tájszólásban, a török-görög cigányokéban a hangsúly némi kivétellel az utolsó szótagra esik. Ez az oxitonálás megvan némi kivétellel az oláh cigányoknál is; a magyar tót cigány-tájszólás hangsúlyozásának a paroxitonálás az alapja. A magyar cigány azonban a magyar nyelv hatása alatt már rendszeresen az első szótagra helyezi nyomatékát.

VERSEK.

Írta: Farkas Imre.

VIRÁGOK.

A művésznő — mint minden alkalommal —
Virágot kapott színes, nagy halommal.
Egy egész virágerdő, illatozva . . .
S odadobta az öltözősarokba
Tovább ügyet se vetve rájuk —
Oh ti szegény kis hervadó virágok.

A kis varrólánynak — beteg szegény —
Virágot hozott egy szabólegény.
Három szál szegfű, meg egy tubarózsa . . .
És úgy gondozta, a széltől is óvta,
Csókja, meg könyje húllt le rájuk —
Oh ti boldog kis hervadó virágok.

A HOSSZÚ ASZTAL EGYIK VÉGÉN . . .

A hosszú asztal egyik végén
Vidám dalt húzott a cigány.
Fejecskéjét meg-meg bólintva
Úgy merengett a muzsikán.
Oly vidám volt körötte minden,
Hangulattal a lég tele
És mégcsak hogy felém se tévedt
Édes szelíd tekintete.

A hosszú asztal másik végén
Jóval gyöngébb a lámpafény.
Mindenki által elhagyatva
Ott ültem egymagamban én.
A víg, szerelmes, játszi nóta
Búbánatról beszélt nekem
S egy régóta szőtt édes álmat
Temetni kezdtem csöndesen . . .

Rejtély.

Írta : Björnson Björnstjerne.

— Minek üljünk itt le?

— Mert elég magasan vagyunk már és köd sincs.

— De nagyon mélyre látni innen. Szédülök és a nap sugarai is oly vakítóan esnek a vízre. Menjünk tovább!

— Nem, maradjunk itt.

— Akkor menjünk vissza a sűrűbe; olyan szép volt ott.

— Dehogya! Oda se' akarok.

A férfi hanyagul levetette magát a fűbe, mintha nem tudna, vagy nem akarna tovább menni. A nő megállt, barátságatlan pillantást vetett a férfira.

A férfi megszólalt:

— Meg kell most mondanod Aosta, hogy miért ijedtél meg úgy, mikor az az idegen hajós az este belépett.

— Én? eszembe se volt! mondá a nő halkán és úgy csinált, mintha el akarna futni.

— Meg kell mondanod, mielőtt méssz, különben nem megyek veled.

— Botolf! kiáltott a nő. Megfordult, de nem ment tovább.

A férfi megszólalt:

— Igaz, hogy megígértem, hogy nem kérdezlek és be is tartom az ígéretemet, ha éppen akarod, ezzel azonban vége mindennek.

A nő könnyekre fakadt és a férfihoz közeledett. Alacsony, finom termete, kis kezei, világos len haja, melyről lecsúszott a rácsavart nyakkendő, hát még szemei és kis szája — mindez külön-külön olyan elragadó volt, összességükben meg éppen kedves képet nyújtottak. A nap sugarai ragyogva estek a nőre.

A férfi felugrott:

— Persze jól tudod, hogy ha így nézesz rám, hát mindenben engedek. De azt is tudom, hogy ezzel még rosszabb lesz eztán. Hát nem tudod megérteni: hogy ha százszor is megígértem, hogy nem kutatom multadat — akkor sem nyughatok és nem tudom betartani ígéretemet?!

A férfi arca lángolt a szenvedélytől, meg az izgalomtól.

— Hisz' megigérted, Botolf, hogy nem fürkészel az után, a mit soh'sem mondhatok el. Ünnepeyiesen megigérted és azt mondtad, hogy mindegy neked, hogy mi voltam: engem akarsz, semmi mást, egyedül engem! — — — — Botolf!

A nő letérdelt a fűbe a férfi lába elé, sírt, mintha remegne a férfi életeért. Ránézett és könnyes szemmei érthetően szóltak. A legszebb és legszerencsétlenebb nő, akit valaha férfi látott.

— Isten ments, mondá a férfi.

Felugrott, de mindjárt le is ült ismét.

— Ha igazán szeretnél és megbíznál bennem, olyan boldogok lehetnénk, mint a madár a fán.

— Vagy ha te megbíznál bennem, rebegte a nő és térden csúszva közelebb jött.

Majd hozzátette:

— Azt mondod, hogy szeresselek? Az éjjel, mikor hajóink összeütköztek és a fedélzetre mentem, te a parancsnoki hídon álltál és parancsokat osztottál. Soh'sem láttam ilyen férfias, erőteljes embert. Nyomban megszerettelek és a mint te, mikor a hajó süllyedni kezdett. átvittél a csónakra, újra életkedvet éreztem magamban, pedig mindig azt hittem, hogy számomra rég elveszett az élet.

Elhallgatott és sírt. A férfi térde köré fonta kezeit és így könyörgött:

— Botolf! Légy nagylelkű, vagy a milyen akkor voltál, mikor magadhoz vettél, mikor semmim se volt, mikor engem, csupán engem vettél el.

Majdnem nyersen válaszolt a férfi:

— Asszony, ne kísérts! Tudod, hogy nem bírok ellentállni! A nő lelkére is számot tartunk, nemcsak az érzéki életet kívánjuk — ezzel legfeljebb csak eleinte elégszünk meg, de aztán . . .

A nő visszahúzódott és reménytelenül mondá:

— Soh'sem lesz egygyé két elszakadt élet! — sóhajtott egyet és ismét sirni kezdett.

— Az egész életed add nekem, ne csak egy darabját, meglásd egész lesz az enyémmel.

Határozott hangon mondá ezt a férfi, hogy felbátorítsa a nőt. Nem felelt a nő, de a férfi látta, mint küzd önmagával.

— Győzd le magad, próbáld meg! Rosszabrá úgy se fordúlhat már, mint a milyen most.

— Értesz hozzá, hogy a végletekig ragadj! — szólt a nő könnyörögve. A férfi félreértette és folytatá:

— Ha még olyan nagy bűn terheli is multadat, én megpróbálom, hátha el tudom viselni — de ez a kétely elviselhetetlen.

— Igazad van. Én sem tudom elviselni! — kiáltott a nő és felállt.

— Segíteni fogok neked elviselni, mindig segíteni akarok, — mondá a férfi és ő is felállt — csak tudjam, mi az? Mert sokkal büszkébb vagyok, hogysen őre legyek valaminek, a mit nem ismerek és a mi talán másnak a titka.

Pipacs-piros lett erre a nő.

— Szégyeld magad! Kettőnk közül én vagyok a büszkébb! Én nem kívánom, hogy más titka fölött őrlégyél. — De legyen már vége végre!

— Ha büszke vagy, annál inkább vess véget a gyanúmnak.

— Jézusom, nem bírom tovább!

— Hiába! Megesküdtem, hogy ma véget kell érni a dolognak.

— Nem könnyörületlenség — kiáltott a nő — egy aszszonyt, ki feleséged és aki úgy szeret, így kínozni és gyötörni?!

Ismét sírásra állt a szája, de hirtelen fordulattal így szólt:

— Óh, keresztüllátok én rajtad: kétségbeesésbe akarsz úzni, hogy valamit megtudj.

Fájdalmas pillantást vetett a férfira, aztán megfordult.

E szavakat hallotta halkan mondani:

— Elmondod, vagy sem?

A nő kitérte karjait.

— Nem, világért sem!

Hátralépett, keble hullámozott, tekintete ide-oda révedezett és majd keményen, majd meg szomorúan nézett. Egy fának támaszkodott és sirt. Nemsokára elhallgatott és elment a fától.

— Tudtam, hogy nem szerettél! — hallá a nő a férfit — és egy pillanat alatt bűnbánó arcot vágott. Felelni akart egy-néhányszor, de e helyett levetette magát a fűbe és kezébe rejtette arcát. Hozzálépett a férfi és ráhajolt a nőre. A nő érezte a férfi közellétét, várta, hogy megszólal, de mikor látta, hogy hiába várja, szíve még jobban összeszorult és akaratlanul is feltekintett. Aztán hirtelen felugrott. A férfi napbarnította, hosszúkás arca mintha beesettnek tetszett

volna. A mély, szemöldök nélküli szemek, a széles, de összeszorított száj, férfias, daliás alakja olyan meggyőző benyomást gyakoroltak rája, hogy egyszerre maga előtt látta ama hajótörésbeli tisztet a parancsnoki hídon. Olyan hatalmas termete volt most is, mint annak idején, olyan derék, vállas embernek látta most is. Csakhogy most szemben állt vele!

— Megcsaltál Aosta!

A nő meghátrált, de a férfi követte.

— Én is hazuggá lettem miattad! Egy percre sem voltunk őszinték egymással szemben!

Oly közel állt a nőhöz, hogy ez érezhette meleg leheletét. Úgy a szemébe nézett, hogy sötét lett előtte minden. Nem tudta, hogy mit fog tenni vagy mondani a férfi a következő pillanatban, behunyta a szemét. Úgy állt, mintha elesni vagy elszaladni akarna. Elérkezett a döntés — perce. A mély csöndben, mely ezt megelőzte, maga is elszorult egy kisé. Még egyszer átjárta valami.

— Vallj be most mindent! Elég lesz a bujkálódásból! Mindent vallj be!

— Mindent bevallok, felelt a nő öntudatlanul.

— Okosabb is lesz, mint ez a sok titkolódzás.

Felordított a férfi: mellette ugrott le a nő a mélységbe. Látta szőke haját, előrenyújtott kezeit, egy nyakkendőt, mely felbomlott és mindjobban lobogott a nő körül. Nem hallott se kiáltást, se vizcsobbanást, mert irtózatoss mély, feneketlen mély volt alatta. Különben azért se hallhatott semmit, mert visszahanyatlott ő is.

A tengeren jött hozzá azon az emlékezetes éjjel, a tengerbe tűnt el és vele együtt élettörténete is. A mi je volt, mind az éj sötét mélyében lelt sírt. — Ne menjen ő is oda? Elhatározta, hogy véget vet szenvedéseinek; — ez pedig nem a vég; most nem is lesz vége, most kezdődik csak igazán a gyötrelm. Hiszen hozzá kiáltott végső szava, neki vetette szemére, hogy tévedett és hogy megölte őt. Élnie kellett most, ámbár szenvedése megtizsereződött, hogy meggondolhassa, hogy és mint történt. A nő, a ki úgyszólván az egyetlen volt, a ki azon emlékezetes éjjel megmenekült, mintha csak azért menekült volna meg, hogy aztán általa, megmentője által szenvedjen halált. Ő, a ki egész életét hajón töltötte, a kit az üzlet teljesen elfoglalt, a ki előtt a tengeren és a kikötőkön kívül semmi se létezett a világon — a szerelemnek lett hirtelen az áldozata, olyan szerelemnek, mely megölte úgy őt, mint a szeretett nőt. Rossz ember volt talán? Soh'sem hallotta mondani magáról, ő maga se érezte soha. Mi volt

hát akkor? Felállt — nem azért, hogy a vízbe ugorják, hanem hogy ismét lemenjen. Mert ugyan ki öli meg magát akkor, mikor egy rejtély előtt áll, mikor egy talányt akar megoldani?

De hisz nem fogja megoldani soha! Az asszony Amerikában nevelkedett. Onnan jött akkor, mikor hajóik összeütköztek. Hol kutassa most a rejtélyt! Amerikában? Aztán meg Norvégia melyik részéből származott? — Azt sem tudta, vajjon valódi családnevét használta-e vagy sem. És mi van avval az idegen hajóssal? Hol is volt ő? Ismerte-e ő az asszonyt, vagy csak az asszony ismerte a hajóst? A tengert kellene megkérdezni, hogy mind e kérdésre feleletet kapjon. Utaznia kellene, kutatni vakon — magának is a tengerbe kellene magát vetnie.

De tévedett. Ha megtért bűnös lett volna az asszony, akkor megkönnyebbültnek érezte volna magát, ha bűnét bevallja férjének; ha meg nem tért volna meg, akkor kibúvót keresett volna. De ő nem vallott be semmit, kibúvót se keresett soha, hanem a halál karjaiba vetette magát, mikor férje meggyanusította. Bűnös asszony erre nem képes! Különben miért nem? Inkább, mint vallani, mert ahhoz még több bátorság kell. Bátorsága meg volt arra, hogy valljon; hisz azzal kezdte, hogy van egy titka, a mit nem mondhat el. Tehát maga a bűn tiltotta meg, hogy valljon. És mégsem lehetett bűnös. Sokszor volt vidám, sőt több is mint vidám; heves, pajkos volt többször, de azért gyengéd és szeretetre méltó. Más követte el a bűnt, nem ő. De miért nem mondta el akkor, hogy más bűne miatt szenved? Hisz avval vége lett volna mindennek. Ha meg sem ő, sem más nem követett el semmit, akkor mi volt a dologban? Ő maga sem tagadta, hogy ne lenne valami, — aztán az idegen hajós, a kitől úgy félt! Mi volt az? Mi lehetett, az isten szerelmére?! — Tudta, hogyha élne még az asszony, továbbra is azzal kínoztta volna — és szerencsétlenségét kétszeresen érezte.

E gondolatok újból felizgatták. Hátha nem is volt olyan bűnös, mint a milyennek az asszony hitte magát, vagy nem volt olyan bűnös, a milyennek hitte, hogy mások mondják. Hányszor van ártatlanság a bűn mögött, együgyűség a bűnben! És ha igaz is, hogy oly kevesen értik meg, de — őt nem tartotta képesnek az asszony, hogy megértse, felőle nem hitte, hogy meg tudná érteni, a ki maga volt a gyanul. Egy őszinte vallomás ezer gyanura adott volna okot, azért bizta magát inkább a halálra, mint férjére. Mért nem hagyta soha békében az asszonyt? Rejtélyes múltjából hozzája menekült, múltjával szemben nála keresett védelmet — és lám

épen ő volt az, aki folytonosan ingerelte múltjával! Pedig olyan alázatos volt irányában, olyan gyengéd volt hozzája, olyan kedves, szeretetreméltó. — A múltjához mi köze volt? És ha volt köze hozzá, miért nem kutatta mindjárt? Nem. Minél jobban szerette, annál inkább nőtt a férfi nyugtalan-sága. Mikor az asszony nemcsak hódolatból és hálából, hanem forró szerelmével is az övé volt, tudni akarta, vajjon volt-e már másé és milyen volt eddigi élete? És minél jobban tudta, hogy fájdalmat okoz ezzel az asszonynak, minél inkább kérte ez őt, hogy kimélje meg faggatásaitól, annál inkább üldözte gyanujával, mert — hiába! volt valami a dologban, a mi nem hagyta nyugodni.

Először eszébe jutott: hát elmondott ő mindent az asszonynak? Okvetlen szükséges, hogy egymásnak mindent elmondjanak? Valóban úgy értené-e ő, ha elmondaná, mint a hogy történt a dolog? Nem.

Két gyermeket hallott játszani maga mögött és hátrafordult. Ama zöld bokornál feküdt, melyről még az imént beszélt az asszony, de csak most vette észre. Őt órája feküdt már itt; ő azt hitte, hogy öt perc telt el azóta! Lehet, hogy rég' játszanak már a gyerekek ott és ő csak most vette észre őket. — — Nini! — — nem az Ágnes az, a pap kis lánya, a kit Aasta úgy szeretett és aki úgy hasonlított rája?

A kis lány éppen felültette öcscsét egy kőre. Ő volt a játékban a tanítónő, a kis fiu a tanítványa.

— Mondd szépen utánam, a mit mondok, szólt a kis lány és kezdé:

- Mi atyánk . . .
- . . . atyánk . . .
- ki vagy . . .
- . . . vagy . . .
- a mennyekben! . . .
- . . . nyekben! . . .
- . . . Szenteltessék meg a te neved;
- . . . a te neved . . .
- . . . jöjjön el a te országod
- . . . Nem!
- . . . Legyen a te akaratod . . .
- Nem, én nem akarom! . . .

Botolf csendesen visszakúszott. Nem az imádság hatotta meg, nem is tudta, hogy imádságot mondanak, de míg a a gyermekeket így megfigyelte, hallgatta beszédüket, ragadozó állatnak tűnt fel maga előtt, a ki ki van taszítva isten és ember közösségéből.

A bokor mögé bújt, hogy ne vegyék észre a gyermekek. Jobban félt itt tőlük, mint életében bárkitől. Az erdő mélyébe rejtőzött, messzire minden élő lénytől. Hova menjen? Az üres házba, melyet az asszonymak vett és neki bcrendeztetett? vagy el, tovább? — Mindegy volt neki, akárhová megy, mert akármire gondolt, az asszony képe állt előtte mindig. A halottakról mondják, hogy szemük megőrzi annak a képét, a kit utoljára látott; ha valaki valami gonoszság elkövetése után felébred: a kit először meglát, nem tud szabadulni tőle. Nem Aosta volt az, a kit a sziklafokon állva először meglátott, Ágnes volt az, az ártatlan kis lány. A mélységbe zuhanó asszony képe is egybeolvadt a kis lány képével, a ki tárt karokkal állt előtte. Visszaemlékezett Aostara, a ki annyira szerette a gyermeket, mely visszaemlékezés aztán csodás módon zavarta össze a képeket lelkében. Ama feltűnő hasonlatosságnak, mely az asszony és a lányka közt volt, akár bűnös volt az asszony, akár nem, köze volt a hónapokon keresztül megérielődött kétségéhez. Volt-e Aostának ilyen gyermeke vagy sem? Igen, biztosan tudja már, hogy látta, vagy jobban mondva, most látta csak, hogy látta már.

Akármire gondolt, mindig a gyermek volt szeme előtt és bármennyire szeretett is volna tisztán látni, kutatásaiban mindenütt akadályokba ütközött. Rövid együttlétük minden apró mozzanata mögött, amaz emlékezetes hajótöréstől egész a vasárnap reggeli jelenetig a szakadék fölött, a lányka arca rejtőzött, és valahányszor az elmúlt idő felett töprengett, hirtelen, mintegy viilamos gombnyomásra eltűnt a kis lány ábrázata. Ez a különös ismétlődés annyira megviselte úgy testét, mint lelkét, hogy néhány nap mulva alig evett valamit, nem izlett többé semmi, később meg képtelen volt az ágyat elhagyni.

Környezete jól látta, hogy nemsokára a végit járja. A ki egy rejtélyt rejt magában, az olyan sajátságos, különös módon alakul embertársai szemében, hogy ő maga lesz rejtély előttük. Már attól a naptól kezdve, hogy e városkába jött, sötét magábavonúltsága, szép felesége és mindkettőjük ismeretlen múltja a környékbeli lakosság pletykájának lett tárgya; mikor az asszony hirtelen eltűnt, ez a feszült viszony közte és a környékbeli lakosság közt annyira fejlődött, hogy a leghihetlenebb dolgokat hitték el róla leginkább és legszívesebben. Senki se tudta a történeteket megmagyarázni, mert azok közül, a kik a parton és a hegyen laktak, vagy arra mentek, senki se nézett a hegyoromra ama vasárnap

reggel, senki se látta, mint vetette magát a tengerbe az asszony éppen a legragyogóbb napfényben. Holttestét se sodorta a víz a parthoz, hogy önmaga bizonyítéka legyen a történeteknek. Azért hát még a férfi életében csodálatos mondatok keringtek a férfiről. Csúnya ember volt; hosszúkás, beesett arcát vörös szakáll és bozontos vörös haj vette körül. Szemei olyanok voltak, mint valami bozóttal szegélyezett, a környezetből elővillanó tengerszem. És mivel úgy látszott, hogy sem élni, sem meghalni nem tud, azt mondták róla, hogy az isten és az ördög marakodtak miatta. Némelyek látták, hogy a gonosz szellem, lángoktól körülveve, egész az ablakáig nyúlt és hívta magához. Fekete kutya alakjában is látták a ház körül sompolyogni, vagy guruló gomoly formában. Lángba borúlva látták a házat, a kik elmentek mellette, mások meg hallották, hogy egy sötét csapat lármázva, vonítva, dörögve szállt ki a tengerből, halk léptekkel a ház felé tartott, a zárt ajtókon keresztül behatolt hozzá és nemsokára ugyanazzal a lármával, kutyavonítással és nyerítéssel tért vissza a tengerbe, a hol hirtelen eltűnt a habokban.

A beteg cselédei: asszonyok, emberek nem maradtak hosszabb ideig a háznál és mikor kijutottak a titokzatos rejtekből, hihetetlen hírekkel árasztották el a környéket. Senki se mert a ház közelébe menni és ha nem lett volna egy-két bizalmasa, a kikkel mindig jól bánt, bizony magára maradt volna nyavalyájával. Az az öregasszony is, a ki körülötte volt, folytonos aggodalom és félelem közt él. Szalmát gyűjtött az ágy alá, hogy elűzze a rossz szellemet, de mindamellett, hogy a beteg a kísérletnél egyszer majd elégett, még sem szabadult meg a gonosztól. Iszonyú kínokat állott ki sokszor. Az öreg asszony végre arra a gondolatra jött, hogy a beteg bizonyára vár valakit. Megkérdezte, vajjon hívja-e a papot? Tagadólag rázta a fejét. Vagy ne hívjon más valakit? Erre nem felelt.

Másnap, mikor ugyanolyan állapotban feküdt ágyában, világosan »Ágnes«-t mondott. Több mint valószínű, hogy ez nem felelet akart lenni az öregasszony tegnapi beszédére, de az mégis annak vette, elégtlenül kelt fel helyéről, kiment a férjéhez és kérte, hogy menjen el a kocsival és hozza el a pap Ágneskáját. A paplakban persze mindenki azt hitte, hogy rosszul hallott az öregasszony és a beteg a papot kívánta, de az öregasszony férje erősen meg volt győződve róla, hogy a beteg az Ágneskát akarja látni. A lányka ugyanabban a szobában volt, hallotta a dolgokat és szívecskéje összeszorult; mert ő is hallott az ott járó ördögről és a tengerből kiszálló

sötét csapatról, de azt is hallotta, hogy a beteg addig nem tud meghalni, míg el nem jön az, a kire vár és semmi különöset nem talált abban, hogy épen ő legyen az a valaki, a kit a beteg felesége, míg élt, annyiszor magához hívatott. Teljesíteni kell egy haldokló kívánságát, mondták a lánykának és ha buzgón imádkozik Istenhez, akkor nem történik semmi baja a betegnél.

És a kis lány elhitte, a mit mondtak neki és engedte, hogy felöltöztessék. Hideg, tiszta, ködnélküli est volt. Nyomukban növekvő árnyak húzódtak. A kocsi csengője visszhangzott az erdőben. Nyugtalan volt a kis lány; szótlanul ült a kocsiban: imádkozott, kezeit kis karmantyújában tartva. Nem látott sehol ördögöt, sötét csapatot se látott kiszállni a tengerből, melynek partja mentében haladt a kocsi, csak csillagot látott és a világosságot épen előtte a magaslaton.

Fenn az udvarházban nyomasztó csend volt, de csakhamar kijött az öregasszony, bevitte a lánykát, levette kabátkáját és a kályhához vitte melegedni. Ezalatt buzdította is a lánykát, hogy legyen jóindulattal a beteggel szemben, menjen ágyához, vigasztalja és mondjon el felette egy miatyánkot. Mikor a kis lány átmelegedett, az öregasszony kézen fogta és a beteghez vezette. Ágyában feküdt a beteg: hosszú szakálla ápolatlan volt, beesett szemeivel a kis lányra nézett; eléggé tetszett neki és a lányka se félt tőle.

— Megbocsátsz nekem? kérdé a beteg.

A lányka érezte, hogy »igen«-t kell mondani és ezért »igent«-t mondott. Mosolygott erre a beteg és fel akart ülni az ágyában, de erőtlenül visszahanyatlott párnájára. A lányka belekezdett a miatyánkba, de a beteg elhárító mozdulatot tett és a kis lány mellére mutatott. És mivel a kis lány azt hitte, hogy ezt akarja, mindkét kezét mellére tette, a beteg még a lányka kezeire tette sovány, jéghideg, csontos kezeit. Mivel a beteg nem szólt egy szót sem, a kis lány, miután elmondta a miatyánkot, nem merte elhúzni kezeit, hanem újra imádkozni kezdett. Mikor harmadszor belekezdett imájába, bejött az öregasszony, a betegre nézett és így szólt:

— Befejezheted már imádat, gyermekem, feloldotta már az Isten!

Fordította: Feleki Lajos.

Ada Negri költeményeiből.

SÍR A HULLÁM . . .

Vakon rohan előre sziklás medrébe zárva
S csobogva sír a hullám; — hallgatja szürke ég,
A boltja mint az ólom, rajt' egy csillag sem ég,
A lég oly mozdulatlan, az éj magányos, árva.

Csobogva sír a hullám és ringó, lágy ölen
Lomhán törtet előre — talán még élt az este —
Öngyilkos ifju lánynak fehér, habkönnyű teste,
Szép, ifju arca sápadt, tátongó seb szívéen.

Csobogva sír a hullám és jajgat szüntelen,
Visszhangja bús sirása egy szörnyű, mély titoknak,
Síró panaszszavában vádolva felzokognak
Egy elhibázott élet s csalódott szerelem . . .

ERDŐK SÜRÜJÉBEN . . .

Erdők sűrűjében
Gonosz szellem őrjöng.
Üvöltő kacajjal
A tölgyeket rázza,
Töri az ágakat
S fellegek csapatját
Üzi át az égen.
Erdők sűrűjében
Gonosz szellem őrjöng.

Megremeg az erdő,
 Minden ága reszket
 S görnyedve vonaglik :
 Zúgás kél felette,
 S betölti a léget
 Ijesztő üvöltés :
 «Enyészet ! Enyészet !»
 Megremeg az erdő
 S görnyedve vonaglik.

És beszél a szélvész
 Különös regéket
 Könyről, szerelemről,
 Bűnös gyönyörökről,
 Miket az ég büntet,
 S csodás dolgairól
 Régi isteneknek.
 Üvöltöz a szélvész
 Siralmas regéket.

Oh ragadj fel engem,
 Átkos, gonosz szellem !
 S fékezhetlen szárnyon
 Vigy át a világon,
 Fellegen, villámon . . .
 Ragadj fel magaddal
 Hol a felhők szállnak,
 Mintha könnyű szirma
 Volnék a virágnak . . .

Fel, fel a magasba, fel magasbra még!

Fordította : Zoltán Vilmos.

Fegyencek világossága.

Írta: Gorkij Maxim.

2

Erre a mindenki előtt ismerős hangra megfordultunk és jóságosan és örömmel néztünk a tiszta lányarcra, mely édesen ránk mosolygott. Tetszett nekünk, amint kis arcát az üveg, táblához szorította, tetszettek kis, fehér fogai, melyek mikor mosolygott, elővillogtak a rózsás ajkából. Egymást félrelökve rohantunk ajtót nyitni, mire — ő bejön, olyan vidáman, olyan kedvesen, köténykékét összefogja, úgy áll előttünk-fejecskékét kissé oldalt hajtja és folytonosan mosolyog. Hosszú, vastag, szép gesztenyebarna haja lelóg a keblére. Mi piszkos, sötét, csúnya alakok felnézünk rá — mert a küszöb négy lépcsővel magasabban van, mint a padló — emelt fővel nézzük meg, «jó reggelt» kívánunk neki — a mit csak neki mondunk. Haragunk is lágyabb, ha vele beszélünk és tréfáink is finomabbak. Előtte — egészen mások vagyunk, mint rendszeren. A pék megfogja a lapátot és a legbarnább, legszebben sült pereceket ügyesen Tanja kötényébe dobja.

— Vigyázz aztán, hogy a mester meg ne lásson! — figyelmeztetik a lányt. Tanja gonoszúl mosolyog és vígan kiáltja:

— Isten veletek, kis rabjaim! — és eltűnik mint egy kis egér.

Mikor elmegy, még sokáig kellemesen elbeszélgetünk — mindig ugyanarról és ugyanazt, a mit tegnap és máskor is szoktunk, mert ő is, mi is és körülöttünk is minden éppen olyan, mint tegnap, tegnapelőtt és azelőtt volt . . . Nagyon kellemetlen, sőt kínos, ha az ember körül semmi sem változik és ha ez nem öli meg a lelkét, akkor minél tovább él, annál kínosabb lesz ez az őt körülvevő egyhangú sívárság . . . Sokszor asszonyokról olyanokat beszéltünk, hogy magunk is resteltük társaink durva, szemérmetlen beszédét

3

hallgatni, és ez természetes is volt, mert azok az asszonyok, a kiket mi ismertünk, nem is érdemeltek mást. De Tanjáról sose beszéltünk rosszat; senki nemcsak hogy nem mert hozzá nyúlni a leányhoz, de még szabadabb, bizalmasabb tréfát se tett vele senki. Lehet, hogy ez azért volt, mert nem maradt soh'se soká nálunk: mint égből hulló csillag jelent meg hirtelen előttünk és nemsokára ismét el is tűnt, vagy azért, mert kicsi volt és rendkívül csinos, kedves és mert minden szép még a durva emberek előtt is tekintélyt szerez magának. Aztán még valami lehetett az oka: habár a kényszer-munka eltompúlt barmokká tett, mégis csak emberek maradtunk, akik nem tudtunk a nélkül élni, hogy valamit, bármi legyen is az, ne tiszteljünk, ne imádjunk. Jobbat nálánál — nem találtunk körülöttünk, és rajta kívül, nem nézett ránk a kutya se. Senki, mondom, ámbár laktak a házban elegen. Végre — és azt hiszem, ez volt a főök — mindnyájan úgy éreztük, mintha ő a mienk volna, egyedül a mienk, a kit a pereceknek köszönhetünk; kötelességünknek tartottuk neki naponta meleg perecet adni; olyan volt ez, mint egy mindennapi áldozat, melyet bálványunk tiszteletére hoztunk, a mi egész szertartássá fejlődött és ami napról-napra közelebb és közelebb vitt Tanjához. A pereceken kívül tanácsal láttuk el a lányt — öltözködjék melegebben, ne szaladjon a lépcsőn, ne cipeljen nehéz dolgokat. Nevetve hallgatta tanácsainkat, nevetéssel felelt rájuk és soh'se engedelmeskedett nekünk. Ez azonban távolról sem bántott minket, mutatni akartuk csak, hogy féltjük és gondunk van rá.

Gyakran különféle kérelemmel jött hozzánk: majd, hogy nyissuk ki a nehéz pinceajtót, majd hogy vágjunk fát neki — mi pedig örömmel, sőt bizonyos önérzettel tettük, a mire kért.

De mikor egyikünk arra kérte, hogy foltozza meg egyetlen ingét, lenézően, bizonyos orrhangon felelt neki:

— Hogyne! Még az hiányzik!

Nagyon neveltünk ezen — és nem kértük többet semmire. Szerettük — azzal vége! Az ember mindig át akarja vinni szeretetét valaki másra, ha nem is akarja az illető

szeretetünket és ha megmérgezzük is szeretetünkkel mások életét. Kellett Tanját szeretnünk, mert nem volt más, a kit szeressünk.

Egyik-másik néha így beszélt:

— Minek kényeztetjük el így ezt a lányt? Mi vonzó van rajta? Mit törődünk vele annyit?

Egyszerűen lekiabáltuk, a ki így beszélt — mert kellett nekünk valaki, a kit szeressünk: megtaláltuk szeretetünk tárgyát és szerettük is. De annak, a kit mi huszonhatan szerettünk, szentnek kellett lenni mindenki előtt és ellenségünknek tartottuk azt, aki ellenünk mondott. Lehet, hogy nem is a nőt szerettük benne, de huszonhatan vagyunk, azért azt akarjuk, hogy drága legyen más előtt is az, a ki nekünk drága.

Szeretetünk épen olyan erős, mint gyűlöletünk . . . és talán épen azért mondja néhány büszke fráter, hogy hízelgőbb az emberre nézve a gyűlöletünk, mint szeretetünk . . . De ha így áll a dolog, mért nem félnek tőlünk?

III.

Volt a mesterünknek a pereg-sütődén kívül zsemlye-sütődéje is; ugyanabban a házban volt és csak egy fal választotta el a mi pincehelyiségünktől. A pékek azonban — négyen voltak — távol tartották magukat tőlünk, mert tisztábbnak tartották az ő munkájukat a mienknél és mivel jobbaknak tartották magukat nálunk, nem is jöttek műhelyünkbe. Kicsinylőleg nevettek ránk, ha az udvarban összetöttünk; mi sem mentünk át hozzájuk: nekünk megtiltotta a mester, hogy átmenjünk, mert félt, hogy vajás zsemlyét lopunk. Nem szerettük a pékeket, mert irigyeltük őket: könnyebb volt a munkájuk, mint a mienk, több fizetést kaptak, mint mi, jobb ebédet kaptak, szép, világos műhelyük volt és mind olyan tiszta volt, egészséges és — egészen mások, mint mi. Mi mind sárgák meg szürkék voltunk; háromnak undorító betegsége volt, néhányan — rühesek voltak, egynek meg olyan rheumája volt, hogy örökké a miatt jajgatott.

Ünnepnapokon és ha nem volt dolguk, kabátban jártak, megnyikorgó czizmában. Kettőjüknek harmónikája is volt és mind sétálni mentek a ligetbe, — mi ellenben piszkos rongyokban és facipőben vagy posztó papucsban jártunk és nem engedett a rendőrség a ligetbe. Hát szerethettük-e ilyen körülmények közt a pékeket?

Egyszer megtudtuk, hogy az egyik pék ivásra adta magát és a mester felmondott neki ezért. Már fel is vett helyette egy másikat — egy katonát, a ki fél selyem mellényt viselt és aranylánycot hordott. Kíváncsiak voltunk a csinos fiura és hogy lássuk, minden untalan majd az egyik, majd a másik szaladt ki az udvarra.

De bejött ő magától a műhelyünke. Nagyot dobbantott a küszöbre, kinyitotta az ajtót és azt nyitva hagyva, nevetve állt a küszöbön és így szólt:

— Adjon Isten! Szervusztok fiuk!

A hideg, fagyos levegő sűrű, gőzös felhőként tódult a műhelybe, de a katona ott állt a küszöbön, végignézett rajtunk tetőtől talpig és gondosan fésült szőke bajusza mögül nagy sárga fogait mutatta. Igazán szép volt a mellénye: kék virágokkal kihímezve, kis piros csont gombok voltak rávarrva. Az aranylánc is rajta volt.

Szép ember volt a katona, vállas, egészséges, piros az arca, nagy csillogó szemeivel barátságosan és jóságosan nézett az emberre. Fején fehér keményített sapkát viselt és tiszta hófehér köténye alatt fényes, kis, hegyesorrú csizmái feketéllettek.

Egyikünk tiszteletteljesen kérte, hogy csukja be az ajtót. Ő szó nélkül megtette és elkezdett kérdezősködni a mesterről. Mi egymáson túltéve, elnyomónak, gazembernek, betyárnak, kínzónak — mindenfélenek elmondtuk, a mit csak tudtunk róla mondani és el lehetett róla mondani, a mit azonban leírni ide nem lehet. A katona hallgatta a beszédünket, pödört egyet a bajuszán és lágy, hizelgő pillantást vetett ránk.

— És van sok lány a házban? . . . — kérdé hirtelen. Egyesek tiszteletteljesen nevettek, mások különös arcot

vágtak erre, az egyik meg azt mondta a katonának, hogy igen, van vagy kilenc.

— És veszitek valami hasznát is a lányoknak? — kérde szemhunyorgatva.

Ismét nevettünk, nem nagyon hangosan, zavartan . . . Sokan közülünk szerettek volna ép olyan merész fickóknak látszani, mint a katona, de egy sem értett hozzá, nem tudtak olyannak mutatkozni, mint ő. Az egyik be is vallotta tehetetlenségünket és halkán mondá:

— Hogy gondolod, hogy mi . . . ?!

— Na igen, nektek nehéz is! — mondá a katona meggyőződéssel, idegenül nézve ránk . . . Ti nem vagytok — olyanok . . . Nektek nincs semmi megjelenésetek . . . rendes formátok . . . szóval külsőtök! Az asszonyok pedig — a külsejét szeretik az embernek. Tisztességes ruhát akarnak látni . . . minden legyen akkurátus az emberen! Aztán meg nagyon kedvelik az erős embert . . . Ti szegények . . . így nem is! . . .

A katona kivette feltürt ingujjú kezét a zsebéből és megmutatta nekünk . . . Fehér, erős karja volt, mintha csillogó pehelylyel volna benőve.

— Láb, mell — minden erős legyen. Aztán meg tisztességes ruhában járjon az ember . . . Engem szeretnek az asszonyok. Nem hívom, nem csalom őket — maguktól jönnek tizével-huszával a nyakamra.

Leült egy lisztes zsákra és sokat mesélt arról, hogy mint szeretik őt az asszonyok. Aztán kiment a műhelyből és mikor becsukódott mögötte a nyikorgó ajtó, sokáig hallgattunk és rája, meg a meséire gondoltunk. Egyszerre mindnyájan beszélni kezdtünk és kisült, hogy mindegyikünknek tetszett a katona. Olyan egyszerűen és barátságosan jött, ült le és beszélt. Mert hozzánk nem jött soha senki és senki se beszélt velünk olyan barátságosan . . . Mi meg folyton róla beszéltünk és sikereiről az aranyhímző lányoknál, a kik ha az udvaron velünk találkoztak, vagy félrehúzták a szájukat és kikerültek bennünket, vagy egyenesen belénk botlottak, mintha nem is volnánk az útban. Mi ellenben mindig

gyönyörködtünk bennük, ha az udvaron láttuk, vagy ha elmentek ablakunk alatt — télen különös kis sapkában és prémes gallérban, nyáron meg — virággal díszített kalapban, kezükben tarka, különféle színű napernyővel. De azért egymás közt olyanokat beszélünk a lányokról, hogy ha meghallották volna, a szégyentől elsülyedtek volna.

— Aztán csak Tanjuskát meg ne rontsa! — mondá a pék aggodalmasan.

Mi hallgattunk, mert megdöbbsentünk e szavakra. Úgy tűnt fel, mintha megfélekedtünk volna Tanjáról: a katona az ő szép, derék termetével egész elhomályosította Tanját. Aztán hangosan vitatkozni kezdtünk: egyik azt mondta, hogy Tanja ilyen kalandokba nem bocsátkozik, mások meg erősítették, hogy nem fog tudni ellentállni a katonának, ismét mások megfogadták, hogy ha a katona elcsábítja Tanját, leütik a szép ember derekát. Végre is mindnyájan elhatároztuk, hogy megfigyeljük Tanját és hogy óvjuk a lányt, hogy vigyázzon erre a veszedelmes emberre... A vita erre abba maradt.

IV.

Elmúlt körülbelül egy hónap; a katona zsemlet sütött, sétálni ment az aranyhímző lányokkal, gyakran átjött a mi műhelyünkbe, de nem beszélt hódításairól, hanem folyton csak pödörte a bajuszát és ajkait nyaldosta.

Tanja minden reggel bejött a peregért és vidám volt, mint mindig, kedves és barátságos hozzánk. Próbáltunk vele a katonáról beszélni, -- Tanja «borju szemü»-nek hívta őt és még más csúfnevet adott neki, a mi megnyugtatót bennünket. Büszkéek voltunk a lányra, mivel láttuk, hogy a sok aranyhímző lány mind körülrajongta a katonát; Tanjának a katonával szemben tanúsított eljárása bizonyos mértékben felemelt bennünket és ezentúl mi is kicsinylőleg beszélünk a katonával, mintha zsinórmérték lenne ránk nézve Tanja viselkedése. De őt még jobban szerettük, reggelenként még szívesebben, még nagyobb örömmel köszöntöttük.

Egyszer a katona egy kissé ittasan jött be hozzánk. Leült és nevetni kezdett. Megkérdeztük, hogy min nevet, mire ő így szólt:

— Ketten veszekedtek most értem . . . A Lida a Grusával . . . Hogy' kikeltek magukból . . . milyen csúnyák voltak . . . hahaha! . . . Egymás hajába kaptak, a földre dobták egymást, úgy gurultak a folyosón, aztán megint összekaptak, . . . hahaha! . . . Egész összekarcolták a po-fáikat . . . tépték a ruháikat . . . nagyszerű volt! Mért nem verekednek az asszonyok tisztességesen? Mért karmolják össze egymást? Hahaha!

Ott ült a padon. Olyan tiszta volt, olyan egészséges, olyan kedélyes és folyton nevetett. Mi hallgattunk. Kellemetlen volt ránk nézve a mese bizonyos okból.

— N—na de micsoda szerencsém van nekem az asszonynépnél, ez csak nagyszerű! Fáj a hasam már a sok nevetéstől! Az ember kacsint egyet és — kész! F—fene egye meg!

Fehér, habos karjait felemelte és ismét térdire bocsátotta, a mi hangosan csattant. És olyan csodálkozó pillantást vetett ránk, mintha ő maga sem tudná, hogy mért van olyan szerencséje az asszonyoknál. Húsos, vörös arca önelégülten fénylett és egyfolytában nyalta ajkait.

A mi pékünk dühösen, serényen kaparta a tüzet lapátjával és hirtelen gúnyos szavakban tört ki:

— Könnyű egy kis fenyőt kitépni, de próbálj egy tölgyet kidönteni . . .

— Ezt úgylátszik — nekem mondd, mi? — kérdé a katona.

— Persze, hogy neked . . .

— Aztán mit jelentsen az a tölgy . . . ?

-- Semmit . . . csak úgy mondtam!

— Ohó barátom, nem úgy van a'! Halljuk csak!? Micsoda tölgyet mondasz?

(Vége következik.)

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

100

A falon át hallotta Rostow, hogy az őrsvezetőn kívül még Lavruska — Denisow ügyes szolgálja — beszél az ökrök és a kétszersült szállításáról, melyet ő látott. A sátor mögül ismét Denisow hangját hallotta.

— Nyergeltesd a második szakaszt!

Hallotta még Rostow, hogy mögötte néhány ló vadul száguld, de nem törődött vele, hová nyargal Denisow. Átmelegedett, elaludt és csak estefelé jött ki sátrából.

Denisow még nem tért vissza. Rostow a szomszédos sátorban swoikát játszó két tiszt és egy ifjú ember társaságához csatlakozott. Játék közben egy kocsisort láttak közeledni; tizenöt veznagbén ülő huszár kísérte. Két tiszt által követve lovagolt a huszárok mögött Denisow, kikkel valami felett pörölt.

— Óva figyelmeztetem kapitány, mondá az egyik tiszt.

— Már megmondtam önnek, hogy nem adom ki, válaszolá Denisow.

— Ön fog érte felelni kapitány! Ez erőszak . . . a saját csapat-testének kocsisorát zsákmányul ejteni. Embereink két nap óta nem ettek.

— Az enyimek meg két hét óta, válaszolá Denisow.

— Ez rablóátadás, a felelősséget viselnie kell! — válaszolá emelt hangon a tiszt.

— Mit akar még tőlem? kiáltá Denisow, ki hirtelen felgerjedt. Én fogok felelni érte és nem ön. Álljon odébb! Mars! kiáltott a tisztekre.

— Jól van, jó, szólott fenyegető hangon az egyik tiszt és elvágatott.

A kocsisor, melyet a huszárokhoz küldtek, egy gyalogezrednek volt szánva. Denisow — Lasonoka által értesült, hogy a kocsisor kíséret nélkül van — hatalmába kerítette. A katonák bőven kaptak kétszersültet, sőt a többi szakaszoknak is jutott.

A következő napon az ezredparancsnok Denisowot magához hívatta és a következőket mondta neki: «Én nem tudok semmiről, nem is fogok vizsgálatot indítani ön ellen; azt azonban tanácsolhatom, hogy menjen a vezérkarhoz, igyekezzék a dolgot elsimítani, lehetőleg adjon nyugtát az élelmiszerek átvételéről, máskülönben a gyalogezrednek lajstromozzák be, s így rossz vége is lehet a dolognak.»

Denisow rögtön a vezérkarhoz lovagolt azon őszinte szándékkal, hogy ezredesének parancsát megfogadja. Estére oly állapotban jött vissza, melyben Rostow őt még nem látta soha. Nem tudott beszélni és egészen magán kívül volt. Rostow kérdésére, hogy tulajdonképen mi baja van lázas, rekedt és fenyegetőző hangon érthetetlenül átkozódott. . . Állapota Rostowot aggasztotta és orvosért küldött, ki eret vágott rajta. Egy mély táltra való vér csurgott ki Denisow szőrös karjából. Mikor magához tért, mesélte csak el, hogy tulajdonképen mi is történt vele.

— «Megkérdeztem — kezdé Denisow, hol van a fölöttes tiszt? Hozzá vezettek. Sziveskedjék egy kissé várakozni. — Szolgálatban vagyok és harminc mértföldet lovagoltam, nem tudok várni. Jelentem alásan. — Jól van! Ez a rablóvezér rám támad és be akarja bizonyítani, hogy ez rablás volt! Nem az követ el rablást, mondám én, ki katonáinak élelmet szerez, hanem aki ezt zsebrevágná. Adjon az intendánsnak nyugtát — ügyét azonban átteszem a parancsnoksághoz. Megyek az intendánshoz. Belépek. Hát uramfia, ki ül az asztalnál? Képzeld csak, ki hagyna bennünket éhenveszni — kiáltá Denisow — s öklével olyat ütött az asztalra, hogy az majd fölfordult s a poharak ide-oda táncoltak rajta. Teljamin. . . Úgy, kiáltám én, te éheztesz bennünket? Piff, paff az arcába csaptam. . . Épp jól a kezem ügyébe akadt. . . Agyonütöttem volna, ha nem választanak szét.

— Ne kiabálj úgy, csillapodj egy kissé, hisz ismét vérzel Várj, új kötést kell rátenni.

Denisow új kötést kapott és ágyba fektették. Másnapra virradva friss és jókedvű volt. Délfelé azonban sátrukba egy komoly és szomorú képű segédtiszt állított be, átadva Denisownak az ezredparancsnok sürgős átiratát, melyben a tegnapi jelenetért kértek tőle magyarázatot.

A segédtsízt arról értesíté, hogy az ügy e öreláthatólag rosszúl fog végződni. Már a hadbírótság is megalakult, s tekintetbe véve azt a szigort, amelyet az önbíráskodó katonák, s a marodeurökkal szemben tanusítottak, a legjobb esetben is nyugdíjazással végződhetik.

Denisow az egész ügyről lenézö hangon beszélt, de Rostow igen jól ismerte s észrevette, hogy bensőjében fél a bíróságtól, s hogy ez az ügy, melynek valószínűleg rossz következménye lesz — nagyon gyötörte. Naponkint iratesomókat küldtek, amelyek kérdéseket és idézeteket tartalmaztak, s május 1-én Denisow parancsot kapott, hogy századát a legidősebb tisztnek adja át s a hadtestparancsnokságnál jelenkezzen, hogy magyarázatát adhassa kihágásainak.

Az előtte való estén Platow két kozákezzreddel és két század huszárral előörsi szolgálatot teljesített az ellenség felderítésére. Denisow — mint rendesen — elől volt, s hivatkozott a bátorságával. Egy francia katona puskájából kilőtt golyó felső combjába fúródott. Máskor Denisow egy ily könnyű sérülés miatt nem hagyta volna oda ezredét, de most arra használta föl ez eseményt, hogy a hadtestparancsnokság idézése alól kivonja magát, s a kórházba kivánczozott.

VII.

Június havában ment végbe a fridländi csata, amelyben a pasologiakiak is résztvettek, s ezután mindjárt fegyverszünetet is kötöttek. Rostownak nagyon hiányzott barátja, s minthogy távozása óta nem is értesítette hogyletéro!, felhasználta a fegyverszünetet szabadságkérésre, s meglátogatta Denisowot a kórházban.

A kórház egy kis orosz városkában volt, melyet a poroszok s franciák kétszer dúltak fel. Egy nagy kórházat, amelynek részben hiányzottak ablakrámai — rendeztek be kórháznak. Néhány bekötött fejű sápadt katona sétált fel s alá a napon, másrésze üldögélt. Midön Rostow a kapuba ért, rothadt hús és kórházzzag fogadták s a lépcsőn egy orosz katonaorvossal találkozott, kinek szivar volt a szájában. Az orvost egy ápoló követte. «Nem téphetem széjjel magam — szólott az orvos.» «Jöjj el este Makov Alexejevicsékhez, ott leszek.» Az orvos megpillantá a lépcsőkön felhaladó Rostowot. «Mit keres itt nagyságod» kérdé. «Miért jött ide? Mert a golyók megkímélték, tifuszt akar kapni? Aki ide bejön, az halál fia. Az orvosok közül is öten haltak meg!»

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

A telefondrót jövője.

Persze, az roppantúl tetszik, hogy a telefondrótok hogy összehálózák az embereket. A legszükösebb költői képzelet is az emberi szellem vilányos röpködését látja a drótokban s végül valami olyasféle bölcselmi ponton nyugszik meg, hogy hadd is legyen a város fölött mentől több drót, symbolumául annak, hogy mennyi embernek milyen sok mondani valója van, amiért nem sajnálja a havi 25 koronányi gyalázatosan magas havi fizetést, amikor 30 koronányi már csak Törökországban lehet.

Igen képzeletizgató látvány lehet az a sok drót, kivált mikor a nap ráragyog, vagy szélvész hárfázik rajtuk. Csakhogy a valóságban az a sok drót sok bajt is jelent, amit csak a legéberebb örködéssel lehet rendben tartani, amíg valami orkán, felhőszakadás, hó, ilyesmi alaposan össze nem bolondozza őket s békés polgárok káromkodásra nem fakadnak az ilyenkor siket kagylók előtt. És végre is, tessék elképzelni, hogy a drótok mind csak szaporodnak, dacára az állami nagy bölcseségnek, hogy tartózkodik tőle, nehogy valamiképp „olcsó” beszédközvetítő szerszám is legyen. Sőt némely államokban, ahol ezt a bölcs magyar elővigyázatot elmulasztották alkalmazni és ahol persze nem is kellett a telefon közhasznú voltából

előbb a haszonnak egy jó javát bankoknak lefölözni az osztalékos hazafiság méltánylásának okából, — ott a drótok oly borzasztó nagy mennyisége sűrűsödik a levegőben, hogy az a kezelő technikának már-már sok.

Így a telefontudománynak ma az lette egyik legidőszerűbb problémája: hogy lehessen kevesebb drót a sok helyett? Azaz: mint beszéljenek sokan összevissza egyetlenegy telefondróton? Valami olyas az állapot a mai város utcái, házai fölött, mintha például az emberben is csupa egyes szál idegek közvetítenének mindent. Holott pedig az idegszálak oly szépen dolgoznak közös úton keresztül, hogy semmi zavar, legalább ameddig az ember sanatóriumok felé nem sóhajtozik.

Laikus alig is tudja elképzelni, hogy miképp lehetséges, hogy egy és ugyanazon dróton többen beszéljenek egyszerre, ide is, oda is. A telegráfiában azonban például megoldottak valami ilyes félét, úgy, hogy egyszerre több távirat mehet ugyanazon dróton ide is, oda is. A dolgot így kell elképzelni. Ugy-e minden jel megadása egy bizonyos időt vesz igénybe. Embernek az szörnyű rövid idő lehet, de a villamosságnak tiszta időpocséklás. A villamosság ugyanazt a munkát egy századrész annyi

idő alatt is épp úgy elvégezheti. Ebből aztán azt okoskodták ki, hogy osszuk hát fel az időt számos apró részre és mialatt itt felesleges időket pazarol az ember az ügyefogyottságával, azalatt kapja el a villamosság a maga szükséges dolgát itt is, ott is, másodiktól, harmadiktól, hisz bőven van hozzá ideje. És ezt akként oldották meg, hogy teszem fel a Bécs és Budapest között levő táviró-drót itt is, ott is egy-egy korongba kapcsolódik, amely korongok a területükön egyformán vannak villamosságot vezető részekre osztva itt is, ott is. Az 1. számú vezető darabka a korongon itt megfelel az 1. számúnak ott, és így tovább. Ha a két korong teljesen egyformán forog Budapesten is, Bécsben is, akkor az 1. számú darab mindig az 1. számú távirógépet kapcsolja be, itt is, ott is. Egy másik darab egy másik párt, és így tovább. Úgy, hogy az a korong az időt osztja el úgy, hogy egyszerre több táviró gépnek jusson is, maradjon is.

Ugyanezen az időelosztáson alapszik az a terv is, melyet a telefonozás számára találtak fel, hogy miként legyen elegendő egy drót, tegyük fel 500 embernek, anélkül, hogy egyikük a másikat zavarhatná. Se várnia ne kelljen soká, se az idegen beszédet ne hallhassa. Hogy hogyan? Bolond dolog ezt szinte elképzelni is!

Tessék elképzelni például, hogy a legmagasabb hallható hangnak a rezgési száma 40,000 másodpercenként. Minden hang, amelyet hallunk más-más rezgési szám. Egy-egy betű, amelyet kimondunk, egy-egy ilyen rezgésnek egész hosszú

sora, Például a 40,000-es rezgésből kimondunk 500-at. Minek? Vagy legalább minek ennyi a telefonnak? Elég neki a századrész ennyi is, és mi ugyanazt a hangot fogjuk hallani. Legfeljebb, mert így kevesebb a hangmennyiség: halkabban, vagy éppen alig hallhatóan hallik. Ahhoz azonban már vannak eszközeink, hogy a hangot megint erősítsük. Szóval, a beszélő ember bosszantó pocskéklást mivel a hangrezgésekkel, a telefon megelégszik sokkal kevesebbel, hogy azért más hangot ne mondjon.

De ha már egyszer benne vagyunk az idők osztásában, még egy-egy hanghullám időtartamát is fel lehet osztani. Azaz: meghallják egymást az emberek még akkor is, ha a hang egy-egy rezgési hullámának csak egy tizedrészét kapják. Már most csak az a technikai kérdés, hogy hogy kapják meg ketten ugyanazt a tizedrészét a hanghullámnak. Mert hiszen ha úgy osztják fel, hogy Péter telefonoz Pálnak és Pál telefonja nem éppen azt az idődarabkát kapja a telefonjába, amelybe a Péter beszédje van belopva, akkor hiába hallgatódzik.

Ez azonban már csak kapcsolási kérdés. Sőt olyan kapcsolás, amihez telefonkisasszony sem kell. Legfeljebb az egyes 500-as csoportokba való bekapcsoláshoz. Illetőleg melyik közös dróton akarok beszélni? Hogy azonkivel? — azt már magam igazítom. Megnézem a könyvben, hogy az illető tisztelt úr telefonja milyen rezgésre dolgozik, azaz a felosztott időegésznek mely részecskéjére. A magamét is most erre igazítom és kész a kapcsolás. Más

meg nem hallja. Mert ha más is bekapcsolná véletlenül ugyanazt a rezgési hullámdarabkát, akkor senki sem hall semmit, váltig hallózat.

Itt természetesen csak az eszmét, a technikai gondolatot mesélhettük el. A dolognak világos, hogy sok huncutsága van. Például, hogy azoknak az osztott időrészekkének olyanoknak kell lenniök, hogy valamennyi hang rezgési számához illeszthetők legyenek. Ez számítási feladat. A jelentős azonban az, hogy csakugyan semmiféle fizikai akadály nincs. Időt olymesésen kicsi részekre tudunk osztani, hogy szinte ahogy tetszik. A váltakozó áramok ehhez kész dolgok.

Szóval, ha a telefondrótok a kultúra bizonyos fajú idegszálai, akkor az első idegistrángok már készülnek. Kell is, mert kötélen legyen az idege, aki mindezt ki akarja állani, ami még lesz.

Ifj. Méray-Horváth Károly.

A NEVETÉS. A nevetésnek mind a mechanismusa, mind az oka még nagyon kevésbé ismert. M. Vanlair 1903. december 3-án a belga akadémia nyilvános ülésén foglalkozott a nevetés élettanával. Rámutatott a pszichikai reflex mibenlétére, különös súlyt helyezett az arcjáték leírására, tekintettel a nevető arcon végbemenő nagy esztétikai változás anatomiai alapjára. A tünneményt előidéző izomzat ép úgy meg van az öreg arcon, a pittyedt ajkú néger, mint a fiatal asszony üde arcán.

Ha az arcizmokat Duchenne de Boulogne rendszere szerint egyen-

ként és egymásután izgatják, meg lehet különböztetni azokat, melyek a nevetésben közreműködnek. Leglényegesebb a nagy nevető izom, mely felemeli az ajk izomszalagját s a szempillához közeledve, szétolja az arcot. Működésnek indul a homlokizom is, néhány ráncot idézve elő, kitágítja az orrlyukat, mialatt a tarkóizom ellankad.

Nevetéskor az arcon lejátszódó tünetek a következők: az arc közepén kifejlődik az orrszájzugredő, s mély árkot alkot; a két orca fölemelkedik a pofacsontig, a ráncok is felfelé húzódnak, egész a szemrészig, s ott madárlábhoz hasonló alakban a halánték felé vonulnak. A felső ajkat, mely kitágulva haránt vonalat alkot, az izomszalag felés hátrafelé húzza, minek következtében a szabad szél kifeszített ívhez hasonlít, s a felső fogsort az ínyig fedetlenül hagyja. Az alsó ajk is meghajlik, de ellenkező irányban, s így a két ajk ellipszis alakot zár be. Az orr körüli ráncok elsímülnek, a szemöldökök feltolódnak, és végül hangos kacagásra még a rágó szervek is széttolódnak.

A nevetés lélektana még sok kutatásra vár.

A SYDNEY-I ÖBÖL CÁPÁI.

Sydney mellett a szabad tengerben való fürdés a legnagyobb életveszedelem nélkül lehetetlen: annyi benne a cápa. Ezért az összes fürdők deszkaaljjal és oldalt erős drórostélylyal vannak ellátva. Mindennek ellenére mégis etőfordult, hogy ha a drótháló régi volt, a cápa áttörte. Ujabban a fürdőket a parton készítik, fallal veszik körül s az

így keletkező medencét a dagály tölti meg vízzel. Minthogy a hullámok teteje beléjük zúdul, hűsítő hullámcsapásban sincs hiány. Ezekbe a medencékbe azután a cápa igazán bele nem tévedhet a nélkül, hogy azonnal észre ne vegyék, s ha nagy ritkán mégis belekerül, könnyen ártalmatlanná tehető.

Hogy a város messze kiágazó kikötőinek öbleiben nagyon elszaporodtak a cápák, annak az oka, azt mondják, a mérszárszéknek a tengerbe kerülő hulladékai, melyek csalogatják őket.

Különösen azokon a helyeken hemzsegnek a kikötőben, ahol a gőzhajóforgalom a legnagyobb. Az újságok az előforduló szerencsétlenségek számát mindazonáltal nagyon túlozzák.

A cápáknak főleg három faja áll különösen veszedelmes ragadozó hírében. Első helyen a fehér, vagy Rondelet-féle cápa (*Carcharodon Rondeletii*) áll, mely valamennyi cápa közt a legborzasztóbb, mondja róla Günther. Ennek a szörnyetegnek a hossza 13 méter körül van és rabló természetéről fogalmat nyújthat az a tulajdonsága, hogy a hálóba belekerülő halak után még a hálóba is belekap s a halakat a kiszakított hálóval együtt falja fel.

Ragadozó hajlamára és veszedelmességére nézve utána az árfogú cápa (*Odontaspis*) következik, mely a fehér cápától kivált abban különbözik, hogy fogai áralakúak, egy vagy két a tőből jobbra és balra ferdülő hegygyel. Rendes szokása szerint a halásznak egyik karját, lábát vagy evezőjét rántja le s e

tulajdonságáért halálosan gyűlölik is. Viktóriában nagyobb pénzjutalmat tűztek ki elejtésére, számuk azonban mivel sem kevesbedett.

A harmadik, a tigriscápa (*Galeocerdo*), szintén igen elterjedt és falánk faj. Átlagos hossza 5 m; fogai nagyok, laposak, háromélűek.

A cápáknak sok faja közül még egy-egy pöröly-cápa (*Zygaena malleus*) szokott megfordulni a sydneyi öbölben. Három-négy méter hosszú; fogai hosszúak, élesek és háromélűek. Szintén igen veszélyes és Sydneyben is nem egy emberlett már áldozata.

(Term.-tud. Közl.)

A TUBERKOLÓZIS okozta halálozás Amerikában. A gümőkór-ságnak Amerikában való elterjedéséről érdekes képet nyújtanak az újabb statisztikai adatok. Mielőtt ezeket röviden elsorolnók, összehasonlítás kedvéért előrebocsátjuk, hogy hazánkban az utóbbi években minden 100,000 lakos közül körülbelül 360, Poroszországban 190, Angolországban pedig csak 119 hal meg tüdővészben. Amerikában a tüdővészben való halálozásra vonatkozó számok 1900-ban a következőképen alakultak: 100,000 fehérbőrű közül tuberkolózisban meghalt 174, ugyanannyi néger közül 485, az indiánusok közül 507, és végül a khiniak közül 657. A gümőkór-ságban való elhalálozás tehát erősebben sújtja Amerikában a „sárga fajt“ s legkevésbé a fehérbőrűeket; a feketebőrűek és a rézbőrűek közül a gümőkór-ság kevesebb áldozatot szed ugyan, mint a khinaiak közül, de mégis jóval

többet, mint a fehérbőrűek közül. Amerikai orvosok a fehérbőrűeknek és színesbőrűeknek gümőkórságban való elhalálozása között mutatkozó ezt a nagy különbséget a következőképen magyarázzák: a khinaiak élnek a legrosszabb higiéniai viszonyok között; nyomorúságos állapotuk nem engedi, hogy kellően táplálkozzanak s az amerikai klíma sajátosságaihoz sincsenek hozzászokva: ezért pusztít közöttük oly nagy mértékben a gümőkórság. Az indiánusok egészségére nagyon káros hatással van a civilizáció némely „áldása“, különösen az alkoholos italok (az „égő víz“, a spirtusz nagyon kedvelt italuk lett a rézbőrűeknek.) Á szabadban való

tartózkodáshoz szokott indiánus a városi életet csak egészsége rovására szokja meg, s így csökkent ellenállása hajlamossá teszi a tuberkolózisra. Hasonlóképen nyögi az idegen civilizációt a néger is, aki a polgári háború lezajlása után abbahagyta a földművelést és városi lakóvá lett. A négernek rendszerint a város legegészségtelenebb részét lakják, még pedig zsúfoltan; a higiénének legelemibb szabályait sem ismerik, egészségtelen ételeket esznek, liányosan öltözködnek s a víznek sem valami nagy barátai. Így azután nem is csodálható, hogy a tüdővész őket is veszedelmesen pusztítja.

(Term.-tud. Közl.)

A szerkesztő közlése.

A Jövendő legutóbbi számában Szilágyi Géza néhány szép költeménye közé technikai okok előidézte tévedésből két idegen vers (Vágy I—II.) került, amelyeknek nőiesen lágy hangja annyira elűt a Szilágyi Géza férfiasan erőteljes, modern és sajátosan egyéni lyrájától, hogy a véletlen névcseré nyilván feltűnt olvasóinknak is. Mégis, konstatálnunk kell ezt a véletlent annál is inkább, mert a jeles poétának igazán nincs szüksége arra, hogy ha mindjárt akaratlanul is, idegen tollakkal ékeskedjék.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő,
Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái.

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor «Színésznők» című könyve ingyenesen jár és bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszú, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Blaháné naplója. ~ Blaháné naplója.

BLAHÁNÉ NAPLÓJA

közlését karácsonyi szá-
mában kezdte meg a

Magyar Hirlap

Az Antikrisztus

≡ csodái ≡

LAGERLÖF SELMA
szenzációs regényének
közlését karácsonyi szá-
mában kezdte meg a

Magyar Hirlap

A

MAGYAR HIRLAP

előfizetési ára

egy hónapra 2 korona 40 fillér, negyedévre 7 korona.

A

Magyar Hirlap

a legérdekesebb, legfüg-
getlenebb napilap. csak a
közérdeket szolgálja

Szabadelvű szókimondó,
kitűnő ertesültségű

A

Magyar Hirlap

minden előfizetője
havonként

egy kötet regényt

kap

teljesen ingyen.

Blaháné naplója. ~ Blaháné naplója.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta
angol férfiruha-bérlet
a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus
Kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

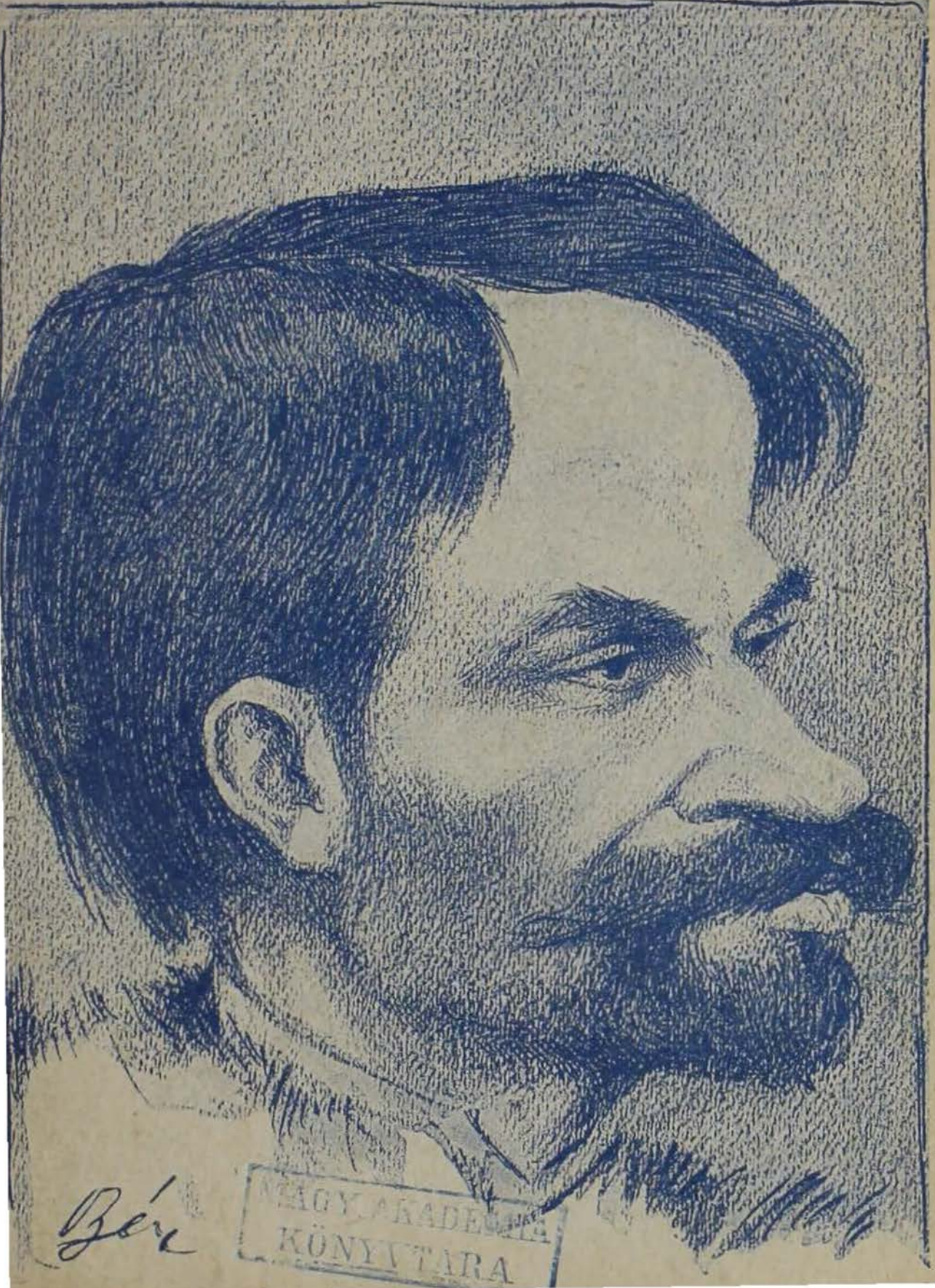
Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő



Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Gróf Andrássy Gyula és politikája.

Irta: Méray-Horváth Károly.

A cikk sok új, és nem a megszokott politikai módszer szerint keresett módon vizsgálódik. Mi mégis, sok részével nem értünk egyet. A szerkesztőség.

A választások is olyan petroleum, ami spekulációnak nagyszerű. Milliókat lehet reszkirozni: egy valószínűségre. Áll a bank, amíg az akciók a spekuláción alapszanak, mert hiszen hátha beválik. És Tisza mai egész még szilárd politikai állása is azon alapszik, hogy hátha beválik. Milyen fekete választási hétfők, kedd, szerdák és a többiken? — az ma mind-egy. És ma még ott tartunk, mint ahol nemrégiben a Tisza bankja, a krach előtt, hogy senki sem mondhatja szavahihtően, hogy nem válik be a spekuláció.

Hogy gróf Andrássy Gyula nem üzletember, az bizonyos, és ez a bizonyosság onnan látszik, hogy ő nem üzleti alakban kínálta fel a visszavonulást Tisza Istvánnak. Nem kínált fel semmi hazafias frázist, mint ahogy Tisza a rossz petroleumtól hazafisággal vált meg. Azaz, mint tudvalevő, a magyar politika miatt vált meg az összeférhetetlenségi törvény útmutatása szerint az üzlettől. Hiába, a hazafias politikai frázisok sok mindent fednek ebben az országban. Most azonban talán egy országot adna Tisza István, hogy csak egy, még egyetlen egy frázist találjon — a visszavonulásra. De nincs. Összes frázisain belenyargalta magát ebbe a választásba. Több nincs, a visszavonulásra sem.

Pedig valószínű, hogy ma már vissza akarna vonulni. Akarna, de nem tud. Akkor akart először visszavonulni, amikor a darabantokat visszarendelte a házból. Mert aki akkor is még előre akart volna menni, az vissza nem rendeli őket, hanem megy tovább, előre, hiszen bizonyosságra kellett utaznia. Ekkor érezte, sokkal erősebb az esze, sem hogy fel ne fogta volna, hogy a politikai petroleumhoz sem elég alap a spekuláció. Alapítói prospektusnak fényes, az emberek lelkesedtek érte, dültek utána, még a Tisza-baisse spekulánsai sem mertek alaposabban kontremínálni a főpont, a házszabály szigorítás körül, sőt végül hajlandóak is lettek volna átvenni az üzletet. Dehát úgy látszik, ma már a politikában sem elég a spekuláció. És ezt érezte meg Tisza István ama bizonyos napon. Amint volt neki esze, idejekorán visszavonulni az üzleti blamagétól, úgy meg volt neki ettől a naptól kezdve a vágya, a politikai blamagétól visszavonulni. De nem lehet. Lehetetlen. Sőt mint becsületes ember, mint gavallér, aki állja a szavát, most már nem tehet egyebet, mint a végsőig ragaszkodik — a prospektushoz. És ismét, mint üzletember, úgy fogja fel, hogy: buknia szabad, de magát blamirozni nem szabad.

És így benne van Tisza István abban a kényszer-helyzetben, hogy bár világosan kell már látnia, hogy őt új választás sem változtat a helyzeten, ő kénytelen, ha kell és ha tud, őt választást is csinálni, mert nem blamirozhatja magát: — hogy ő valami meggondolatlanságon kezdte mindjárt a jegelejen.

A nagy spekulánsok körül mindig vannak nem spekuláns emberek, akiket csak az ösztönük vezérelt arra, hogy valamire azt mondják, hogy jó spekuláció-e vagy rossz. A Bleichröderek, Bontont-k nagyon rakaszkodnak az ilyen barátaikhoz.

A különbség csak az, hogy Bleichröder nemcsak olyan barátot tartott, akinek minden nagyszerű volt, Bontont pedig csak az olyant tűrte, akinek minden nagyszerű volt.

Gróf Andrassy Gyulának az egész mai Tisza-érában a szereplése tulajdonkép azon kezdődött, hogy Tiszának az a

barátja volt, aki megmondta neki, hogy a prospektus szép, de a spekuláció rossz.

És ezen összekülömböztek.

A politikai bank azonban nem lévén Ipar és kereskedelmi bank, ahol végtére is joga van a kormányzatnak ahhoz, hogy egy nem sikerült spekulációban az egész alaptőkét elveszítse, hanem lévén a politikának az alaptőkéje az egész ország dolga: világos, hogy Andrassy Gyula nem fordíthatott barátjának azzal hátat; te bukol meg, én megmondtam a magamét, pá! — A részvényes urakat a francia anonymus uraknak nevezi, az ő alaptőkéjükhöz senki másnak köze, csak az anonymus uraknak. De az ország alaptőkéje, az már nem anonymus uraké, és Andrassy Gyula egyenesen vállalta is, hogy vigyáz rá, sőt épen ő neki holmi öröklött kötelezettségei is vannak ilyesmi irányában.

Ennek csak azért van jelentősége, hogy elemeiben is világosan lássék az, ami az egészben kitűnik és mind máig végigvonul a cselekvésén, hogy ő csak belesodródott kénytelen és némileg kelletlen abba az egész helyzetbe, a melybe került Dehogy akar ő miniszterelnök lenni. Bár egy kicsit jobban akarna: hamarább jutnának dűlőre a dolgok. Az a gyöngéb fajta alkotásu fizikum bizonyos, hogy nagy tehernek érzi a miniszterelnökséget. Az az egyáltalán nem agresszív temperamentum, bizonyos, hogy utálkozik minden hevesebb viaskodástól. Az a tulajdonképen egészen intellektualis lélek némileg berzenkedik még a cselekvéstől is. Könyvívő ember, aki nem a veszedelmeket kutatja, hanem a dolgok okait. Aki tulajdonkép, lelke szerint, amint a könyve revelálja, csak annyiból politikus, hogy végre is, azt ami ekkor vagy akkor szükséges, azt valakinek tennie kell, habár a dolgok nem épen ezek miatt, de magukról alakulnak úgy, amint kell. Ha ő filozopter elme, úgy csak ennél az utolsó tételnél marad — talán a tulajdonképeni természeti igazságot így jobban is megközelíti, — de hogy mégis politikai az ő értelmessége, intellektusa, azért az előszeretete azoknak a cselekvése felé húzza, akik cselekedtek.

Így Andrásy Gyula majdnem, — azt lehet róla mondani — kristályos politikai intellektus. Nem mozog benne más, mint a tiszta, majdem étheri, politikai intellektus. Szinte alárendelődik minden: Tisza is, ő is, én is, te is, Minden csak a: „mi“ nem. Soha sem lesz az a politikus, aki előtt vannak: „Ti.“ Ti, akik engem támogattok. Soha nem lesznek előtte „Ők.“ Ők, akikkel el kell bánni. A szinte platonikus „mi“ az ő nézésének a szöge.

És tulajdonkép az az érdekes az ő egész esetében, hogy hogy kerül egy ilyen lélek ma a politika vezérszerepéhez, amelybe belejutott. Bizonyos, hogy nem ő sürgött, forgott, hogy oda jusson. Valahogy a világ mozgott körülöttünk úgy, hogy ő oda került.

A nagy chaoszban, amely a magyar politikában kitört: öntudatlanul, ösztönszerűleg, programm nélkül, valami fixpont után kapkodott mindenki. Öntudatlanul, ösztönszerűleg. Senki előtt sem volt ez politikai feladat: fixpontot lelni. De maga a politikai feladat, amely oly szörnyű nyomással nehezedett mindenkire, a chaos hozza magával, hogy annak csak valami fixpontról lehet nyitját lelni. A politikusok benne vannak a zűrzavarban, és észre sem veszik néha, hogy mi folyik körülöttük, mi forgatja őket. Sőt a politika egyáltalán nem tudományon alapulván, hanem tisztán impressionizmuson, a legokosabbak is csak megérik, megsejtik, hogy tulajdonkép mi körül forog a helyzet.

Ketten megéreztek: Tisza és Andrásy. Más senki. Persze, egész külömbözőképen a nagy vármegyei politikus és másképp a történész elme, aki épp hogy letette az üveget, amelyen keresztül a magyar állam fennmaradásának okait kutatta. A nagy vármegyei politikusnak egy stikli volt a fixpont. Erre alapította az egész politikáját. Az eszeesebb, temperamentumosabb politikus ő volt: ő jött először valamivel, ami fixpontnak tűnt fel és a vágyakozás az iránt oly nagy, oly általános volt mindazokban, akik csak fix alapról existálhatnak a politikában: a többségben, hogy a legritkább lelkesedéssel környezték. Persze, csak azon való lelkesedésben, hogy van végre fixpont és vége lesz a chaosnak. Amint

a többség ezt egyszer elhitte, ebből eredőleg az mindenre kapható volt. És ezzel Tisza mindent csinálhatott volna, a leggeniálisabb és a leghülyébb dolgot is.

Andrássy a kevésbé gyakorlati eszű és kevésbé temperamentumos politikus, megkésett és mint aféle kristályos intellektus csak akkor mutatott valamit, mikor annak a fixpontnak a képe az ő szellemi kristályán keresztül néződött. És a kristály azt mutatta, hogy a fixpont maga is a chaos forgatagában sodródik.

És Andrássy csak akkor kezdte keresni, hogy hol a fixpont. Ő is csak ösztönszerűleg, program nélkül. De ő is megérezte, hogy ez a helyzet nyitja. Csakhogy ő azzal a tisztán intellektusos nézéssel, amely előtt a történelmi alakulások összefüggései egyszersmind a politika szerkezeti tengelyeként tűnnek fel.

A valóság a fixpontokat illetően ez: a magyar politikának három fixpontja van. Az egyik a korona. A másik az országgyűlés. A harmadik a választó nemzet.

A politika impressionizmus lévén és nem mértani szerkesztés: Andrássy is csak impressióival fogta egybe a helyzetet. De ha nem is szerkesztés, a dolog lényege mégis az, hogy Andrássy impresszionizmusa — és ez a csodálatosan szép kristályos finomsága az ő intellektusának — rögtön megérezte, mondhatni, íhletszerűleg meglátta, hogy mivel a parlamentarizmus megingott és nem fixpont többé, és mivel a választók sem a nemzet: tehát csak egyetlen fixpont maradt, — a korona. És így — így revelálódik az ő politikai mély látása — a legelső dolog előtte a koronát fixpontként védeni. Ha az is eldőlni, nincs többé fixpont, ahonnan helyre lehetne állítani az állam rendjét. Ma, amikor a három fixpont közül csak az az egy áll, azt nem szabad a chaosba belesodorni. Ha az is meginog, itt a veszedelem.

Ez a megdöbbentő igazság az Andrássyé.

De ez még csak igazság és nem politika. Meglelte a fixpontot, ahonnan a többi kettőt meg lehet támasztani. De a politika csak ott kezdődik, hogy miként támasztja meg.

Mert — ismét szerkezetileg — a másik két fixpont

dolga úgy áll, hogy azért inogott meg, mivel az alapjai korhadtak. Korhadt az az alap, amelyre még negyvennyolc előtt építették, amidőn az az egész Magyarország, a mely ma Magyarország, ez a produktív, dologból, munkából élő, gyorsuló nemzet, még a föld színén sem volt. Az az egész világ, amelynek életébe volt a 48-iki országgyűlés beillesztve, az a német felé ökölbe szorított marokkal néző nemzet — pedig a föld színéről ma már eltűnt. — Csak a parlament áll még ahoz illesztetten, még mindig közjogi — ma már — holt dogmákhoz kötötte, s amely az eleven, való, produktív, az egyedüli nemzeti léteztől idegen. Új alapozás nélkül soha sem kerül többé ott fixpont. Amíg ennek az új alapozásnak a szerkezetével Andrassy elő nem áll, addig ő mind csak az a kristályos nagy intellektus, de még nem a honmentő politikus.

Valjon lesz-e az? Ez nemcsak az ő problémája ma, hanem az egész országé. A dolgok egyetlen létező fix pontja az ő talpa alatt van, arról le nem lehet esni, csak letépní. De annak az egy fix pontnak, a másik két megingott közt, az a természete van, hogy egy pont egymaga nem elegendő két másiknak a szilárd megtámasztására. És így ma nincs is más megoldás, mint a másik kettő közül is legalább egyet újra megalapozni. Ez ma az aktív politika.

Megteszi-e Andrassy? Vagy elég-e az ő gyönyörűsége az ő gyönyörű politikai igazságában, amelyhez azonban még két inogó fixpont van hozzákötve?

A legnagyobb és végezetül a mindig legbölcsebb impressionista: az ország. Ez megérezte Andrassy vezérlő intellektusát. Meg nem értette még, de megérezte. Magától, a dolgok saját benső természetéből támadt, hogy a kibontakozás iránya Andrassy köré alakult. Tőle várja a nemzet a cselekvést.

De politikai cselekvés ma nincs, egy lépéssel sem bírunk tovább menni, a másik két pont új alapozása nélkül.

Megcselekszi-e ezt Andrassy? Politikai genie-e vagy csak kristályos intellektus? Csillogó gyémánt vagy a nemzeti élet új utait nyitó gyémánthegyű szerszám-e az ő intelligenciája?

Andrássy Gyula egy új választásról.

A Jöveendő második számában, 1903 márciusában hosszabb cikket írt az obstrukcióról. Mondanunk sem kell, hogy a gróf azóta sem ebben, sem más kérdésben, ami a lényegét illeti, véleményét még nem változtatta. Ellenben mai álláspontját a multnak legnevezetesebb részét illetőleg nagy határozottsággal előre jelezte. Ime, kivesszük cikkéből az idevonatkozó passzust:

„A hol a nemzetet izgató, nyugalmát, békés munkáját megzavaró ezen állapot sokáig tart, mind sűrűbben hallani az elfogulatlan nagy közvélemény soraiból azt a nyilatkozatot, hogy jobb az absolutizmus, mert az legalább cselekedni képes. Az megkíméli a társadalmat életbevágó ügyeinek lármas, viharos fönnakasztásától, a küzdelmes semmittevéstől. Az legalább biztosítja az élete folyását. Az elkerüli az alkotmányos anarchiát. Az a társadalom munkáján lendíthet, segíthet.

S az obstrukció annál veszélyesebb, mert amennyiben az illető képviselő házszabályai lehetővé teszik, hogy célját elérje, nincs is ellene hathatós alkotmányos óvószó.

Azt mondják: föl lehet az obstruáló házat oszlatni, s az ügyet, mely alkalmul szolgált az obstrukciónak, a nemzet ítélőszéke elé lehet terjeszteni.

Az országgyűlés feloszlatása a korona fegyvere a többség ellen, nem pedig a kisebbség ellen. Általa a korona a nemzettől azt kérdezi: akarja-e valamely pártnak továbbá is megadni a mandátumot, hogy az ország sorsát intézze.

Ezzel perdöntő szerepet ad a korona a nemzetnek. A párt, mely újra megkapja a parancsot, hogy a maga elvei szerint intézze az állam ügyeit, s újra megnyeri az eszközt, amelynek segítségével akarata érvényesülhet, azaz a többséget, az eddiginél nagyobb tekintélyre tesz szert. Megszerzi a túlsúlyt a politikai életben. Ha pedig a nemzet ellene dönt, elveszíti jogát és hatalmát az ügyek további vitelére.

Az obstruáló kisebbségnek más a helyzete. Vele szemben az új választás eredménye nem lesz perdöntővé. A kisebbség ugyanis nem arra alapítja jogát, hogy a nemzet akaratát képviseli. Saját meggyőződésének erejéből, csal-

hatalatlanságának érzetéből, fanatismusából, vagy esetleg különleges érdekeiből. meríti a bátorságot, hogy a törvényesen létrejött többség ellenére is akarátát érvényesítse. A nemzet ellen akarja a nemzetet megmenteni, vagy saját érdekeit biztosítani.

Ilyen tendenciával szemben mi értelme van a nemzetre való hivatkozásnak?

Ha az új választások nem semmisítik meg az obstruáló pártot és szenvedelme nem lohad le, semmivel sincs kevesebb oka álláspontjához ragaszkodni, mint volt azelőtt.

Ha a kisebbségnek általában joga van a többség akarátát megakasztani, joga van hozzá az új választás által föntartott többséggel szemben is. Ez a jog nincs egy bizonyos számarányhoz kötve s így, ha meg is apad az ellenzék, akkor is folytathatja ellenállását.

S az ehhez való hatalomtól sem fosztaná meg a vereység a kisebbséget, mint tenné a többséggel, mert az ő hatalma a házszabályok betűiben gyökeredzik.

Tegyük föl, hogy a függetlenségi párt tényleg agyonbeszéli a szőnyegen levő javaslatot. Helyreállíthatja-e az új választás az alkotmányos élet rendjét?

A függetlenségi pártot nem lehet megsemmisíteni. Az eszmények, amelyeket szolgál és programjának nemzeti zománca a nemzet bizonyos elemeit örökre hozzája csatolták. Bizonyos számú kerületekre föltétlenül számíthat. Nincs olyan hibás taktika, amely tönkretelhesse ezt a pártot, amelynek természetes és mély gyökerei vannak a nemzetben.

A kormányra nézve a legjobb esetben is tehát a függetlenségi párt, mint számot tevő ellenzék kerülne vissza a házba. Ugyanabban a helyzetben volna, mint van ma. Ha joga van ma valamely törvényjavaslatot agyonbeszélni joga lesz hozzá a választások után is. Jogát ma is csak arra a meggyőződésre alapítja, hogy az új teher tönkretesz a nemzetet, s hogy eltúrhetetlen azon sereg szervezete, amelyért áldozatokat követelnek. Megrendül-e ez a meggyőződés, ha a választók többsége más nézetet nyilvánít? Kisebb lesz-e a teher és más lesz-e a sereg szervezete, ha túlestünk az új választás izgalmain? S ha joga, sőt kötelessége a mai többséget megakadályozni abban, hogy tönkretelgye az országot, nem lesz-e meg ez a joga ezután is?

Fekete harisnyák.

Irta: Várkonyi Oszkár.

«A szép láb ritka egy dolog,
Egy párra folyton gondolok.»

Anyégin, I. 30.

I.

(Tárgy: A költő «Fekete harisnyák» című társadalmi regényét
Riminibe küldi.)

Lipótváros, 1904. október 6.

Kedves Paula!

Bizonyára kíváncsi gondolatok fognak átvillanni szőke kis fején, ha a Grand Hôtel des Bains diszkrét Mr. Jérômeja holnap oly kifogástalan mozdulattal, mint valami nagykövet a maga megbízó levelét, átnyújtja azt a kis, gondosan pakolt csomagot, mely magába rejti századunk egyik legjelesebb szellemi termékét: e kis regényt, melyet ime Önnek ajánlok.

Megszokott szerénységesem nélkül mondhatom, hogy a regény érdekelni fogja.

Először, mert regény.

Másodszor, mert a mi kedves szülőföldünkön játszik, a Lipótvárosban.

Harmadszor, mert Ön is szerepel benne, asszonyom!

Utoljára és főképp azért, mert hisz az egész könyvnek (a mint mi jogászok mondani szoktuk) az «értelmi szerzője» senki más, mint az a bájos asszonyka, a ki most a messze tengerre nyíló terrazon reggeli csokoládéját szürcsölve mosolyogva jártatja szeméit ezen a bolond levélen — azokat a szép kék szemeket, melyek elől szégyenkezve rejtőzik bárányszerű felhők mögé Italia azúr égboltozata és pironkodva vonnak magukra bodros tajtékfátyolt az Adria kék hullámai.

Emlékszik-e még?

Hisz alig múlt el azóta egy rövid kis esztendő. Igaz, hogy az idő nagyot változott és nagyot változtunk benne mi is. Magából asszony lett, Sándor barátomból boldog férj és belőlem az a bizonyos harmadik, aki nem örül . . .

Emlékszik-e még? Arra a szép augusztusi reggelre, midőn landauerünk méltóságteljesen baktatott az örökké derült Corsina d' Ampezzó-ból a Csodo Rossa vadregényes tája felé. Soha sem ültem még olyan kellemes kocsiban,

Iván gigjét, Pál faëtonját és Dezső autóját is beleszámítva. Az öreg Landauer lefőzte valamennyit. Büszkén hordotta tartalmát: egy papát, a ki a hótakart Alpesek tövében az Alpinák árfolyamáról és a budapesti tőzsde barátságos csarnokairól ábrándozik; egy kövérebb mamát, a ki alszik; egy szép szőke leánykát, ki mélázó szemekkel tekint a hótakart hegyóriásokra és egy urat, a ki méltán tartaná magát a világ legostobább emberének, ha a Cristallot nézné és nem azt az ábrándos szőke leányfejet az oldala mellett. Ez a gentleman — úgy-e bár sejti — én valék, ki még kötelességszerűen megjegyzem, hogy a kocsi oly szűk volt, miszerint a térdeknek a fizika törvényeinél fogva annyiszor kellett találkozniok, hogy bizonyára zsúron vagy házi bálon képzelték magukat. Mondanom sem kell, hogy a most említett térdek alatt a papáéi és a mamáéi nem értetnek.

Ezek után hatásos volna, de azt hiszem felesleges harmadszor is azt kérdeznem: Emlékszik-e még?

Bizonyára emlékszik.

Eszébe jut talán még az az ujjongó kiáltás is, mely elhangzott egyszerre a rózsás ajkokról: «a tó, a tó!» Megengedem, hogy Xenophonnak a tenger látiára elmondott «thalasszája szép volt. De azért valamennyi régi görögnek valamennyi szálló igéje nem ér fel az ön rózsás ajkainak egy kiáltásával, asszonyom!

Tehát: »A tó, a tó!» Valóban ott terült el alattunk a Misurika titokzatos, félelmesen nyugodt tükre, szédületes mélységből verve vissza a köröskörül meredező havasok ringó képeit.

A papa és a mama letelepszének a szálloda terraszára. Mi pedig lassan, elmélázva, lebilincselve a táj komor fenésege által, haladunk egymás mellett a tó magányos partjain.

Zöld bokrok megett egy csinos kis csónak ring a habokon. Félig ki van húzva a homokos partra. Épen két személyre való. Bájos szökkenéssel, a milyennel a gameballit szokta visszaverni mindnyájunk gyönyörűségére, bent terem a ladikba, kis kezecskéi megragadják az apró kormány zsinórait. Én, talán kevesebb bájjal letelepszem a szemközti deszkára és eloldva a törékeny járművet, egy erős evező-csapással belelódítom a csendes habok közé.

Különbén is szép a kilátás a Miszerika taván, de szerelmes szívem teljes meggyőződésével állíthatom, hogy még kevés turistának volt olyan szép, mint épen akkor és épen nekem. A divatos rövid szoknyácska a hirtelen leülésnél egy kissé félrecsúszott és a legjobb akarattal se lehetett volna többé megigazítani; Milyen könnyen fel nem billen egy

ingatag csónak a legcsekélyebb mozdulatra! A szoknyácskának tehát kelletlenül bele kellett törődnie az új helyzetbe és elmulasztania egynémely fontos kötelességek teljesítését. Többek között fedetlenül kellett hagynia olyasvalamit, a mit máskor — bizonyíthatom, hogy valamennyi ösmerősünk nagy bosszúságára — gondosan eltakar: egy-egy kicsiny darabkát két fekete selyemharisnyából, melyek érthető büszkeséggel feszültek a Sanbourg legformásabb lábacskaín.

Ez a két fekete selyemdarab megbűvölt. Bűnös szemeim elfeledték a fehér Cristallot, a kék Misurikat és titkos kéjjel szívták magukba a finom fekete szövet mámorító gyönyörét.

Ó Puskin! A női láb addig az én szívemben is csak három emlékben élt: a mint végig lebeg a bálterem padlóján, a mint körülnyaldossák a tenger szerelmes hullámai és a mint piczi kis lovaglócsizmában a tenyeremre lép. Ha akkor oda ültél volna velem a csónakba, dalod bizonyára egy-két strófával volna gazdagabb.

Kéjesen reszkető kezemben ügyetlenül mozgott ide-oda a könnyű evező és a kised csónak aggasztó módon kezdett himbálódzni a habokon. Kis hijja volt akkor, asszonyom, hogy mindketten a Misurika hullámsírijában leljünk tragikus véget. (Mit szólt volna hozzá az én szegény Sándor barátom?)

— Vigyázzon egy kicsit, kiáltá maga megszeppenve. Hol jár az esze?

— Azon gondolkodom, hogy a fekete harisnya az újkor legkölteibb találmánya. Zsenialitás dolgában csak egy van hozzá fogható és ez a kivágott derék. De még ennél is százszor ingerlőbb. Az egyik szépet mutat, de a másik még szebbet sejtet. Az egyik az öv fölött, a másik az öv alatt . . . A mosolygó arcot egyszerre bájos pír futotta el és a rózsás ajak csak egy szót mondott — szemtelen!

Egy pár perczig némán ülnek egymással szemben. Azután hirtelen gúnyos mosoly jelent meg bájos vizávia arcán, jelezvén, hogy a harag tűnőben van.

— Maga csúnyán visszaél az én helyzetemmel. Tudja, hogy nem mozdulhatok, mert felfordulunk és nem kiabálhatok, mert kompromittálva volnék . . .

— Pedig milyen édes volna akármelyik. Meghalni magával vagy komoromittálni magát! . . .

— Emlékszik még a mitológiára?

— Nem. Mi közöm a görög istenekhez?

— Eszembe jut valami, amit pirulva mesélt nekünk lányoknak az iskolában sovány fiatal professzorunk.

— Mondja el nekem lehetőleg pirulás nélkül.

— Mikor Aktäon megleste Dianát fürdés közben, a

haragos istennő büntetésből szarvassá változtatta a szemtelent és kutyái széttépték. Pedig ez az úr valamivel szebb volt magánál . . .

— De valamivel többet is látott Dianából — jegyeztem meg szerényen. Különbem pedig nem bánom, büntessen meg. Jöjjön hozzám feleségül és akkor a szarvas varázslat valahogy csak menni fog.

— A maga felesége legyek? Azt nem fogom megtenni. A költők rossz partik.

— Akkor van még egy jobb tervem. Menjen feleségül ahhoz a szamárhoz Sándorhoz, a ki örülten szereti magát. Ő elég jó parti. Hajtsa végre rajta a varázslatot . . . Én szívesen segédkezem . . .

A kék szemekben újra megjelent a gúnyos mosoly.

— Maga nem nagyon eredeti. Ugyanezt az ajánlatot teszi Julien Maudnak a Félszűzekben.

— Nagyon szép legény, felelém kitérőleg.

— És ha terve sikerülne, megcsinálhatná a folytatást. Csak le kellene írnia, amit mi eljátszunk. Ez teljesen magára vallana, barátom. Hasznot húzni a kellemesből.

— És aztán? kiálték, örömmel ragadva meg a kedvező fordulatot. Hisz már régóta unszol, hogy írjak egy regényt, melynek maga a hősnője. Itt az alkalom.

Ujra elhallgatott.

A gúnyos mosoly eltűnt és a kék szemek ábrándosan tekintettek a távolba. Vajjon mire gondolt? A görög vadászra? vagy a francia Julienre? Vagy énreám? Vagy talán egyikünkre sem?

Ki tudná eltalálni egy ártatlan leányka szűz gondolatait?

Majd hirtelen mozdulattal rendbe szedé a rakoncátlan szoknya fodrait — tehát mégis lehetett! — és halk, elhaló hangon, mintha valami láthatatlan lénynek szólana, suttogá:

— Meglátjuk.

A partról hívó hangok ütötték meg füleinket. A papa tőzsdei harcokban edzett baritonja rezgett át a tó hullámai fölött.

— Paula! Hol maradtok?

A karcsú evező belemerült a kék habokba és a csónak gyors, egyenletes ütemben síklott hangtalanul a part felé.

Asszonyom! Maga nem játszotta el a regényt.

De én megírtam.

A férfi megtartja szavát, még ha lipótvárosi is és költő is.

Számos álmatlan éjszakán töprengtem azon, vajjon mit jelentett akkor ez a rejtélyes szó :

— Meglátjuk.

— A rejtvényt, sajnos, meg nem fejtettem. De a regényt megírtam. Itt van.

Szerettem volna, ha meg is történt volna. Ugy hallottam, hogy a jó regényt az életből kell meríteni. Az én regényem tehát rossz, mert ábrándjaimból és vágyaimból alkottam meg.

Vagy talán még megfejtethem a Misurika rejtélyét? Óh, ha így lehetne! Ha regényemet, mely sajnos nem lehetett megtörtént dolgok naplója, legalább megtörténendő dolgok programjának tekintené! Olyan recept-félének a boldogságról, melyet meg kell csináltatni és be kell venni!

Az édes orvosságot mindig szívesen vettem be. És maga asszonyom?

A kedves Sándort tiszteltetem.

II.

(A férj ír a költőnek.)

Rimini, 1904. okt. 10.

Édes öregem, örömmel olvasok a lapokban arról a nagy feltűnésről, melyet »Fekete Harisnyáid« keltettek. Igazán szép tőled, hogy a dicsőség mámorában se felejtkezted meg rólunk és regényed egy példányát elküldötted ide feleségemnek. Együtt olvastuk el az egészet Paulával. Mindketten el voltunk ragadtatva. Csak egyben tértek el a véleményeink. Én ugyanis azt állítottam, hogy kissé sötét színekkel festetted társaságunk erkölcsseit és hogy asszonyaink között nincs egy se olyan, mint a te hősnőd. Paula neked adott igazat. Ezt azért írtam meg, mert tudom, hogy a nők ízlésére mindig sokat adtál.

Igaz! Még egy izenetet is át kell adnom. Paula arra kéret, hogy légy szíves bennünket meglátogatni. Azt hiszem, hogy az utolsó hónapok fáradalmi után jól fog esni neked a pihenés. Máskülönben is, azt mondja, egy tavalyi ígélet beváltásával adósod és itt akarja tartozását leróni. Bizonyára megint valami pajkos terv született meg szöske fejcskéjében, melyhez téged szemelt ki áldozatául, szegény barátom! De se baj! Jöjj el csak bátran! Ketten együtt majd elbánunk valahogy ezzel a bájos, csintalan kis ördöggel.

U. i. Szobáidról Paula gondoskodott. Itt fogsz lakni velünk egy folyosón.

VIRÁGOT AZ ANYÁNAK!

Mikor kedves halottjaikhoz
Vándorlanak az emberek,
Eszembe jut egy puszta sírdomb,
Hová elmenni nem merek.
Hiába éget lelkem vágya,
Ellángol, elvész idebenn,
Pedig ezen a nagy világon
E sírnál nincsen egyebem!

És újra zúg a távol erdő
A jeltelen kis sír fölött,
És ispotályra, temetőre
Most újra ül a téli köd,
És a hegyek felől sivítva
Most újra zúgnak a szelek,
Akárcsak akkor, óh be rég már!
A mikor eltemettelek!

Nem voltam én kétségbe esve,
Csak sirtam, ríttam betegen,
Mikor meghaltál, messzi tőlem,
Oly egyedül, oly idegen.
De jaj, oszt minden elsötétült,
De jaj, oszt minden elborúlt.
Mikor bedobtam nyílt sírodba
Az őszi rózsa-koszorút!

Mikor megláttam a koporsón
A hervadó virágokat,
Szegényes, olcsó koszorúmat,
A szívem csaknem megszakadt
Egyszerre lelkem kényszerített
Világgá, hogy kiáltanám:
Most adtam néked legelőször
Virágot, édes, jó anyám!

Hej, mindig volt rossz asszonyoknak
Sok rózsám, bájos, drága, friss,
Akiknél a hulló szírommal
Együtt lehervadt lelkem is.
De nem kapott egy árva bimbót
A föld legszentebb asszonya.
Pedig szerette a virágot,
Meg rossz fiát, csak ő, soha!

Ti, kik még hozhattok virágot
Anyátoknak, ti boldogok,
Hallgassatok reám: virágot
Neki mindennap hozzatok!
Mert lám, mikor halottjaikhoz
Vándorlanak az emberek,
Eszembe jut egy puszta sírdomb,
Hová elmenni nem merek!

Gergely István.

Japán fejlődése.

Írta: Hirobumi Ito, marquis.

A japánok között ama elsőik egyike voltam, akik idegen országokat utaztak be s ezt természetesen Schanghaion át való titkos kerülővel az 1863 évben vihettem keresztül. Csak nemrégiben lett megnyitva országunk az idegen forgalom számára, s a japán alattvalóknak is tiltva volt országukat elhagyni. Minden időben kedvezőnek tartottam Japánra nézve a nyugati civilisatio eszméinek átvételét, s abban az előnyös helyzetben voltam, hogy szolgálatomat, tehetségemet ez irányban a haladás elérhetésére és Japán átváltozására értékesítsem, gyümölcsöztessen. Hivatalos ténykedésem 34 esztendeje alatt minden időben nemcsak segíteni törekedtem, hanem olykor erőszakkal is rákényszerítettem az ellenállást kifejtőkre ama rendszabályokat, amelyekre a modern Japán fejlődésének szüksége volt. Már kezdettől fogva felismerük ama nagy hörderejű követelményt, hogy ne csak alkalmazkodják a japán nép a nyugati elvekhez, hanem rövidesen ékpes is legyen az idegen útmutatás és felügyelet nélkül is saját lábán megállani.

Az első időkben sok idegent hoztunk Japánba, akik a modern eszmék meghonosításában segélyünkre legyenek, de emellett mindig szem előtt tartottuk, hogy a japán tanulók mihelyt valamit elsajátítottak, a nemzetnél őket megillető állásokhoz juthassanak. Be kell vallanom, hogy az idegenek néha, sőt idegen nemzetek is megkisérelték, hogy tapasztalatlanságunkból igaztalan hasznot húzzanak, s reánk oly embereket erőszakoltak szakemberekként, akiknek feladatuk-

ról, amelyet meg kellett oldaniok, halvány sejtelmük sem volt. Ezenközben sok kitűnő embert is sikerült megnyerni munkámhoz, akiknek neve, emléke Japánban ma is tiszteletben maradt meg, jóllehet ők maguk partjainkat már rég elhagyták. Amidőn hivatalos minőségemből kifolyólag mint Japán követe Londont másodízben kerestem föl, nagyon ajánlották egy, a mérnökök részére szolgáló speciális főiskola felállítását, amelyben a mérnöki szak minden ága előadassék, amely intézet, mint egyetlen állna a maga nemében, mert még egyetlen nemzet sem dicsekedhet ilyennel. A gondolatot elfogadhatónak, s kivihetőnek találtam, s Japánba való visszatérésem után nyomban megtettem az első lépéseket, hogy külföldi professzorok segítségével a mérnökök részére szolgáló főiskolát, amely most, tókiói egyetem egy részét képezi megalapítsam.

Eme intézetből került ki ama mérnökök legnagyobb része, akik most Japán ipari és kereskedelmi ágainak szolgálatában működnek. Eme főiskola felállítását a mai Japán fejlődésében egyik legfontosabb tényezőnek tartom.

Nem egyedül Japán művelődése volt szükséges, hanem az is kiváló fontossággal bírt, hogy a viszonyoknak és kornak megfelelő törvénykönyveket kapott, mielőtt még a külállamokkal kötendő szerződések megújítására került volna sor, s a lehető legrövidebb időre tűztük ki minden erőfeszítés és törekvésünkkel e célt elérni.

Japán történetében két esemény bír kiváló fontossággal: Az első a kormányforma változás s az alkotmány kihirdetése, s a második a chinai-japán háború.

Minthogy a régi választási törvény nem bizonyult kielégítőnek, jobbat, célirányosabbat alkotunk, a melynek lényeges változása, különbsége abban nyilvánul, hogy a választás

titkos (cédulás) szavazás útján — egyébként mint az előzők aláíratnak — történik; a másik fontos változtatás, a haza kereskedelmi és ipari ágáinak hathatósabb megvédésére szolgáló szabályok s intézkedések és a kereseti adó. Ha most egy jelölt — választását biztosítandó — meg nem engedett eszközök használatát kísérelné meg, úgy eme eljárása az új törvény folytán — minthogy a választás titkos — bizonytalanabb és költségesebb, mint eddig. Az új törvény eljárás az 1902. évi választásoknál nyer alkalmazást.

Minden időben s alkalommal erős tengeri erő s százazföldi hadsereg nagy fontossága mellett emeltem szót. A kettő közül a tengeri erő a fontosabb elszigetelt helyzetünk folytán. A kínai háború után 1895-ben beterjesztett s a tengerészet fejlesztésére vonatkozó javaslatunk keresztül vittetett s Japán most egyenlő s hatalmas modern hadihajók fölött rendelkezik.

Számos köztük a nagyterjedelmű s igen jól felfegyverzett csatahajó s torpedónaszád és én elégtétellel konstátálom, hogy a japán tisztek és matrózok ama hajóhoz, a melyhez tartoznak, minden tekintetben méltók. Hajóink legnagyobb részt angol mintára készültek, e tekintetben Angliát vettük követendő például, jóllehet itt is szem előtt tartottuk elveinket, a melyek képessé tettek az eddigi haladásra is, hogy t. i. törekvésünk és igyekezetünk oda irányúl, hogy mindenben a tökéletesedés előnyeit juttassuk érvényre.

Jóllehet égető szükség volt tengerészetünk fejlesztése, szárazföldi hadseregünket sem hanyagoltuk el. Rövidesen több mint a kétszeresre emeltetett s a mai hadi létszám több mint 500,000 emberből áll.

S így habár a hadsereg tekintetében oly sokat tettünk s ámbár a közel jövőben nem is kerül szőnyegre a létszám lényeges szaporítás, folytatódik azonban az a train-anyag

további fejlesztése s a katonai ügyesség fokozása. Japánnak dicsőségére szolgál, hogy ámbár a katonák mintegy kényszer módon soroztatnak, de az ujoncozás, a hazaszeretet s iránta való áldozatkészség legnagyobb fokát tanúsítja.

Kereskedelmi és ipari tekintetben Japán jó alapokat vetett s a messze kelet piaca csaknem teljesen kezében van.

A pénzügyi helyzet, hála az anyagi jólét emelkedésének, semmiesetre sem oly szánalmas s szomorú, mint ahogy azt gyakran hangoztatják. Ha az 1900—1901. évi gazdasági pangás nyomai eltűnnek, Japán még gyorsabb előhaladást tesz, mint eddig.

A kínaiak feletti teljes győzelmen és a kereskedelmi szerződések megújításánál elért eredményen kívül büszke lehet Japán anyagi haladásának gyorsaságára, mert olyat mutathat fel, amihez hasonló a modern világ-históriában alig található. Például lehetetlennek tűnt fel idegenek előtt az általános védkötelezettség alkalmazása, amely a mély gyökereket vert feudalizmus eltörlésével lőn életbeléptetve s eredményesen keresztül víve; de könnyen és megrázkódtatás nélkül sikerült s ez bizonyítékul szolgálhat, hogy mennyire múlja felül Japán szomszédait: Kinát és Koreát.

Japán népessége a restauráció óta több mint 10 millió lélekkel szaporodott. A népesség ily szaporodása nyilván nem következhetett volna be, ha nem kísérte volna karöltve a nemzeti jólét megfelelő gyarapodása is, mert valamely ember csak akkor találhat foglalkozást s hogy ezáltal életfentartásához szükségelteket megszerezhesse, ha munka-kereslet van. Ezért tekinthetjük a nagy népesség-szaporodást további jó jelnek, nemzeti jólétünk szembeöltő fejlődésére vonatkozóan.

Ha pedig a föld nemzeteivel eredményesen akarunk versenyezni, együtt kell dolgoznunk a kormánynyal, hogy a

haza mindenkori haladásának alapját megvethessük. Nem szabad elfelednünk, hogy minél nagyobb egy ország haladása, annál nagyobb a nemzet jóléte és tekintélye, jóllehet, a nép ugyanakkor a súlyosabb felelősség viselésére van kötelezve, Mert azt az esetet véve, hogy a nemzeti jólét jelentékenyen emelkedik, az országot a többi hatalmak nagyhatalomnak fogják elismerni, akkor ama hatalmasságok bizonyára megfigyelendik az ország minden mozdulatát. Legőszintébb, legbensőbb óhajunk, hogy a haza fejlődésében folytonosan, egy pillanatnyi megszakítás nélkül haladjon, de ez egyszersmind nem is könnyű feladat. Előfordulnak majd esetek, amidőn ki leszünk téve ama veszélynek, hogy ártunk a nemzeti tekintélynek, ha ennek dacára sem akadályoztatjuk magunkat az előre való haladásban. Ezért szükséges hogy nagy elővigyázattal cselekedjünk; különösen óvakodunk kell katonai erőnk, hatalmunk túlbecsülésétől; mert ha ezt túlbecsüljük és teljes vereséget szenvedünk, nemcsak tekintélyünk szenvedne csorbát, hanem a haza összeomlása is lehető, valószínű.

CSEND.

Csend van. Halálos, néma csend,
Egy-egy madár száll idelent,
De szárnycsapása meg se lebben,
Csak szellő suhan melegebben.

A csillag fénye ködbe vész el —
Úgy-e te is ily csendbe mégy el
Úgy-e, így hagysz el, búcsúd nélkül
S én így siratlak jajszó nélkül

R. Beck Blanka.

Árgyirus és Ilona.

— Modern mese. —

Írta: Szini Gyula.

Személyek:

Árgyirus

Ilona

Tiptop, pincér.

Történik egy szállóbeli szobában.

Árgyirus nagy felleghajtó köpönyegben. Ilona prémes fekete kabátban, amely alól kivillan rózsaszínű ruhája. Belépnek. Mindkettő vállát hó fedi. Mindketten szomorrak.

Árgyirus: (Ilonához) Édes, ölembe lehullott mennyországom! Hóesillagok borítanak el, amik lassan-lassan kiszűnik. Így hűnyik el lassankint a mi egünk is . . .

Ilona: A mi életünk . . . (Árgyirus lesegíti róla a kabátkát.)

Árgyirus: Hogy lefejem rólad ezt a sötét burkot, olybá tűnsz fel, mint a rózsa, amelyről lepattant bimbókelyhe.

Ilona: Szomorú kertészem! Te tudod, hogy a virág nemsokára el fog hervadni. Csókoddal, amivel életre hívsz, halálotat is okozod.

Árgyirus: (leveti köpönyegét) De legalább szabadok vagyunk! (Kitárja a karját) Szabadok köröskörül! Szigetre érkeztünk, amelyen megtörnek a fekete hullámok. Nézd odakünn a sötét éjszakát! Nem olyan-e, mintha piszkos, fekete hullámaival csapkodná ennek a bárkának a falát, hová szeretni és meghalni menekültünk?

Ilona: Szeretni és meghalni! . . . Miért nem szeretni és élni? A nyáron mennyit álmodoztunk a pillangókkal és a virágokkal. A tél pedig hogy megsorvasztotta minden reményünket!

Árgyirus: Hallgasd csak, egy árván maradt légy döngicsél a szobában. Szinte virágillatot érzek hirtelen, szinte látom a fű zsendülését, hallom libegő pillangószárnyak selymes zizegését, aranylegyek dongását és a természet nagy lüktetését, amely egymás karjába vitt minket szelíden . . .

Ilona: Miért is nem adtam néked akkor végtelen

csókot? Miért zárkóztam el előled? Miért is tartogattunk mindent erre az utolsó órára, amelyen mégis a halál keserű íze vonúl át.

Árgyirus: Mégis? Tehát még mindig riadozol a haláltól?

Ilona: Már nem riadozom tőle annyira, mint az élettől.

Árgyirus: Légy tehát okos és menj vígabban a halálba, mint amily szomorúan búcsúztál el az élettől. (Megöleli) Ne vess, dalolj. Csak egy óránk van . . . Lásd, én már nem vagyok bús. Elvettem az élet gondját és szállok boldogan fölfelé.

Ilona: Ámde . . .

Árgyirus: Igazad van. Valami ballaszt még mindig lehúz a földre. Egy pohár borral ezt is kihajítjuk az ablakon.

Tiptop: (megjelenik) Mit kívánnak?

Árgyirus: Éppen kapóra jött. Hozzon a legdrágább borából. (Tiptop el.)

Ilona: Bor . . . Tehát az elenyészés öröme az élet gyarlóságaiából áll.

Árgyirus: (másról gondolkodva) Nem vetted észre, hogy ennek az embernek, aki az imént itt volt, olyan különös az arca. A megjelenése is megdöbbenő volt. Amint rá gondoltam, itt termett.

Ilona: Életünk különös pillanataiban mindent különösnek látunk.

Árgyirus: Nem vagy éhes?

Ilona: Éhes? . . . Nevetnem kell. Furcsa gondolat cikázott át a fejemen. Különbben pedig falatozzunk, nem bánom. (Tiptop megjelenik a borral. Két poharat tesz az asztalra némán.)

Árgyirus: (Tiptophoz) Egy kis harapni valót is szeretnék. (Tiptop eltűnik.) Különös egy pincér! Ideje sincs az embernek, hogy szót válthasson vele. Borzalmas kiszolgálás.

Ilona: Ne boszankodj. Minden percünk drága és nem lehet haragra elfecsérelni.

Árgyirus: Igazad van. (Önt mindkét pohárba.) Nézd, hogy gyöngyözik és milyen szép borostyán színű foltot vet a fehér abroszra. (Mindketten poharat vesznek a kezükbe és koccintanak. Tiptop megjelenik egy tálcával, amelyen mindenféle étel van. Leteszi az asztalra és gyorsan távozik.)

Ilona: Lásd, nincs okod haragudni a pincérre. Engedelmes, alázatos és pontos mint a gép.

Árgyirus: Különös ember . . . Koccintsunk. (Koccintanak és isznak.)

Ilona: Te itatsz, én etetlek. (Feltűri tréfásan a ruhája ujját és a tálaláshoz lát.)

Árgyirus. Mégis szép az élet, de csak ritkán.

Ilona: Hogy-hogy?

Árgyirus: A sonka néha rózsaszínű. A vaj olykor zamatos, friss. A tea hébe-hóba illatos és olyan, mintha az ember egy aranytó mélyébe nézne. Az ezüst tálca csillog, a kések, villák tiszták és az egész felett két ennivaló gömbölyű kar tesz-vesz. (Megcsókolja Ilona karját.)

Ilona: (mosolyogva) Tálalva van. Tessék, uram. (Kínálja. Esznek és olykor hörpintenek.)

Árgyirus: Csodálatos napom volt ma. A rózsaszínű hajnal arra ébresztett, hogy életem legszebb napja közeledik. Szerelmesemmel fogok egyesülni a legboldogabb érzésben és ennek az érzésnek nem lesz leáldozója; nem lesz megbánása, korlátja, határa, vége! Szinte azt kívántam, hogy ma összeküdjék ellenem a világ, vessengáncsot minden lépésem elé, én pedig dacolva menjek a halálba. E helyett minden akaratom, kívánságom, legtitkosabb óhajtásom teljesült. A nagy világ-gép, amelynek kerekei közt úgy éreztem magam, mint a véletlenül beletévedt morzsa, ma olajjal volt megkenve. Soha olyan szerencsém még nem volt életemben, mint épen máma. Mintha valami tündér állt volna a hátam mögött, hogy minden vágyamat teljesítse. De nekem nem volt, nem lehetett más vágyam, mint hogy téged lássalak. Ezt elértem. Többet nem kívánok. (Gyöngéden megöleli Ilonát.)

Ilona: Nekem is oly boldog napom volt!

Árgyirus: Hidd meg, hogy sohasem lennénk többé ennyire boldogok. A földön minden örömet az elmúlás örömetől való félelem kíséri nyomon. Szerelmünkre nem nehezedett-e az átok súlyával az a gondolat, hogy rózsaszínű pillanataink fölé nemsokára a gondok felhői fognak tornyosulni? Nem attól féltünk, te is, én is, hogy egyesülésünkben komor nyomorúság fog támadni? Mindegyikünk a másik boldogságát féltette. Én téged nem akartalak megalázva látni, te pedig engem nem. Mert a szerelmesek boldogsága nem közvetlen boldogság, hanem tükör-boldogság. Mindegyik a másiknak az arcáról olvassa le a magáét. Ma az arcodon nem látok nyugtalanságot, félelmet, tehát én is szerencsésnek érzem magamat. Hiszen amitől aggódnunk kellene, azt elhárítottuk!

Ilona: A halált . . . Nem tudom, hányadszor kerül elénk mai beszélgetésünkben ez a szó, csak azt érzem, hogy minden gondolatunkra, minden mozdulatunkra, szavunkra,

taglejtésünkre különös fényt vet. Nem tudunk, vagy nem merünk tőle megszabadulni, hiszen amennyire eltávolodunk tőle, annyira közeledünk vissza az élethez, amelytől pedig jobban félünk.

Árgyirus: Te még mindig félsz a haláltól! Ezt az érzésedet le kell győznöd. Lásd, én már nem félek. És aki nem fél a haláltól, nem fél az élettől sem. Egy-két óra alatt életünk, szerelmünk el fogja érni legszebb, legmagasabb zenéjét, amely után csak a hanyatlás következhetik. Ez elől pedig elmenekülünk a nagy ismeretlenségbe. Addig pedig bátran, szabadon, függetlenül csigázhatjuk fel boldogságunkat a legvakmerőbb magasságba... Jer, jer az ölembe. (Ölébe veszi Ilonát.) Ne reszkess... Vagy reszkess a boldogságtól. Megálmodott pillanat ez. (Hosszú, mámoros csókban egyesül az ajkuk.)... Boldog vagy?... Bánt a fény?... (Mozdulatot tesz, hogy a világosságot eloltsa, közben pisztolya tompa zuhanással leesik a földre.)

Ilona: (összerezzenve.) Mi volt az?

Árgyirus: A pisztoly. (Dermedten néznek mindketten a földön heverő fegyverre)

Tiptop: (hirtelen megjelenik.)

Árgyirus: (Kelletlenül.) Ki hívta?

Tiptop: Azt hittem, hogy nekem zörgetnek. Tompa zuhanást hallottam, mint mikor göröngy hűll a koporsóra vagy utolsó koppan a kalapács a szemfedőn.

Árgyirus: Akkor jöjjön, majd ha hívják.

Tiptop: Önök meg akarnak halni, pedig olyan fiatalok és annyira szeretik egymást? Mit tegyek én? (Felveszi a földről a pisztolyt.) Ilyen kis jószággal már én is néztem farkasszemet, de erőtlén volt a kezem és a fegyver a földre hullott. Zengett bele minden acél-porcikája, mint valami halál-madár, amely árnyadoz. De ma érzem, erős lesz a kezem. (Mellének szögezi a pisztolyt)

Árgyirus: (Önkénytelenül megakadályozza benne.) Őrült, mit akar tenni?

Tiptop: Megelőzőm önöket a halálban. (Ki akarja csavarni Árgyirus kezéből a pisztolyt. Dulakodnak. Tiptop végre újra a kezében tartja a fegyvert és a mellének szögezi.)

Ilona: (Sikoltva.) Megőrült, megőrült. (Félre tolja a pisztoly csövét.)

Tiptop: Ön is? (Elmenekül a pisztolylyal a szin másik végébe.) Hallgassák meg, amit mondok. Nincs senkim a világon. Egyetlen, első szerelmemet sírba temettem. Nem

lehattünk egymásé az életben, megyek utána a halálba. Önök ketten vannak, együtt vannak. A halál engem illet . . .

Á r g y i r u s : Hallgasson meg előbb engem !

T i p t o p : Hiszen ön is meg akart halni !

Á r g y i r u s : Hallgasson meg előbb engem. Nem tudom kinek tartsam önt. Életem mai utolsó napján közömbös volt előttem minden és önt épp annyira nem vettem észre, mint például a fali órát. Egyszerre csak kiderül, hogy ön is él, önnek is van bánata, ön is meg akar halni. Talán közös a boldogtalanságunk és épp ezért kérdem, mint ember az embertől : Mit vár a haláltól ?

T i p t o p : Megkönnyebbülést, boldogságot, mindent.

Á r g y i r u s : Nem fél tőle ?

T i p t o p : Rosszabb nem következik utána, mint az élet.

Á r g y i r u s : De az, ami utána következhetik, nem oly bizonytalan-e, mint az élet ? Sőt a halál bizonytalanabb, mert az élet folytatását valahogyan még el tudjuk képzelni, de a halált nem ismerjük. És ön, aki a nagyobb bizonytalansággal vakmerően szembe néz, visszariad a kisebb bizonytalanságtól !

T i p t o p : Az életet el tudom képzelni és nem remélek tőle semmit, a haláltól legalább nyugalmat, békét várok.

Á r g y i r u s : Ezt a nyugalmat, békét itt a földön is elérheti. Mert önnek, akinek a halál is már mindegy, teljesen közömbös lehet, hogy sokat fog-e szenvedni. Legfeljebb türelmetlenségére vall, hogy az élet apró bajainak egyetlen nagy szenvedéssel akar véget vetni. De nem gondolkodott-e rajta, hogy ahhoz, a mi a halál után következik, nagyobb türelem kell, mint az élethez, a mely rövid, míg amaz az idők végéig terjed ?

T i p t o p : A halált nem ilyennek képzelem.

Á r g y i r u s : De ilyen is lehet. És ez a nagy bizonytalanság a halál felé nem hajtja e vissza az élethez ?

T i p t o p : Uram, szép szavak ! De napról-napra kínlódni, tengődni, vergődni és túrni, hogy az ember testét-lelkét tapodják, csonkítsák, azután csonkán tovább élni : bizony ettől jobb megszabadulni.

Á r g y i r u s : Ki mondja meg ? . . . Ki mondja meg, hogy az aranylégynek nem az a legboldogabb ideje-e, mikor cukorról-cukorra száll, édes pizsokban fürdik és mikor fél lába a pók hálójába szakad, sántikálva tovább zümmög és uj nyalánkságba mártja a csápját ? Vagy akkor boldogabb-e, ha kiszítt, kiszáradt potroha ott függ ridegen a csillogó pók-háló lenge vitorláin ?

Tiptop: Ki tudja? (Leteszi a pisztolyt az asztalra, elfordul és ravasz mosolylyal távozik.)

Árgyirus és Ilona, amint magukra maradnak, szótlanul néznek egymásra. Szemökből ezer felelet tükröződik. Ilona a pisztolyhoz nyúl, össze-rezzen, halk mosolylyal a kezébe veszi és az ablakhoz siet vele. Kinyitja az ablakot. A pisztoly kiesik. Zuhanás.

Ilona: (visszajön, mosolyogva.) Te mondád! (Csöndesen megölelik egymást.)

— Fügöny. —

WITLAF KIRÁLY POHARA.

— Longfellow. —

Halálán Witlaf, a víg király
 Testálta arany poharát;
 Hadd kapja a víg croylandi rend,
 A víg croylandi apát.

Nagy, dús lakomáikon ez a pohár
 Hadd járja az ő pohara!
 Emlékezetére abból igyanak
 S pokolbeli kínjaira.

... S állt a karácsonyi nagy lakoma
 S járt körbe a billikom.
 Borcseppek harmata ült ragyogón
 Bozontos szakállaikon.

Ittak Witlaf üdvére vígan,
 Dicséret dicséretet ért
 És ittak Krisztusért is nagyokat
 S az összes apostolokért.

S a szentekért s a vértanukért
 Szintúgy ittak nagyokat
 S a hányszor ürült, térült a pohár
 Mindegyre új szent is akadt.

A lector fönn a pulpituson
 Csak mormolt, csak recitált
 Ős szent mondákat, énekeket
 Sok szép homiliát.

Úgy folyt a cécó zavartalanúl
 A szent nagy éjen ott...
 A vén toronyban az órbarát
 Éjfelet kongatott.

S ekkor — kéklőn húnyt épp el a tűz
 Kuvik sírt, bujt, a hold, —
 Az apát elvörösödött, leborult
 A pohárra s vége volt.

«Meghalt!» — Ijedeztek a jámbor ivók...
 «Csend!» — Szólt az egyik barát, —
 «Egy szenttel több! Üdvére hamar
 Ürítsük Witlaf poharát.

Fordította: Telekes Béla.

Szerelmes szavak.

Irta: Neera.

Egész nap búsult Lucietta. Szép szőke fejét lehajtotta, mint a virágok forró nyári délután eső előtt és sírt keservesen sírt.

Könnyebb a szíve, könnyebb a lelke, hogy sírhatott. És most megtehetette, mert nem kísértett sem atyja fáradt pillantása, se bátyjainak üres mosolya. Mert alapjában véve jók voltak hozzája mindannyian, csak lelki világát nem ismerték és nem értették. Csodálatos is! Míg a lány szíve a szó szoros értelmében meghasadt, elhalt, atyja épen úgy eladta kelméjét, mind eddig, bátyjai meg továbbra is az előbbi gonddal és művészettel kötötték meg nyakkendőjüket. Hogy sírhatott volna előttük?!

Nem. Erős maradt. Mélyen eltemetkezett fájdalmába. Érezte minden pillanatban, mint rágal egyre a seb és mint ég mind jobban. Bizonyos büszkeséggel hasonlította magát össze ama spártai ifjúval, aki kis rókát lopott és az inge alá rejtette a nélkül, hogy észre lehetett volna venni rajta, hogy a húsába harapott az állat.

Ő persze nem lopott. Más lopta meg az ő szívét. Így áll a dolog!

De nem ez volt végtelen fájdalmának oka. Hisz oly boldog, hogy szíve Giulio Albertié. Giulio Alberti hűtlensége volt az, a mi elkésérítette, a mi kínozta, gyötörte.

Ha nem szerette, hát minek mondta neki? Ha szerette, miért hagyta el?

Fogva tartotta e dilemma Luciettát, nem tudott szabadulni tőle. Nem tudta megérteni, miként lehet, hogy e rossz világban a ki ma szeret, holnap már elfelejti, hogy szeretett. Ezért sírt most itt magában és úgy érezte, mintha ez lett volna élete utolsó napja . . .

Mikor felvetette szemét és könnytől áztatott kendőjével

végigtörölt az arcán, megpillantá nagyanyját, a ki azzal az anyai, részvétteljes arccal, mely oly meghatóan és nemesen fejezte ki a szelídséget, lépett a szobába, jóságosan mosolyogva.

— Miért sírsz Lucietta? Kevés, nagyon kevés dolog van a világon, a miért szép két szemedet elrontani érdemes! Fogadni mernék, hogy valami ostobaság miatt rontod a szemed.

Lucietta, ki eddig csak sírt csendesen, magában, felelet helyett heves zokogásba tört ki és a nagyanyó karjaiba vetette magát.

— Óh nagyanya, édes nagyanya, nagyon szerencsétlen vagyok én?

— Hiszem, kis lányom, elhiszem én minden szavadat. El én. Várj egy kicsit, hadd gondolkodjak, azt is kitalálom, hogy mért sírsz? — Nem azért sírsz talán, mert megpironogatott atyád és restnek nevezett?

Tagadólag rázta fejét Lucietta.

— Vagy elvesztetted az ezüst-karperecedet? Vagy az fáj úgy, hogy az idén nem bérelhattünk páholyt a színházban?

— Ez sem? Akkor hát nem tudom. Megállj csak, nézzünk csak mélyebbre a szívecskédbe! Talán egy barátnődben csalódtál, rosszat beszélt rólad? Ez bánt édesem?

Lucietta szemét lesütve, mozdulatlanul állt és sóhajtott.

— Na, már most érték mindent! Szerelmi csalódás, hamis hizelkedések! Úgy-e kitaláltam? És nemde Giulio Alberti okozza e könnyeket?

— Hogy' tudod? — kiáltott Lucietta elcsodálkozva. Úgy örült, hogy szíve végre megkönnyebbülhetett, hogy a jó nagyanyónak, aki érzéseiben olyan fiatal volt, mint egy húszéves lány, elmeselhette szenvedéseit.

— Hát azt hitted, államtitok a ti szerelmetek? Igazán érdekesek vagytok ti lányok! Elpirultok, ha egy bizonyos ifjúval talákoztatok, reszkettek, ha beszéltek vele, csodás szemmel nézitek meg, és azt hiszitek, hogy e szemek az ő kedvéért vannak a világon. Ahol ő nincs jelen, unatkoztatok,

és aztán meglepődtek . . . Különben is, ha már beszélhetek veled erről, hát mondhatom, hogy az a suhanc nem érdemli ám meg a könnyeidet. Hisz piperkőc, léha fráter az a fickó. Hidd el, legjobban teszed, ha másokra gondolsz.

— De nagyanya, édes nagyanya, én szeretem őt!

— Azt csak hiszed.

— Ő is szeretett engem.

— Azt csak hitted, lányom! — Ugyan mivel bizonyította?

— Ah, annyiszor mondta!

— Nem bizonyíték az még, kedvesem. Látod, könnyeid is rácáfolnak. Légy erős, drága gyermekem, Giulio Alberti nem szeret téged. Bizonyára maga sem volt tisztában veled, a mikor mondta. Épen azért kell, hogy méltóbb férfi után láss. Keresned és akarnod kell az igazit. Szép vagy, jó vagy, őrizd meg szerelmedet egy hű lélek számára. Azért kell még egynéhányszor sírnod! De nincs ostobább dolog, mint olyan emberért sírni, aki nem szeret.

Figyelmesen hallgatta Lucietta a nagymama szavait, aztán óvatosan kigombolta ruhájának két gombját és egy levélkét húzott elő. Ez ismét alkalmat adott arra, hogy szép szemeit sós könnyekben fűrössze.

— Halld csak, nagyanya, el lehet feledni azt az embert, aki így ír: «Mint a világító torony, mint a ragyogó csillag, mint a legszentebb eszmény lesz neved, ó Lucia, vezére a legnemesebb célokhoz.» Hát közönséges, semmitmondó szavak ezek? mondd nagyanyó?

— Nem. Nem éppen közönségesek, de mégis csak szavak.

— Halld csak, hogy ír tovább: «Soh'sem merném mondani, hogy szeretlek, ha szerelmem nem volna összekötve jövő reményemmel, ha nem volnál magad a tisztaság, magad a szentség!»

— Szavak, bizony csak szavak, semmi más!

— Gondolod tán, hogy Giulio hazudott, mikor ezt írta?

— Lehet, hogy nem hazudott. De bizony szomorú dolog, hogy e sok szép szó, akkor is megmarad, ha az érzélem, mely sugalta ezeket, régen meghalt már!

E szavaknál a nagyanya gondolatokba merült és nem szólt egy szót sem. Arca, mely máskor oly vidám volt, sötét lett. Néhány pillanatig némán hallgatott, aztán fölkel és meghagyta a lánynak, hogy várjon, míg visszajön.

Mikor ismét a szobába lépett, kezében régi, sárga levél volt, biztosan még abból az időből, mikor még boríték nélkül küldték el a levelet, csak gyengén összehajtották és kék ostyával zárták le. Ájtatos lassúsággal bontotta fel a levelet és minden további megjegyzés nélkül olvasá: «Szerelmes lelkem! «Szépségem»-nek neveznék, ha nem volna múlandó a szépség. «Életem»-nek neveznék, ha nem volna teher az élet, «Gyönyör»-nek neveznék, ha a gyönyör magában is boldogságra vezetne, aztán, «Kincsem»-nek, «Szerelmem»-nek, «Reménységem»-nek neveznék, ha mindez csak halvány képét tudná adni annak, ami te nekem vagy. «Lelkem»-nek nevezlek, mert lélek nélkül nem él az ember.»

— Nos, mondá a nagyanya szomorú mosolylyal, hát ezek közönséges szavak?

— Nem, dehogy!

— És mégis csak szavak, szavak, semmi egyéb. Ez az ember, aki e szavakat, én legalább azt hiszem, teljes öntudatban írta, később egy másik «lelkem»-et talált, vagy talán megelégedett egy «szépséggel» is, vagy egy «gyönyör»-rel. Bizony gyermekem 1851-ben — mert ebből az időből származik e levél — 1851-ben sem volt más a világ folyása, mint 1903-ban, mikor a te leveledet írta az a suhanc. A szerelem támad és el is múlik. Esküt tesznek, esküt szegnek, nem tehetünk ellene semmit. Már csak ilyen az élet!

— Hah, szomorú mindez, nagyanya!

— Bizony szomorú!

— Mégis mivel lehet vigasztalódní?

— Akarattal.

— Felejténi?

— Idővel.

— És mi hasznunk van mindebből? Minek a sok szenvedés, a sok szerelem? Nem igazságtalan a természet, mikor ...

Nem engedte a nagyanya, hogy a lány kimondja az

átkot. Reáhajolt és megcsókolta, kedvesen, aztán lassú, komoly hangon így szólt :

— Semmi sem hiábavaló, semmi sem meddő ! Ha gondoljuk is, hogy hasztalan szerettünk, hasztalan szenvedtünk, fájdalomunkból egy nagy igazság fakad : tanultunk !

Fordította : Feleki Lajos.

UNG TÖRTÉNETE.

Messze éjszagon, hol jégvirág terem,
A jéghegyek között lakott jó Tag apó.
Volt egy legény fia : — így mondták ott nekem —
Ung, a hallgatag, szerény képfaragó.
Kis éles csontdarab : szerszáma mindene,
S a jégsziklákból ő csodákat mivele.

Csodára jött a nép, ajándékot hozott :
Szép állatbőröket, selymeset és puhát ;
Magában a legény napestig dolgozott,
Tag apó pedig varrt jó meleg ruhát.
A kettő boldogan szép csöndben éldegélt,
Hallgassátok meg oh, az Ung történetét.

Egy szép napon csodás, nagy képet faragott :
Az ordas medve hogy jégodvából kilép,
És egy vitézre nagy csörtetve lecsapott.
A vad, az őserőt ábrázolá a kép.
A vad állat amint ugorva szint' repül,
És villog két szeme, csunyán, kegyetlentül.

És sereglett a nép sűrűn minden felől
 Csodálta mindenik mit mivelt a legény.
 Megszemlélték fölül, oldalt, hátul, elől,
 S ajándékot adott, a gazdag és szegény.
 De im' a nép között egy kétkedő terem,
 S a bámész nagy tömeg felzudúl hirtelen.

„Mondd: láttad valaha, öreg Tag fia
 Amint élő vad így emberre törtetett?“
 „Nem láttam én soha. Nem is kell látnia
 Mit alkot az, akit az ég megihletett.“
 „A mived is hazúg, hazúg az életed!
 Ámítod önmagad, s ámítod népedet.“

És összezüzták mit a jó Ung faragott,
 S vissza vette mind az ő ajándokát.
 Nagy búsan a fiú apjához ballagott,
 S elbeszélte hon az ő nagy bánatát.
 Ki szinte faragott sok képet azelőtt,
 Az öreg Tag apó így vigasztalta őt:
 „Örülj neki fiú, örülj, bíztasd magad,
 Hogy már te látni tudsz s a nép az vak maradt.“

Rudyard Kipling.

Fegyencek világoŝsága.

Irta : Gorkij Maxim.

Befejezés.

A mi pékünk nem felelt, serényen dolgozott a lapáttal a kemencében : beledobja a főtt pereceket, a sülteket felszedi alúlról és a földre dobja a fiúknak, akik felfűzik hosszú póznákra. Úgylátszott, mintha elfeledte volna a katonát is, beszédét is. De a katona hirtelen nyugtalan lett. Felállt és a kemencéhez ment és nem félt, hogy neki megy a hosszú lapátnak, melyet a pék sebesen ki és betölt.

— Mondd csak meg, — ki az? Megértettél . . . Nem tud nekem ellentállni egy se, nem bizony! És te még sértegetsz? . . .

És tényleg úgylátszott, mintha bántaná a dolog. Más jeles tulajdonságát nem tartotta szükségesnek felhozni, mint az asszony csábítását; talán nem is volt e képességén kívül egyéb jelessége és csak ez a tulajdonsága jogosította a szabad ember elnevezés viselésére.

Hiszen vannak emberek, akiknek életében testi, vagy lelki betegségek a legfontosabbak. Magukkal hordják, magukban hordják őket egész életükön át, csakis általuk élnek és szenvednek, belőlük táplálkoznak, miattuk panaszkodnak embertársaiknak és általuk vonják magukra a világ figyelmét. Ennek fejében szánalmat ébresztenek maguk iránt az emberiség részéről, de ezenkívül — semmijük sincs. Ha megszabadítják e betegségtől, ha kigyógyítják, boldogtalanok lesznek, mert megrabolták egyedüli életfentartójuktól — szóval : üresek. Az ember élete bizonyos mértékig néha igazán szegény, mert akaratlanul is kényszerül bűnét ápolni és általa élni; és mondhatjuk, hogy az emberek gyakran unalomból követnek el bűnt.

A katona megsértődött, faggatta a péket és morgott :
— Mondjam? — kérdé s a pék a katona felé fordult.

- Igen.
- Ismered Tanját?
- Hát aztán?
- Hát ő az! Próbáld azt . . .
- Én?
- Te.
- Őt? Nagyszerű! Gondolod . . . ?
- Majd meglátjuk.
- No majd meglátod! Cha-cha!
- Áz majd meg —
- Egy hónap múlva meglesz.
- Na, na, ne nagyon hencegj, katona barátom
- Két hét! Majd megmutatom én neked! Milyen lány

ez? Tanja! . . . Pfui! . . .

— Egy-kettő félre innen . . . dolgunk van nekünk . . . nincs idő!

— Két hét múlva — meglesz! Oh te . . .

— Menj innen, azt mondom!

Hirtelen dühös lett a mi pékünk és megforgatta a lapátot. A katona elcsodálkozva lépett hátra, ránk nézett, egy ideig hallgatott, aztán csendesen odébb kotródott, miután fenyegetően mondá:

— Megálljatok csak!

A vitatkozás alatt mind hallgattunk, de mikor a katona kiment, élénk beszédbe elegyedtünk.

Az egyik így szólt a pékhez:

— Rosz fát raktál a tűzre, Pável! Meglátod, nem lesz ó vége!

— Csináld a dolgodat, érted! — szólt a pék dühösen

Mindannyian éreztük, hogy a gyenge oldalánál támadtuk meg a katonát és tudtuk, hogy Tanja veszélyben forog. Éreztük ezt és ugyanakkor égető, de azért kellemes kíváncsiság fogott el, hogy vajjon mi lesz ebből? Ellen tud-e állni Tanja a katonának? És majdnem mindnyájan meggyőződéssel kiállították:

— Tanja? Hogyne állna ellent? Ő vele nem lehet olyan könnyen bánni!

Nagyon szerettük volna bálványunk erejét kiismerni; és egymásnak igyekeztük erősgetni, hogy bálványunk — erős és győzőként fog kikerülni ebből az összeütközéstől. Utóvégre úgy tűnt fel, mintha nem tüzeltük volna fel a katonát eléggé, mintha ő elfelejtené már másnap a fogadást és hogy alaposan meg kellene sérteni hiúságát. Attól fogva feszülten, idegesen vártunk — soh'sem éltünk még így. Egész napokon át vitatkoztunk egymással és mintha okosabbak lettünk volna egyszerre, többet és jobban beszéltünk. Úgy tűnt fel nekünk, mintha az ördöggel úztunk volna játékot, ahol a kockázat — Tanja. És mikor a többi péktől hallottuk, hogy a katona kezdi «sarokba szorítani Tanját», elszmorodtunk és egyszerre örültünk is, az élet olyan érdekesnek tetszett, úgy, hogy nem is vettük észre, hogy mesterünk hasznot húzva a mi életkedvünkből, 14 font tésztával többet adott be naponkint. És úgy tűnt fel nekünk, mintha nem is fáradtunk volna el a munkában. Egész nap Tanja neve volt a nyelvünkön és minden reggel bizonyos türelmetlenséggel vártuk. Néha úgy látszott nekünk, hogy — nem ugyanaz az előbbi Tanja jön be, hanem egy másik.

Nem szóltunk neki semmit a vitáról, nem kérdeztünk tőle semmit és éppen olyan szívesen fogadtuk, mint máskor. De viszonyunkba belopódzott valami új és Tanjához való vonatkozásunkra nézve idegen valami — és ez az új valami a kíváncsiság volt, amely éles volt és hideg, mint egy acélkés.

— Testvérkéim! Ma van a terminus! — mondá egy reggel a pék, munkához látva.

Tudtuk mi azt jól az ő figyelmeztetése nélkül is, mégis fölrezzentünk.

— Figyeljétek meg . . . mindjárt jön Tanja! — ajánlá a pék. Fájdalmasan sóhajtott fel az egyik és így szólt:

— Lehet is azt szemmel látni!

És erre ismét élénk vita támadt köztünk. Ma tudjuk meg végre, hogy milyen tiszta és hozzáférhetetlen a piszoknak az az edény, melybe legdrágábbunkat tettük. Úgy tetszett, mintha csak ma reggel éreztük volna először, hogy

tényleg nagy játékot játszottunk és hogy bálványunk tisztaságának kutatása romba döntheti azt. Az utóbbi napokban hallottuk, hogy a katona makacsul üldözi Tanját és mindig a sarkában van, de egy bizonyos okból senki sem kérdezte, hogy: hogy áll vele? Tanja meg ezentúl is pontosan megjelent reggelenkint pereceiért és mindig ugyanolyan volt, mint máskor.

Az nap is nemsokára hallottuk hangját:

— Rabocskáim! Én vagyok . . .

Siettünk bebocsátani és amikor belépett, szokásunk ellenére, szótlanul fogadtuk. Erősen megnéztük és nem tudtuk miről beszéljünk vele, mit kérdezzünk tőle. Csak álltunk előtte, mint egy sötét, hallgatag csapat. Láthatóan csodálkozott e szokatlan fogadtatáson — és láttuk, hogy hirtelen elsápadt, nyugtalan lett, izgett-mozgott és nyomott hangon kérdé:

— Mi az? . . . Mit néztek úgy?

— Hát te, mit nézel? — mondá a pék sötéten, anélkül, hogy szemét levenné Tanjáról.

— Mit — csinállok én?

— S — semmit . . .

— No, hamar, hamar azzal a pereccel . . .

Azelőtt soh'se siettetett a perecek miatt.

— Ne félj, nem késel még el! — mondá a pék nyugodt hangon, de még mindig a lány szemébe nézett.

Tanja erre megfordult és hirtelen eltűnt az ajtó mögött.

A pék a lapáthoz nyúlt és a kemencéhez fordulva nyugodtan így szólt:

— Azaz, hogy — mennyire van már! . . . Ej, ej, adta katonája! . . . Bitang . . . gazember! . . .

Mint a juhnyáj, egymást lökdösve mentünk az asztalhoz, szó nélkül leültünk és kedvetlenül, lomhán dolgoztunk tovább.

Nemsokára így szólt az egyik:

— Lehet még, hogy talán . . .

— Mi az?! Beszélj! — kiáltott a pék. Tudtuk mindnyájan, hogy okos ember, okosabb mint mi. És kiáltása

annyit jelentett előttünk, mint ha biztos volna a katona győzelme . . . Szomorúak voltunk és nyugtalanok . . .

Tizenkét órakor — épen az ebéd ideje alatt jött a katona. Szép, tiszta volt, mint mindig, ki volt csinosítva és mint mindig, most is a szemünk közé nézett. Kínos volt nekünk a tekintete.

— Nos, tisztelt uram, ha akarjátok, mutatok egy kis katona-stiklit, mondá büszkén nevetve. Jertek csak a folyosóra és nézzetek be a hasadékon . . . megértettétek?

Mi kimentünk és egyik a másikra támaszkodva lapultunk a folyosó deszkafalának hasadékhöz, melyeken keresztül az udvarba lehetett látni. Nem kellett sokáig várni. Nemsokára jött Tanja, gyors léptekkel, aggódó arccal, átugorva az udvaron levő pocsétát, piszok és hó-buckákat és eltűnt a pinceajtó mögött. Aztán a katona ment oda. Fütyörészett és nem is igen sietett. Kezei a zsebében voltak, bajuszán pödrött egyet . . .

Esett az eső és mi láttuk, amint az esőcseppek a pocsétába estek. Szürke, nedves nap volt — rendkívül unalmas. A háztetőt hó fődte még, de a földön már feketéllő helyeket lehetett látni. A háztetőkön is piszkos, szürke hó volt. Az eső alig szitált, szomorú hangulatot keltett. Mi fáztunk és kellemetlen volt a várakozás . . .

Először a katona jött ki a pincéből. Lassan ment át az udvaron, bajuszát pödörve, kezei a zsebében voltak — mint mindig.

Aztán — Tanja is jött. Szemei — ah, igen a szemei fénylettek az örömtől, a boldogságtól és ajkai mosolyogtak. Álmodozva ment, inogva, bizonytalan léptekkel . . .

Nem tudtuk nyugodtan elviselni. Egyszerre mindnyájan kitörtünk az ajtón, az udvarba ugrottunk és fütyültünk, kurjongtunk, hangosan és vadan.

Megremegett, mikor meglátott bennünket és úgy állt, mintha megkötözték volna, piszokban, hóban. Körülálltuk és kárörömmel szidtuk, visszafojthatatlan rettenetes szavakkal és borzasztókat mondtunk neki.

Nem siettünk a szitkolódzással, mert láttuk, hogy nem

menekülhet semerre, mert körülvettük teljesen és azt csinálhattunk vele, amit akartunk. Nem tudom mért, de nem ütöttük. Köztünk állt, fejét majd ide, majd oda hajtotta, sértő szavainkat hallgatva. Mi meg mindig többet és csunyábbat vágunk a lányhoz.

Arcszíne egész elváltozott. Kék szemeit, melyek egy perccel azelőtt olyan boldogan ragyogtak, tágra nyitotta, keble hullámozott, szinte kapkodott levegőért, ajkai remegtek.

Mi pedig, körülálltuk és megboszultuk magunkat rajta, azért megrabolt. Odaadtuk neki azt, ami legdrágább volt nekünk — még ha kenyérmorzsa is volt, a legdrágább, de — huszonhatan voltunk és ő csak egy volt, azért nem ki méltuk, megérdemelte! Hogy szidtuk! Hogy sértegettük!... Ő hallgatott állhatatosan, vad szemmel nézett ránk folyton és egész testében remegett.

Mi nevettünk, kurjongtunk, ordítottunk... Jöttek még többen oda és csatlakoztak hozzánk... Egyikünk ráncigálta Tanja kabátújját...

Hirtelen villogtak szemei; nem sietett, kezét fejéhez emelte, haját hátraśímította és hangosan, de nyugodtan mondá szemünkbe:

— Oh, ti szerencsétlen fegyencek...

És egyenesen felénk tartott, mintha nem is álltunk volna előtte, mintha nem is zártuk volna el az utat. De azért nem állta el senki az utat.

Mikor kiért körünkől, ránk se nézett, hanem ép oly hangosan és leírhatatlan kicsinyléssel mondá:

— Rongyosok... csőcselék. És elment.

Mi azonban az udvaron maradtunk a piszokban, esőben, a szürke, beborult ég alatt...

Aztán szótlánul mentünk be nedves kőkriptánkba. A nap, mint azelőtt, most se süttött be az ablakunkon és Tanja se jött be többet!...

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

101

Rostow megmagyarázta, hogy az itt betegen fekvő Denisow huszárőrnagyot kívánja meglátogatni.

«Azt nem ismerem atyuska? Gondolja csak meg, hogy magának három kórházat kell látogatnom, s mintegy 400 beteget kell kezelnem. Szerencse, hogy a jótékony porosz asszonyok havonként 2 font kávé és igen sok tépést küldenek, másképp igazán el kellene pusztulnunk.» — Nevetett.

«Bizony négyszáz, atyuskám! Ugy-e hogy annyi? Mi? fordult a sebészhez».

— «Denisov őrnagyot keresem» — ismétlé Rostow.

— «Valószínűleg már meg is halt. Mit gondolsz Makajew?»

A sebész azonban nem hagyta jóvá az orvos nyilatkozatát. Makar Alexeitschnél van a kimutatás — mondá — azonban sziveskedjek a tisztí osztályba fáradoi, ott megtalálhatja.

Rostow egy folyosón végig követte a sebészt. A sötét folyosón oly erős volt a kórház szag, hogy Rostow, mielőtt tovább ment volna, az orrát betartva megállt egy pillanatra. Egy hosszú teremben, melybe a nagy ablakokon át is csak gyéren szűrődött át a napsugár, kettős sorokban felfelé feküdtek a betegek és sebesültek, úgy hogy a középben egy átjáró maradt. Legtöbben eszméletlen állapotban voltak, észre sem véve a belépőket. A kik eszméletnél voltak felültek, vagy sápadt, lesoványodott arcukat emelték fel, mintegy segítségért esedezve, szinte oly szemrehányással és irigységgel néztek Rostowra, melylyel a legtöbb beteg az egészséges embert nézi.

A sebész a folyosón át a 3 szobából álló tisztí osztályba vezette Rostowot, melynek ajtói tárva-nyitva voltak. Ezen szobákban ágyak állottak. Sebesült és beteg tiszték feküdtek vagy ültek azokon.

Az első — kit Rostow megpillantott — egy sovány félkarú emberke volt, ki pipával szájában sétált fel s alá. Rostowra nézett s erőltette emlékezőtehetségét, hogy eszébe jusson, vajjon hol látta már ezt az embert.

— «Isten vezérelte ide!» — mondá az emberke.

«Tuschin vagyok, Tuschin, ki Schöngrabennél egy ágyon vitte önt, emlékezzék csak vissza! Engem megrövidítettek itt egy darabbal . . ezzel nevetve mutatott üres kabátujjára. Wassili Dimitrijevics Denisowot keresi . . . az az én szobatársam — mondá ő miután megtudta, hogy kit keres Rostow. «Itt, itt!»

És Tuschin egy másik szobába vezette, honnan többféle hang és nevetés hallatszott.

Denisow — dacára, hogy az idő már délre járt — bekötött fejével feküdt ágyán.

«Oh! Rostow! Hozott Isten, hozott Isten!» kiáltá azon hangon, melylyel annakelőtte parancsolni szokott, de Rostow szomoruan látta, hogy élénk arckifejezése és beszéde mögött valami bánat rejtőzik. Sebe — dacára, hogy a sebesülés óta már hat hét is elmúlt — nem hegedt még be. Arca duzzadt és sápadt volt, mint ezen kórházban minden arc. Meglepte Rostowot, hogy Denisow örült megsebesülésének, s természetellenesen nevetett fölötte. Föltűnt Rostownak, hogy mily kellemetlenül érzi magát Denisow, ha ezredéről — vagy általában a külvilágról — beszéltek előtte. Látszott, hogy igyekszik multját feledni, s csak az ügye érdekli. Rostow kérdésére, hogy áll az ügye, párnája alól egy iratcsomót — melyet a bizottságtól kapott — hozott elő, s egyszersmind erre vonatkozó válaszát. Amint feleletét olvasta szinte megélnékült s figyelmeztette Rostowot azon célzatos megjegyzésekre, melyek ellenségeire vonatkoznak.

Denisow szobatársai ekkor Rostow köré gyűltek, a mint azonban olvasni kezdett, egymásután vonultak vissza. Látszott arcukon, hogy többször hallották már, s szinte megúnták. Csak Denisow szomszédja — egy kövér ulánus maradt ülve — és Tuschin hallgatott csendesen, rosszulóan bólintgatva fejével. Az ulánus felbeszakította Denisow fe olvasását.

— «Az én véleményem szerint — mondá Rostowhoz fordulva, a császárhoz kellene kegyelemért fordulni. Azt mondják, hogy most nagyon sok kitüntetést osztogatnak és bizonyára meg is kegyelmezének neki» . . .

— «Én, a császárt megkérni — kiáltotta Denisow a régi,

erélyes, határozott hangon, melyből azonban csak a fölösleges izgalom hallatszott ki. Csak a gazemberek kérnek kegyelmet, engem amugy is elítélnék, mert le'epleztem a zshiványokat. Állítsanak törvény elé, nem felek semmitől . . . A császárt és a hazát mindig híven szolgáltam! S ha lefokoznak . . .»

— «Nem arról van szó, Wassili Dimitrics — mondá Tuschin (ő is Rostowhoz intézte szavait) . . . Törődjék bele helyzetébe, de Wassili Dimitrics nem akar. Hisz a hadbíró is mondá, hogy ügye rosszul áll».

— Hadd álljon — mondá Denisow.

— «A hadbíró megfogalmazta a kérvényt, önnek csak alá kell írni, folytatá Tuschin, Önnek is — mondá Rostowra mutatva — bizonyára van összeköttetése a vezérkarnál. Jobb alkalmat nem találhat soha».

Rostow még nem merte rábeszélni Denisowot. Az élehangú okirat felolvasása után Rostow egy szót sem szólt s a legrosszabb hangulatban töltötte el a nap hátralevő részét.

Késő este készült Rostow távozni, előbb azonban megkérdezte Denisowot, hogy van-e számára valami megbízatása.

— «Van, várj egy másodpercig!» Az ablakhoz lépett és írni készült.

«Dobbal verebet fogni lehetetlen», mondá — miközben az ablaktól visszatért — és egy iratot adott át Rostownak.

A császárhoz intézett kegyelemkérvény volt, melyet a hadbíró fogalmazott, anélkül, hogy megemlítette volna Denisownak az élelmezési hivatalal szemben elkövetett bűneit, egyenesen kegyelmet kért.

«Add ezt át» . . . be sem fejezve szavait beteges, erőltetett mosoly huzódott arcán át.

(Folytatjuk.)

Port-Arthur elestét egy magyar élclap, a Borsszem Jankó is megünnepelte. Rendkívüli számot, egész kis albumot adott ki, amelyben megvan az orosz-japán háború egész története. A magyar rajzolók díszes gárdája: Linek, Faragó, Homicskó, Bér, Garay, Vadász, pompás karrikaturákkal harcolt itt az orosz ellen és a béke mellett. A rendkívüli számot az előfizetők ingyen kapják, a trafikok a rendes árért adják.

Természettudomány.

Az orvosi hivatás és az írói képesség.

Az orvosok általában nem örvendenek azon hírnek, hogy jó írók volnának, sőt majdnem úgy áll a dolog, hogy maguk az orvosok gyanús szemmel nézik azt, ki írni tud és azt hiszik, vagy legalább is szeretnék elhíttetni, hogy az írói képesség csak az orvosi tudás rovasára iejlődhetik.

Sok és kiváló példa az ellenkezőt bizonyítja ugyan és Celsus is már azt írja Hippokratesről, hogy „vir et arte et facundia insignis“ tudományában és rábeszélő képességben egyaránt kitűnő férfiú volt, és nemcsak a távol múltban, de a közvetlen jelenben is számosan voltak orvosi és írói művészeink egyaránt. Billrothnak orvosi munkássága, orvosi tartalmú könyvei és nem orvosi, hanem zenekritikai levelei egyaránt nagyok. Volkmannak a híres német sebésznek versei, bár szerzőjük már majd másfél évtizede, hogy meghalt, egymásután érik az új kiadásokat, és a német classikusok közé fognak kerülni, és az ugyancsak nemrég elhalt angol sebész Thompson, az urológiai sebészetnek, a kőoperációknak nagymestere, néhány regényével és novellájával szerzett nagy népszerűséget. De azért mégis nagyon el van terjedve, mint azt a *Semaine Medicale* egy erről a kérdéstről nemrég közölt cikkében mondja, az a nézet, hogy „la méde-

cine mène a tout, a la condition d'en sortir“, hogy az orvosi hivatás mindenre elvezet, azon föltétellel, hogy ott hagyjuk. Tény, hogy erre is van sok példa és maga a *Semaine Medicalenak* idézett cikke egymásután sorolja föl az imént elhalt nagy muszka író Csehov-ot, a nagy francia satyrikus író, Rabelais-t, és a még nagyobb és népszerűbb német classikust, Schillert. Sőt erre nálunk is van példa elég. A magyar irodalomtörténet megalapítója, Toldi Ferenc, aki a pesti egyetemen még a diaetetikának is tanítója volt, a köztünk élő dr. Ágai Adolf, ki az élet vidám rajzolásának ma is első mestere — ott hagyta az orvosi hivatást és más, szebb, vonzóbb, vagy legalább is kevésbé testet-lelket ölő pályára léptek. És tulajdonképen ez az utóbbi körülmény a magyarázata annak, miért vezet az írói képesség oly gyakran kifelé az orvosi hivatásból. Hogy Schiller, ki egy porosz granátos ezredben mint „Feldscher“ tizen-nyolc forint havi fizetésért tengődött akkor, midőn legelső drámája, a „Räuber“, a manheimi színházból Európát hódító útjára indult, épp úgy otthagya az orvosi hivatást, mint a mi Ágaink, ki az 1866-iki cholera alkalmával egy pesti „jótékony és betegsegélyző egyletnél“ dolgozva, a jótékony egylet kegyel-

méből éhen halt volna, ha első humoros naptára már néhány ezer forintot nem jövedelmez; ezek zászolóhagyása minden behatóbb pszichológiai magyarázat nélkül is érthető. Megmaradt az orvosi pályán Oliver Wendell Holmes, Amerika és Anglia egyik legnépszerűbb humoros írója, ki néhány év előtt mint a híres bostoni Haward-egyetem anatómia tanára halt meg, és akinek nagy írói híre nem ártott ugyancsak nagy orvosi gyakorlatának. Ha az orvosi pályának tövis- és az íróknak babérokoszorúja között kell választani, nem csodálható, ha az út az orvosi hivatásból kivezet.

De maga az orvosi előképzés nemcsak nem akadály, az írói képesség kifejlődésének, sőt hatalmas rugója. A nagy orosz író Turgenjev dicsőségének tetőfokán azt sajnálta, hogy nem foglalkozott az orvosi tudománnyal és legalább azzal próbálta a hiányt pótolni, hogy a legnagyobb buzgalommal látogatta a Párisban szokásos népszerű és mégis tudományos, orvosi előadásokat. És feltűnő, félre nem ismerhető a hatás, a mondja a *Semaine Medicale*, melyet az orvosi tudás Csehov írói munkásságára gyakorolt. Az író, kinek munkáit a világnak majdnem minden művelt nyelvére fordították, — a magyar napi és szépirodalmi lapok is éveken át közölték Csehov humoros rajzait — nemcsak szívesen beállt az 1892-iki cholera alkalmával gyakorló orvosnak, nemcsak munkáiban szerepeltet valóságos orvosi típusokat, de egész munkásságát egy sajátságos vonás jellemzi. Az orvosi tanulmányok nemcsak a tudás sok-

féle forrását és útját nyitják meg az íróknak, de különösen az observálás, a megfigyelés irányában fejelemzik az elmét. Valamely tü-neménynek jellemző vonásait föl-ismerni, kiválogatni, az események rugóit megragadni, az egyén pszichológiájába behatolni, ezt mind az orvosi hivatás révén jobban tudjuk. Jean-Carrère francia kritikus egy ugyancsak utóbbi időben nagy hírré vergődött, bár az orvosok nagy része által nem szívesen fogadott íróorvosról, Veressaievről mondja, hogy „a szenvedő és végtelenül változó emberiség elé helyezve, az orvos a lelket és szellemet ép úgy kell, hogy vizsgálja, mint a tüdőt és a szívet, és éppen azért kénytelenek psychologusok és tudósok, a kedélyek vigasztalói és a testek gyógyítói lenni.“ Ez az író-orvosok nagy előnyének kulcsa. És erről a Veressaievről írja a francia kritikus, hogy „Vallomásai“ olyan izgatók, mint valami pör tárgyalása, olyan vonzó, mint a regény, úgy hogy belefogva, alig lehet olvasásától megválni. Ez nem olyan maró satira, mint Moliére, nem is oly keserű feljajdulás, mint Leon Daudet „Maticoles-ja, ez egyszerű, nyílt vallomás, egy igaz és őszinte orvos vallomása, ki azért orvos marad, még ha a papnak és a moralistának magasságára emelkedik is.

De legérdekesebb, amit Csehov maga mond orvosi tanulmányainak befolyásáról írói tehetségének fejlődésére. „Kétségtelen, hogy az orvosi tanulmányok komolyan befolyásolták irodalmi munkáimat. Lényegesen tágították észleleteim terét, oly ismeretekkel gazdagított-

tak, melyek értékét reám mint íróra csak maguk az orvosok becsülhetik meg kellőképpen. De irányadólag is hatottak reám ezen tanulmányok és csak az ő segítségükkel kerülhettem el számos tévedést. A természettudományi ismeretek és a tudományos methodus engem mindig óvatosságra intettek, ahol tehetett, a tudományos adatokhoz alkalmazkodtam, ahol nem lehetett, inkább hallgattam. Meg kell jegyezni, hogy a művészi alkotás nem alkalmazkodhatik mindig a tudományos adatokhoz; nem lehet a szinpadon úgy mutatni be a mérgezési halált, mint ahogy az tényleg lefolyik. De azért a tudományos hűség még a fictióban is érezhető kell, hogy legyen, azaz az olvasó és a néző tudják azt, hogy itt egy conventionális fictióról van szó, és hogy mégis hozzáértő íróval van dolguk. Én nem tartozom azon szépírók közé, kik tagadják a tudományt."

Ha így kétségtelenül megállapítható az orvosi tudás nagy és előnyös befolyása az íróra, nem tagadható az sem, hogy az írói képes-

ség nem derogál az orvosi tudásnak. Valóban nagy, nemcsak külső sikerükben, de lelkükben nagy orvosok minden időben azok voltak, kik méltó kifejezést tudtak adni mély és igaz gondolataiknak, kik a gondolat közvetítő eszközeiben, a szóban és az írásban meg tudták adni a szép formáját is a nemes tartalomnak. Persze, hogy az írói kvalitás mértékét nem szabad valami nagyon alacsonyra szabnunk, ha „írói“ képességről szólunk. Mert habár az analphabeták száma sem csekély az orvosi hivatás terén és vannak, kik egyebet sem írnak egy hosszú orvosi életen át, mint alig orvosható recepteket és olvasásra nem érdemes „visum repertumokat“, nem panaszolható az sem, hogy kevesen vannak, akik „írnak.“ Sőt talán több van, mint amennyi kellene az írókból és szerkesztőkből egyaránt. De ezekre az áll, a mit a jeles német író, Blumenthal Oszkár most megjelent satyrájában mond: Olyan emberekről, kik írni tudnak, azt mondják, hogy „írók“, azokról, kik nem tudnak, szintén ezt szokták gyakran mondani." □

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Írókról — könyvekről.

Levél a könyvkereskedő-kiadóhoz.

(Előszó, amelyet a szerző Kunossy, Szilágyi és Társa könyvkereskedő-kiadó új könyvnaptára számára írt.)

Tisztelt uram! Egyszer voltam az ön könyvraktárában és engem az — pedig nem vagyok hajlandó a megdöbbenésre — megdöbentett. A föld alá, a régi Pestnek egyik legnagyobb pincéjébe vezetett ön; valami dúsgazdag pesti polgár vágattatta e kasamatát minden földi számítás szerint boros hordók számára. A bor akárhány ezer éves, meg ezer akó volt is, akármilyen mámort szerzett is: elmúlt, fölitta a föld, azaz hogy fölette a föld azokat a derék és tisztességes polgártársakat, akik vele éltek, mint búfelejtővel, vagy hogy még jobb kedvük legyen! A gazda és a pincemester — szinte látom — fáklyával meg faggyúgyertyával járkált e helyen, amely alaposabban és szebben van megépítve, mint a régi, sőt mint az új budapesti házak nagy része. Ön — ne tagadjuk el — kissé rontott e földalatti helyiségek rejtelmén: villamos rézgombokat nyomott meg és a pincék éjszakájában egyszerre nappali világosság lőn és én láttam, hogy a bolthaj-

tásos kisebb-nagyobb termei tele, de tele vannak könyvvel, régi és új magyar munkák ezreivel, krajcáros füzetekkel és százforintos gyűjteményekkel, ritka unicumokkal és olyan kiadványokkal, amelyekből ezer és ezer példány maradt meg; ma nem kellene senkinek. Holnap — úgy ötven esztendő holnapot számítván — lehet, hogy éppen azok közül, az akkori arannyal — mert még az arany is megváltozik! — fizetnék meg épp ezeknek egy megmaradt példányát. (Nem a rossz és dilettáns írókat akarom ezzel vigasztalni, a holnap halhatatlansága ezeknek úgy sem kell, hanem a ma dicsősége és aprópénze csupán. De emlékezni akarok azokra, akik érzik, hogy belül megnyit érnek és tudják, hogy amit csináltak becses lesz, de ötven év múlva. A büszke és erős öntudatu írókra gondolok, akik mint Stendahl, megírták előre: engem ennyi meg ennyi esztendő múlva fognak olvasni. Kikaparnák a sírból — ha tudnák, ha jönnének.)

A borpincékben a könyvraktár, a mámor helyett a tudás, a faggyúgyertya helyében a villam, időknek és erkölcsöknek ez a gyors megváltozása, amit az ön földalatti helyiségeiben láttam: ki nem megy a fejemből és amikor ön tisztelt uram arra szólít föl, hogy könyvesjegyzéke elé néhány igénytelen sort írjak: minduntalan az jár eszemben, azt látom ahelyett, hogy — hivatásomhoz képest — okos gondolatokkal és alapos érvekkel rábeszéljem az olvasót, — hogy olvasson, a könyvvevőt, — hogy könyvet vegyen. Ne vegyen és ne olvasson, ha nincs hozzá kedve és pénze, de ime: bizonyos, hogy a magyarnak kedve támadt a művelődéshez és nem volt még nemzet a világon, amely gyorsabban, lázasabban és egyszersmind okosabban pótolná azt, amit rossz — és főképpen sajátságos — viszonyok közepette elmulasztott. Valami rendkívüli éhség és szomjúság nyilatkozik meg ebben a tekintetben az egész művelődés folyamán, a mely hirtelen, úgyszólván egy gyors szökkenéssel egyszerre a világ legrégebbi kulturájú nemzetének a színvonalára jutott. Mások nem úgy látják és nem úgy tudják a dolgot, de én látom, tudom és vallom, hogy nálunk aránylag több könyvet vesznek, mint akárhol másutt a külföldön, hogy Magyarországon ma minden jóra való

ember könyvtárt rendez be magának és még az sem igaz, hogy a mi könyveink drágábbak lennének, mint az idegenek — sőt ellenkezőleg — és magyar írónak országunk méreteihez, képességéhez és anyagi viszonyaihoz képest sokkal jobb dolga van, akár a francia, akár a német írónál. Természetesen a jó és népszerű író értem, a rossz, vagy nehézkes: külföldön is, máskor is, ma is, bizony küzködik. Megfogadtam — ezúttal, — hogy sem oktatni, sem búzdítani, még csak példálózni sem akarok, de — úgy vélem — egy kis következetlenségért nem haragszunk meg egymásra. És én, akit mint regényíró legjobban érdekel az ön könyvkatakombája — aminél exotikusabb látványosságot Budapesten nem tudok — mégis csak elévődöm azon, hogy mily rendkívüli, regényes változás állott be a magyar műveltség viszonyaiban és hogy az a szerény viszonyok között élő polgártárs, aki huszonöt, mondjuk ötven év előtt éhgyomorra már nem volt ítélő képessége teljes birtokában: most délelőtt már sorozatos és encyklopedikus munkákat vásárol részletfizetésre — amiért néha délben az aszszonytól odahaza igazán kikap. Nagyságos vagy tekintetes asszony, ne bántsa az urát vagy a fiát, higgye meg, ami megmarad, az a hitvány pa-

pirosan megrögzített lélek, a könyv! Különb, az asszonyokat és a leányokat nem kell rábeszelnem arra, hogy a jövőnek éljenek; aki tisztességes közöttük, úgy is annak él, azért áldozza föl magát. A kasamatától, mánortól és minden kerestül ime megint csak a nőig értem; kissé sajnálom, azt hittem: legalább ez egyszer kihagyhatom őket egy levélből. De tud-e az ember náluk nélkül levelet írni, egyáltalán meglenni nélkülük? Végig nézem az ön könyvjegyzékét és látom, igen tisztelt uram, hogy túlnyomó része az itt foglalt munkáknak meg nem lett volna nők nélkül soha. Nem csupán a regények és szépirodalmi munkák ezek, hanem sok tudományos, encyklopédikus nagy könyvek, amelyeket férfiak írtak férfiak számára, a tudás és az igazság kedvéért, amely mind arra szolgál, hogy megmagyarázza az embert és a világot maga magának és felszabadítsa a rabszolgákat, akik között — bocsánat az őszinteségért — bizonyos mértékig benne van

a nő! Eh, ebbe ne menjünk bele. Végezzük e levelet és amikortiszteltkönyvárus-kiadó úrtól búcsúzom, szomorúan vallom be, hogy mint régi ismerőssel sok mindenről beszélgettem el, de elmulasztottam azt, a mit egy idei könyvesjegyzék elé kötelességem lett volna első sorban megírni. Jókairól kellett volna írnom, róla, a kinek a magyar irodalom fellendülése körül a legtöbb munkája volt. És, hogy most következik az első karácsonyi könyvpiac, amikor neki többé nincs karácsonya.

Istenem, élni kell, dolgozni kell, a világ megy előre és táplálkozik a múltból, a jelenből, a jövőből . . .

Azok, akik az én kedves autoraimat választják ki a jegyzékből: fogadják irigységemet, ön pedig kedves könyvárusúr, szívélyes üdvözetemet.

Bródy Sándor.

A Kunossy, Szilágyi és Társa könyvnapárát ingyen kapja meg mindenki, ki a nagyszabású céghez fordul. (Budapest, Ujvilág-utca.)

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő

Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor «Színésznők» című könyve ingyenesen jár és bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czíme:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

A „THE GRESHAM” londoni életbiztosító társaság
 kimutatása üzleti fejlődéséről
 és a biztosítások alapján kifizetett összegekről 1848—1903.

Időszak	Kiállított kötvények		Kifizetett összegek korona
	száma	biztosított tőkéje korona	
1848—58	7,996	97,357,512	2,833,584
1858—68	30,697	294,358,800	18,292,536
1868—78	34,704	355,468,200	61,192,272
1878—88	57,004	482,421,600	114,633,312
1888—1903	108,457	905,136,096	266,740,429
1848—1903	238,858	2134,742,208	463,692,133

Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket állít ki, továbbá ajánlati nyomtatványokkal díjmentesen szolgál a magyarországi fiók Budapestben, valamint ennek ügynökségei az ország minden nagyobb városában.

A „THE GRESHAM” londoni életbiztosító társaság
 magyarországi fiókjának igazgatósága
 BUDAPESTEN, (a társaság palotájának felépítéseig)
 IV. ker., Ferenc József-rakpart 27. szám.

MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK.

A Magyar Általános Hitelbank részvényeseinek 1905. évi január hó 5-én tartott rendkívüli közgyűlése a társasági alptőkének 25.000 darab 400 koronával teljesen befizetett új részvénynek kibocsátása által 17.000,000 forintról, illetőleg 34.000,000 koronáról 44.000,000 koronára emelését határozván el, egyuttal a régi részvények birtokosainak az új részvények átvételére nézve az alapszabályok 9. cikkében biztosított elővételi jog gyakorlása tekintetében a következő módozatokat állapította meg:

1. A részvényest az alábbi feltételek mellett 17 régi részvénynek öt új részvényhez megállapított arányban az új részvényekre elővételi jog illeti meg. Részvénytörédek figyelembe nem vétetnek.

2. A részvényesek által elővételi joguk alapján átveendő új részvényekért darabonként a teljes névértéknek megfelelő 400 korona és a tartalékalap részére 300 korona fizetendő be, hozzáadva az ezen összegek után 1905. január 1-től a befizetés napjáig járó 5⁰/₁₀ os kamatokat.

3. Az elővételi jog gyakorlása végett a régi részvények két számszázadéka kíséretében, a melyekhez minták a bejelentési helyeken ingyen kaphatók, 1905. február 4-től febr. 18-ig lebélyegzés végett, az egyes helyeknél szokásos üzleti órákban bemutatandók.

Budapestben

Wienben

Berlinben

M/m. Frankfurtban

a társaság pénztáránál;

a «K. K. priv. Oesterr. Credit-Anstalt für Handel u. Gewerbe» c. intézetnél;

S. M. von Rothschild-bankháznál;

a «Direction der Disconto-Gesellschaft» című intézetnél;

S. Bleichröder-bankháznál;

a «Direction der Disconto-Gesellschaft» című intézetnél.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

Prospektus . . .
kivánatra
ingyen

**a legjobb
beruházkodási
rendszer**

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.



TARTALOM:

Gamma: József vívódása. — Bródy Ernő dr.: Vázsonyi Vilmos.
 — Andrássy Gyula — Bocskay fölkeléséről. — „Weiszfeld”. —
 Szilágyi Géza: Egy elmúlt tavaszról. — Szász Zoltán: A liberális-
 mus utóda. — Edmondo di Amici: Egy nyári masirozás. — Telekes Béla:
 Timm Claten. — Strindberg Ágost: Az erény jutalma. — Ifj. Méray-
 Horváth: Károly: Anyag és energia. — Episkopopolus N. D.: Halál és
 élet. — Gábor Andor: Az erdő uralma. — Tolstoj Leó: Háború és
 béke. — Természettudomány. Az imádkozó sáska védő színezete.
 — Miért sós a tenger? — Újabb rádium meglepetés. —

MAGYARORSZÁGI
 HONVÉDELMI

A PESTI HAZAI ELSŐ TAKAREKPENZTAR-EGYESÜLET
hatvanötödik évi

rendes közgyűlését

1905. évi februárius hó 2-án d. e. 10 órakor
fogja Budapesten, Pestvármegye székháza disztermében
(Városház-utca) megtartani.

TÁRGYSOROZAT :

1. Jelentése az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak az 1904-ik évi üzlet eredményéről.
2. Határozathozatal a mérleg és a tiszta jövedelem iránt.
3. Egyéb igazgatósági előterjesztések.
4. A választmány huszonöt tagjának megválasztása (alapszabályok 41. §-a).

Ezen közgyűlésre a t. cz. részvényesek azon figyelemztetéssel hivatnak meg, hogy az alapszabályok 14. §-a értelmében csak oly részvényes gyakorolhatja, akár saját személyében, akár meghatalmazott által, szavazati jogát, kinek részvénye 1904. december 31-éig nevére iratott a közgyűlést megelőző nap d. u. 5 órájáig az egyesület főpénztáránál még le nem jött szelvényeivel együtt letételt.

Budapest, 1905. januárius 14-én.

Az igazgatóság.



Köhögés, rekedtség és hurut ellen
nincs jobb a

**RÉTHY-féle
pemetefű cukorkánál!**

Vásárlásnál azonban vigyázzunk
és határozottan RÉTHY-félét kérjünk,
mivel sok haszontalan utánzata van.

— I dohoz 60 fillér. —
C-ek RÉTHY-félét fogadjunk el.

RÉVÉSZ LIPÓT férfinarabó Budapest, V., Geröczy-utca 6/a. bevezette a külföldön által-
nosan kedvelt ruhabeosztelési módozatot, úgy, hogy mindenképpen részletekkel angol és
franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az Üzletben.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készletek és műk-
ségi cikkei gyári raktára
Telefon 847. BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 10. sz. Telefon 847.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság



József vívódása.

A Quarnero partjára, a tenger mellé ment meghalni egy aggastyán, — József nevű — a gothai almanach szerint József főherceg — a mostani magyar király öccse, természetre nézve nagyon különbözök, de életkorra nézve egy-két év választja el őket egymástól. Az öreg magyar herceg már évek óta készül a halálra: benne van az álmkórságban, amelyből hirtelen fog beleszédülni az álomba. Gyermekei könyörögnek, hogy egyék, de a fenségnek nincs többé életösztöne, falnak fordul és ha egyáltalán gondolkodik még: undorral utasíthatja vissza az Örökkévalóság érthetetlen testi körforgását. A jó és nemes öreg ember végképpen a lelki sphaerákban él már és ha eszébe járnak földi útjai: vívódása könnyű lehet, hű, hálás, férfias és egyszerű volt. Őszintén szerette a maga nagyobbik családját a magyarságot, amely viszont különösen figyelmes és szeretetteljes hozzá korporsója bezártáig. Katona volt azért, mint minden Habsburg, de nem amolyam okvetetlenkedő, fennhéjázó, aki már letiportatva is szilárdul meg van győződve, hogy ő tiport, ő a győztes. A mi kedves és originális vívódónk átaljában különbözött az unalomig megszokott hercegektől és aligha törődött is velük valami sokat. Amikor lefeküdt és amikor most vívódik, alkalmasint nem tudja, hogy igen tisztelt és nagyon érdekes családja is krízisben van, amit egy másik és máskép-

pen vívódó, még egészen fiatal paraszt herceg, Tisza István, úgy fejezett ki, hogy lehet: a magyar nemzet krízisbe kerül. A tengerparton a halállal küzködő férfiúra nézván, disszonáns ez a hang — tudjuk — hogy belekeverjük a templomi hangulatba a legfőbb kortes mondásait és cselekedeteit, amelyek mind azt árulják el, hogy egy örök életre rendezkedik be és el van határozva élni mindhalálig, sőt még a halálon túl is. És ezzel szemben a dinasztia, amelyet fanatikus módon szolgálni látszik?! Az vívódik, gyötrődik, belesodródott a legnagyobb történelmi krízisbe, amelyben eddig csak volt és a legrosszabb körülmények között, amikor természetes — bár nem törvényes ellenfele — a németek ura egészséges mint a makk és másik természetes ellenfelének — aki azonban rajta mindég segíteni szokott — a saját szolgái gránátot lőnek bele az ünnepi levesébe . . .

Krízis, krízis, krízis! Halálthozó, vagy hirtelen megújodt életre változó földi tűnemény: amennyiben a politikával összefüggésben vagy, el veled! Oly kicsiny a legnagyobb szabású politika is, ha arra gondolunk, hogy egy ember, akire szeretettel gondolunk most, most megy ki mindjárt az éltől. És nekünk, abban a pillanatban, amikor hosszú idők után ismét katonai hatalommal játszanak itt véres alkotmányosdit: a fiumei kert napos szobájában vívódó aggastyán áll a szemünk előtt. Legyen könnyű az elmúlása, ha már csakugyan eljőve.

És legyen könnyű bátyjának, az ép, a hatalmas Ferenc Józsefnek küzködése is, mert az lehet most csak a keserves Vértürdőben kelt föl a nap, amikor kezdte az uralkodó életét, de nem rosszabb-e az a veres szakadozott, ismeretlen alakulású felhő, amely lenyugvó napját körülveszi, behálózza?!

Csend és nyugalom, a harmonikus élet illata lengjen a búcsúzkodó aggastyán körül.

G a m m a.

Vázsonyi Vilmos.

Írta: Bródy Ernő dr.

Az országnak talán legérdekesebb kerülete most a Terézváros, ahol az országos politika nagy kérdései mellett különleges helyi, vagy ha úgy tetszik: fővárosi még inkább szociális szempontok vegyülnek a küzdelembe. Nem a szabadelvűség harca ez a demokrácia ellen; s nem is a szabadelvűpárt küzdelme a demokratapárt ellen, hanem a polgárok harca ez az álpolgárokkal szemben, a lelkeket felszabadító új áramlat diadalmas előnyomulása a régi renddel szemben, a nép viadala azok ellen, akik a kiváltságos osztály tagjai, vagy azok szeretnének lenni. Művelt polgár elvi alapon nem kifogásolhatja Vázsonyi programját. Programja: a demokrácia, az a tan, amely az emberi szolidaritás kapcsait akarja megerősíteni a polgárok között, az önzetlenség szellemét viszi bele a közéletbe, a jogállam és a kulturállam keretében, intézményes biztosítékokkal felfegyverezve. E program az erkölcs alapján áll és az értelmiségre támaszkodik. A szabadelvűséget nem félthetik tőle, mert ez maga a hatványozott szabadelvűség; vajjon lehet-e nemesebb tétel, mint az, amelynek jelszava: szabad polgár a szabad államban? És különös jelentősége van e tételnek ebben a fővárosban, ahol az egymás mellett lakó emberek is óriási távolságban élnek egymástól, a hol sok helyütt a szeretet és a felebaráti érzelmek hangoztatását cinikusan megmosolyogják azok, akik a

hirtelen épült városban csak hirtelen megszerzett vagyoni akarnak felhalmozni és életük koronájául tényleg koronákat tesznek fel, öt- és hétágú koronákat, amelyekkel pávák módjára szeretnek végigjárni embertársaik között. Természetesen, a gazdag, a „józan“, a hiú elem kisebbségben van, de céljai elérésére szekerébe óhajtaná befogni azt a polgárságot, amelyet cserben hagy akkor, mikor soraiból kivágyakozik. És cserben hagyja mindig, minden alkalommal. A városnál, az államnál, a bankoknál, a részvénytársaságoknál, ahol a protekció és az összeköttetések sűrű hálózatával megakadályozza az egészséges és szabad verseny kifejlődését, útját állja az egyéni képességek becsületes érvényesülésének, elfojtja az önálló vélemény őszinte megnyilvánulását és lelki puhultságra, emberi megalázkodásra és embertelen szolgálásra szeretné nevelni azokat, akik a szabadság szeretetével születtek a világra. A rend nevében jönnek? Lehet-e nagyobb rend, mint az, mely minden ember számára egyenlőséget biztosít? A munka nevében beszélnek? Lehet-e a munkának nagyobb megbecsülése, mint az, mely mindenkit munkája szerint értékel? Az alkotmány védelmében harcolnak? Lehet-e tökéletesebb alkotmány, mint az, mely minden felnőtt embert befogad az alkotmány keretébe?

És ha elvi alapot nem találnak a Vázsonyi ellen való küzdelemben — igaz, hogy ők nem is keresnek, mert akkor nem fordúlnának a pénz és a hatalom fegyvereihez — lehet-e kifogásuk Vázsonyi személye ellen?

Vázsonyi Vilmos még fiatal ember, de már nagy múlt áll háta mögött; oly múlt, mely az igazi nagy tehetségek pályafutását szokta kísélni. A közepes tehetség, ha meg van benne az érvényesülés alacsonyrendű képessége, adott helyzetben rátalál arra a lépcsőfokra, a mely a „carrier“-ek emeletére

visz fel; a magyar közéletben igen sokan szerepelnek azok közül is, akiknek még közepes tehetségük sincs, csak szimatjuk, nevük, pénzük, vásárolt rangjuk, eladó erkölcsük, amelyekkel a magánéletben örökül jutott kényelemhez megszerzik maguknak a társadalmi szereplés fényét és dicsőségét. Vázsonyi nem ilyen fából faragott férfiú. Neki tehetségével kellett feltúrnia minden talpalatnyi földet, kitartásával és erélyével eltávolítania minden rögöt, tiszta jellemével elkerülnie a szennyes mocsarakat, hogy megállhasson azon a talajon, amelyen embertársainak ügyét kívánja szolgálni.

Mint gyermek-ifjú tűnt fel először a véderővita alatt, ahol az egyetemi polgárság mozgalmának vezére, az ifjúság szónoka volt és hamarosan országos hírt szerzett egy beszédével, amely a magyar közélet új, nagyreményű harcosságának születését jelentette. Húsz éves korában az ifjú lelkesedése mellett meg volt már benne a pszicholog éleslátása, a megállapodott férfi öntudata, a dolgok lényegét kereső és megtaláló agy judiciuma, az emberek önzetlen szeretete; ama nemes altruizmus, amely az igazi embert megkülönbözteti a léhától, a sviháktól, a strébertől; mindazoktól, akik érdem, hivatottság és képességek nélkül játszanak szerepet egy parvenü-társadalomban. Egyike volt ő mindig ama keveseknek, akik a közélet tisztaságának szükségét hirdették. Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Szilágyi Dezső, Irányi Dániel voltak politikai ideáljai, a szabadelvűség halhatatlan, igazi bajnokai, akik eszméikkel korszakokat töltöttek meg, akiknek nevei az új Magyarország eszményi irányzatát jelzik — minden rang s vagyon nélkül. Kossuth és Deák, a haza atyja és a haza bölcse egyszerű „tekintetes urak” maradtak mindvégig és szegényen szálltak sírjukba, amit a rangmániakusai, a „tekintély” őrtöltjei, az önkéntes hátgerinc-

sorvadók: az udvari tanácsosok és új bárók, parvenü gőgjükkel, felduzzadt zsebükre ütve, mérhetetlen önzésükben talán megérteni sem tudnak. Ah, Vázsonyi nem a kapzsisággal, a kapaszkodással, a nemesi testületbe való oktalan vágyódással, a nemtelen hiúságnak vásárra vitelével mutatta meg polgártársainak, hogy az egyenlőség eszméje nem frázisként él ajakán, hanem cselekedettel bizonyította be lelki nemességét.

Évtizedes munkával fészket rakott a demokrata-pártnak, amely az intézményes szabadelvűségnek virágágya azon a területen, ahol köröskörül a korrupciónak, a hatalmi gőgnek, a polgári önérzetet sértő klikk-uralomnak szemétdombjai emelkednek. A független polgári öntudatban rejlő hatalmas erőt felismerte és ha vezéri hivatottságot érzett — a mint érezhetett is — magában, ezt nem arra használta fel, hogy a nép vállain felemelkedve, a maga boldogulását keresse, úgy, mint teszik ezt azok, akiket nem is a nép, csak a pénz és az összeköttetések emelnek fel. Kényelmes életet, fáradság nélkül megszerezhető mandátumot biztosíthatott volna magának, ha elvi magaslatoz helyett a könnyű „érvényesülés” kikövezett, síma országútján haladt volna; ha „tartózkodó” marad akkor is, mikor a demokráciának első alapkövét, a jogállam eszményét látja rombadőlve. Ám végzete őt arra rendelé, hogy küzdjön a jogtalanság, az előítéletek, a sötétség, a tudatlanság terjesztése ellen — az igazi szabadelvűségért, amely az egyenlő kötelességek mellett az egyenlő jogokat igényli, a felvilágosodás és a haladás érdekében, amely a közélet terén csak a szellemi erők mérkőzését engedi, a polgári becsületért, amely nem lehet eladó és megvásárolható az életben s még kevésbé a közéletben.

Küzdelmének eszközei a legnemesebbek. Választási kasszája: szavának bővülő ereje, hatalmi jelvényei: az elvek

és eszmék, amelyeket nem a mai naptól fogva, vagy tegnap óta hirdet, hanem hirdeti kezdettől fogva, váliozatlanúl, mióta pártját megalkotta. És ez a választási kassza jobban hódít, mint a másik, az igazi, amely tele van pénzzel; s hatalmi jelvényei is csábosabbak, mint a miniszteri tekintély, melynek nevében és örve alatt próbálkozik az a szabadelvűség, amely nem érezte magát elég erősnek Vázsonyival szemben — miniszter nélkül. De Vázsonyi a Terézváros népének királyi kinevezés nélkül való minisztere és polgártárs, ha mostanság ellátogatsz a budapesti demokrata-körbe, vagy végigjárod esténként a terézvárosi vendéglőket és kávéházakat, láthatod és hallhatod, hogyan beszél Vázsonyi a nép között, sallangok és bolondítás nélkül, az igazságérzet öntudatával, az erő egyszerűségével; ama nyelven, amelyet vásárolni nem lehet, az igazi tehetség nyelvén, amely szárnyal és lelkesít, mert az ész és a jellem harmóniáját juttatja kifejezésre, a szónoklat külső szépségeinek művészi zománcával. Nemes elvei mellett nagy szónok is ő, a modern kor fia, akinek tehetsége mellett, melylyel született, kísérőül ott van nagy tudása is, melyet megszerzett, hogy észszel és jellemmel, tehetséggel és tudással szolgálja a polgárság ügyét, amelyre elhivattatott.

Andrássy Gyula – Bocskay fölkeléséről

E pillanatban rendkívül értékes — és aktuális — hogyan gondolkozik Andrássy Gyula gróf nagy nemzeti mozgalmáról és különösképpen nemzeti érdekekről? Programbeszédjein kívül — és azoknál bővebb választ ad nagy új munkájának második kötete, amelynek nagyon is jellemző főcíme: „A magyar állam fennmaradásának és alkotmányos szabadságának okai“. Ebből való a Bocskay fejezet, amely bizonyítja, hogy a gróf nem rabja és krónikása a történelemnek, hanem — ha kell — nagyon gyakorlati geniejü államférfiú, aki lát és — ítél.

A nagyra növelt elégedetlenség végre arra a fokra hág, hogy tette serkenti a nemzetet. Sokáig sokat túrt el, mert szükségét érezte a Habsburgok védelmének. A mentőnek karja erősen fojtogatta. De elviselte e nyomást, mert érezte, hogy, ha ellöki magától, elsodorja a gyilkos áradat. De most már nem bírja tétlenül nézni a közvetlen veszedelmet, s fegyverhez nyúl. További megalázása biztos veszítét jelentené. A küzdelem irtóztató kockázattal jár, de a menekülés reményét ébreszti.

A drámák rendszeren egy jó és egy rossz jellem mérkőzésén épülnek föl. Amit a költő és a nép képzelete hinni szokott, azt ebben az esetben az élet is megvalósította.

A rontó elem Rudolf volt. Ő okozza a bonyodalmat, amely vért követelt.

Bocskai volt a hős, aki megmenti a helyzetet. Ő öli meg a jogtipró hydrát.

Rudolf és Bocskai egymást kiegészítik. Rudolf előkészíti és megkönnyíti Bocskai szerepét s Bocskai jóra fordítja, amit Rudolf elrontott. Az egyik az árnyék, a másik a fény.

Bocskait valóságos nagy embernek tartom. Erő és ön-

mérséklet, a képesség sikereket kivívni és azokat ügyesen kiaknázni, tiszta szándék és nagy elme, nyugodt megfontolás és gyors cselekvés párosultak benne.

Életkörülményei előmozdították államférfiúi tehetségének kifejlődését. Nagy fekvőségei voltak, amelyeknek igazgatása ezen mozgalmas időkben a kormányzás legjobb iskolája volt. Közigazgatási, igazságszolgáltatási, diplomáciai és katonai teendőket végzett akkor a nagybirtokos. Megtanult akarni, határozni és parancsolni. Emberek vezetése volt mindennapi foglalkozása.

Bocskai úgy cselekszik, mint a nemzet: ő is sokáig sokat eltűr.

A fegyverhez csak akkor nyúl, mikor egyéni érdekeit is veszélyezteti a zsarnok (1604.)

Türelme hasznára is vált. A sok sérelemhez újabb járul. Pusztá gyanú alapján, bírói vizsgálat mellőzésével, megrohanta a császári had, mint ahogyan a rablók teszik. Most már joggal mondhatja Bocskai, hogy a császár iránti hűség-től a császár katonái és ágyúi hajtották el.

Ha van jogosult forradalom, a Bocskaié az. Erkölcseleg igazolt volt, mert egy nemzet megmentéséért és ezrek hitbeli szabadságáért folyt. Politikailag is az volt, mert égető szükség követelte, mert elérhetőt kívánt, mert sikert érhetett és mérsékelni bírta magát. Alakilag is jogosult volt, mert érvényben volt az arany-bulla és Bocskai az alkotmányon és az egyéni jogokon ejtett sérelmek ellen védekezett.

Úttörő volt. Rámutatott a leghelyesebb nemzeti politika ösvényére, arra tényleg rá is lépett és megmentette a nemzetet az enyészettől.

Hatalmas koncepciót hatalmas kézzel hajtott végre. A pillanatnyi veszélyt legyőzte és hosszú időre megjelölte a nemzettől követendő irányt.

Ő is nagyravágyó, de nagyravágyása üdvös és jogos. Sohasem tör át azokon a korlátokon, amelyeket a közérdek emel. Nem a harc esélyeihez alkalmazza kitérő föltételeit,

nem engedi magát az emberek és az események által tolatni, szerencséjével nem fokozódik becsvágya és követelése, hanem minden egyes lépését következetesen végső céljaihoz alkalmazza. Nem a sors kínálta véletlent próbálja kihasználni, hanem a sorsot akarja öntudatos, jól megválasztott és elérhető céljaihoz irányítani.

Nem akarja a Habsburgokat a tróntól megfosztani. Olyan új politikára akarja őket kényszeríteni, amelylyel a magyar megbékélhet. A Habsburgok országainak segítségével részeseül, de különben tőlük minden szervében független magyar állam létrehozásán fáradozik.

Nincs önálló új közjogi terve abból a célból, hogy a közös érdekeket, amelyek Magyarország és a Habsburgoknak nem magyar birodalma között keletkeztek, mindegyik fél megelégedésére megoldja. Teljesen a hagyományos magyar álláspontot foglalja el, mely a közös erőfeszítést magyar vezérlés alá akarja helyezni.

Másik nagy célja a vallásszabadság kivívása.

Míg konzervatív alap gondolat vezérelte politikáját és a régi közjogért küzd, a vallás ügyében merész lépést tesz előre a jövő kor eszméi felé és eltér törvénykönyveink azon hagyományától, mely egy vallás uralmát követelte.

Örök érdeme, hogy nem a protestantizmus szupremáciáját kívánja megalapítani, hanem a türelem zászlaját lobogtatja. Ő maga buzgó kálvinista, a nemzet többsége protestáns, de azért győzelmei közepette sem üldözi a katolikusokat. A türelem nem üres jelszó nála, hanem valóság. Lehet, hogy azon kevesek közé tartozott, akik már ebben a korban is belátták, hogy a lelkiismeret tévedései is tisztelet érdemelnek, s hogy büntetésük kegyetlen jogtalanság. Éreznie kellett azt is, hogy a nemzet csak úgy állhat tőnn, ha a különféle felekezetek egymással meg tudnak férni. Mint politikus látta, hogy a nemzeti szabadság minden polgár odaadó védelmére szorul.

A török ügyekben sem téveszti szem elől régi nagy célját, az egész magyar faj érdekét. Változtat magatartásán, de nem céljain. Erdélyi politikát követ a Portánál, de ezt az erdélyi politikát ott is egész faja szolgálatába állítja.

Mindenekelőtt azon van, hogy e szövetség kárát a nemzettől eltávolítsa. Kiköti, hogy a török csak a Habsbur-

goknak nem magyar tartományai ellen forduljon és magyar területet ne hódítson meg. Így békére szoríthatná Rudolfot a nélkül, hogy magyar területet és magyar vért veszélyeztessen.

Bocskai a törökön kívül nyugaton is keres szövetséget. Az alkotmányt nemzetközi biztosíték védelme alá is akarja helyezni.

Nagy vonásokban ezek azon célok, amelyeket Bocskai kezdettől fogva maga elé tűzött.

Csődálkozhatni-e rajta, hogy ezen politika Bocskai táborába gyűjtötte a nemzetet? Egyesek kivételével mindenki vele tart. A nagy urak, a köznemesek, a városok hozzája esatlakoznak. A protestántizmus az ő híve. A katolikusok egy része is vele érez, mert magyarsága erősebb vallási fanatizmusánál, amelyet különben az is megnyugtató, hogy Bocskai tiszteletben tartotta a lelkiismeret szabadságát.

Elméje felsőbbsege és a körülmények így könnyen győzelemhez segítették Bocskait.

A Habsburgok maguk belátják, hogy a tőle kikötött föltételek, hatalmuk nagy korlátozása dacára, rájuk nézve kevésbé veszélyesek, mint a harc folytatása. A család maga ösztönzi a fejedelmet az egyezkedésre. A bécsi és a zsitvatoroki béke (1606.) megszerzi a nemzetnek és Bocskainak, amiért küzdöttek.

A dynasztiának Básta és később Karaffa, Haynau többet ártottak, mint Bocskai, Rákóczi, vagy Kossuth.

„Weiszfeld.“

Az 1889-ik véderővita alkalmával az egyetemi polgárság előjárt abban a mozgalomban, amely az országban megindult a véderő javaslat ellen. Az egyetemi ifjak között akkor szerepelt Vázsonyi — akkor még Weiszfeld Vilmos, akinek beszéde általános feltűnést keltett, oly annyira, hogy a Budapesti Hírlap »Weiszfeld« címmel vezércikket írt róla. Érdekesnek tartjuk — tizenöt év múltán — közölni a vezércikknek Vázsonyira vonatkozó részét, annál is inkább, mert tudomásunk szerint a magyar ujságírás atyamestere, Rákosi Jenő mondta el benne véleményét az alig húsz éves ismeretlen ifjúról. Ime a cikk:

A szónoklatokról, amelyek a Sándor-utcai palotában mint egy eposz hősei támadnak egymásra, csattogó fegyverekkel, a figyelem egy pillanatra elfordúl a függetlenségi párt kaszinója felé, ahol két fiatal jogász szónokol.

A fiatal ember sorsa nagyon nehéz Magyarországon. A pályakezdés kilencvenkilenc akadálylyal van elzárva s hozzá egy botrányos protekcionális rendszerrel van még sulyosabbá téve. Most jön a barbár katonai törvény, hogy újabb akadályokkal tetézzék a régieket s még a katonai protektor szellemnek is jobbjává tegye ifjúságunkat.

Az ifjúság természetes védője a hatalom e merénylete ellen: a tanársereg, tehetetlen, szolgai gyámoltalansággal áll szemben a hatalommal. Nemcsak az ifjúságot nem védi, vagy próbálja megvédeni, hanem tudományos meggyőződését hagyja eszerben, amely a felsőbb oktatás rendszerében nyert kifejezést, sőt saját birodalmát áldozza fel gyámoltalanságának, területátengedéssel bélyegzi meg magát, csatát nem is próbálva. Mert mi más, mint jogos területéről való lemondás, az

amit az egyévi önkéntesi »kedvezmény« által megsanyargatottaknak kárpótlásul felajánl a tanársereg s miről e helyen tegnap elmélkedett egyik cikkíró társam, épp oly élesen, mint találóan ?

Természetes védőit ekképen veszítve, sőt vérbeli érdekeivel ellentett táborban látva, az ifjúság széttekint más védők után. A szülék, a kik megválasztották Tiszának a többséget, mit tehetnek most már e keserű órában? Az az egy-kettő, a ki a többség soraiban ül s elkeseredett szívvel szavaz, legalább a protekció bűvös körén belül van, az ő gyermekének biztos minden kedvezmény, a mit ki fognak tűzni.

De az a sok, kivált szegényebb ember! . . . Maholnap csakis pénzes ember gondolhat arra, hogy fiait diplomatikus pályára nevelje. Maholnap minden talentum, ha apja vagyont nem tud neki adni, az ipar és a magánszolgálat kenyérére lesz utalva, a haza pedig a vagyonosok prédája leszen. Mert valósággal egy-egy tőke kell egy-egy fiú kineveléséhez Magyarországon.

Csoda-e, ha a közrémület szállja meg a fiatalságot, melynek körében mindig sokan voltak és vannak Magyarországon ama szegénysorsú ifjak, akik félerővel kenyérüket kénytelenek keresni, hogy a másik féllel jövőjükre készülhessenek. Ezeket az új törvény heródesi kegyetlenséggel semmisíti meg és az ország erkölcsi és szellemi tőkájének egy részét tapossa el bennök. Csoda-e, ha kétségbeesett izgalmában a fiatalság segítségért kiabál, s minthogy a rektor nem engedi a házon belül, hát a házon kívül.

E kiáltozás a segítőért szívébe fog nyilalni minden anyának, aki fiat szült, minden apának, akinek szeme reménynyel pihen férfimagzatán.

Ismétlem tehát: megbotránykoztató a javaslat, amely ily csapásokat mér a nemzet intelligens nemzedékeire; megbotránykoztató, hogy a tanári kar, mint egy ember fel nem támad s kötelessége, munkájának sikere, tudományos lelkiismerete érdekében meg nem tesz mindent a kezére bízott nemzedékek jövőjéért. Gyászos jelenség, hogy ifjúság és tanári testület meghasonlanak; de lehet-e habozni annak kimondá-

sában, hogy kit terhel ezért a felelősség, holott az ifjúság csak megtámadott életérdekeinek keresi védőjét, ellenben a tanári kar vonakodik a védelmet természetes terén s természetes eszközeivel kezébe venni.

Irányi protektorsága biztosítéka annak, hogy a mozgalom elfajulni nem fog, sőt hogy megmarad azon a tiszteletreméltó polcon, melyre két fiatal egyetemi polgár emelni tudta egy-szónoklattal.

Az egyik Weiszfeld Vilmos. Beszéde viharos visszhangra talált jogász-hallgatói közt. Az ifjúság életérdekét szellemesen tudta összekötni magasabbrendű nemzeti érdekekkel. Szónoki talentum, a gondolatok bősége és emelkedettsége, a szó ereje és a magyar fogalmazás tisztasága és praeciziója egyesült azzal a sugárzó lelkeséggel, azzal az ellenállhatatlan rajongással, mely hagyományos a magyar ifjúság körében, ha a szabadság és a nemzeti törekvések kérdéseiről van szó: És az egyik szónokot ma még Weiszfeldnek hívják. Sümegi fiú, a szép Dunántúl gyermeke. Ez a fiatal ember egy szerelmes ember rajongásával beszél a magyar nemzetről, a magyar alkotmányról, a magyar kulturáról, melynek jeles adeptusa. Az emberben megalszik a vér a keserüségtől, ha ezekkel szemben és utánok kezébe veszi, amit a magyar haza nagy fiainak gyermekei tudnak mondani a magyar nemzeti kulturáról és tenni az alkotmányért. A Tisza Istvánok, a Széchenyi Aladárók — ha rajtok állana, vissza kellene fejlődnie Magyarországnak abba a gyászos korba, amikor minden szabadsága abban állott, hogy szabad volt az országgyűlésen beszélni; de meg kellett mindent tenni, amit az Eszterházyak, a Babarczyak, az Ambrózyak és mások, mint kancellárok parancsoltak, mert nekik is parancsolva volt. Mert akkor így volt: a császár uralkodott feltétlenül Ausztrián és feltételesen Magyarországon. Ennek a feltétele pedig vala, hogy csak bizonyos családok által történjék az uralkodás.

Szerencsére ama gyászos időkből kivezettek bennünket Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferencz. Szerencsére ma nincsen kiváltsága senkinek, tehát az igen nagy

többség érdeke egy és ugyanaz, mert a protekció egy egész országra ki nem terjedhet s csak szűkebb körben tudja baczi-lusait táplálni. Szerencsére ez az egyetemes érdekazonosság megszüli a polgári közérületet s az erő, mely a hazát vállain tartja, észrevétlenül a fejlődő polgárság, a nagy tömeg, a nagy sokaság, a nemzet lesz. Az a nemzet, amely magyar iskoláinkban, hazai egyetemeinken nevelődik fel nemzeti öntudatban, nemzeti erkölcsben, nemzeti kultúrában magyarrá. A Tisza-fiúk Berlinben, a Széchenyi-fiúk ismét Berlinben tanulták beszedeiket. Weiszfeldék Budapesten. Ez a különbség s Jupitert szólítom tanunak az Olympusról, nem igaz-e, hogy ezek beszédeinek örvendő tapsol az ország, amazokénak csak azért nem füttyöl, mert védi őket történelmi nevük díszé.

EGY ELMÚLT TAVASZBÓL.

Kínból szülemlő kéjnek szöges örvét
 Csapd rá viaskodó szívemre már!
 Mi bennem büszkeség, kacagva törd szét,
 Sivítsd a vesztemet, vad éjmadár!

Az üdvösségtől undorodva fázom,
 Dermedt ujjával fojt a büszkeség —
 Ó bár elsírhatnék tengernyi gyászon
 Egy rombadőlt világról száz mesét...

Szilágyi Géza.

A liberálizmus utóda.

Írta: Szász Zoltán.

Folyton fel-felbukkanó felfedezése az európai publicisztikának, a liberálizmus hazug, vagy káros, vagy dőre voltának átlátása és megállapítása. Mint valami mélabús dal az erdő fái közt, úgy reszket végig ez a gondolat időről-időre a kultur-emberiség sajtó-rengetegén. Meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott. S mintha valamikor élveztük volna a liberalizmus áldásait, mintha valami drága kincset temetnénk ebben a publicisztikai halott-kémek által felfedezett hullában, úgy síránkozunk e felfedezés mélabús páthoszu szét-tárogatózóival. Szegény liberálizmus: a halála mindekit meghat, még azokat is, akik nagyon jól tudják, hogy soha sem létezett.

Mert hogy az összes halandó politikai irányok között ez volt az, amelyik leginkább csak ajkakon és tollakon élt, ezt a múlt század ismerője tudja. Még ha ősz- és díszformáját, az angolországi Manchester-liberálizmust vesszük is, melynek hívei és kedvelői voltak a viktoriánus-kor legnagyobb bölcselői, az igazi liberálizmusra akkor se fogunk rátalálni. Mert bármennyire tetszett is ennek az iránynak a darwinista leisser faire-elv, azért ez is csak a gazdasági téren mert mellette lándzsát törni. Egy ily értelmű liberálizmus a büntetőjog, az iskola, a sajtó, az irodalom és művészet terén, legkevésbé Angliában lett volna lehetséges. Ekkép ugyanis az az erkölcsi anarkiához való közeledést jelentett volna a liberálizmus, amit pedig éppen a gazdasági manchesterizmust hirdető polgárság mert volna a saját jólfelfogott érdekében legkevésbé elősegíteni vagy érvényre juttatni. Nem, az igazi,

a teljes liberálizmus lehetetlenség. Először: mert már emberi természetünk kizárja, lévén az akarat kötött és nem szabad. »Freiheit wohnt nur in dem Land der Träume« zokog Schiller. Másodsor: mivel ha bele is mennénk abba, hogy a szabadság fogalmát ne vegyük szigoruan filozófiai szellemben, nem ejthetjük el azt a megkülömböztetést, melyet a barbár, állati élet s a művelt kultúr-élet közt ama ténynél fogva kell megtennünk, hogy ha előbbiben részben szabad, korlátlan is az egyén cselekvése az utóbbi már megköti, szabályozza az emberi cselekvést. Tehát ha a barbár, míveletlen életet el is fogadjuk szabadnak, a legalkalmasabb kiválását korlátlanul érvényesítőnek, azt már okvetlen el kell ismernünk, hogy a kultúr-társadalom lényegénél fogva nem lehet a szabadság világa.

Nem is volt tehát az egész liberálizmus egyéb, mint a francia forradalom által felszabadult polgárságnak az előbbi uralkodóosztály, a nemesség politikai világnézetéhez viszonyított s z a b a d a b b világnézete. Tehát kétségtelenül egy haladás a szabadság felé, de nem maga a megvalósított, sőt csak félig-meddig megközelített szabadság sem. Ennek a polgári világnézetnek, mely a nagy forradalom és a marxista szociáldemokrácia feltűnése közt mint-egy a kor politikai idealizmusát képviselte, lényege ma is él és uralkodik, mivel ez az emberiség ősi ideálizmusa s benne van — hogy régebbi példát ne említsünk — az evangéliumban is.

Ha tehát a liberálizmus uralmáról sohse lehetett beszélni, a liberálizmus eszményéről ma is lehet még. S e felfedezésben a siralomra legkisebb alkalom sincs. Hogy azonban európa-szerte a liberálizmus cégére alatt működő politikai pártoknak rosszúl megy a dolguk, ez kétségtelen. S ez tulajdonképpen az a kórtünet, melyet mindig fel-felfedeznek, s mint valami

gyászos hanyatlást konstatálnak. Akár külföldről vesznek példát, Chamberlain védvamos politikájának sikereit, a francia nacionalismus terjedését, a német freisinn szétzűllését, az orosz reakció rendíthetetlenségét emlegetve, akár idehaza maradvá felfedezik Tisza Istvánban, Ápponyiban, Kossuth Ferencben sőt körülbelül minden magyar politikai vezéremberben és pártban a reakciónariusságot, mindig egy a nóta: a liberálizmusnak vége, ma már senki se liberális. Pedig tulajdonképen csak az az igazság, hogy a liberálizmus rossz politikai cégérnek bizonyult s ezért az ügyes öreg emberek kezdik megtagadni, az okos ifjak pedig nem fogadják el magukénak.

A miként maga a szabadság is valami negativum, a korlát, az akadály hiánya, azonképpen a liberálizmusnak a maga aránylag legigazabb formájában is nagyobbára ilyen negativ alapelvei voltak. Ne legyenek nemesi kiváltságok, ne legyenek lelkiismereti, szellemi, vallási kényszerek. Mindenki fejtesse ki szabadon az egyéniségét. Ez azonban a legabszurdabb politika, mert politikátlan politika, lévén a politika lényege épen a társadalom, az egyének vezetése. Amennyiben tehát a liberálizmus pozitív politikát csinált, nem volt sajátosan liberális, hanem hol szociálistikus, hol reakciónárius, hol merkantilis, hol anarkisztikus. Azaz nem lehetett tudni, hogy milyen. Megbírt ez a cégér mindent s ép azért gyülekezhettek is alatta azok az elemek, amelyeknek közönyös is az elv, a nagy koncepcióju és nép-érdekeket kereső politizálás, hanem csak az egyéni érdek a döntő.

Annál nagyobb baj volt ez, mivel e közben két ellenkező irány: a reakció és a szociáldemokrácia nagyon megerősödtek. Mindkét oldalon erős meggyőződés, lendület, hit és tudás indult harcba. S a mí fő, mind a kettő erősen pozitív jellegű világnézetet képvisel s hívei közt nagy fegyel-

met tart. A liberálizmust mindkét tábor megveti s élesen megkülönbözteti magát tőle, a szociáldemokrácia az osztályharc proklamálása által, a reakció a lelkiismereti szabadságot s felvilágosodást sértő, tehát par excellence anti-liberális haladásellenes dogmáival.

Van azonban mégis valami igazság a liberálizmust sirató panaszokban. Az a helyes érzés, hogy van szükség egy oly politikai irányra, mely magában tartalmazza mindazt, ami nemes, a liberálizmus fogalma magába zár s e mellett bizonyos positiv elvek érvényesítése által a gyakorlati politika terén is meghatározott programmu és termékeny legyen. Ezek az elvek az erkölcsi együttérzés és szelemi felvilágosulás cselekvő, állami, sőt esetleg kikényszerített terjesztése. A liberálizmus ama magasztos főkövetése, hogy minden ember előtt lehulljanak az egyénisége kifejtését akadályozó korlátok, itt a kölcsönös támogatás és felvilágosítás elveivel egyesítve, egy oly politikát szűlné, mely egyesíthetné mindazokat, akiket a szociál-demokrácia túlzott, anyagiasságnövelős a reakció lelkiismeretlen, szellem-elnyomó politikájában a kulturális fejlődés veszedelmét látják. S így válnék ez a politika a kultura politikájává, kulturszociálizmussá s a liberálizmus üdvezítő utódjává. A szabadság után a művelődés! Az elérhetetlen s épp ezért komolyan nem vett cél helyett a járható s folyton boldogítóbb út.

Egy nyári masirozás.

Irta: Edmondo di Amici.

Szép meleg augusztusi nap volt, egy falevél se mozgott, egy felhő sem látszott az égen. Az út, melyen az ezred haladt, egyenes volt és hosszú, a vége sem látszott és finom por takarta be, mely felhőként szállt fel és behatolt a szemekbe, a fülekbe, a posztó alá és megfehérítette a haját és bajuszt. Se jobbról, se balról se látszott fa avagy bokor, sehol egy tenyérnyi árnyék, sehol egy csöpp víz. A vidék száraz, puszta és csupasz volt és az a néhány kis ház imitt-amott, lakatlannak látszott. A tekintetet nem lehetett se az útra, se a falra, se a rétre szegezni, annyira tűzött a nap. Csak mentek, mentek lehorgasztott fővel és félig behúnyt szemmel. Szóval a leggyönyörűbb nyári nap volt, de masirozásra a legborzasztóbb.

Az ezred egy óra óta mehetett. Dacára a pornak és a tikkasztó melegnek, a katonák még olyan vígak és fürgék voltak, mint az elindulásukkor. Két sor ment az utca jobb oldalán, kettő a balján és csak úgy keresztezték egymást, csak úgy repültek egyik oldalról a másikra az élcek, a jó ízű mondások, a különféle csipkedések; és néha-néha nagy hahota, nagy taps tört ki, amit aztán szigorú feddés követett:

— Helyre, rendre!

Ez egy kis időre helyre állította a csendet és a nyugalmat. Három, négy, öt hang énekelt egyszerre, csatadalokat, víg dalokat és pathetikusokat; ismét abba hagyták az éneklést és ismét reákezdték. Egész szabályszerűen masiroztak, szép sorrendben, szabad lépéssel, a tiszték a helyükön voltak, minden pontosan, minden rendben. Nagyszerűen! Mentek, mentek . . .

De — oh! nézzétek csak ott azt a katonát az első sorban, már kint van a sorból! Majd mindjárt rendet csinállok én.

— Csatlakozz! Micsoda rend ez!

Már csatlakozott.

További tiz-tizenkét lépés. Ismét egy másik.

— Csatlakozz, ha mondom! Nini, hogy mennek ott a végén! . . . Vigyen el benneteket . . . Előre! Csatlakozni, lépésben menni!

Össze-vissza futnak, a patrontáska az oldalukhoz verő-

dik, a borjú zörög, nagy kavarodás van és a por ellep mindent, betakar mindent . . . Sorakoztak, rend van. Meg kell fűlni, szó sincs róla; ide vastüdő kellene. Jaj be gyalázatos ez a mai masirozás . . . A nap kiegészíti az ember agyvelejét . . . a por elveszi a lélekzetét . . . és ez az út, melynek nem akar vége szakadni . . . Ha legalább egy fa lenne valahol! Egy tenyérnyi árnyék, egy csöpp víz! De semmi . . . Ez egy sivatag!

Az ének, mely eddig hallatszott, már lejjebb szállt egy hanggal, a párbeszédnek már nem olyan élénkek, a sorok nem zárkóznak. Az első csapat századosa már a második csapat élén áll; a második csapat századosa a harmadiknak a végén van. Látszik, hogy az ezred három óra óta masirozik.

Az egyenes útnak vége van, már kezd kanyarodni. Most már a szem nem láthatja előre az utat és nem vigasztalódhatik valamely távoli falunak a háztetőin, egy templomocskának a tornyán, valamin, ami emberlakta helyet jelezne és egy kis megállást ígérne, egy kis pihenést, egy kis fellélekzést . . . egy percnyi életet. Istenem, milyen út ez! Száz lépésnyire se lehet látni!

— Csak bátran előre; még öt perc és befordulunk. Ki tudja, ha a fordulónál nem látunk-e majd a távol messzeségben valami ligetet, egy csomó fát, ahol aztán kipihenhetnénk!

A remény megduplázza az erőt; olvassák a lépéseket; a fordulónál vannak; futnak, hogy elérjék hamarosan az új irányt, mohón megnyújtják a nyakukat, kimeresztik a szemüket . . . Házak? Fák? Falvak? Pihenés? Semmi. Országút, országút és mindig csak országút. Ez kétségbeejtő! Az álluk a mellükre ereszkedik, tekintetük a földre szegeződik, a hátuk meggömbül a borjú alatt; a sorok, melyek a sietségtől összébb szorultak, most ismét szétnyílnak; a hátsó csapat jelzi a lépést; az első csapat parancsnoka már a második csapat élén áll, a második csapaté az utolsó csapat élén áll, a százados . . . hol is van a százados?

Az ének, mely még két órával ezelőtt volt hallható, már két hanggal szállt lejjebb. Énekelnek, mert már belekezdtek, talán most bele se kezdenének. A társalgás vontatott, az élceknek nincs zamatjuk. Ah, látszik, hogy az ezred már négy óra óta van útban.

És mennek, mennek, mennek. Az arcok égnek a naptól, megfeketedtek, összehúzódiak, elváltoztak; lélekzetük nehéz, ajkuk lelóg, nyelvük megvastagodott, kezeik dagadtak és nehezek, talpaik érzéketlenek, az egész test álmos,

lusta; a borjúk félrecsúsztak, a patrontáska a hátukon van, a kabát csak úgy lóg a nedves meggörnyedt hátakon, a nyakkendő szét van kötve, a sapka vagy a nyakcsigolyájukra vagy az orrukra csúsztott. Szemük, melyet a nap heve bánt, vagy mozdulatlanul rászégeződik az előtte haladó társ lábnyomára, vagy mohón fürkészik valami forrás, valami kút után . . . sőt valami mocsár után, hogy enyhíthessék azt a pokoli hőséget, mely kiégeti a belsejüket . . . Jaj, ez a szomjúság! És az izgatott agyba még előre túlnak a különféle és zavaros kávéházi és korcsmai emlékek, mikor még eljárógathattak oda, (hej! de boldogak voltak akkor!) látják, mint ülnek ott a vendégek és mint fogyasztják, nagy poharakból, a hideg, habos sört; aztán látják, mint bugyog ki gyöngyözve a víz a sziklából, szinte hallatszik a csörgedezése és látszik, milyen kristálytisztá, hogy kígyózik és hogy vész el a fűben . . .

— Jaj, csak itt lenne! Ha egy kúthoz érek annyit fogok inni, hogy megpukkadok! Odarohanok a korcsmába és egy hajtásra kiiszom egy korsó sört; nem kettőt és ha ez nem lesz elég, hármat, négyet . . .

És csak mennek, mennek. Az ének elhalt, a beszélgetés abba maradt. Egy-egy erőltetett élc hangzik néha fel az erősebbek ajkáról, hiába, fagyos csend fogadja. Hallgaton masiroznak tovább. Sokan, akik eddigelé az élén voltak, most a végén sántikálnak. A legerősebbek, akik eddig a végén voltak, itt van ni, észre sem veszik és az élén vannak. A csapatok összegabajodnak.

— Helyre! Az Isten szerelméért, helyre! Így kell masirozni? Majd megtanítalak én benneteket! Nem hallgatnak a szóra, akárcsak a falnak beszélne az ember! Hallod-e? Te! Mi lelt? Előre! Bátran! Fel!

— Hadnagy uram, nem bírom tovább!

— Nem tesz semmit. Csak kelj fel! Előre! . . .

Hasztalan, már alszik.

— Csatlakozni! Halljátok odalent? Bátorság! Már nem sokáig tart!

— Oh igen, nem sokáig! Mindig azt mondják. Sohasem cselekedhetik az ember úgy ahogy akarna. És a mai leves olyan volt, akárcsak a víz. És még nem fizették ki a zsoldot. És ilyen forró napon előbb lehetett volna elindulni. Csak parancsolgatnak — és az a leves — és a zsold . . .

Helyet! Helyet! Mi az? Ki jön? Gyors lódobogás hallatszik, sűrű porfelleg . . . vége. Egy magasrangú tiszt volt.

— Itt van ni! Ezek adják ki a parancsot, hogy fus-

sunk. Könnyű nekik a lóról lekiabálni, hogy előre! Azoknak, akik gyalog járnak. Lenne csak az ő hátukon a borjú . . . Te, emeld a lábaidat, nem elég por van?

Sokan megállnak, sokan rövidebbet lépnek és előre-bocsájtják a csapatjukat, hogy észrevétlenül hátramaradhasanak; a tisztek hangja most már inkább dühösnek, mint erélyesnek hangzik, a parancsok mind ritkábbak lesznek. Az első század kapitánya . . . Hol van az első század kapitánya? — Ah! Meglátszik, hogy az ezred már öt órája van útban . . .

Mi az? A trombita szól! Egy megnyújtott „oh!” hangzik végig az egész ezreden. Mind megállnak. Most kezdődik csak a zűrzavar, a tolongás, a borjúkat ledobják, a puskák esnek, a sapkák az árokba gurúlnak, futnak jobbra-balra . . . Két pere alatt eltűnt az ezred. Be az árokba, az út szélére, tolakodnak, kiabálnak, civakodnak, lökdösik egymást egy talpalatnyi árnyékért, egy talpalatnyi fűért. A szomjasak a réten szaladgálnak, hogy egy kis víznek a nyomára akadjanak, keresnek, számíthatnak, megállnak, mint egy hangyaboly egy fakéregen; síránkozó hangon kérnek vizet, mások mérgesen felelnek nemmel, vagy adnak, bár nem szívesen; vad féltékenységgel kitépik egymás kezéből a csajkát . . . Lassanként enged a zsvaj, a lázadás csökken, ismét csend uralkodik; mindnyájan leheverték annyira-amennyire az árnyékba és mind behunyják szemeiket . . . Még egy másodperc és az egész ezred aludni fog.

— Helyet! fiúk helyet! Egy kis helyet! Vigyázz te, reád megy a kerék! Te meg emeld fel azt a borjút az út közepéről. . . Egy kis helyet . . . Ahá! Itt vannak az élelmiszerek, ez a mi barátunk, itt a gondviselés! A markotányos! — Az alvók felrázzák magukat, nyújtózkodnak, a szemüket dörzsölik, a könyökükre támaszkodnak; egy, kettő, már felálltak; odarohannak és veszekednek a szekér körül, dulakodnak, háttal lökdösik egymást, mint a vízilovak a hajó körül, mikor erős vihar van. A nagy tolongásban nem látszik egyéb, mint kinyújtott kezek és hadonászó karok pénzt nyújtanak és elédelt vesznek át, dühösen panaszkodnak, hogy már egy óra óta állnak itt és még semmit sem kaptak, követelnek fenyegetőznek, kérnek.

. . . Szegény markotányos meg liheg, izzad, dül-fül, helyet kér, levegőt.

Ismét trombitaszó hangzik fel. — Vigyázz! — Ennek a visszhangja egy hosszú moraj, sokan elégedetlenek. — Még a falatot sem lehet lenyelni. Inkább meg sem kellett volna

pihenni. — Meg akarnak ölni bennünket? — Ez kutyának való élet! — A tömeg lassan széteszik; a ki az árokban fekszik, fáradtan felül vagy nagy nehezen feláll; némely még élvezi az utolsó percet, lassanként mind az országútra mennek, a borjú a vállukon van, sorrendben állanak . . . Ismét harsog a trombita, az első csapat megindul . . . a második . . . a harmadik . . . az egész ezred elindult. — Helyre! Nem kezdjük ismét az előbbi zűrzavart!

Egy félóráig elég jól megy a dolog, jóllehet a tagok fájdalmasan érzik a rövid pihenést és nem oltották teljesen a szomjukat. De nini, hogy jár az a hátsapat! Akartok már egyszer sorakozni?!

Mint mondom, egy félóráig még csak megy a dolog úgy a hogy: aki hátra maradt, csatlakozott a csapatjához, a tisztek a helyükön vannak. De az a nap kiégeti az agyvelőt! Ez afrikai hőség! Lehetetlen kitarítani! . . . A lábakban már nincs annyi erő, hogy felemelkedjenek a földről, csak úgy csoszognak; karjuk lelóg, az öv lecsúszik a derekukról, a borjú szíja reszeli a vállukat, a kabát nyomja a gyomrot . . .

— És még sem érünk haza! Hová vezetnek még bennünket?

— Egy kút! Egy kút!

Örömrivalgás fogadja ezt a hírt. Vége a rendnek, mind oda szalad; öten, hatan, tízen rohanják meg a kútat halál-megvetéssel, ütik, lökik egymást, veszekednek, kiabálnak . . .

— Helyre! Helyre! A menköbe is! — kiáltja egy tiszt dühösen.

A sereg széteszik minden irányba, sokan azzal a vízzel telt gyomorral hiába igyekeznek a helyükre; sokan meg lelkendezve futnak és kénytelenek aztán megpihenni; sokan még ott maradnak, ha nem egyébert, hogy csak egy pillantást vessenek arra az áldott vízre . . . Az erejük elfogyott, az ürök megnagyobbodnak, az árkok megtelnek az elgyengültekkel; minden inog, minden hanyatlik.

. . . Egyszerre csak, egy fordulónál megpillantanak egy tornyot, egy falut. — Itt a megállóhely! Itt a megállóhely! — A hír úgy elterjedt, mint egy futótűz, a hatás bámulatos; az erő visszatér, a sorok csatlakoznak, a csapatok, mintha ki lennének cserélve, a száműzöttek visszasietnek, minden megváltozott. Felhangzik a zene, a faluban vagyunk! Belépnek. A boltok küszöbei, az utca sarkok, az ablakok, a balkónok minden megtelik kíváncsiakkal; imitt-amott az arcok sajnálkozást fejeznek ki. — Szegények, milyen fáradtak lehetnek! — Óh! Istenem micsoda hatása van a szép szemeknek! A ki

eddig meghajolva járt, nagy erővel kiegyenesedik utoljára: a ki sántított, határozottabb lépésben jár; a ki majd elesett a gyengeségtől, erőt vesz magán és tovább vonszolja a fáradt testét . . .

— Hé! Halljátok, hova mentek? — Egy korty vizet szeretnénk, hadnagy uram! — Nincs semmi, helyre! — Óh a kegyetlenek! — suttogják sajnálkozva a mamák körül, — hogy bánnak szegény fiúkkal! Még egy korty vizet sem kapnak!

Az ezred elhaladt, letette a fegyvert, felütötte a sátrakat . . . Ez aztán a víg és élénk tábor! És a fáradalmakra, a masírozás szenvedéseire már nem emlékeznek vissza?

Óh . . . még álomban sem.

TIMM CLASEN.

— Otto Ernst. —

A halászleszen álmos tűzfény hunyorog,

Ringatják képét lenn a habok.

És mintha álmában beszélne a fény

Csak int hunyorogva az éj sűrűjén . . .

— Hejh Timm Clasen, lesz ma fogás!

De másmin jár a Timm Clasen esze . . .

Holdfényben amott — ki evez ide?

«Jan Frerk, te vagy az? No, kapóra jössz ám!»

Halk fütty tör im át a nagy éjszakán

— Hejh Timm Clasen ez volna fogás!

«Jan Frerk, várhat rád Trin Antje ma!

A rákok rágjanak meg, kutya!»

És rákiált s az visszavihog

S száll ide meg oda ezernyi szitok

— Hejh Timm Clasen meglesz a fogás!

S csáklyájával Timm utána kap
 Fölbillen a csónak s Jant viszi a hab.
 Timm most a lapáttal csap neki még...

«No Jan, neked immár örökre elég!»

— Hejh Timm Clasen ez volt a fogás!

Hejh Timm, a viz ily halk még sohse volt...

De mintha fecsegni akarna a hold.

S Timm fölszedi a horgonyt: eh, mit neki!

Leúsztat az áron, hálóját kiveti

— Hejh Timm Clasen most a fogás!

Hajhó! Ezer ördög! Hajhó, beh nehéz!

S csak húzza, kihúzza s csak néz, oda néz...

Timm Clasen! A holdfény beh vérpiros ott!

Jan Frerk vigyorog rád!... Jan Frerk halott!...

— Hejh Timm Clasen ritka fogás!

Visszaloccsan a háló... A nád közül

Egy fekete madár a faluba röpül

Rikoltva sikoltoz... S a part felett

A hajnal szeme a folyóra mered...

— Hejh Timm Clasen lesz még ma fogás!

Fordította: Telekes Béla.

Az erény jutalma.

Irta: Strindberg Agost.

Tizenhárom éves korában halt meg az édesanyja. Mintha jóbarátját vesztette volna benne, mert ez utolsó esztendő folyamán, amíg édesanyja ágybanfekvő volt, félig-meddig benső ismeretséget kötött vele, ami ritkaságszámba megy szülők és gyermekeik között. Kora-érett, éles volt az elméje; az iskolai könyveken kívül sok más egyebet is olvasott, minthogy atyja, — növényteni professzor a tudomány-egyetemen — dústartalmú könyvtárral rendelkezett. Anyja nem valami híres nevelésben részesült; férjhezmenetele után férje gazdasszonya s gyermekeinek a gondozója lett. Midőn harminckilenc éves korában, a sok gyermekágytól, a sok virrasztástól (16 év óta nem alhatott egyetlen éjszakát keresztül) halálra fáradtan betegsorba jutott és többé nem volt mit törődnie a háztartással, bensőbb együttlétbe került a kisebbik fiával; az idősebb kadét volt és csak vasárnaponként járt haza. Hogy most a családanya-volta elhalványult s már csupán beteg gyanánt szerepelt, eltűnt az a régi módi tekintélyviszony is, amely mindenkor oda szokott férközni szülők és gyermekek közé. A tizenhárom éves fiú, ha szabadult az iskolából, egyre ott ült az ágya mellett és felolvasott neki. Az anyának sok volt a kérdeznivalója, de sokat is kellett magyarázgatnia; ezáltal elenyészett közöttük minden rangkülönbség, amit kor és állapot hoz létre és ha egyikőjük többet vett fontolóra: az a fiú volt. Az anyának pedig sok elbeszélni valója akadt élete folyásából, s így felváltva szerepeltek tanító és tanuló gyanánt. Végtére bármiről is társaloghattak egymással. És a fiú, aki az időben állt férfisága küszöbén, kapott egynémely felvilágosítást arról a misztériumról, amit a faj szaporodásának neveznek, és e magyarázatok közlését áthatotta az anya finom érzése s a másik nembelinek a tartózkodása. Ártatlan olt még a fiú, de az iskolában sok mindent látott-hallott,

ami visszatetsző és izgató volt neki. Anyja megmagyarázott neki mindent, amit meg lehetett magyaráznia, óvta őt az ifjúság legveszélyesebb ellenségétől és szentül megfogadtatta vele, hogy a csábításnak sohasem enged: rossz nőket soha föl nem keres, még kíváncsiságból sem, mert olyankor soha senkise bízhatik magában. Ajánlotta neki a mértékletes életmódot és az ájtatos imádkozást, ha közelednék hozzá a kísértés.

A családapja mélyen belemerült önző élvezetébe: tudományába, mely feleségére nézve csukott könyv maradt. Épen most, hogy halálos ágyán feküdt az asszony, most jutott egy olyan fölfedezésre, ami halhatatlanná tehetné őt a tudományos világban. Ugyanis a norrtüllsi lerakodványban a *chenopodium* egy új változása akadt, amelynek máskülönben egyenes szőrű virágtokján görbe szőröcskék voltak, s ép ez időben tárgyalt a berlini tudományos akadémiával arról, hogy a változatot is fölvétesse a *Flora Germanicá*-ba; napról-napra leste a választ, vajjon megteszi-e őt halhatatlannak az akadémia, elnevezvén ama növényt illetéknépen: *Chenopodium molle B; Wennerstroemianum*. Felesége halálos ágyánál szórakozottság fogta el, szellemileg ott se volt, majdnem közömbösen viselkedett, mivel ép akkor kapta meg az akadémia igenlő válaszát és fájt neki, hogy e nagy ujságnak nem örülhetett sem ő, sem a neje. Mert a nő gondolatai most már csupán az égre meg a gyermekeire irányultak. S neki magának is nevetségesnek tetszett, hogy az asszonynak most görbeszörös virágtokról beszéljen; de hiszen — mentegetődzött magában — nem görbe vagy egyenes szőrökről van itten szó, hanem tudományos fölfedezésről s — ami több — az ő jövőjéről, gyermekei jövőjéről, mert hát az atya híre kenyeret ad a gyermekeknek.

Heves zokogásra fakadt, midőn este meghalt a felesége; sok, sok esztendeje nem sirt már. Átélté a lelki gyötrődés minden mozzanatát elkövetett igazságtalansága miatt, ha még oly kisjelentőségű volt is az; kitünő férj létére bánattal és szégyenkezéssel gondolt a letűnt napokban tanúsított közömbösségére, szórakozottságára, és tisztán szemébe tűnt az

üresség e pillanatában tudományos működésének durva önzése, amiről azt hitte, hogy az emberiség üdvére való. De olyan volt ez csak, mintha kinyílt és be is csapódott volna mindjárt egy magától záródó ajtó; még aznap, miután a halotti jelentést ellátta, leült és köszönőlevelet írt a berlini tudományos akadémiának. Azután járt megint a dolgára, az egyetemre. Mikor hazatért, be akart menni a feleségéhez, hogy az örömről beszélgesse vele. Mert minden gondjában felesége volt mindig a legőszintébb hive; ő volt az egyetlen, aki nem féltékenykedett a sikereire. Most nehezebbre esett a jóbarátját nélkülöznie, kinek egyetértésére, mint mondogatta, számíthatott mindenkor, aki soha ellent nem mondott neki, hiszen azt se tudta, hogyan mondjon ellene, minthogy csakis kutatásainak a gyakorlati eredményeiről beszélgetett vele. Arra gondolt egy pillanatra, hogy majd a fiához közeledik, de nem ismerték egymást, apa és fiú mindig tiszt és közlegény módjára állott szemben egymással. E rangja is gátolta közeledését, azonfölül némileg terhére is volt a fia, mert élesebb volt az esze, mint az apjáé s egész csomó újabb könyvet olvasott, amelyeket apja nem ismert és így könnyen megeshetett, hogy az apa, a professzor, gimnázista fia szemében tudatlannak látszik. Ilyenkor az apa kénytelen volt vagy megvetőleg nyilatkozni az új ostobaságokról, vagy hatmaskodni és ráparancsolni, hogy az iskolásfiú mégegyszer, jobban olvassa át a leckéjét. Az is megtörtént, hogy a fiú tankönyvét mutatta feleletül, erre azután dühbe jött a professzor és kiabált, hogy menjen a pokolba ezekkel az új tankönyvekkel.

Az apa herbáriumai közé temetkezett, a fiú pedig ment a maga útján.

A Norrtulls-utcában laktak, az Obszervatórium-tértől balra. Kicsiny, egyemeletes volt a házuk, terjedelmes kert vette körül, amely korábban a fűvésztársaságé volt s örökség gyanánt jutott a professzorra. Mivel azonban ő a leíró növénytantal foglalkozott s nem igen törődött a sokkalta érdekesebb növényi élet- és alakttannal, melyek az ő ifjúságában még csecsemő korukat élték, majdnem idegen volt

neki az élő természet. Tőle ugyan tenyészhetett és elvadulhatott a kert sokféle szépségével; később egy kertésznek adta bérbe ama föltétellel, hogy ő és gyermekei némi szabadságot élvezhetnek benne. A fiú parknak nézte a kertet, örömét lelte a természetben s kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy tudományosan fürkéssze azt.

Olyan volt az ő jelleme, mint a rosszul készült inga: sok volt benne az anya lágy féméből, kevés az apa keményebb anyagából, innen eredt határozatlansága, váltakozó hangulata. Egyszer túlságosan érzelmes volt, máskor megnyakas, kételkedő. Anyja halála nagyon lesujtotta. Annyira ment a gyásza, hogy emlékezetében az elhunyt foglalatja lett minden jónak, szépnek és nagynak. Tépeldéssel megregényolvasással töltötte a rákövetkező nyarat. A gyász — de legkevésbé sem a tétlenség — megrendítette idegrendszerét és megmozgatta képzelő-erejét; meleg áprilisi eső volt a könnyezése, mely felkölti téli álmukból a gyümölcsfákat s hebehurgya virágzásra bírja, hogy azután megcsapja őket a májusi fagy, még mielőtt virágzásuk beteljesedett volna. Tizenöt éves volt, olyan korú tehát, midőn a kultur-ember megférfiásodik, megéri arra, hogy életre szólítsa a jövő nemzedéket, ám ebben meggátolja az ifjúkor táplálékának hiánya. Kűszöbén állott hát annak a legalább tizesztendei martiriumnak, amelyet a fiatal ember az akaratos természettel való szakadatlan küzdelemben kénytelen átszenvedni, mielőtt arra gondolhat, hogy jogot szerezzen a természeti törvények teljesítésére.

Pünkösdtájban meleg már a délután. Az almafák fehér-
lenek a sok virágtól, amelyet pazar bőkezűséggel hintett rájuk a természet. A fákat szél rázogatja és hímpor szálldos a levegőben; némely mag eléri rendeltetését s életet ébreszt, sok meg lehull a földre s elpusztul. Törődik is a végtelenül gazdag természet azzal, hogy több van-e, vagy kevesebb egy maroknyi maggal! És ha megtermékenyül a virág, lehullatja halvány rózsaszínű szirmait, ott hevernek azok egy darabig a kavicsos úton, míg a legközelebbi esőtől el nem rohadnak, azután feloszlanak, a földre kerülnek, hogy a nedvekkel utóbb

ismét a magasba szálljanak, s legyen belőlük újra virág, ezúttal tán gyümölcs is. De még csak most kezdődik a küzdelem: ha jó szerencsénk a napos oldalra vitte őket, akkor megmaradnak, fejlődnek s ha fagy be nem köszönt, csakhamar gyümölcsöcské válnak; azok pedig, szegények, amelyek árnyékba kerülnek, sohase pillantják meg a napot; elfonnyadnak, lehullanak, a kertész összesöpri s a disznó-ólba viszi őket a targoncáján. Így áll ott most az almafa, galyai telve féligérett gyümölcsökkel, apró húsos, rózsapiros orcáju, arany-sárga gömböcskével; ekkor jön az újabb küzdelem: ha mind megélnék is, az ágak letörhetnek a terhüktől, a fa elhalhat.

Majd vihar kerekedik. Jó nekik, ha erős a száruk és megkapaszkodhatnak; de jaj a gyöngéknek, mert pusztulásra vannak szánva. Hát a féreg! Az is most kél új életre s kötelességei vannak a jövő nemzedék irányában. És a lárvák megeszik az almákat a szárukig, ezeknek a maradványai megint csak leesnek a kavicsos útra. Pedig a féregnek jó az ízlése, ép az egészségeseket, az erőseket választja, hiszen másképp sok erős maradna életben és tulságosan heves lenne a küzdelem.

Este azután, ha jön a homály, az állat sötét vágya is ébredzik. A fülemile rátelepedik a frissen fölászott, a naptól még meleg virágágyra és csalogatja hímjét. Melyiket? Azt intézzék el a hímek egymással!

A kuckóból jóllakottan és melegen sompolyog elő a macska, miután fölnyelvelte most fejt estéli tejét és a narciszok, sárga liliomok között óvatosan ballag tova, vigyázva, hogy a bundája borzas avagy harmatos ne legyen, míg el nem jön a kedvese. Friss levendulaillat érzik rajta, mire a hívogatásba kezd. A szomszéd sövényéről egy fekete kandúr ugrik le, a háta széles, akár a nyesté s felel a hívásra; csakhogy a kertész círmos kandúrja is megérkezik ám az istállóból s most elkezdődik a párviadal. Röpköd szerte körülöttük a kert puha, fekete földje, a hónapos retkek, spenót-bokrok felriadnak álmukból, ábrándjaikból. Győz az erősebbik, a nőstény pedig közömbösen várja, hogy elfogadhassa a

győztes kitörő szenvedélyét. A legyőzött menekül, hogy keressen új harcot, amelyben ő lesz az erősebb.

A természet elégedetten mosolyog, mert nem ismer egyéb hűtlenséget, mint amit az ő tulajdon parancsa ellen követnek el, az erősebbnek a pártjára kél, mivel erős gyermekekre van szüksége. Nincs itten prüderia, habozás, félelem a következményektől, hiszen táplálékot ad a természet minden élőnek, — csak az embernek nem.

A kertbe ment ki a fiú, vacsora után, mikor atyja már odaült a hálósoba ablakához, hogy elfüstölje a pipáját és az estí lapot olvassa. Föl-alá járkált az útakon és szívta mindazt a sokféle illatot, amit csupán teljes virágzásukkor lehelnek a növények, az éterikus olajok e legfinomabb s legerősebb lecsapódását, amely magában egyesíti az egyén minden erejét, hogy ezzel a nem képviselőjévé lehessen. A hársfa alatt fülelt a szűnyogok nászdalára, mely a mi fülünknek siralmas, akár a halotti ének, hallgatta az éji madarak elnyújtott hívogatását, a macskák buzgó sóhajait, mintha bizony a halál aktusa volna a nemzés, nem pedig az életé; leste a szemétbogár zúgását, az éjjeli pillangó röpülését, a denevér surranását.

Ott állt egy narcisz-ágy mellett, szakított egy virágot s addig szagolta, míg lüktetni nem kezdett a halántéka. Ép az idén olvasta Ovidiuszban, mikép váitozott narcisz-virággá egy szép ifjú. Akkor nem érzett e regében semmi mélyebb értelmet. Egy ifjúról szól, akit szerelmi bánatában önmaga ellen fordít a vágyódás, végül aztán fölemészti őt a lángoló szerelem tulajdon képe iránt, amelyet a forrás vizében pillant meg. Most elnézi a fiú a gyöngéd kelyhecskét, e szirmokat: olyan viaszszárgák, mint egy beteg arca, finom vörös csíkjaik emlékeztetnek valami kórságos ember ábrázatára, kinek vérét a legvégső hajszal-edényekbe űzi az egyre megújuló köhögési roham ingere, majd eszébe jut egy iskolatársa, egy fiatal arisztokrata, aki tengerész-kadétnak ment a nyáron s aki épp olyan alak volt.

Mivel a virágot sokáig szagolgatta, eltűnt az erős, édes illat, s útálatos bűz maradt utána, melytől megundorodott.

(Befejezése következik.)

Anyag és energia.

írta : ifj. Méray-Horváth K.

Az anyag! . . . Úgy látszik, ahogy róla eddig gondoltunk, csak dogma volt. Valami szinte tökéletes dogma; tökéletes, mert minden tudomásunkat, amivel az anyagról részletekben birtunk, szépen egybefogta, és tökéletes, mert olyan megnyugtatóan szép volt, mint egy golyóbis. A golyóbis-sal szántszándékkal hozakodom elő, mert ez az anyag klasszikus alakja, ahogy a világűrben megformálódik. Tudvalevő — a dogma szerint — hogy valaha gőz és pára töltötte be a világűrt, amely megsűrűdött sűrűbb, izzó gőzgömbök gomolygásává, míg végül napok, félig kihűlt és teljesen kihűlt égi testek, planeták, holdak lettek belőlük.

A kezdetök is tehát materia volt. Az örök.

Ezt a gyönyörű, kerek, szinte tökéletes dogmát azonban mintha a divatok veszedelme kezdené fenyegetni, az, hogy ócskasággá kezd válni és helyébe jön más, — valjon szintén csak dogma, vagy valóságos tudás?

Egyelőre még csak ott tartunk vele, mint minden új divat elején, hogy hódító, megkapó, ingerlő, fantáziát és érzékeket izgató. Neve az új divatnak: dematerializáció!

Mesél pedig ilyenformán: Ah, dehogy volt az anyag örökkön anyag! A világ őszülője az energia. Az immateriális energia, az anyag nélkül való, a csupa erő. Az energia töltötte be az egész világűrt. Sugárzott szerte a végtelenségbe. És az energiából lett az anyag. Az energia változik át anyaggá és ahol az anyag részecskéi megmozdulnak, ott az anyag ismét energiává válik.

Az anyag és az energia e gondolatkaoszából szökjünk meg egy olyan pontra, ahol a dolog világosan «valósággal» inkább látható. A villamszikkát mindenki ismeri. És senki sem tudja máig, hogy mi a villamosság?

A villamosság — az anyag új elmélete szerint — maga a dematerializálódott anyag. Villamosság keletkezik, azt lehet ma már mondani, mindenütt. Dörzsölésre, ütésre, hajlításra, bárminő alakváltozásra, hőváltozások folytán, amelyek az anyag részecskéire hatnak, mindenféle vegyi folyamatok közt, minden és minden elváltozásban, amely az anyagok legkisebb részecskéit éri. Tehát a villamosság az anyagok legáltalánosabb tüneteménye. És honnan ered?

A legegyszerűbb csak az, amidőn például üvegrúdat dörzsölünk. Ekkor az anyag legkisebb részecskéi, amelyeket a dörzsölés érint, ezen dörzsölés folytán a dematerializálódás felé indulnak — s ez a villamosság. Dematerializáció. Az anyag átváltozik immateriális energiává. S a villamosság az. Mindenütt, ahol a legkisebb részecskékben felhalmozott energia megmozdul, ez kél.

Földünk számára a nap az energiák legfőbb forrása. Maga a nap pedig nem egyéb, mint még nem teljesen materializálódott energia. A villamosság, a fény, a hő: mind ugyanegy dolognak a nyilvánulásai. Csakugyan, a Tesla kísérletei is beigazolják, hogy a villamosság minden anyagi közvetítés nélkül, önmagában is átalakul fénynyé. Azaz nemcsak valaminek a villamossággal való égetése útján. Fizikai kísérleti uton azt is tudják már legujabban, hogy a fény átalakulhat villamossággá. Van ugyanis olyan elem, amely működik, ha az egyik lemeze világoson, a másik sötétben van. A hőnek a fénynyel és villamossággal való ugyanilyen természetű viszonya már régibb dolog. A naptól az energia, az immateriális energia még áramlik. És úgy amint fogy, úgy materializálódik a nap is.

Ilyen, még nem teljesen materializálódott anyag volna a rádium is. Egész talányszerűségének összes tünetei meglelik magyarázatukat ezen az alapon. Fény, hő és villamos jelenségei a még szabad energiák sugárzását mutatják. Ezen elmélettől ismét egészen függetlenül, mint Tesla is a maga terén, Elster és Geitel azt a csudálatos jelenséget fedezték fel legujabban, hogy a levegőben rádium van és pedig aként, hogy az fölülről terjed a föld felé, és nem a földről indul a ma-

gasba. Tehát csakugyan a világűr energiája materializálódhatik a légkörünkben lévő rádiumban.

Materializálódás és dematerializálódás volna az anyag nagy problémájának a megoldása. Mi természetesen nem bocsátkozhatunk itt a dolgok tudományos megvitatásába, csak a dolgok képe az, amit pár vonással odaakarunk rajzolni, színezní.

Egyelőre még várjunk azzal, hogy vakon esküdjünk a fizikának ezen új hitvallására, amely különben még hitvallásig nem nőtt, inkább csak szekta, amelynek apostola azonban egy neves francia fizikus: Gustave Le Bon. A pozitív igazságoknak hatalmas fegyverzetével csak most lépett a tudozok elé és megvárhatjuk, hogy ezek mit szólnak hozzá. Hanem addig is úgy vehetünk róla tudomást, hogy ezen elmélet semmiesetre sem spekuláció, hanem a kísérleti fizika alapján épült fel és kísérleti bizonyosságokkal támogatódik. És így nem is a természetfilozófia köntösében áll a világ elé, hanem a pozitivizmus igényeivel.

A tudománynak egy nagynevű jelese írta le azt a merész dolgot, Pflueger, hogy a hypotéziseket, azért hogy csak hypotézisek, nem kell kicsinyelni. Mert épen a hypotézisek azok, amikkel, ha nem is a tudomány anyaga nőtt, de tudományos látásunk, a dolgokban való felfogásunk haladt és hogy a tudományok minden újabb és újabb anyagával tulajdonképen erre törekszünk. És tagadhatatlan, hogy ez az új hypotézis, a dematerializáció elmélete új látóköröket nyit. Ami pedig a hypotézisen túl, a dolgok összefüggésének egybeszerkesztésén túl is nagy dolog: hogy tulajdonképen ezzel kezdünk először bele látni abba a nagy titokba, hogy mi is a villamosság?

— Dematerializálódott anyag!

Port-Arthur elestét egy magyar élclap, a Borsszem Jankó is megünnepelte. Rendkívüli számot, egész kis albumot adott ki, amelyben megvan az orosz-japán háború egész története. A magyar rajzolók díszes gárdája: Linek, Faragó, Homicskó, Bér, Garay, Vadász, pompás karrikaturákkal harcolt az orosz ellen és a béke mellett. A rendkívüli számot az előfizetők ingyen kapják, a trafikok a rendes árért adják.

Halál és élet.

Irta: Episkopopolus N. D.

Az utolsó lélekzés után elszáll a testből a lélek. Vége a pusztulás ellen való minden előbbi küzdelemnek, s az anyag törvényei kezdik meg uralkodásukat. Az előbb még mozgó, gondolkodó és cselekvő szerves teremtmény most már csak anyag, tehetetlen, hideg; változatos chemiai egyesülések helye, melyek újra meg újra föloszlanak elemeikre

Halott valék.

Szabad volt már énem öntudata, az életerő; egész valóm, mi lényemet alkotta, megkönnyebbülten fölszállott az aetherbe, gyors szárnyon mint a kosarától szabadult léggömb — és mint maga a finom könnyű aether köröskörül szálldogált az anyagon.

Ebben az állapotban, e szinte anyagtalan, szellemi világban észrevevésem egészen más, föld felett való kristály tiszta ragyogó világosságot nyert, és fölfogásom éles és finom kezdett lenni, és semmi, de semmi sem maradt körültem észrevétlenül, mit csak látnak és nem látnak a testben lakó lelkek.

Szem nélkül láttam a bacillusok kerengéseit, össze-vissza harcait, láttam a testek részeit végtelen összetételükben, a légáramok sokfelé forgolódó mozgásait, mik physikai tünetenyeket alkotnak. Fül nélkül hallottam csodás zenét, mely — bár sok részből innen-onnan szerződött össze rendezetlenül — harmóniát adott az egész világ atomjainak enyhe zúgásából, az anyag változásaiból, a chemikai egyesülések összetételéből.

Mindent látó érzékeim előtt a világ részről-részre szét-hasadozott, megsokszorozódott, izról-izre szétszakadt és újra elétermett.

Láttam az egész természetet, egész rejtelmes valóját, láthatatlan munkálkodását, örökkévalóságát, anyagának titkos

cseréjét, atomjainak szüntelen átalakulását, láttam folyvást tartó életét és halálát.

Mintha levetette volna minden titkát takarókérgét, mindene föltárult érzékeim előtt, mint az emberi szervezet az anatómus kése előtt.

És egyre láttam testem ott feküdni mozdulatanúl; arcom kékes halovány, vonásaim elváltoztak; ott hevert lomhán, tehetetlenül.

A szemem hosszú hajzatom közt szörnyen üveges és kifejezéstelen mind a kettő; karom kinyújtva, megmerevült; mellem nyugodt mint a deszka; szívem sáppadt, vértelen és összehúzódott; beleim fölfúvódtak; izmaim összeestek és szorosak a vérem kékes-vörös, megaludt; minden már úgyszólván puszta hulladék és mind megkezdte már a pusztulás lassú útját tovább tovább átalakulva egészen a tökéletes fölbomlásig.

És a rothadt anyag körül, mely most már a föld alatt van, a bakteriumok tengersokasága dolgozik.

És megkezdődik a romlás élete, a tevékeny vegyi élet, mely maga is szakadatlan sora a vegyi jelenségeknek — a minthogy a másik, a valóságos élet is csak a különböző alakulatok sorozata. Csakhogy a másik, az igazi a gyarapodás-és fejlődésé; emez a semmivélevésé — alakulásé, — megújulásé; csak egy kis részecskéje az anyag örök változásának, annak a folyamatnak, ahogy az élet kifejlik a halálból.

A gyomor ezernyi ezer bakteriuma levegő híjában a test tápláló nedveiben fürdik és az őt takaró burkolatot belülről kifelé rongálva kikezdi. Aztán a hám külső felén semmi ellenállásra, sőt kedvező táplálékra találván, szaporodnak a bakteriumok és szintoly munkához fognak kívülről befelé. És finom érzékeim előtt folyik a harc találkozásukkor, a hatalmasabb kizárólagos fönnmaradásának küzdelme, az egész természet örök vajudása. Itt a sűrű, sűrű kis világban, a férgek nagy társaságában, a rothadt test körül, mely a kén-sav, ammoniák, üszkösödés, rákfene és rohadás szagát terjeszti, az elrútított, fölpuffadt; poshadt és dögleletes test körül dúl a háború, egymás kiirtása; a gyöngébbeket elemésztik

az erősebbek, ezeket a még erősebbek, aztán jő ezek vége; oszladozás fölsozlott, szétmállott testemben; és belőlük újak támadása, folyvást menő foszlása és gőzzé változása a hitvány kimúlt anyagnak és megújhodása az életnek és cselekvésnek.

És a férgek, nagyok és kicsik, meg valamennyi apró lény seregei ott a bűz fertőjében a nagyszerű rombolás, megsemmisítés munkájába befurakodván, váltig elmélyednek.

Ah, a jótékony állatocskák! Nélkülök lehetetlen volna az élet a földön, a halál műve nélkülök csak félig tökéletes, az anyag változása, az élet ez első tényezője, mily bajos s tán lehetetlen volna. Ah, a jótékony állatocskák!

A csontváz nedves, nyirkos; szaga tűrhetetlen, ágai már csak alig vannak együtt; csak ez, meg aztán holmi darabok, a puha, gennyedő, féreg rágta hús maradécai maradtak még meg a föld alatt.

Ábrázatomon orcáim körül csak fekete hús nyomai, piszkos fekete és éles fogaim, a két félig fölemésztett szemem ürege és az orrom hasadéka, — semmi más. A szájon belül — rettenetes, mintha görcsös nevetéssel nevetne az összeroncsolt hulla fölött — a férgek egyesülten mint egy nagy boly egybeverődven egyik a másikán, fehérek, nyirkosak, levakarták s rágták a hús hulladékait, lerakták váladékukat, termékenyítettek, megsokasodtak

És a csontokból és a húsból — mind férges és gennyes — kikifolyt a lé, bűzhödt gangraena, kimondhatatlan, utálatos, döglletes szagú; és aztán összes alkotó részeim egymás után fölkerelkedve mindenféle alakban más és más állapotban föl-felé hatoltak és aztán ezer meg ezer egybeolvadással eleget tettek hivatásuknak, megteremtve az életet, miután átalakultak mozgássá, hővé, munkává.

Láttam a szépszinű virágokat lassan-lassan fölsarjadni és élni részeim szagának — eddig húsom — életadó fuvalomszerű fölszívódásából, láttam a növények új életre kelését, a rovarok lélekzését.

Láttam, a mint testem anyaga behatolt és méreggé változott egy kígyó belében; részeim oxigénjével megerősítettem egy ifjú leány szívdobogását; részeim táplálták a

gyöngéket, hízlalták a kicsapongókat s az erő újra keltésével segítséget nyújtottak a vétkezésre; elváltoztak józan észszé, nagyszerű gondolatokká vagy hitvány tervekké.

Holttestem szegényes letételével én is közreműködtem a természet egyetemes kifejtésében, segítettem nagy dolgokban és akaratlanul rút dolgok részese lettem.

És én ezt mind láttam. Véges-végig kísértem figyelemmel maradványaimat állandó keletkezésük folyamában, minden változásukig. Láttam, amint meg-megszűntek új alakba tűnve, örökösen újjászülettek és megmásultak s mint phoenixek poraikból minduntalan föltámadtak.

Nem volt már meg semmi belőlem csak egy kevéske csont, maroknyi feketés csont, az is lassan-lassan elhasználódott a föld alatt; de legalább használt a föld kövérségének, phosphorával, nitrogénjével, savával hozzájárult a gyümölcs kövérítéséhez, a növények táplálásához, növelte a levelek szép színét.

Már mint akinek földi léte eltűntével semmi tennivalója, bolyongtam ismeretlen hatalomtól sodorva, mondhatatlan száguldással.

Most egyszerre letekintettem a világra és félelmetes, borzalmas, irtózatoss képet láttam.

Jaj! Ha az emberek csak egy pillanatra elnyerhetnék ezt az én korlátlan, határtalan éleslátásomat, megvetnék, megutálnák az életet, rettegnének attól, hogy éljenek.

De nem látta egy se, a ki él, és nem is fogja látni sohasem a világ színjátékát így fölülről nézve ily világossággal, minden titok nélkül, homálytalanul.

Férgek végtelen sokasága örök harcban egymással —, vér mocsara —, hulla rakások. Valamennyi újra éled és leheletkép leheli a gyűlöletet, a bosszút, a bajt.

Szétszaggatott vadak falkája, halottak jajgatása, kígyók sziszegése, kínzások agóniája, a halál lehelete: mintha ezt a benyomást éreztem volna.

És azt akartam, hogy ne lássak. Lehetetlen. Mindig előttem volt ennek az ijesztő rettenetes világnak rémítő látványa.

Szerettem volna a könny óceánjait, hogy sírjak; a gúny áradatát, hogy kacagjak; akkora szívet, hogy megszánhassam a szerencsétlen élőlények nagy csordáját, kiket a mindenható természeti erő ismeretlen végzetes útjukra tova lök, hol örök kísérőjük a balsors s örök céljuk a semmi.

És nagy fájdalmat éreztem, hallatlan kint, és félttem, félttem a hozzám hasonlóktól, reszkettem a világ látására és sokat szenvedtem, nagyon sokat. Ez volt a pokol. Pokol, mert vizsgáltam magamat, mit tettem, kérdeztem a lelki ismeretemet, hogy bűnös voltam-e — és én nem mertem mondani: nem. Vétkes voltam a világ irányában, azért bűnhődtem. Az a borzasztó látvány volt a pokol és az a kín, melyet éreztem; a félelem és borzalom.

Jó sok idő elmúlt érzéseim e gyötrődése alatt; oly gyötrelmem volt, mintha ideges embert viperák mardosnának.

De én nem ismertem időt. Örökkévalóság volt az idő, végtelenség a tér.

Aztán egyszerre csak, mintha gyorsan hurcolt volna valami, mintha az ismeretlen hatalomtól taszítva a fölvilágra jöttem volna.

Hirtelen nagy erő volt és én anyagtalan mivoltomban fájdalmat szenvedtem, az agyonzúzott ember fájdalmát.

Meg akartam állni.

Éredj! —, mintha azt mondta volna az erős lökésekkel, eredj! Én pedig mentem, rohantam vakon, kénytelenségből, hová az ismeretlen hatalom sodort.

Aztán belekerültem

Belekerültem görcsös kínszenvedés közben, heves szenvedély ölelése közben teremtvő vágytól részegülten egy asszony alkotó részeibe és belé leheltem a lelkem!

Ki tudja, talán egy közönséges asszonyszemély volt, talán királynő, talán vérfertőző.

A test után a lélek is meghódolt a változás örök természeti törvénye előtt, visszatért, hogy élve ismét egy teremtetést alkosson, egy atómot rövidke időre, aztán másikat, később megint másikat.

Nem hallottam semmi sóhajtást, még nem szenvedtem az úfálatos és borzalmas élet kezdetén semmit.

A múlt eltűnt előttem, emlékem elröppent, szkepsis nem maradt. A megújulás után kiveszett belőlem minden régi.

Új élet útjára léptem.

És mindent elfeledtem.

AZ ERDŐ URALMA.

— Jules Forget. —

Ha majd az emberek küzködni már meguntak,
Ha éltük lángjai lassan-lassan kihúnytak:
Az erdő szétterül, hogy fedje sírjukat
Terjedve, mint a víz, ha gátja átszakad.

Hatalmas fáik mind megrázzák vén fejük,
S mint ifjú raj: sok új, termékeny vesszejük
Indul vígan, s megint betölti a világot,
Ahonnan elverék a fejszések, favágók.

Rónákon, síkokon, hol a folyók kanyargnak,
A végtelen lapon, hol annyi férfi karnak
Munkája törte a földet s vetett magot:
Az erdő árjai mindent befognak ott.

Magas, nagy városok hiába állanak
Ellent e foglalás sebes hullámainak;
Mint testet a fekély, elsodró áradatban
Lerontja a falat, mely már üres, lakatlan.

Mind sorba, amit az ember öröknek érzett:
A gránit-házak és a büszke szobor-ércek,
Emésztve gyilkoló növények ezritől:
Elporlad, csonka, bús homokhalomba dől.

Az erdő szemfedő gyanánt reánk kerül,
S felőlünk minden egy nyomocskát eltörül,
S e pusztításnak, e falánk, gyors hódításnak
Tartóztatója más nem lesz: az Óceán csak!

Gábor Andor.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

102

Miután ezredéhez visszatért és felvilágosította parancsnokát Demisow ügyének állásáról, a kérvénnyel Tilsitbe utazott a császárhoz.

Junius 13-án találkozott a francia és orosz császár Tilsitben. Drubeckoi Boris felkért egy előkelő személyiséget, hogy osszák be őt a császári kíséretbe, mely jelen lesz a találkozásnál s így Boris azon kevesek közé tartozott, kik a császártalálkozás napján a Njemen mellett tartózkodtak.

Borisnak a Párisban nevelkedett, igen gazdag és nagy francia-barát Silinski groffal volt közös lakása. Junius 24-én Silinski francia barátai tiszteletére nagy estebédet rendezett. Ezen napon érkezett meg Rostow, a sötétséget felhasználva, polgári ruhában utazott Tilsitbe. Miután itt már voltak vendégek, Boris őt kis hálószobájába vezette. Rostow állva, igen izgatottan adta elő Demisow ügyét és kérdezte, vajon átadhatja-e a tábornoka által a kérvényt a császárnak.

Boris lábait keresztbe téve, bal kezével sovány jobb kezét simogatva, úgy hallgatta meg Rostowot, mint egy tábornok alantasát.

Hallottam a dologról — mondá — és tudom, hogy a császár ilyen ügyekben rendkívül szigorú. Azt hiszem, nem tanácsos a császárhoz fordulni. Az én véleményem szerint legjobb lenne közvetlenül a hadtestparancsnokot megkérni . . . Általában úgy vélem . . .

— Egy-zóval nem teszel semmit, mondá Rostow szinte kiabálva, — anélkül, hogy Boris szemei közé nézett volna.

Boris mosolygott.

— Ellenkezőleg, minden tőlem telhetőt megteszek, csak azt gondoltam . . .

E percben Silinski Borist hívta.

— Nos menj, menj, menj! mond Rostow, miután a meghívást visszautasította, egyedül maradt a szobában, fel s alá sétált és szinte hallgatta a másik szobából áthallatszó francia társalgást.

Rostow olyan napon érkezett Tilsitbe, mely legkevésbé volt alkalmas arra, hogy Demisowért valamit tehesen. Ő maga nem mehetett az ügyeletes tábornokhoz, mert frakban volt és engedély nélkül jött Tilsitbe és Boris, ha akarta volna sem tehetett ezen a napon semmit. E napon, június 27-én állapították meg az első békeföltételek. A császárok elhalmnzták egymást ordókkal. Sándor a becsületrend keresztjét, Napoleon az I. osztályu András rendjelet kapta és ezen a napon adott lakomát a francia testőrgárda a Probrashenski gárda tiszteletére. A császárok ezen jelen óhajtottak lenni.

Rostow oly feszélyezve érezte magát Borisnál, hogy midőn ez ebéd után hozzá jött, úgy tett mintha aludnék és másnapigyekezett észrevétlenül eltávozni. Frakban és pörge kalapban sétált Rostow a városban, vizsgálgatta a franciákat és egyenrubáikat, megnézte az utcákat és házakat, melyben a két császár lakott. A vásártéren asztalok állottak, előkészületek tétettek a lakomához, az utczák pedig a franciák és oroszok nemzetiszínű lobogóikkal — melyek óriási A. és N. betűkkel voltak díszítve — ékesítettek. Az ablakokban szintén zászlók és a császárok nevei díszeltek.

— Boris nem akar segíteni, én meg nem tudok senkihez se fordulni, ez biztos — gondolá Nicolai. Köztünk mindennek vége, de azért mindaddig nem utazom el, míg mindent, a mit csak Denisow érdekében tehetek, meg nem tettem, kiváltképpen pedig míg a levelet át nem adom a császárnak. A császárnak? . . . Ő itt van, gondolá Rostow, miközben önkéntelenül visszatért a császár lakóházához. A ház előtt lovagló paripák álltak és a tömeg — mely láthatólag a császár kikocsizását várta — már egybegyűlt. — Minden pillanában láthatom őt, — gondolta magában Rostow. Ha közvelelenül adom át neki a levelet és mindent elmondek, nem zárnak-e le frakkom miatt? De ez lehetetlen! Ő belátná kinek a részén van az igazság. És ha elzárnak? Ez sem oly nagy szerencsétlenség! Bemegyek és személyesen adom a császárnak át a kérvényt. S olyan elhatározással, melyre maga sem hitte önmagát képesnek, megtapogatta zsebét, melyben Danisow kérvénye volt, egyenest a császár lakóháza felé indult. A folyósóról széles

lépcső vezetett felfelé, jobbra egy becsukott ajtó volt. A lépcső alatt egy másik ajtó, mely a földszinti lakosztályba vezetett.

— Kihez akar menni? kérdé valaki.

— Kérvényt akarok Ő felségének átadni, — mondá Nikolai remegő hangon.

— Kérvények a szolgálatot tevő tisztnek adandók át, tessék ide bemenni. (A földszinti ajtóhoz utasították.)

E közömbös hang hallatára megijedt Rostow,

— A gondolat, hogy a következő pillanatban láthatja a császárt, oly irtózatos és csábító volt, hogy majd megfutamodott, de a lakáj, — ki őt fogadta, — már kinyitotta a szolgálattevő tiszt szobájába vezető ajtót s ő belépett.

A szobában egy kicsi, széles 30 év körüli embert talált. kinek öltözete fehér nadrágból, magas csizmából és batiszt ingből állott; egy komornyik gyönyörű selyemmel hímzett nadrágtartót gombolt rá. Ez az ember egy, a szomszéd szobában tartózkodó egyénnel beszélgetett.

— Bien fait et la beauté du diable — mondá, meglátva Rostowot félbeszakítá beszédét s homlokát ránczba szedve kérdé: Mi tetszik? Kérvény? . . .

Qu 'est ce que c'est — kérdé a hang a szomszéd szobából.

— Encore un petitionnaire — válaszolá.

— Mondja, hogy jöjjön későbbben, mindjárt kilovagol.

— Később, később, holnap . . . később.

Rostow megfordult, menni készült, de a nadrágtartót viselő úriember visszafartotta:

— Kitől jön? És ki ön?

— Denisow őrnagytól, felelte Péter.

(Folytatjuk.)

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a legszerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

AZ IMÁDKOZÓ SÁSKA VÉDŐ SZINEZETE. Érdekes kísérleteket, végzett A. P. di Cesnola az Olaszországban előforduló kétféle, zöld és barna színű imádkozó sáskával (*Mantis religiosa*.) Érdekes ugyanis, hogy a zöld mindig zöld fűre telepszik, a barna meg a kiszáradt gyepre. A barna elevenebb is, a zöld lusta mozgású, a mi, úgy látszik, hogy természetes kapcsolatban van a védő színezettel.

Az olasz kísérletező úgy járt el, hogy összeszedett 45 zöld és 65 barna imádkozó sáskát, s mindegyiket külön vagy 15 cm hosszú selyemszállal külön növényhez kötötte, még pedig egy részét zöld, más részét barna, megbarnult növényekhez. Természetes, hogy voltak zöld imádkozó sáskák zöld, és barna környezetben külön-külön, és épúgy voltak barna imádkozó sáskák barna és, zöld környezetben külön-külön. Augusztus 15-ikén tette ki az állatokat s szeptember 2-ikáig minden nap megfigyelte a hiányokat s úgy találta, hogy abban a két csoportban, a hol a zöld imádkozó sáskák voltak zöld környezetben, s barnák barnában, a hiány nulla volt; a hol pedig a környezet ellenkező színű volt, tekintélyes nagy volt a hiány, a mennyiben az imádkozó sáska természetes ellenségei felfalták az állatokat. A barna környezetben

levő zöldek már tizenegyedik napra mind eltűntek. A zöld környezetben levő barnák sokkal nagyobb csoportjából, 45 állatból szeptember 1-én már csak 10 volt. A legtöbbet a madarak pusztítottak el.

Világos tehát di Cesnola kísérleteiből az imádkozó sáska színezetének védő szerepe; színe nagy mértékben megvédi ellenségeinek támadása elől, ha hasonló környezetben van.

MIÉRT SÓS A TENGER?

Hogy miért sós a tenger? — nem kell azt hinni, hogy erre a kérdésre a felelet manapság tovább volna a hypotezisénel. Annyira nincs, hogy amikor valamely tudós valami valószínűbb hypotézist állít föl, mint a korábbiak, akkor az egy kis szenzáció.

Most pedig talán a két legelőbbkelő geologus szólalt meg ebben az ügyben: a berlini Richthofen és a bécsi Suesz, s mindketten egymás okoskodását támogatják ami nem épen mindennapi dolog, amikor a tudósok is inkább csempülni szeretik egymást, mint a másikról elismerni, hogy okos ember.

Pedig a kérdés, hogy miért sós a tenger? szörnyen fogas. Mert persze egyszerű volna a felelet, ha csak annyiból állana, hogy bizonyosan azért, mert a fenekén só van. Amely hiedelem onnan eredhet, hogy hiszen egész kősóhegyek van-

nak a földön, miért ne lennének a tengerben is?

Azonban ha az a föltevés tartahatatlán volt is, hogy a tengerfenéken sóhegyek oldódjanak, mégis mindig az maradt az észjárás a legújabb időkig, hogy valahogy csakugyan oda kellett kerülni a sónak a tengerbe.

Minden víz és pára, ami a földön van, a tengerből indul ki, a tengerből száll fel, csapódik le és válik a föld vizeivé. Három millió köbmértföld víz az a tengertömeg, amely így elpárolog, és amely párolgás nélkül a föld terméketlen, lakhatatlan volna. A föld 2650 millió köbmértföld tömegén tehát az a 3 millió köbm. víz tartja az életet. És ameddig a víz tart, addig tart a földön az élet. Azon túl a föld sorsa a holdban van megírva.

Hogy meddig tart a víz? Amíg a föld egy bizonyos mértéken túl nem hül. Mert, hogy a víz a földbe föl nem szívódik, a föld föl nem issza, annak a föld belső melege az oka. A talajvizek egy bizonyos mélységnél tovább nem szállanak a mélybe, mert ott a hő, illetve a hőtől keletkező nyomás tartja vissza.

De végre is ez mind még csak a víz. Azonban a só, honnan kerül az a só? Az a só, amelynek az irdatlan mennyiségét így határozzák meg:

Ha mindazt az anyagot, ami a tenger vizében feloldott állapotban van, száraz állapotban a földre kennék, úgy az egy negyven méter vastag kérget képezne a föld kérgén. Ebből a 40 méterből 31 méter volna a só. Ha pedig abban a sóban foglalt nátriumot kellene szállí-

tani, úgy az a tömeg háromszor annyit tenné ki, mint a mennyiségű szárazföld a földön a tenger színe fölé emelkedik.

Igaz, hogy veszett multság lehet az ilyen adatokat kiszámítani, de hát kiszámították. Már most erről a föméntelen mennyiségű sóról állította az a korábbi hipotézis, hogy miután ennek valahonnan csak kerülnie kellett a tengerbe, tehát nem kerülhetett másunnan, mint a szárazföldről, ahonnan az évmilliók folyamán minden sós alkatot, amit csak a tengerből elpárologt és földi körútjára indult víz érhetett: feloldott, kimosott és a tengerbe vitt.

Ez a hipotézis nyilvánvalóan abból indult ki, hogy az édes víz a normális víz, és a tengeré csak sós. Holott az újabb felfogás azt tartja, hogy a tenger sós vize a rendes, és az abból párologt és édessé lecsapódott víz a nem rendes.

Azaz, hogy képződni, eredendően sós víz képződött. Illetőleg, hogy a tenger sója nem beleoldódott a tengerbe, hanem magával a tengerrel keletkezett. És pedig következőkép:

A föld tömege valaha gáznemű volt és ebből a gáztömegből sűrűsödött össze. Benn, a föld lehűlt kérge alatt, még máig is mindenféle gázok lövelnek ki az izzó tömegből. Ezek a gázok mindenféle megolvadt anyagok gázai részben, részben a folyékonyaké, részben pedig a gáznemű anyagok maguk.

Mindezek óriási vegyi folyamatokat hoznak létre, amelyekben egymáshoz kötődnek.

Amikor a víz keletkezett a föl-

dön, a tengerek : akkor is ez történt. Azok a gázok hültek le, csapódtak le folyékonyvá, vízzé, és vele mindaz, ami a tenger vizében van, a só is és minden alkata.

Hogy ugyanaz a vízképződés mindenféle alkatával egyetemben még ma is folyik, bár igen ici-pici mérvben : azt bizonyítja némely ásványvizek, savanyú vizek keletkezése, amelyeknek keletkezése nem vezethető vissza valami szivárgott vízre, hanem magának a földnek a képződménye, kilövelt gázok megsűrűsödése vízzé és a vízzel kötött sókká.

Például S u e s z a karlsbadi vizek vizsgálatánál határozottan ilyen eredményre jutott. Hogy t. i. azok nem édes vizek leszűrődései oly helyekre, ahol sójukat feloldták, hanem egyenesen eredetileg sós vizek képződnek löveltetnek felszínre a föld belső laboratóriumából.

Ilyen folyamatokból állott elő a tenger sós vize is, mint a földön levő viz eredendő alakja. És csak párolgásából támadt az édes viz.

UJABB RÁDIUM MEGLEPETÉS. A rádium és a gyémántról közöl valami újabb meg-

lepetést Sir William Crookes a világhírű fizikus.

A gyémántot rádiumsugaraknak a hatása alá helyezte és a gyémántjai gyönyörűen kezdtek ragyogni, sőt ezt a fokozott fényüket egy darab ideig még meg is tartották. Hanem azután elkezdtek sötétedni, feketés homályos lett a lapjuk. Erős dörzsölés alatt azonban újra kifényesedtek. Tehát csak a legkülsőbb réteg homályosult volt el. Vegyi vizsgálat alá vevén, ami ledörzsölődött : kitűnt, hogy az grafit. Azaz a gyémánt tiszta szene elégett grafitá.

A tünemény maga, hogy a gyémánt ilyen grafit-kérget kaphat, már nem volt új Crookes előtt, mert amikor az ő általa fölfedezett kathodsugarakkal — légüres térben villamossággal — kísérletezett, a gyémánton már tapasztalt ilyen átváltozást. Meg is állapították, hogy az az átváltozás 3600 foknyi hő hatásának felel meg.

De honnan került most a rádium emanációból a 3600 foknyi hőhatás ?

Ez a legújabb rejtélye a rádiumnak, ennek a csudálatos anyagnak, amin ugyan sokan fogják a fejüket törni.

Szerkeszti : Bródy Sándor.

Főmunkatárs : Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség : Lövölde-tér 1.

Kiadja : a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos : a szerkesztő.

Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor «Színésznők» című könyve ingyenesen jár és bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszú, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapestben



Szt.-Margitszigeti üdítőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitűnő eredménnyel használtatik kőszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta angol férfiruha-bérlet

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő



A választások.

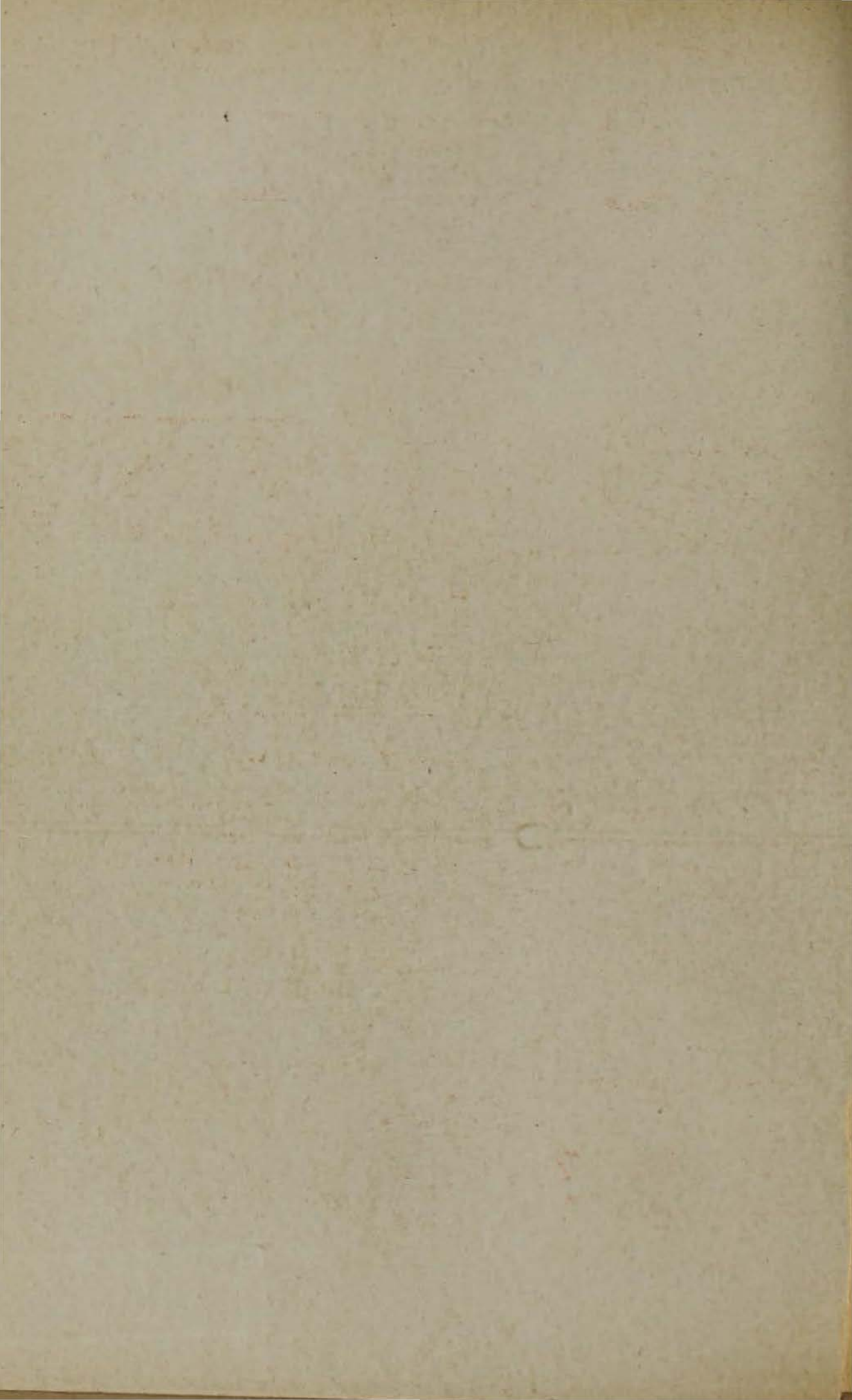
A békés forradalom. A krízis.

Az új orosz forradalom.

Forradalmi példák. Taine: A nagy forradalom kezdete. Car'le: Ahogy a forradalom kezdődik. — A cár. — Papp Dániel: Az ész mint forradalmár. — Mahler Lénárd: Lengyelország és az orosz alkotmány. — Ady Endre: Aréna romján. — Strindberg Agost: Az erény jutalma. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány. Kétszáz lóerős automobil. — A viperaméreg képződése. — Mi a villamosság? — A rádium nem baktériumölő.



MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA



Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A békés forradalom.

Az első krízis.

Teleki László, az államférfiú és költő — hogy megint a Tisza István vérrokonát idézzük — egy darabot írt, a „Kegyencz“ címűt, amelynek diadalmas hőse Petronius Maximus, amikor a dráma végén belül — de kívül is — megbukva, Róma éljenzi, megrokkanna és kivérezve kiáltja:

— Ne gúnyolj Róma!

Ilyenformát szeretett volna mondani az ifjú magyar imperator — aki ime mégis csak regényhősnek mutatkozik — amikor péntekre virradóra, mint az Andrássy Gyula legyőzőjét és belvárosi képviselőt üdvözölték nagyon is elővigyázatos és mégis nem előre látó férfiak. A bukott Andrássy Gyulának pedig, akit Tisza István hol félistennek, hol fiók-Deák Ferencnek nevezett, minden józan számításában, történelmi és politikai oknyomozásában, rideg ítéletében, de divinációjában is igaza lett. Nem szabad azonban letagadni, hogy a kormányelnöknek is igaza maradt egy lényeges

dologban, abban, amit november tizennyolcadika után kevés vártatva mondott:

— Ám lehet, hogy krízisbe kerül az ország!

Nem lehet, de tényleg krízisben van. És nem is annyira az ország, mint maga a monarchia, a magyar Pitt ideálja. És megtörtént, hogy a klasszikus fejszámoló, a vármegyei politikusok legszebb virága, a kétszer kettő négy és a rugalmas okosság legfőbb embere: megveretett a vármegyékben is, ott, ahol már ad hoc saját személyére kikészített férfiak vezették — volna — a választást. És katonai hatalom felügyelete alatt. De a tervei, az emberei nem sikerültek, a katonaság is tiszta és tisztességes maradt — híven titkos utasításaihoz. Ilyenmódon, ami a november tizennyolcadikából és a választások első, de végképp döntő napjából kialakul: az alkotmányos és függetlenségi eszme győzelme és — akármilyen sajátságos legyen is ez — a korona diadala.

Marad tehát a novemberi ötlet és a téli választás gondolata: egy regényírói trükk, a biztos kezű, érdekes ember egy bizonytalan kimenetelű, de kétségkívül nem sikerült kísérlete. Annyira nem sikerült, hogy szinte gondolkodóba esünk — azokra gondolván, akik Tisza Istvánt a legjobb fajmagyarnak és erősen ellenzéki vérségnek tartják, — hogy készakarva csinálta így. Mintha csakugyan meg akarta volna mutatni a monarchiának és az uralkodóháznak, hogy a súlypont ott van a magyar földön, ahol egy erőteljes megbolygatásra: óriási erővel támad föl a függetlenségi eszme és a jogfoly-

tonosság egy merev megsértése után: a nemzet elfelejti szegénységét is, elveszíti a bátortalanságát és a jogai után kap — de trükk nélkül, biztos kézzel.

Andrássy Gyula novemberben megmondta, de már sokkal hamarabb megírta, hogy a dinasztíának és a koronának mindig többet ártottak az erőszakoskodó katonái és politikusai, mint a rebellisek. Ma már ezt biztosan tudnia kell a királynak is, akinek környezete — egyszerre — olyan alkotmányos lett, hogy nem hívta, sőt nem eresztette maga elé a Tisza fiók-Deák Ferenc-ét, aki ma belvárosi bukása után valóban nagy lett, mert mindennél világosabb, hogy ő az a férfiú, aki a korona fényét a nemzetével össze tudja harmonizálni — és nem vág hozzá boulangeri pose-ot.

Nem passziónk hősködni azon, aki „elszámította“ magát, sőt inkább meleg részvét fog el bennünket arra a gondolatra, hogy mennyire fájhat a Tisza István — sokak szerint melegen érző — szívének, hogy épp az ország, a vidék, az amely — a mások — rettenetes nagy anyagi áldozatai és az ő legszemélyesebb „vezetése“ ellenére nem adott neki igazat, — sőt, amint tudják, épp ellenkezőleg. Mi ehhez képest a minisztereknek behódolt, a mesterségesen táplált, a félhivatalos Budapest csekély elégtételadása! Ő neki magának Budapest maga bizonyára nem jelentős, ő megmaradt vidékinek és tudja az értéket, hogy mit jelent az, ha a spekuláns város melléje áll. Azt, hogy rosszul spekulált, mint ő. Azt,

hogy ott a nagy tömeg, az igazi nép nem szavaz — mert nem is szavazhat — vagy, hogy elvesztette a nemzet igazi szívével a kontaktust? Ám ne szóljuk le a magunk fészkrét és lássuk be, hogy a miniszterek legsajátkezőbb munkálkodása — és mert a fővárosba igazán „belefeküdtek“ — a nagy szociálista szervezetek tartózkodó magaviselete, néhány rendkívül módos és áldozatkész, egy pár kivételesen genialis főkortes ellenében az az ellenzéki erő, amelyet Budapest így is megmutatott: egyenesen félelmetes és erősen hozzátartozik az első krízishez, amelyet Tisza István valóban előre látott. És mi történik, ha itt a nép valóban szavaz és bizonyos rétegek nem gondolnak még messzibbre, mint az obstrukció, a lex-Daniel és a jogfolytonosság? ! Ez azonban már a krízis második részéhez tartozik, amelynek előidézéséhez lehet hogy még jogot ad az öreg király a fiatal Tiszának és ha arra kerül a sor, ez a kivételes férfiú alkalmasint vállalkozik arra is, mert ő a Törhetetlen és mi legalább úgy véljük, van benne valami képesség a nagy geniek kvalitásából: ő az, akinek magába vetett hite talán egy-egy pillanatra meg-megbicsaklik, de meg nem törik soha. Ő az aki a világ végén, harsonaszó mellett fogja kihirdetni a földnek:

— Nekem volt igazam! Nem pusztultunk volna el, ha én rám hallgatnak mindvégig... Én mindig pessimista voltam!

Minden műveltsége, kedvessége, megbámúlni való al-
lúrejei mellett ő az úgynevezett „Ugy-e megmondtam
ember!“

És a korona? Bár monarchista-monomaniákusnak látszik, el kell hártani Tiszáról azt a vádat, hogy ő a dinasztia rab-szolgája. Ez nem igaz. Sem ő, sem — az elmés és kiforrott, nála nagyobb agyvelejű, de bizonytalan beszédű Khuen gróf — nem az. A maguk koronájára, a maguk fejére vigyáznak ezek első sorban. Hiába minden vállalkozásuk, kedveltségük és hiába minden látszat: egy szemernyi sincs meg bennük abból a szinte romantikus önfeláldozási vágyból, amelylyel Andrássy Gyula, — sőt még Zichy János is — telítve van. Mindkettő loyális, az bizonyos, Khuen gróf mindvégig, de a Tisza István gondolatainak a végét, valóban még ma, ebben a pillanatban sem tudhatjuk. Imádott, szent és sérthetetlen lényének egy brüszkírozása és — jöhet még idő, amikor ő is Károlyi István grófként negyvennyolcas programmal lép fel Debrecenben. Csakhogy már akkor nem az öreg királylyal, hanem a fiatallal lesz dolga, aki nem fáradt és vállalkozási kedv nélkül szűkölködő férfiú és leszámolhat vele akkor is, ha rendezett viszonyok közt nyújtja át neki Magyarországot, hogy használhassa a nemzetközi viszonylatban, amint Khuen gróf a nemzet célját megrögzítette.

Tisza mint negyvennyolcas! Ám — de ez már a harmadik krizishez tartozik, amely után következik az egészség, vagy a pusztulás! Tisza Biharban! Kossuth és Apponyi vezetik be! Gyönyörű elgondolni, de az olvasó elképzeli, hogy ezzel nem akarunk Tisza István mellett hangulatot csinálni!

És ellene sem. Mert azok közé tartozunk, akik nem szüntünk meg benne gyönyörködni — bizonyos pontig. Sőt

titokban hálás bámulattal vagyunk eltelve iránta, mert mint végső eredményt most már világosan látjuk, hogy ő az, aki — bizonyára öntudatos akaratán kívül — egyike az elsőeknek, akik szétrobbantják a régi formájú monarchiát és a magyar nemzeti életet — bár különös, megfordított eszközökkel — úgy rázzák föl, hogy hozzájáruljanak a bomló Ausztria fölbontásához és egy — reméljük a legjobbat — vértelen forradalomhoz.

Azonban mit fáj nekünk Ausztria és Tisza karriérje — amelyet mégis csak külön kell venni — egyelőre, hódolattal, tisztelettel és hittel telve csodáljuk a magyarságot, amelynek volt ereje és elszántsága ezt a nagy csütörtököt megcsinálni és az önfeláldozó kisebbség mellé állani — többségnek.

G a m m a.

Az új orosz forradalom.

A „fehér“ cár ez egyszer csakugyan fehér — a rémtülettől. Reszket, menekül és — konok marad. A nyomortól máskor sápadt arcok meg vad tűzben égnek; a nép, a türelmes, engedelmes, cár-imádó nép nem hajlandó tovább csókolni a kancsuka-forgató kezét, megmozdult, hogy végre kicsavarja belőle a korbácsot s a régi zsarnoki rendszer fanatikusait verje szét vele. Fanatizmus fanatizmus ellen. Ebből kerekedik a huszadik század nagy forradalma, amelyet még nem látott a világ.

Abban a siváran egyhangu országban mozog, kavarog, forr minden. Már alá van gyújtva a katlan, sustorog, zúg, bömböl benne a forró salak és érc, a miből Európa történetének egy új fejezete fog kiforrni.

Akik közvetlen közelből ismerik az orosz népet, azt mondják róla, hogy türelmes, engedelmes, sőt nagy hajlama van a szolgaságra. De egyszersmind könnyelmű és kegyetlen. A szolgaságra való hajlam nem jelenthet egyebet, mint hogy engedné magát vezetni, ha előnyére vezetnék. Vezetés helyett azonban eddig csak félrevezették és elnyomták őket azzal a kegyetlenséggel, amely általános nemzeti tulajdonságuk, de amelynek eddig csak tárgya, nem alanya volt a nép a közéletben. Milyen vad perspektívát nyújt ez a tulajdonságuk a közel jövőbe most, amikor felszabadultak a szenvedélyek s merészen meztelen lélekkel lépett ki a küzdőterre az ember. Az összetütközés láza a legmélyebb emberi tulajdonokat csigázza legmagasabbra, legveszedelmesebbre.

Az összeütközés előrelátható volt s még sem számoltak vele.

Az elkeseredés romboló energiáját régóta termeli, növeli a népben a rossz kormányzat. Ez az erő pedig nem ismeri a tréfát. Egy ideig csak az idegekben feszkelődik, a kedélyt marja, de előbb-utóbb az izmokban húzódik s azt feszíti csapásra.

Nemcsak az alsó néposztályok voltak elégedetlenek, hanem a nemesség is. Mert ez nemcsak, hogy előjogait veszítette el, hanem anyagilag is nagy válságba jutott 1861-ben a jobbágyság felszabadításával. Jobbágy- birtokaik mind a parasztok tulajdonaivá lettek s a mellett a parasztok sem jutottak jobb helyzetbe ezáltal. A nagy váltságdíjak törlesztésére meg a kamatokra nem termelt eleget a föld, más kereset után is kellett nézni a városokban, ahonnan a legtöbb proletárként került vissza. A falusi földközösségek sem mentették meg tagjaikat a nyomortól a súlyos egyetemleges adókötelezettség s egyéb tökéletlenségek miatt. Nemrég ezt a köteleket meg is oldotta egy cári ukáz, ami azonban csak szabadságot, de nem módot adott az önálló megélhetésre. Csak a gyári munkások proletáriátusát szaporította. Pénzhez drágán jutott a szegény muzsik, az élelmesek szabadon aknázhatták ki tudatlanságát és gyámoltalanságát. A faszükség, meg az élelemhiány szenvedélylyé tette a pálinkázást. Erre ment mindene a nyomorgó muzsiknak, aki egyszerre csak üres falak közt elmélkedhetett a társadalmi berendezkedés ócska, el nem licitált bútordarabjai felől. Vezetői nem voltak, csak parancsolói; ahogy meg egymás közt éltek, a családi patriarchalizmus, az erkölcsök hihetetlen korrupciójára vezetett. A nő helyzete alig volt jobb az állaténál, az apa zsarnoki uralma odáig ment, hogy már fel sem tűnt nagyon, ha

egy-egy durvaérzésű apa fiának fiatal felesége körül legyeskedett.

A kormányzóságok kicsiben az egész birodalom abszolútizmusát valósították. A cár személyét képviselő kormányzók, ahol csak lehetett, visszaéltek korlátlan hatalmukkal. A többi államhivatalnokokkal együtt csak a maguk zsebében igyekeztek teletömni az általános nagy szegénység mellett.

Az utolsó évtizedben kétségbeesett hangú röpiratok tárták fel a birodalom pénzügyi és gazdasági válságait.

A nemesek maguk kérték a cárt, hogy adjon alkotmányt népének. Tíz esztendővel ezelőtt, Moszkvában történt, hogy a nemesek előtt ugyanolyan mereven, ahogy most tette, jelentette ki II. Miklós, hogy atyja autokratikus uralmi irányát fogja követni.

Az alkotmányos reformok II. Sándor halálával rekedtek meg. Erőszakos zökkenéssel fognak most majd megvalósítani az elvágott tervek.

Egy Oroszországban járt német ujságíró írja, hogy a sok kérvényre, indítványra, memorandumra, ha el is olvasta, mit sem tett a cár. Hagyta magukra a dolgok folyását. A helyi lázadásokat vérbe fojtotta. Teltek a börtönök és Szibéria ólombányái, mint névelődje I. Miklós a vas-cár alatt. Alig volt gyűlés, még ha tudományos célú volt is, amely ne végződött volna politikai tüntetésekkel.

S emellett háborúba kezdett a béke-cár.

Régóta gyűl, nő hát a népharag, terhes villámrejtő felhőkké tömörülve. Csak arra volt szükség, hogy ezek a felhőgomolyok terjedésükben összeérjenek, surlódjanak s íme egyszerre kitört belőlük a vihar.

S az atyuskának még erre sem nyit ki a szeme. Pedig veszedelmes játék a szembekötösd; bekötött szemmel köny-

nyen megbotlik és végig zuhan az ember. II. Miklós az autokrata uralom oszlopaira kapaszkodik görcsösen. Annál jobb, legalább ha zuhan, magával rántja a korhadó oszlopokat is.

Hogy is kezdődött a francia forradalom?

Nem a Bastille bevételével — jóval előbb. Ott kezdődött dübörgése huszonöt millió gyomor türelmetlen korgásában; csirája a piszkos odúk sóhajokkal telt levegőjéből szívta élet-erejét. A vígasztalan, éhező nép időközönként eldobva szerszámaikat, csoportosan barangolt ide-oda. Elhatol egész Versaillesig s annak fényes kastélya előtt „sápadt arccal, szennyesen, utánuk nyúló rongyokban mutatja be — mintegy olvasható hieroglyph írásban — a maga sérelmi kérvényét.“ Kettőt felakasztottak közülök negyven láb magas akasztófára s a többit visszaűzték oduikba. Mit értek vele? S mit ért a hadsereg összevonása a harmadik rend ellen, mikor az megesküdött a lapdateremben, hogy addig nem tágit, amíg alkotmányt nem ad az országnak. Lambesc ideiglenes győzelmei a csöcseléken csak általánosabbá s hangosabbá tették a vészkiáltást: fegyverre! A katonaság támadására „julyus 14“ volt a válasz.

A nép, ha egyszer belekóstolt hatalmába, támadással fel nem tartóztatható, csak a végsőig ingerelhető. Lomenie visszautasításai termették a bretagnei klubbot, magvát a jakobinusok társaságának.

Megdöbentő a hasonlatosság.

Most az orosz munkásnép kezdi letenni szerszámaikat. Megindult a cárja elé könyörgésével. Katonasággal, ezrek legyilkolásával verték vissza őket.

A cár félénk reformtervezetét kezdte tárgyalni a nép birodalomszerte s erőszakkal akarták elnyomni hangját. Most

meg már bömbölve ordítja forradalmi kiáltásait. Késő elhallgattatni. Torlaszokat emelnek, fegyverraktárakat, puskaporgyárakat kezdenek elfoglalni, akár a párisi sansculotteok. Fegyverkeznek. Az izgalmat fokozzák a háború színteréről érkező hírek, akár csak a forrongó párisiakét a francia hadsereg vereségei a belga határon.

Vladimir nagyherceg semmit sem okúlt mindezekből, hiába dicsekszik vele. Ha nagyobb is a katonasága, mint a XVI. Lajosé, de a nép is nagyobb aránytalanul! Talán a polgárok fölötti győzelemmel akarja vigasztalni a szegény cárt, akit idegessé, beteggé tett a sok harctéri vereség híre. Az ezredekben már most kezd lazúlni a fegyelem, négy ezred a munkások részén van, egyes csapatok megtagadják az engedelmességet, másokban a katonák a tömeg feje fölé s le a földre lönek. Hátha még általánossá lesz a forradalom. Már Moszkvában is kezdenek szervezkedni a munkások s lármás hírek jönnek az idomtalanul nagy birodalom minden részéből.

A tekintélyt döngető encyclopedisták működése sem hiányzott e forradalomból. Oroszországnak az írói és költői voltak az encyclopedistái. A tudomány nem beszélhetett szabadon, hát a művészet tükrében mutatták meg a próféták az orosz népnek saját magát, a nyomorúságait s az utat, amely jobb állapotok lefé vihet. A tekintély konzerváló ereje elvesztette jelentőségét, mert maga a conserv feloszlásnak indult. Az újat alkotó, impulsiv erő, a lelkesedés, a rajongás vette uralmába a tért.

Gapon a helyzet ura, ő lelkesíti, tüzei, ragadja a tömeget magával, a hová csak akarja.

Ebből a névből világtörténeti név készül. Jenatsch György jut eszembe, a szilaj svájci protestáns pap-vezér. Ilyen népből-került, tűz-vérű, de más és nagyobb szerepű

népvezérnek képzelem el ezt a kiátkozott papot, megkapó, érdekesen vad megjelenésével.

Kiátkozása dacára apostolaként imádja a hívő orosz munkásnép. Éles elméjü s amellet tüzes szónoklatait a nép nyelvén mondja el. Maga is a nép fia; disznópásztor volt gyermekkorában. Egész életén nagy népboldogító eszmények tartották izgalomban lelkét s most ezeket akarja a néppel megvalósíttatni azzal a fanatizmussal, amely nem fontolgat, ha tette kerül a sor, melynek akarata ép oly izzó, mint vágya az eszmény megvalósítására, amely ég és gyulaszt, a szenvedélyekkel együtt felébreszti a nyers erőket, hogy azok borzalmasan fenséges játéka újat alkosson.

A Gapon követői szociálisták. De velük egy vonalban fognak harcolni a régi elvakult rendszer ellen a liberálisok, a demokraták, nihilisták és a többiek. Hogy a rombolás után milyenné fog kifermálódni az új állam képe, lehetetlen kiszámítani.

Egyelőre a szabadságért küzd minden forradalmár. Anarchia előz meg minden gyökeres változást. A nem ismert fejlődés nem foglalható előre szabályokba; az erők kora nélküli szabad küzdelme alakítja azt ki. Ez a forgószél sodorja a maga útjára s görgeti rajta legsímábbra s legmesszebbre az újítás anyagát. Most még itt tart a forradalom. Ki-kivillan a népharag villáma, dörög a népbosszú, a mitán még nagy vérzuhatag fog ömölni s csak ezután a rettenes, messzire elhallatszó nagy vihar után fogjuk meglátni: mit alkotott a rombolás.

Halasy Andor.

Forradalmi példák.

I.

A nagy forradalom kezdete.

T a i n e-től.

Az általános zendülést két ok hozza létre és tartja fenn: Egyik az éhség, amely a velejáró erőszakoskodások által csak még inkább súlyosodik és a nép szenvedélyeit az őrjöngésig fokozza. A nép embere, aki már akkor is alig tud élni, mikor a kenyér olcsó, haldoklásnak indul, ha az drágább lesz. A zendülés második és fő-fő oka a remény, a jövőbe vetett bizalom. A remény napja, amely oly régen emelkedik és sugarai először csak az első emelet szép lakásaiban lakóknak világítottak; azután a félemeleten és földszint lakó polgárságnak, kezd behatni a pincékbe is, ahol a nép dolgozik. A nép tudatára ébred voltának. Képzeljünk csak el egy igavonó lovat, melynek az értelem hirtelen fellobbanó sugara az emberi nem mellett megmutatja a lónemet; és ha tudjuk, képzeljük el azon új gondolatokat, amelyek eközben benne felébrednek, először is a kocsisok és kocsivezetőkre vonatkozólag, kik megzabolázzák és ostorozzák őket, azután a jóakaratu utasok és hölgyekre vonatkozólag, kik szánakoznak ugyan felette, de akik azért a kocsi súlyát saját és podgyászuk súlyával szaporítják. Ilyesmi történik a munkások és

a parasztok kedélyében. Zavaros ábrándjaik közepette lassanként fokozatosan egy új eszme támad, mely azt mondja nekik, hogy a nagy tömeg, melynek ők a tagjai, el van nyomva, félrevezettetik, kiéheztetik, megnyúztatik. A régi uralom parázs zárt helyen van, most azonban hirtelen megnyíltak alatta az ajtók, a lég behat és a parázs fellángol, mondhatjuk, hogy a Bastille bevételét megelőző négy hónap alatt Franciaországban 1300 zendülés történt.

Poiton, Bretagne, Touraine, Cilsanais, Normandia, Ile de France, Picardia, Champagne, Elsass, Burgund, Nivernais, Auvergne, Languedoc, Provence vidékein hónapról-hónapra söt hétről-hétre egyik a másikat éri. Rendesen, mint ez természetes is, nők is állanak a mozgalom élén. Nők vágják fel ollóval Monsleryben a gabonás zsákokat. Az egész országban hasonló látványok vannak napirenden. Ezen meg bomlott társadalomban, melyben a nép szenvedélyei képezik az egyedüli tényleges hatalmat, az uralom azé, aki ama szenvedélyeknek hizelegni tud és azokat felhasználni képes.

„Ti minket polgárilag öltetek meg, mi titeket testileg ölünk meg.“ — Ily szempontból azután minden lázadás törvényessé válik. Robespierre szószéken menti ki a pórháborúkat, ellenzi, hogy a kastélyok felgyújtói rablóknak neveztessenek. A jakobinusok úgy születtek meg a társadalom felbomlásának közepette, mint a gombák az erjedő szemétdombon.

Egymásután jött a direktorium, konzulság, császárság, restauráció, polgárkirályság, egyik a másikat szülve, törvényszerint!

II.

Ahogy a forradalom kezdődik.

Carlyle-től.

Hanyatlásnak indult kor, amelyben semmiféle eszmény se nem nő, sem nem virágzik. A hit és a loyaltás kivesztek és csak azoknak szájjal vallása s hamis visszhangja maradt meg, midőn minden ünnepélyesség pusztá látványossággá leve s az emberek hite a tekintélyben e két dolog egyike csak; gyávaság, vagy machiavellismus. Fájdalom, ezekről a korokról a világtörténet nem taníthat semmit, ezeknek mind jobban öszébb kell szoríttatniok és végre kihagyatniok az emberiség történetéből; ki kell törültetniök, mint haszontalanoknak, amint hogy azok is valósággal. Boldogtalan idők: amelyekben, ha valamikor, igazán szerencsétlenség születni. Születni ilyenkor és csak azt tanulni az összes traditiókból és a példákból, hogy Istennek mindensége a Béliálé és csupán hazugság és a legfőbb világcsaló az emberek hierarchiája. Ilyen veszni indúlt korban született a mi szegény Lajosunk. A nemesség csaknem egészen elveszté akár a vezetés, akár a félrevezetés szerepét s alig több, mint ékitésre szolgáló alakok serege. Az a törvény, mely felhatalmazta a Seigneurt, hogy midőn a vadászatából visszatér, megölhet nem több, mint két jobbágyot s lábait azok vérében felfrissítheti, kiment a szokásból. Ez utolsó évek alatt semmiféle Charlerois, ha még olyan nagy bolondja volt is a vadászatnak, nem gyakorolta azt a mulatságot, hogy a palacsereprakókat és ólmozókat lelövöldözze és gyönyörködjék benne, amint legurúlnak a háztetőről. Közelről megnézve, összes foglalkozásuk és működésük az, hogy kecsesen öltöz-

ködjének és bőségesen lakmáiozzanak. Ami kicsapongásaikat és romlottságukat illeti, az talán példátlan Tiberius és Commodus kora óta. Ilyenek a nép pásztorai és emellett mi sorsa lehet a nyájnak?

Nem legeltetik, nem táplálják őket, hanem csak nyírják rendszeresen. Hajtják, hogy végezzék az állami munkát, fizessék az államadót, kövérítsék a csatamezőket (melyeket a «becsület ágyának» neveznek) testükkal, olyan viszálykodásban, melyek nem az övéik; kezük munkája minden ember birtoka, de nekik maguknak kevés, vagy semmi birtokuk sincs; ez a milliók sorsa: *peuple taillable et corveable à merci et misericordie*. Párist időszakonként ki kell tisztítani a rendőrségnek, az éhségtől meggyötört csavargók seregét ismét szanaszét kóborlóvá tenni. Egy ilyen időszaki tisztítás alatt a tisztességes emberek gyermekei közül is sokakat elraboltak, abban a reményben, hogy értök váltságot fizetnek. Az anyák jajgatással és kétségbeesett sírással töltik meg a közhelyeket; tömeg gyülekszik, temérdek asszony félőrülten szaladgál föl és alá, nagyítva az ijedelmet. Néhány lázongót másnap felakasztottak, a rendőrség ment a dolgára. A hit eltűnt! — Kétely foglalta el a helyét. A pompadúrság és dubarryság mellett a burbon lilium szégyenteljesen leveretik. Egy ilyen Franciaországban, mint valamely lőpor-teronyban, ahol el nem oltott és most már elolthatlan tűz füstölög és harapózik tovább, hajtja le a fejét XV. Lajos, hogy meghaljon. A felakasztottak hozzátartozói pedig az égre kiáltottak bosszúért, ahonnan ez a felelet. «Nem úgy s nem örökre úgy! Titeket meghallgattak az égben. S majd megjön a felelet is, nagy sötétségnek és a világ megrázkódásának iszonyában és a reszketés poharából minden nemzet inni fog!»!

A cár.

— Szentpétervári levél. —

Itt a cár ugyanaz, mint a francia forradalom előtt a Roy és itt is «l'état c'est moi», legelőször is a cárt kell tisztán látnia annak, aki a pétervári igaz helyzettel akar megismerkedni. A cárt pedig csak a pétervári társaság szemüvegén keresztül lehet helyesen látni. Mert a cár alapjában véve nem politikus egyéniség. Nagy, humánus eszmék az ő tépelődésének tárgyai. Mind olyanok, amik minden művelt embert lelkesítenek. És így mind azoknak a tükreben látja magát, akik hasonlóképen oly dolgok iránt érdeklődnek, amik minden művelt embert érdekelnek: az orosz társaság tükreben. Amik az orosz arisztokrata társaságokban eszmények, azok az ő eszményei is. Pedig az orosz főúri társaság igen magas műveltségű. És a cár is az.

Ő is épp úgy tudja, mint minden művelt arisztokrata, hogy az abszolútizmus tarthatatlan. Sőt azt is, hogy a vége forradalom. Midőn nemrégiben egy nyugalomba vonult előkelő diplomatája valamelyik külföldi hírlaptudósító előtt olyan értelemben nyilatkozott, hogy a mai kormányzat képtelenség: cári parancs hívta őt az uralkodó elé. Azt várták, hogy a cár rosszalásának fog kifejezést adni. Azonban az illető úr egyáltalán nem viselkedvén úgy, mint kegyvesztett ember, az egész társaság azt hiszi, hogy a cárnak eszeágában sem volt őt megdorgálni. Szóval, a cár úgy gondolkozik, mint az orosz művelt főúri társaság. Ezt a társaság tudja is róla. És ezért nincs is tekintélye. Ha műveletlen, barbár, zsarnok volna, akkor lenne tekintélye. Így nincs. Így mindenki magához hasonlónak tartja. Mindenki kritizálja. Módjával, a leggyöngébb formákban, de mindenki. Minden asszony tud valamit

róla mondani. Már most képzelhető micsoda traccs folyik a cárról.

És a cári udvar minderről értesül. A cár és a carevna mindenről tud. Annyi az udvari intrika, hogy mindennek híre megy. Vannak, akik kötelességszerűen vélik nézeteiket a cár javára forgalomba hozni. Vannak, akik feltűnési viszketegből mondanak élesebb dolgokat. A cár, mint intelligens ember, természetesen egyikkel sem akar törődni és mégis mind az, amit hall: az ő szellemi tükre. Érdekelni mégis csak ez érdekli.

Azt hiszem ebből eléggé érthető az ő embergyűlölete — a társaság, az orosz főúri körök iránt. És az ő szeretete a nép iránt szinte kényszerű dolog.

Ez a nép azonban előtte csak: fogalom. Szintén úgy, mint a társaság előtt. Orosz társaságbeli embert nem lehet a nép felől másképp nyilatkozni hallani, mint a legmelegebb szeretettel. Az orosz nép előtte a legjobb nép a világon. Az a nép előtte kétféle oldalról látszik. Először mint jobbágy, amely a lehető legjámborabb. Másodsor mint irodalmi kép, azaz, azon nép, amelyre ráilleszthet mindent, ami humánus szépet irodalmilag művelt ember a népre alkalmazni tud. Itt, Oroszország úri házaiban, él még valami abból a bukolikus, idylli költészetből, amely a pásztorkodást, a parasztéletet valami szép dolognak tartja — és amit a XV. Lajos korabeli hölgyek oly szépen maguk is eljátszottak. Jóformán csak annyiban térnek el az egykori finom és rendkívül művelt francia arisztokratáktól, hogy az orosz tudja már, hogy mi az a szociálizmus. És sőt mennyire. N—n grófné ebédjei például az egész fővárosban arról ismeretesek, hogy ott heves szociálista viták folynak.

Persze, Oroszországban ez pusztán elmélet, tisztán intellektuális dolog, mert hisz Oroszországban, valósággal, nincs szociáldemokrácia. Mese, hogy az orosz forrongás szociáldemokrátizmus volna. Sokkal közelebb áll itt minden a francia forradalom ellentéteihez. Ha fel is vet ez a forradalmi szellem némi szociáldemokrata frázisokat, azok igazán szinte csak ráragadtak. Hanem az arisztokrácia az beszél róla, a

szociáldemokráciáról, néha szinte azt hinné az ember, hogy divatos valami erről beszélni. De mondom csak eszmélődés mindez. Talán csak unaloműző. Ok némely pikantériákra, amelyeket szabad szerelemről — ez a legkedveltebb elvi kérdés — a jövő találgatásának kapcsán mondhatnak. Azonban így, akarva nem akarva, egy kissé népszabadságokat hirdető szellem áramlatai vonulnak keresztül az itt sokkal kevésbé, vagy alig feudális arisztokrácián. Itt az arisztokrácia alig jelent egyebet, mint nagyföldbirtokot és előkelő életet. És a földbirtok nem lévén oly közel a szociálizmus veszedelméhez — ipari szociálizmus meg alig van Oroszországban — egész bátran lehet elméletben akár teljes szociálista is az orosz művelt uriember, az ott tárgyitalan és nem veszedelmes dolog, jóformán filozofálásnál nem több.

Ilyen világból alakult a cár feje is. Ő is szereti a népet ugyanabból a két nézőpontból. Szereti a szelid, jámbor parasztot és szereti mindanna tulajdonságait, amelyeket művelt, humánus, irodalmilag képzett elméje a népre alkalmaz. A nyugat nagy népszabadság eszméi mint filozófiai dolgok az ő agyában is élnek. Az volna a cár boldogsága, ha igazán megvalósíthatná összes irodalmi és filozófiai eszméit a népen. Bele-belefog már már — amikor egyszerre felbillenti a reális gyakorlati politika, hogy hiszen az a nép nem az, aminek az orosz társaság és a cár képzele, hanem az, aminek a politika ismeri a valóját: anyag, amely nélkül nincs cári birodalom. Anyag, amely vagy így ahogy van, fenn tudja tartani a cárizmust, vagy hogy ha megváltozik, nem lehet többé belőle cárizmus.

Amint hogy így is van. Az orosz nép ember-anyag. Amint megszűnik ilyen anyag lenni és olyan szemé nyílik, amivel nézni lehet, olyan szája, amivel kimondani amit lát, akkor itt összeomlik minden. Szóval szóra ugyanaz a helyzet, mint a francia forradalom előtt. Csakhogy most a gőz, a villam és egyáltalán a gyorsaság századában. Ha egyszer itt megindul valami, akkor itt gyorsan következnek a francia forradalom jelenetei. Amely pillanatban meg lesz az alkotmány, abban a pillanatban kezdődik a cárizmus vége. Ez

az, amit itt minden okos ember érez. Ha nem is tudja, de érzi. A cár is.

Tessék most elképzelni a cárt. Rálőnek az ágyúkkal és ő érzi, hogy igazuk van. Amint itt mindenkinek a lelke azzal van telítve, hogy az abszolutizmus műveletlen, elmaradott állapot, aminek végét kell szakítani. És a cár menekül, de nem félelemből. A cár menekül önmagától, s odadobja a gyepelőköt a minisztereinek, tábornokainak.

Az eseményeket nem láttam, én is csak olvastam és hallottam. De azt mondhatom, hogy itt mindenki úgy beszél róluk, hogy a nép pártján van. Ebből egész biztosan lehet következtetni, hogy a cár is.

Úgy hogy itt az egész kérdés azon fordul meg, hogy vajjon a hivatalos kormányzat mikor viszi odáig, hogy a cár mondja: elég.

Erre az elégre számít itt mindenki.

Egy okos ember úgy fejezte ki magát, és nem tagadhatom nagyon hajlandó vagyok neki igazat adni:

— A forradalom kérdése ma Kuropatkin kezében van. Ha őt megverik, a forradalom győz. Mert akkor buknek azok, akik a cárt a háborúba belesodorták. Akkor a cárt az a katasztrófa fogja magával sodorni az alkotmány, a forradalom felé.

gr. L. S.

Az ész mint forradalmár.

— A társadalom-tudományról. —

Papp Dánieltől.

— A korán elhunyt kitünő író és előkelő gondolkozó hátrahagyott írásából. —

I.

A földön, mindnyájan tudjuk, csak egy forradalmár van s ez az emberi ész. Az emberi értelem más, az csak képesség a kauzalitás fölismerésére s a kauzalitás elméleti és gyakorlati továbbfűzésére. Az értelmén ennél fogva nemcsak az egyéni okosság alapszik, hanem az exakt tudományok egész sorozata is; az értelem más szóval békésen, konzerválóan működik és eredményeiben föliétlen biztosságot mutat. Aki például nem hiszi, hogy minden mennyiség önmagával egyenlő, s aki a Ludolf-féle szám igazságában kételkedik, az már nem is kultúrember, mert az értelem csak olyan eredményeket szül, amelyekben nem hinni szellemi képtelenséget jelent. Az értelem tudniillik nem szül eszméket, s épp ez von határvonalat közte és az ész között, mert az ész általánosan és szükségképp belátható megismerés helyett teljesen incidentális és egyéni gondolatokat hoz világra. Világos tehát, hogy míg az értelem kizárólagos funkciója egy ellenállhatatlan hatalom uralkodását jelentené, amelynek bölcs belátással mindenki kapitulálna, — vagyis jelentené esetleg a világbékét is: addig az ész funkciója, ez a legegényibb funkció, nem éri meg az általános kapituláció sikerét, hanem megérzi az általános ellentmondás gyötrelmeit. Ebből következik, hogy a nagy gondolkodók egyszersmind nagy forradalmárok is és nagy szenvedők. Különböztetve háromféle ilyen nagy gondolkodó van: az egyik csoport (ez a kisebbik rész) nem ismeri fel, hogy észnek és eszméknek lenni birtokában a nagy publicitás előtt kizárja a sikert. Ezeknek Chopint lehetne az eszükbe juttatni, a legkiválóbb zenei individualitások egyikét, aki — nem szeretett a nagyközönségnek hangversenyezni, hanem inkább valamely csendes szalonsarokban gyűjtött maga köré egynehány megbízható hallgatót és tanítványt. De ezeknek az első fajtájú gondolkodóknak hiába hoznánk fel ilyen példákat: nekik elemük a prófétáskodás és tévelygésük az, hogy az eszméket

népszerűsíteni akarják. Holott világos, hogy minél távolabbi rétegekbe szórják eszméiket, annál több és dörgedelmesebb lesz az ellentmondás. Ezt ők sejtik is, ennél fogva rendszeresen megválogatják a közönségüket, vagyis tanítványok gyanánt a legbutábbakat gyűjtik maguk köré, akár egy birkanyáját. Az ész ilyen emberének tehát jog szerint nem helyes a szemére vetni azt, amit annyiszor a szemére szoktak vetni, hogy tudnillik méltatlan követőkkel övezi magát a mester. Ez igen természetes önvédelem, a genie így őrízkezik a szenvedéstől; szüksége van olyanokra, akik mindent helyeselnek. De azért ezek a próféták még sem ismerik meg az igazságot, mert egyrészt ostoba tanítványokat gyűjtenek ugyan, de másrészt mégis mindig azon törik a fejüket, hogy az ő individuális nézeteiket miképp fogadná be kötelező dogmák gyanánt a világ. E végből csudálatos formáit találják ki az eszmék terjesztésének: csak arra utalunk, hogy vannak filozófok, akik verseket is írnak, melyekben lírai köntösbe bújtatják bölcselkedéseiket. Mások néplapokat alapítanak, vagy különböző elégedetlen társadalmi rétegek közé elegyednek, hogy terük legyen a prófétáskodásra, s elfelejtik, hogy még Athénban is csak Homéroszt lehetett felolvasni a piacon, azt is csak a görög nép legjavának, de Arisztoteleszt már soha, még ezeknek sem. Mindez csalhatatlanul rávall a típusra; az ilyenfajta gondolkodókat a stigmák árulják el, mint Lombroso alakjait a tättovirozás. Az ilyen szegény lélek gyakran külsőségekkel is segíti a prófétáskodást; például mint bölcsész okvetetlenül szükségesnek tartja, hogy egyszersmint vegetáriánus is legyen, vagy állandóan hajadonfővel járjon, vagy fehér tógát hordjon, stb. Magától értetődik, hogy mindez nem használ, mert mind e nagy erőlködés mellett sem sikerül nekik eszméiket elfogadtatni jelentékenyebb társadalmi rétegekkel. Az ideák népszerűsítése, úgylátszik, a művészet privilégiuma s még ott is szűk határai vannak ennek a terjeszkedésnek. Mert van ugyan egy sokat használt frázis, s ez az, hogy a művész az egész világot vagy legalább egy egész nemzetét, de ez még koránt sincs bebizonyítva. A tapasztalás azt mutatja, hogy még a művész ideái is csak akkor érik el az általános tetszést, ha színvonala lehetőleg a banálisra süllyed, vagyis ha az egyéni ész lehetőleg közel jár a közönséges értelmi funkcióhoz, a sémához. Így kétségtelen, hogy a művészek közt a költő az, akit a sokaság leginkább »megért«; magától értetődik ez, mert a költő rímekkel dolgozik, s például a keresztírás sémája amely semmiféle eszmét nem rejt, a legszélesebb körökben számíthat elterje-

désre. Az már igen keveseknek tűnik fel, hogy a legjobb költőknek a legrosszabb verseik vannak leginkább elterjedve s ismét keveseknek tűnik fel, hogy Arany Jánost például nem ismeri a magyar nép s Goethe Fauszt-ját nem ismeri a német. A zenével is így van, a piktúrával is így, sok mindenféle eléri a publicitást, ha sikeresen elbűjt az eszme. Petőfi bármely költeményénél jobban tudja a nép a következőt:

Egyodém begyedém tündértánc,
Hajdúsógor mit kívánsz.

A nagy gondolkodóknak van egy másik faja, az, amelyik az egész harc hiábavalóságát elejétől fogva tudja, s ezek a bölcsek nem kívánják eszméiket rátukmálni a világra. Vannak közöttük némelyek, akik minden olyan külsőségtől is óvakodnak, amely gondolataiknak szélesebb körben való elterjedést biztosítana. Jelesen az ész termékeinek egy igen ügyes ágense van s ez a szépirodalmi értelemben vett stíl. Ugyanaz a gondolat, amelyet egyszerű, szürke burokban unalmasnak találók, művészi előadásban leköti figyelmemet, miért, azért mivel a stíl művészete néha nem egyéb, mint mellékes díszítványekkel, ötletekkel, hasonlatokkal, lírával és színes analógiákkal megterhelni az alapgondolatot. Az átlag-ember figyelme pedig csudálatosan mindig a mellékesre terelődik s az ügyeskedő bölcstől néha ezen az úton szerez magának hallgatóságot; tudja, hogy nagy koncepciók helyett morzsákat szeretünk befogadni s míg Hamlet lelkéről például az ezredik embernek sincs megközelítő fogalma, addig a »lenni vagy nem lenni« morzsája közkeletű s mindenkinek kedves. A stilművészet épp ezért csak abból az okból jön divatba a gondolkodóknál, mert ismerik ők az emberi szellem átlagos léhaságát és erőtlenségét. Mindazáltal, mint fentebb mondtuk, a legpuritánabb gondolkodók mégsem élnek ezzel a külsőséggel, mert egyáltalában közömbös előttük, hogy hányan lesznek olvasóik. Innen van, hogy minél kevésbé kacérkodik a gondolkodó a stíllel, vagyis minél komolyabban fogja fel a hivatását, írásmódja annál »tömörebb« lesz, mint azt oly gyakran panaszként halljuk emlegetni. Holott a tömörség, azaz a gondolatok szakadatlanul egymásra következő sorozata, a legdrágább ékszere az emberi szellemnek. De azért (ez a nevezetes!) mindenki kerüli, s mivel minden valamirevaló íróban eredettől fogva többé-kevésbé megvan, természetes, hogy minden ilyen író az írásmesterség megtanulása alatt azt érti, hogy elszokják a tömörségtől. Innen van, hogy minden tudós, akiből utóbb stilművész lett, akkor írta a legkorrektebb szer-

kezetű dolgait, amikor írni kezdett. Schopenhauer a »vierfache Wurzel«-ban remekel tulajdonképpen. Innen van, hogy aki a művészi stílhez mint szépíró szokott hozzá, az a gondolkodásnak rideg, de eltörölhetetlen plasztikájú metódusába soha sem fog belétanulni.

A gondolkodók harmadik csoportja az első pillanatban charlatánnak látszik. Ezek tudniillik azok, akiket a pozitív tudományok modern korszaka nevelt s akik sokkal több exakt adat birtokában kezdték el észgimnasztikájukat, mint például mult századbeli elődeik. Ezek az «empirikus» század igazi tudásvágyó, falánkan tudásvágyó gyermekei. Számos biztos természettudományi igazságot gyűjtöttek elméjükbe, csupa olyan tényt ismertek meg, amely a kauzalitást belátó értelem terméke s így általános hitre számíthat. Így ők mintegy abban vannak nevelve, hogy szellemileg csak az a becses, ami kézenfekvő s így ők minden individuális eszméjüket is hozzáfűzik a nyers, tapasztalati anyaghoz. Rendszereik ennél fogva a pozitívizmusnak, vagy a természettudományi alapnak azzal az igényével lépnek föl, hogy ami mondatik, mindaz tapasztalati igazságnak lássék és fogadtassék el. Módszerük az, hogy az egyéni ész terményeit értelemnek dedikálják, holott mindabból, amit állítanak, és bizonyítanak, csak az követelheti meg az általános, föltétlen hitelt, ami a rendszerben alapot alkotó empirikus anyag. Ime egy példa: Köller a tenger életéből bizonyos kétsébevonhatatlan természetrajzi adatokat ismer meg; nevezetesen elmondja, hogy a remeterák megöl bizonyos csigafajokat, hogy azután az üres csigaházat puha testrészeire pánczél gyanánt felölthesse. Ez biztos tapasztalati dolog, amit esetleg meg is figyelhetni például a nápolyi akváriumban. De a tudós tovább megy, hozzáteszi a nyert anyaghoz azt az ötletét, hogy ime tehát «a tenger élete tükre a föld életének; ott is a gyöngének kizsákmányolása folyik». Igen természetes, hogy ez a hasonlat már teljesen egyéni és csak ellentmondást kelthet, mert magától értetődik, hogy a földi lények, jelesen az ember élete egészen más szociális kép, mint a halaké. A tudós csak egyetlenegy szempont közösségét pattantotta ki, mindazáltal meg vagyok győződve róla, hogy még máig is e pozitív igazság fölfödözésében hisz, vagyis ő is úgy jár el, mint a hozzá hasonlók. Általános igazságnak, az értelem által beláthatónak hirdeti azt is, amit az értelem produktumához (a nyers adathoz) az ő esze tett hozzá. Pedig, amint valamihez a magam eszéből teszek hozzá valamit, elvesztettem igényemet az általános hitelességhez. Főntebb azt mondtuk, hogy az

ilyesmi az első pillanatban charlatánságnak látszik, mert azt praevalálja, ami neki nem jár, tudniillik a hitelességet. De ez nem áll, egyrészt azért, mert mindenféle pozitivisták és természetfilozófok annyian vannak, hogy lehetetlen elképzelni, hogy bizonyos esztendők óta mindenki kivétel nélkül charlatán volt, aki csak elkezdett kutatni problémákat. S másrészt alaptalan a gyanú azért, mivel az ilyen tudós tulajdonképpen dicséretet érdemel azért, hogy elég szerény háttérbe szorítani a saját egyéniségét. Midőn például egyik-másik szociológus a fajok harcáról azt mondja, hogy: «ez tehát egy vak természeti törvény», akkor az ítéletet úgy tünteti föl, mintha az okszerű folytatása volna az előzőleg felsorolt pozitív adatoknak. Vagyis ő maga, a gondolkodó, elbúvik az értelem számára deskribáló szerény iskolamesteri mezbe. Holott a «vak természeti törvény» a pozitív adatokban korántsem található meg, hanem kizárólag csak a kutató észben; a «törvény» nem is vak természeté, hanem az egyéni észé, amely épp ellenkezőleg, nem volt vak, hanem egy nagyot csillámlott, midőn ezt a gondolatot papírosra tette. Hasonló a dolog ahhoz, midőn a jogrendszereket némely jogfilozófusok az ember fizikai önvédelmének reflexmozgásából származtatják le s ez oktatás számára az emberi értelemtől kérnek hitelt. Holott világos, hogy az értelem csak a reflexmozgást s az önvédelmet hiszi el, a többit a tudós esze hozta létre. S ezt szerényen eltitkolni szép önkasztigáció, de a szellemi világban zavarokat okoz s különösen azt a veszedelmet idézi elő, hogy a gyöngébb judiciumu emberek esküsznek arra, amire nem volnának kötelesek esküdni és stupidusoknak tartják azokat, akik nem akarják belátni az «általános», «pozitív» igazságokat. Innen van, hogy mindenféle természettudományi, pozitív, stb. irány külön-külön több követőre tett szert, mint a régibb metafizikus irányok együttvéve. A metafizikus tudniillik azzal az őszinteséggel lép a hallgatóság elé, hogy itt külön egyéni gondolatkomplexusról van szó s emellett mindenekelőtt azt is bevallja, hogy a gondolkodás kezdetén belső tabula rázát csinált s így mindjárt elejével tudnivaló, hogy ez az ember az esztét nem a nagyközönség számára villogtatja, hanem csak azok számára, akik vele rokon kvalitásuak. De ez az őszinteség természetesen a legtöbb embert elriasztja s ezért van, hogy a metafizikusnak kevés az olvasója. A természet filozóf ellenben azzal kezdi, hogy általános matematikát fog nyújtani s könyvéhez azért mindenki hozzá is nyúl, aki elég erősnek érzi magát az egyszeregyben. Ezzel bemutattuk a bölcselkedés e lelkes tévedőit s megpendítettük a szociológia egyik alapgyöngéjét.

II.

A harmadik fajtájú gondolkodók tudniillik úgyszólván egészen ellepték a szociológiai munkálkodás mezejét s a szociológusok között tudunkkal nincs is más, csak olyan, aki az ész munkájával az emberi értelmén akar uralkodni. Valamennyien «törvények»-ről álmodoznak, amelyeket le akarnak olvasni a társadalmi nyilvánulásokból s emellett azt mondják, hogy gondolkodásuk eredménye nem transzcendentális, csak exakt eredmény s így közkötelező realitással van felruhazva. Egyesek képesek arra, hogy eszük (tehát fantáziájuk) termékeit például a gyakorlati politika csalhatatlan kódexe gyanánt tüntessék föl. Ez a melléktévedés természetesen önként folyik a főtévedésből. Mert a dolog így áll: a szociológusok metafizikusabbak a céhbéli metafizikusoknál. Mikor például átveszik a létért való küzdelem doktrínáját, akkor Darwintól kapnak egy úgynevezett pozitív rendszert, ahol egy pozitív anyaghoz (az állati egyénhez) hozzáfűződik egy transzcendentális következtetés, t. i. maga a létért való küzdelem elve. Erre azután mit tesznek ők? Fölállítják a létért való küzdelem elvét már többé nem interindividualiter, hanem interszocialiter. Id est; a szociológiában mindig mozog, szenved és érdekéért küzd egy-egy individuális tulajdonságokkal felruházott társadalmi kör, amelyet egyéniségében érzékelnem tudok. Tehát a törvény, a transzcendentális következtetés itt pláne még transzcendentális szubsztrátumhoz is csatlakozik, éppúgy, mint akár-melyik metafizikusnál. Amit főntebb tehát állítottunk, hogy ők metafizikusabbak ametafizikusoknál, legalább is az összehasonlítás alapfokára nézve áll. (A középfokot kiszabtuk büntetésnek.)

Érdemes itt kitérni arra is, hogy mennyit ér az egész biológiai alap. A szociológusok tudniillik sohasem tévedtek volna ennyire, ha nem csábítja őket a biológia. Nevezetes ugyanis, hogy a biológiai kör lassankint valamennyiük előtt veszít a hiteléből. Amióta Spencer Herbert az ő biológiai kitéréseit lényegében nem bizonyítás végett teszi, hanem óvatosan csak ezzel a mondással vezeti be: «hasonlóképp történik például az osztrigánál stb», azóta a biológiai anyag megbízhatatlansága mint egy homályos hit tényleg el van hintve a szociológus lelkekre. A biológiának mindinkább színfestő és magvarázó szerepe derül ki a szociológiában; némelyeket talán Henry Georgenek itt következő igen bölcs szavai is gondolkodóba ejtettek: «A galambtenyésztés és marhatenyésztés adatai s az azokból vont következtetések

nem illenek az emberre s ennek belátható az oka. Mert az ember élete még a legprimitívebb állapotban is végtelenül komplikáltabb az állaténál. Ha volna olyan emberi race, amelynek nem lenne nagyobb szellemi tevékenysége, mint az állatoknak, akkor ez a race idők folytán valószínűleg ugyanazt a kiválást mutatná, amit az állatok mutatnak; csak-hogy ilyen emberi race nincs s az egész kiválási processzust a szellemi tevékenység folyton megszakítja. Így ember valószínűleg régebben van a földön, mint igen sok, azóta differenciálódott állatfaj. Mindazáltal ember és ember közt máig sincs nagyobb testi különbség, mint például a szürke s fekete ló között; s még ez a különbség is az egyesemberfajok közt kétségtelenül akkor keletkezett, mikor a kultura alacsonyysága következtében az ember közelebb volt az állathoz, ami aztán előnyére szolgált a kiválás processzusának.» Ez tulajdonképpen azt bizonyítja, hogy a társadalmi törvények számára bajos biológiai mustrákat találni s a lényeg abban van, ami transzcendentális, vagy ha úgy tetszik (Spencer Herbert szerint) superorganikus. Ámde micsoda következetesség van abban, hogy a biológiát lassankint mellékesnek találom, az állati életről nem merek az emberi életre következtetni, ellenben az organikus vagy fiziológiai életet már minden skrupulus nélkül analógiának veszem a társadalmi csoportok életéhez?!. . . Ime egy példa: Ratzenhofernél, az újabban igen nagyrabecsült gondolkodónál olvastuk nemrégiben ezt az alaptételt: «A testek általános tulajdonságai a társadalmi alakulásokra megfelelően alkalmazandók, például valamint a kémiában, úgy a társadalomban is, a fejlettebb organizmusok elnyomni igyekeznek az alacsonyabb fejlettségűeket.» . . . Az ilyen enunciációkból kettő következik: először az, hogy a metódus — tekintettel a föntebb kimutatott ellentétre — ingatag, s másodsor az, amit már az első pontban megpendítettünk, hogy a szociológiában csakugyan exakt igazságnak akar látszani sok minden, ami nem egyéb, mint geniális ötlet.

A társadalomtudománynak tehát három nagy gyöngéjét láttuk. Az első az, hogy az értelmet akarja általánosan meghódítani s e végből csak észbeli fegyverekkel tud harcolni, ámbár ezt a pozitívság leplébe burkolja. Világos tehát, hogy nem fogja elérni a tévesen kitűzött célt, azt tudniillik, hogy világnézetet alkosson. Mert világnézetet eddig csak két rendszere tudott alkotni az észnek s ez: az egyház és szocializmus: csak-hogy ezeknek a sikere sem a bölcsességben van, hanem az értelmi eredményben, amely kiindulási

alapjok s amely rendíthetetlen, mint az archimedesi tétel. Az egyház filozófiájában ugyanis kezdeti exakt igazság, hogy Isten létéről nem kell külön meggyőzni semmiféle egészséges agyat; s a szociálizmusban exakt igazság, hogy a koplalásban rejlő igazságtalanságról szintén nem kell meggyőzni senkit. De a szociológia nem képes ilyen megdönthetetlen értelmi produkcióval kezdeni a munkát.

A társadalomtudománynak második gyöngéje az a zavart metódus, mely a biológiával félig szakít, hogy azután annál inkább versenyezessen vele. Ez a metódus különben szükségkép következik abból a téves harcmódból, amelyet az első gyöngesség gyanánt említettünk; mert ha folyton pozitívnek akarok látszani, akkor nem nélkülözhetem az erre szolgáló eszközöket. A harmadik gyöngesség végül az, hogy a szociológia a metafizikai tudományok egy neme s ezt tagadják, mert ha beismernék, akkor az egész tudomány elvesztené először az újdonság nemes patináját s másodsor nem számíthatna továbbra is a remélt általános hitelességre. Ezt tartjuk különben a szociológia legfőbb gyöngességének.

Mert tagadni nehezebb, mint állítani s a szociológia mindeddig még formaszerint sem tudta megvonni magának a határokat, amelyek minden, vele rokonnak mondott tudománytól elválasztják. Kétségtelen, hogy bizonyos szakoktól élesen meg tudta magát különböztetni. Midőn szemére vetették, hogy nem egyéb terjedelmesebb statisztikánál, igen ügyesen válaszolta: A statisztika egységei számok, az enyémekek csoportok, gruppok. Az ekonomikus szakoktól s a jogbölcészettől továbbá úgy különböztette meg magát, hogy kiemelte mennyire csak egy-egyféle társadalmi tevékenységet tekint át ez a kettő. Az etikától és etnológiától viszont úgy, hogy ezeknek a disziplináknak nép-pszichológiai és leíró jellegére mutatott. De már egyéb irányban rosszabbul védekezik. Mert ha a történelem filozófiájától s a történelmi morálfilozófiától úgy akarja magát megkülönböztetni, hogy ott az evolúció végtörvényét kutatják, ő meg ennek a folyamatnak csak a kvalitásával akar megismerkedni: akkor ott védi magát, ahol képtelen az érvelésre. S újabb ellentmondásokat is fűz az önvédelemhez. A «kvalitás» ismertetése csak úgy menti meg a leíró jellegtől, — amit kétségenkívül kicsinyelne — ha anyagához metafizikát fűz. «Vak természeti törvényei» azonban egyes szociológusoknál azonosak a Hartman eszméjével a «tudatlan»-nal s maga a «kvalitás», amelyhez mint ismérvhez ragaszkodik, nem állhat meg hozzája fűzött következtetések nélkül, meztelenül. A tapasztalati szemlélethez

tehát ugyanolyan nemű eszmék csatlakoznak, mint a morálfilozófiában, vagy a történet bölcsészetében s a szociológia helyét ez jelöli meg a tudományban. A szociológus azonban irtózik ettől a helytől, mert ez a filozófiai disciplinák közt van ugyan meg, de ott úgyszólván másodrendű! A társadalomtudománnyal ugyanis rendszerint absztrahálni tudó elmék foglalkoznak és pedig olyanok, akiknek a megismeréshez van hozzátenni valójuk is. Ez természetesen főminősítése az ész emberének. De aki igazi szociológus, vagyis az emberi társaságok életét szereti vizsgálni s nem az egyéni vagy az objektív létet magát, — az úgy aránylik a tulajdonképpeni bölcsészhez, mint az elbeszélő költő az ódaköltőhöz: a látása jár mélyebben, mint az absztrakciója. Másodrendű. A filozófia Rómájában ennél fogva nem akar második konzul lenni s épít magának egy egészen új várost. De ehhez nincsenek kellő eszközei; részint kölcsön kell vennie a téglát, részint csitítgatnia a hitelezőket, részint uszarakamatokkal fizetnie a kölcsönöket, azaz ellentmondásokkal. Mindez igazi eredményekre nem vezethet, ennél fogva legtanácsosabb visszatérni a második konzuli székre. Végre — teszem azt — Buckle is ott ült s ha Plátók nem is lehetünk, nincs okunk szégyenleni, ha nem vagyunk egyebek, csak másodrendű filozófok.

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-
szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezése-
ket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön
kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Lengyelország és az orosz alkotmány.

Irta: Mahler Lénárd.

A zemsztvo kongresszus, a szt. pétervári és moszkvai diákzavargások valamint a cárnak ama nyilatkozata, hogy az őseitől örökölt kormányzati rendszeren változtatni nem fog, ismét aktuálissá tették az orosz alkotmány kérdését, amelyről már oly sokat irtak, hogy jókora terem telnék meg azokból a könyvekből, cikkelyekből és brosurákból, melyek az orosz önkényuralom rossz oldalairól és az alkotmány hasznáról szólnak. S csodálatos jelenség, hogy mindazok közt az írók között, akik ezzel a nevezetes kérdéssel foglalkoztak, nincs lengyel ember. Mi lehet annak az oka, hogy a lengyel írók nem foglalkoznak az orosz alkotmány kérdésével?

Nem tehetjük fel a lengyel írókról, hogy nem mernek szembeállni a cár és kormánya akaratával. A lengyel nemzet története a bátorság csodálatos példáit mutatja, azonkívül tudjuk, hogy a lengyel nép minden alkalmat megragad forrongás előidézésére Oroszországban. A diákzavargásokat is nagyrészt lengyel kéz szítja, mert csak forrongó muszka viszonyok között remélhetik a lengyelek nemzeti vágyaik teljesedését. Nyugodt és békés Oroszország a lengyel reménység halálát jelenti.

Annál föltünőbb, hogy abban a mozgalomban, amely hivatva van alkotmányt adni Oroszországnak, amely ennél fogva alkalmas arra, hogy iszonyu forrongást támaszson a cári birodalomban, lengyel politikusok és lengyel írók nem vesznek részt. Ennek kell, hogy mélyebben gyökeredző oka is legyen.

A lengyelek nem óhajtják az orosz alkotmányt, mert nem akarják, hogy béke legyen Oroszországban, amíg Lengyelország föl nem támad s új életre nem kél. Amíg Oroszországnak nincs alkotmánya, addig a békétlenség és a zavar

ott meg nem szűnik. Nihilista összeesküvések, paraszt és diáklázadások mind csak arra irányúlnak, hogy a cár és a kormánya végre is kénytelenek legyenek alkotmányt adni az orosz népnek. S ezt a célt a lengyelek nem óhajtják elősegíteni. Mert az alkotmány adományozásával állandósúlna a belső béke Oroszországban s akkor attól lehet tartani, hogy csakugyan elkövetkeznék egyszer és mindenkorra a finis Poloniae.

De van a lengyeleknek még egy okuk arra, hogy az alkotmányért vívott agitációtól tartózkodjanak.

Az autokrata birodalomban nemzetiségre nézve minden alattvaló egyforma. Az abszolutisztikus rendszer nem tesz különbséget polgár és polgár között. De egy parlamentáris Oroszországban épen úgy, mint a parlamentáris Németországban, a nemzetiségek háttérbe szorulnának és minden esetre rosszabb bánásmódban részesülnének. A lengyelek, akik jelenleg egyenlők az oroszokkal, az alkotmányos Oroszországban másodrangú polgárokká válnának. Amíg eddigelé az oroszokkal együtt küzdöttek a cár és a kormánya ellen, ők nemzetiségük föntartásáért, az oroszok pedig a konstitúcióért, ennek kivívása után nemcsak magukra maradnának, hanem küzdeniök kellene a fölszabadúlt orosz nép ellen is, amely célja elérése után kibékülve az uralkodójával, már csak a maga nemzete ellenségét látná a lengyelben. A szövetségből (az orosz népből) tehát, a mellyel pedig közösen harcoltak a cár elnyomása ellen, ellenség válnék, aki a cári hatalommal egyetemben nyomná a lengyel népet.

Ezért nem óhajtják a lengyelek az orosz alkotmányt és ezért kívánják inkább a jelen állapotok fönttartását: az általános elégületlenséget Oroszországban és az elégületlenség okának: az abszolútizmusnak fönmaradását.

ARÉNA ROMJÁN.

Elöttem el vad gépkocsik robognak,
Állok szirtjén mohos, avas romoknak,
Lelkemben Délnek pompája ragyog,
Bukik a nap és nézem a napot.

Jó éjszakát. Utolsó fénytivornyád
Részegít most narancsvirágos ország
S míg lángok gyúlnak cifra partodon,
Én egy utolsót, búcsút álmodom.

Tegnap, igen, alig kétezer éve
S itt kacagott Gallián felesége,
Udvari nép közt itt űlt trónusán
És itt zúgott a taps a vad tusán.

De csitt!.. Amott a romfalaknak alján
Nótázni kezd egy kóbor, béna talján:
«Csodás kék tenger, kék ég, kék hegyek,
Oh nézzetek rám, én megyek, megyek...

Ki ez a bárd? A mának hegedőse?
Vagy árny talán? A tegnap koldus-őse?
Előtte büszke uri nép szalad
És tányérjára nem hull pénzdarab.

S én álmodón, mámorral, könnyes szemmel
 Szállok lejjebb, hol ül a nótás ember,
 Lelkemben zendül nagy titkok szava
 És összezúg a tegnap és a ma.

Tegnap, igen, ragyogott az aréna,
 Tegnap, igen, itt ült a nótás béna
 S az imperátor büszke asszonya
 S a büszke nép rá nem nézett soha.

És akkor is az alkony, a bukó nap
 Mámort adott egy ifjú vándorlónak,
 Ki jött Keletről, arca halavány,
 Poéta volt vagy nem is volt talán.

Belenézett a bukó, vörös napba,
 Évezredek folytak egy pillanatba,
 Lelke repült, szállt időn, téren át
 S vitte zúgón a béna bárd dalát.

És álmodón, mámorral, könnyes szemmel
 Szállott lejjebb, hol ült a nótás ember,
 Utolsó pénzét elébe veti
 S a messzeségnek vígan vág neki.

Nizza.

Ady Endre.

Az erény jutalma.

Irta : Strindberg Agost.

2

Ment-mendegélt addig, ahol az út jobbra kanyarodott, boltozatosra nyírt szilfák alá. A félhomályban, a sétaút végén megpillantotta a nagy zöld hintát, amely ide-oda himbálódott. Egy leány állt a hátulsó deszkáján s térdeit meg-meghajlítva, testét meg-megbillentve hajtotta, míg fölemelt karjaival a kötélbe kapaszkodott. A kertész leánya volt ez, aki husvétkor részesült a konfirmációban s azóta hosszú ruhát viselt. Ez estén épp rövidebb ruhát véttetett föl az anyja vele, amit a ház körül koptathatott. Ahogy a fiatal urat megpillantotta, eleinte szégyenkezett, hogy meglátták a harisnyáit, azonban mégis fönt maradt a hintán; Tódor úrfi pedig odalépett hozzá és ránézett.

— Ne álljon ide, Tódor úrfi, — szólt a leány, akit éppen teljes erővel röpített a hinta.

— Mért ne állnék én ide? — felelt amaz, forró halántékán érezve a szellőt, amit a lobogó szoknya csapott.

— No, ne! — kérte a leány.

— Ha én is fölmehetnék, hintáználak téged, Augusztá, — mondta Tódor úrfi és egy ugrással fönn termett a hintán.

Szorosan szemközt állottak mostan. És mikor a magasan járt a hinta, odacsavaródott a szoknya a fiú lába köré s midőn a leány süllyedt lefelé, amaz fölébe hajolt s belesézett egyenesen a szemébe, melyben öröm is, félelem is csillogott; szorosan simult keblére a könnyű gyapjúruha, formája élesen lerajzolódott a csíkos szöveten; félig nyitva állt a szája, szép fehér fogai úgy villogtak, mintha megakarná a fiút harapni vagy csókolni. A hinta egyre följebb lendült, végtére már a szilfa magasabb ágait súrolta. Ekkor felsikoltott a leány s a fiú karjaiba omlott, úgy, hogy annak a padra kellett úlnie. Amint érezte, hogyan hagyja el magát a lány meleg test, hogyan simul hozzá, valami elektromos

ütés futotta keresztül minden idegét, feketeség támadt a szeme előtt s eleresztette volna a leányt, ha nem érzi felsőkarján ennek a bal keblét. Megcsöndesült a hinta járása. A leány felugrott és átült a másik padra. Így ültek és néztek maguk elé, pillantani se mertek egymásra. Mihelyt a hinta megállott, leszállt a leány s úgy tett, mintha feleletet kiáltana valakinek, pedig nem hívták: Tódor pedig magára maradt.

Ereiben forrott a vér. Ereje, mintha megkétszereződött volna. Még nem látta át világosan, hogy mi történt. Olyasmit sejtett, hogy ő elektroforhoz hasonló, melynek a pozitív elektromossága kisülésben egyesült a negatívval. Mindezt pedig az a tiszta, rövid érintkezés okozta egy fiatal nővel. Ilyenformát soha nem érzett még, például ha birkózáskor szorosán megölelte a gimnázista-pajtásait. Tehát a másnemű, női polaritást érezte, megtudta most, mit jelent az: férfinak lenni. Férfi volt már. Nem koraérett, aki erővel siettetni szeretné a természetet, hiszen erős, kifejlett, egészséges ifjú volt ő.

Ahogy most járkált az úton, új gondolatok csirázását érezte magában. Komolyabbnak látszott az élet, a kötelesség és a felelősség parancsolóbbá vált. De ő még csak tizenöt éves. Még nem is konfirmáltak, sok esztendeig számba se jöhet, tehát rá se gondolhat arra, hogy el bírja tartani magát, annál kevésbé feleségét, gyermekeit. Komoly kedélye nem engedett a könnyelmű gondolatok csábításának, ő csak egy nőre gondolt, aki egész életére szól, mint az ő másik pólusa, kiegészítője. Most már lelkileg-testileg érett volna, hogy kimenjen a világba és maga keresse meg a kenyerét. Mi gátolja ebben? A neveltetése, mely semmi hasznosra nem tanította; társadalmi állása, mely megtiltja neki, hogy mesterséghez lásson; egyháza, mely még nem fogadta el esküvését arra, hogy híve lesz a kereszténységnek; az állam, ennek se kellett még az esküje, hogy hű marad Bernadotte-hoz és Nassauhoz; az iskola, mely még nem fejezte be az egyetem számára való kiképzését; a felsőbb társadalmi osztály titkos összetartása az alsóbbal szemben; az ostobaságoknak valóságos hegye súlyosodott rá és ifjúságára. Most, amikor férfinak érezte magát, olyan volt neki, mintha egész

megelőző neveltetése csupán arra irányult volna, hogy őt ártalmatlanná tegye, mielőtt bebocsáttatik a hárembe, ahol veszedelmes a férfiaság; mindebben egyéb értelmet nem talált. Azután újra mostani gyámoltalan állapota felé fordult a tépelődése. Hasonlónak érezte magát a spárgához, amelye virágcserepbe ültetnek, hogy mentül fehérebb és gyöngédebb maradjon s megakadályozzák, hogy a napvilágon levelei nőjenek, virágok fakadjanak rajta, főleg pedig, hogy majd gyümölcsöt is hozzon.

Ilyen gondolatokba merülve kószált a kerti útakon, míg tizet nem ütött a toronyóra. Ekkor hazatért, hogy fölmenjen és lefeküdjön. De zárva volt már az ajtó. A konyha ablakán kellett kopogtatnia. Alsószoknyában jött a szolgáló és kinyitotta, s ő megpillantotta csupasz vállát, amelyről az ing lecsúszott.

Abban a pillanatban elröppent minden ábrándja, meg akarta fogni, tapintani a keblét, egyszóval párosodni vele, mert ez a leány most nem volt egyéb nőténynél az ő szemében. A leány azonban kisíklott a kezéből és becsapta maga után az ajtót, mire a fiú elszégyelte magát és fölment a szobájába.

Odafönt kitárta az ablakot, fejét a mosdótálba merítette s aztán meggyújtotta lámpáját.

Amint ágyában feküdt elővonta Arndt «Reggeli hangok a lélekhez» című könyvét; anyjáról maradt ez rá s biztosság okáért esténként szokott elolvasni egy-egy fejezetet belőle, mert reggel nem futotta idejéből. A könyv eszébe juttatta tisztasági fogadalmát, amelyet anyjának tett és — lelkiismeret-furdalást érzett. Egy légy, amely beletévedt a lámpa üvegébe s perzselt szárnyakkal vergődött az éjjeli szekrényen, másra, mindenféleire terelte gondolatait; letette Arndtot és rágyújtott egy szivarra. Hallotta, hogyan veti le a szomszéd szobában cipőjét az apja, hogy veri ki pipáját a kályha párkányán, azután vizet önt a palackból és vetkőződik. Elgondolta, milyen magánosnak érezheti az apja magát, hogy nincs meg többé a felesége. Azelőtt gyakran hallotta, hogy halkán, bizalmasan eszevegték egymással s egy volt a véleményük; de most nem hallatszott egyéb hang, csak azok a holt zajok, amelyeket

az ember öltözéssel-vetkőzéssel okoz s amelyekben — akár valami rejtvény figuráiban, — egyedül csoportosulásuk folytán mutatkozik némi élet.

Végre letette a szivart, elfújta lámpáját s halkán a miatyánkot imádkozta, de nem jutott a harmadik versnél tovább, máris aludt.

Éjfél tájban egy álma felköltötte. Karjában ölelte a kerész leányát. Nem tudta, hol és mikor, mert egészen elkábult s el is aludt rögtön.

Bánatosan ébredt föl másnap reggel és fájt a feje. Gondolatai megint elszálltak a jövőbe, mely komoran állt előtte s egész lételét sötét felhőként homályosította el. Aggódással vette észre, hogy múlik a nyár, a szünet leteltével megint vissza kell majd térnie az iskolai élet megalázó állapotába, mikor minden önálló gondolatát megfojtják a másokéi, mikor nem sokat ér a maga lábán járnia, hiszen őt csak egy bizonyos menyiségű esztendő leforgása viheti el céljához. Olyanforma ez, mintha tehervonaton utaznék. a gépnek eddig meg eddig ott kell az állomáson vesztegelnie s ha erő-nemhasználás miatt nagyon magas a gőz nyomása, ki kell nyitni a biztosító-szelepet. Az igazgatóság megállapította a menetrendet, nem szabad előbb érni a másik állomásra. Ez a fő dolog.

Az apa látta, hogy fia beteg-színben van és lesoványodott, azonban úgy gondolta, hogy ezt az anyjáért való búslakodás teszi.

Eljött az ősz. Kezdődött az iskola. A nyáron, mikor a regényeken át egészen belemerült a felnőttek életébe s küzdelmeibe, hozzászokott már ahhoz, hogy önmagát is felnőttnek tekintse. Jöttek a tanárok, akik tegezték, a pajtások, akik nem sokba vették a testi szabadságot, nem takarékoskodtak a tettegességgel, amivel hasonló viselkedésre kényszeríteték. Mire tanítja hát, miképp nemesíti őt meg ez a nevelő-intézet, amelynek a társadalomba lépés végett kell őt képeznie, fejlesztenie? A tankönyvek egytől-egyig a felsőbb osztályok ellenőrzése alatt íródtak, oda lyukadt ki valamennyi, hogy az alsóbb osztályoknak meg kell hunyászkoznia a felsőbbek előtt. A tanárok többször megilletődve mondogatták a tanu-

lóknak, hogy milyen hálátlanok; nem tudják megbecsülni, hogy mennyire megkönnyítik útjukat a szüleik ilyen neveléssel, ami sok szegény elől el van zárva. Valóban, a fiúk még nem voltak eléggé romlottak arra, hogy a maga borzasztó mivoltában megértsék ezt a csalást és az ő könnyebbségüket. Önmagában tekintve, nyújtott-e az oktatás valaha tiszta örömet csak egy tanulónak is? Nem! Azért kellett a tanároknak egyre a tanulók alsóbb ösztöneihez folyamodniok, a nagyravágyáshoz (szép kis neve annak a nyomorult kapsziságnak, hogy másoknál többre tartsanak bennünket), az érdekhez, a haszonleséshez.

Minő nyomorult komédia is ez az iskola! Egyetlen tanuló se hiszi, hogy valami hasznosat művel, ha levágja gyűlöletes, királyok neveit, hiábavaló nyelveket magol, bizonyít axiómákat, önmaguktól értetődő dolgokat magyaráz és fel bírja sorolni a növények porzószálaait avagy a rovarok hátulsó lábának izületeit, hogy végezetül ne tudjon egyebet belőlük, mint hogy ezeket így vagy amúgy hívják latinul.

Hány hosszú órába telt az a haszontalan kísérlet, hogy tudományos úton osszanak egy szöveget három egyenlő részre, holott ennek tudománytalanul (azaz gyakorlati úton) szögmérővel egy perc alatt a végére lehet járni. Mekkora megvetése minden hasznosnak! Húgai, kik Ollendorf francia nyelvtanát használták, már két esztendő múlva beszéltek franciául, a gimnazisták pedig hat év múlva se tudtak beszélni egy szót sem. És milyen megvetőleg ejtették ki az Ollendorf nevet, akárcsak foglalatja volna minden ostobaságnak, ami a világ eleje óta keletkezett.

Ha pedig a húgai felvilágosítást kértek vagy ilyesmit kérdeztek: vajjon a nyelv nem azért van-e hogy kifejezzük vele a gondolatainkat? — a fiatal szofista egy frázissal válaszolt, amelyet egy fiatalabb tanárja citált Talleyrandból: »Nem, a nyelv arravaló, hogy az ember gondolatait elleplezze.« Persze ilyesmit nem tudhat egy ifjú leány, mert csupán a férfiak értenek ahhoz, hogy elpalástolják a gyöngéiket; szörnyen tudósnak hitték a bátyjokat és nem vitatkoztak vele tovább.

Ott volt aztán az az elferdített esztétika, mely mindenre ráborította kétes szépségű, kölcsönzött esillogással behintett fátyolát! »Légy a fénynek hű lovagja, — énekelgették velük, — bátran minden utadon!« Maguk is látták, hogy e lovagságnak hamis a nemesi levele! »A fény lovagja?« Igen, a felsőbb társadalmi osztályé, melynek érdeke diktálja, hogy az iskola meg a vallás az alsóbb rétegeket sötétségben tartsa. »S rajta, előre a fény ösvényén!«

Á gyereket csak sohase merték a nevéen hívni! Természetesen, hadd higgyék, hogy a sötétség jön, ha valaki a »népből« világossággal közeledik. »Te ifjú, friss küzdőcsapat!« De még milyen frissek voltak mindahányan! Idegesek a tétlenségtől, a ki nem elégült ösztöntől, a kapaszkodástól, azok iránt való megvetéstől, akiknek a tanulás nem volt módjukban. Hogy tudtak hazudni a felsőbb társadalmi osztály e költői! Rászedettek voltak-e hát, vagy csalók?

Miről szoktak társalogni ez ifjak egymás között? A tanulásról? Soha! Legföljebb a bizonyítványról! Pajkos csínyekről beszélgettek ők! Reggeltől estélig! Találkákáról, billiárdról, puncsról, nemi betegségekről, már amit a bátyjaiktól hallottak felőlük. Délben eljártak a »vakparádéra« s amelyikük legtöbbszörre vitte, azt is megtudta mondani, hogy hívják a hadnagyot és hol lakik a szeretője. Egyszer a »fény lovagjai« közül kettő, két hetedik osztályos, nagy naivul két rossz nővel fényes nappal betért Hasselbackenhez és a nyílt verandára ült ki ebédelni. E naivitásuk miatt kicsapták őket az intézetből. Valami nagy bűnösök nem lehettek, az már abból is kiűnt, hogy egy évvel utóbb leérettségiztek s ilyképp megtakarítottak egy egész évet; tanulmányaik végeztével pedig elküldötték őket egyik európai fővárosba, hogy küldöttségi képviselői legyenek az egyesült svéd és norvég királyságoknak.

Tódor ily környezetben töltötte ifjúkora legszebb éveit. Láta maga körül a hazugságok hálóját, de nem bírt szabadulni belőle. »Hogyan lehet az?« — kérdezte gyakran magától, választ azonban nem bírt rá adni. Bűnrészessé kellett válnia, s megtanult hallgatni.

A konfirmációt ép úgy komédiának nézhette, mint az iskolát. Egy fiatal segédlelkészre, mint konfirmátorra bízták, hogy négy hónap alatt oktassa őt Luther katekizmusára, őt, aki olvasott már teológiát, exegetikát, dogmatikát, görögül az új testamentumot s még sok más egyebet. Mégis hatással volt rá a szigorú katekizmus, mely az életben és annak módjában megköveteli az igazságot.

Egy novemberi reggelen történt, hogy a lelkészi teremben gyülekeztek, beiratkozás végett. Tódor most váratlanul egészen más körbe csöppent, mint aminőt az iskolában láthatott maga körül napról-napra. Ahogy a terembe lépett, vagy száz szempár fordult feléje, mindannyi ellenségesen vizsgálta. Voltak itten lymeglőfi dohánymunkások, kéményseprők, minden mesterségü inasok. Ámbár az volt a látszat, hogy egymásnak is ellenségei, mert csúfnevekkel illették egymást, a különböző mesterségük ez ellenségeskedése mégis inkább személyes természetű volt; akárhogy civódtak is egymással, mégis összetartottak. Érezte Tódor, milyen fojtogató levegő csapja meg itt, s az őt köszöntő gyűlöletben volt valami megvetés is, az ellenkezője bármi tiszteletnek avagy irigylésnek. Hasztalan tekintgetett körül egy pajtásért, egy hasonló érzelmüért, egy hasonló ruhájúért. Nem látott egyet sem. Szegény emberek voltak ezek, a gazdagok a divatosabb német plébániára küldötték a maguk gyermekeit. A nép fiai voltak, s így az alsóbb osztálylyal kell majd neki az oltár elé járulnia. Kérdezte magától, hogy voltakép micsoda mélység vá'asztja el őt az emberektől? Nem olyan-e az ő testük, mint az övé? Igaz, tán finomabb volt az ő ruhája, de ők már mind megkeresték a kenyeröket, egypáran még az öreg szüleiket is eltartották. Szellemileg tán kevésbbé voltak ellátva? Ezt sem állíthatja, hiszen eleget hallotta, hogy gúnyolódásaikban milyen éles megfigyelés nyilvánul, milyen élceket faragnak; mosolygott volna rajtuk szivesen, ha gögje nem tartotta volna vissza; s ha rá gondolt arra a sok tökféjü gimnázistára, voltakép semmi különbséget se látott a maga osztálya meg a nép között. És mégis megvolt ez a különbség! A szegényes ruha volt az talán, vagy a csúf arcok, a durva

kezek? Ennek is volt része benne, tagadhatatlan. Érezte, hogy riasztja vissza csúnyaságuk. De hát mivel rosszabbak ők azért, ha csúnyábbak is? Egy vivótör volt nála, mert vivó leckéje volt délben. Odaállította egy sarokba, hogy ne támasszon vele kellemetlen feltűnést. De máris észrevették. Egyikük se tudta, hogy mi az tulajdonképen, csak annyit sejtettek róla, hogy fegyver. A legbátrabbak iparkodtak oda-férkőzni a sarokba, hogy megvizsgálják. Nézegették a markolatát, körmükkel kaparásztak a védőlapon, meghajlították a pengéjét, a keztyűt is tapogatták. Olyanforma volt ez, mintha nyulak szimatolgatnának egy puska körül, amit az erdőben találtak. Nem értették, hogy mitől jó ez, de gondolták, hogy valami ellenséges, titkos célja van. Végére odalépett a kíváncsiakhoz egy övkészítő-inas, akinek testőr volt a bátyja, s el is döntötte a kérdést mindjárt:

— Hát nem látjátok, szamarak, hogy szablya?

Egyúttal pedig Tódorra egy tisztelgő pillantást vetett, titkosan egyetértő pillantást, mintha mondani akarná:

— Mink értjük azt, mi ketten!

De meglátta ezt egy kötelesinas, aki tűzértrombitás volt valamikor, s amint észrevette, hogy megelőzik a nézetnyilvánításban, több se kellett neki, rögtön kijelentette, hogy a kezét engedi levágnani, ha ez nem kard! A vitának utóljára is verekedés lett a vége, amely porfelhős, ordítástól visszhangzó csatatérré változtatta az egész termet.

Ekkor megnyílt az ajtó, a küszöbön megjelent a segédlelkész. Fiatal sápadt, sovány ember, arca kiütéses, a szeme nedves, kék. Haragos kiáltásban tört ki, mire a vadállatfiókok abbahagyták a marakodást. Azután megereszteti egy beszédet Jézus drága vérééről s a szivünkön elhatalmasodó gonoszságról. Nagynehezen sikerült helyretuszkolnia mind a száz fiút. El is akadt belé a lélegzete; a szoba tele volt felkavart porral. Odapillantott a szellőztető ablakra s bágyadt hangon mondta:

— Nyissátok ki az ablakot!

(Vége következik.)

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

102

— Kicsoda ön? Talán tiszt?

— Gróf Rostow hadnagy.

— Minő bátorság, Adja kérvényét a parancsnokságnál át. Menjen, menjen . . . És hozzáfogott a komornyik által adott egyenruha felvételéhez.

Rostow ismét kiment a folyosóra és a fölépcső előtt álló diszegegyenruhás katonatisztek csoportja mellett kellett elhaladnia. Miután bátorságát megátkozva és eljárásának helytelenségét belátva kikullogott a lakóházból, mely előtt a fényes kíséret állt, ismerős hangot hallott és egy kéz visszatartá.

— Mit csinál ön itt atyuska frakban? kérdé egy mély hang.

Egy lovassági tábornok volt, ki ezen hadjárat alatt nagyon megkedveltette magát a császárral és ki azelőtt Rostow hadosztályát vezette. Rostow ijedten mentegetőzött, midőn azonban látta a tábornok jóságos nyílt arcát, izgatott hangon adta tudtára ítlétének okát és kérte, hogy vegye pártfogásába — az általa is jól ismert — Demisow ügyét. Mikor a tábornok végig hallgatta, nagyon komolyan csóvált a fejét. Sajnálom, nagyon sajnálom, azt a becsületes embert. Add át nekem a kérvényt!

Alig fejezte be Rostow szavait és adta át a kérvényt, midőn a lépcsőn gyors léptek és sarkantyupengés hallatszott és a tábornok őt otthagya az előlépcsőhöz fordult. A lovász — ki már az austerlitz csatában részt vett — vezette elő a császár lovát, a lépcsőn könnyű léptek hallatszottak, melyeket Rostov azonnal felismert.

Figyelembe sem véve, hogy esetleg felismerhetik, egy néhány kíváncsi városival együtt az előlépcsőhöz toakodott s két év óta most ismét láthatta azt az imádott arcot. . . Lelkesedése és szeretete a császár iránt ismét felébredt szívében.

A császár a merbracsenski ezred egyenruhájában, fehér bőnszártya és magas csizmában tartott az előlépcső felé s kalapját hóna alatt téve, húzta fel kesztyűjét. Mellén — Rostow előtt eddig ismeretlen — rendjel volt (a becsület rendjele). Megállt, körülnézett, mindenkit megbűvölve tekintetével. Egy tábornok néhány szót szólt hozzá. Rostow volt parancsnokát is megismerte, feléje mosolygott s magához szólította. A kíséret félre húzódott és Rostow látta, hogy a tábornok hosszabb ideig beszél a császárral. A császár néhány szót intézett hozzá s előre lépett, hogy lovát elérje. A kíséret és az összesereglett kíváncsinép ismét a császár felé közeledtek. Kezét a nyergén tartva — mintegy azon szándékkal, hogy mindenki hallja — a lovassági tábornokhoz fordulva mondá:

— Nem tehetem — tábornok, mert a törvény nálamnál is hatalmasabb, s lábát a kengyelvasba tette.

A tábornok tiszteletteljesen meghajolt, a császár lovára ült és ügetve nyargalt végig az utcán.

HATODIK RÉSZ.

1808-ban Sándor császár Erfurtba utazott, hogy ismét találkozzék Napoleonnal s a pétervári felsőbb körökben sokat beszéltek ezen találkozás nagyszerűségéről. 1809-ben a két világuralkodó — így hívták Napoleont és Sándort — barátsága annyira fejlődött, hogy midőn Napoleon ezen évben Ausztriának hadat üzent, orosz csapat lépte át a határt, hogy Napoleon ellenségét, előbbeni szövetségese — az osztrák császár ellen segítse — sőt annyira voltak, hogy a magasabb körök Sándor császár nővére és Napoleon közötti házaságról is beszéltek. A külpolitikán kívül az orosz társaságok figyelme a belpolitika változásai felé irányult.

András herceg két évet megszakítás nélkül töltött falun. Mindazon tervek, melyeket Pierre birtokain keresztül akart vinni, meddők maradtak, mert egyik dologról a másikra tért át. Ugyanezen újításokat András herceg minden észrevehető nehézség nélkül valósított meg. Miután gyakorlati tapasztalata nagyobb volt, mint Pierré, újításai gyorsabban jutottak a rendes mederbe. Egyik birtokát — melynek körübelül 300 lakója volt — bérbe adta szabad parasztnak (ez volt a maga nemében az első eset), a többi birtokán munkások robotba dolgoztak. Bogutesarowo község részére saját

költségén egy tapasztalt bábát nevezett ki és a pap fizetés fejében tanította a parasztok és szolgák gyermekeit írni és olvasni. Az év egyik felét Lipsija Gory-ban, másik részét Bogutesarowban töltötte.

1809. év tavaszán fiának Zjäsancsin melletti birtokára utazott. A tavaszi nap melegétől felhevülve ült kocsijában, figyelte az előtte elterülő zöld pázsítót, a nyírfák első hajtásait és gyönyörködött a kék égen tova uszázó barányfelhőkben. A természetben gyönyörködve vidáman és gondtalanul tekintett körül.

Egy piszkos falun utazott át, hol cséplő helyek voltak, itt-ott hóval fedett lejtőn haladt lefelé, ugarok és zöldelő bokrok mellett az út két oldalán elterülő nyírfaerdőbe ért. A nyírfák zöld nyirkos leveleit a szél nem rezgette és a hervadt lombok alól fű és lilaszínű virágok fejcskái kandikáltak elő, hirdetve a természet ébredését, csak a fenyők az ő komor örökzöldjével kellemetlenül emlékeztettek a télre. A lovak az erdőbe érve prüszköltek s láthatólag jobban izzadtak. Az inas valamit mondott a kocsisnak, ki beegyezőleg bólintott fejével, Pétert azonban a kocsis felelete nem elégítette ki s ülésén megfordulva alázatos mosolylyal mondá:

— Fenség, mennyivel könnyebben érzi az ember itt magát!

— Mi?

— Oly könnyűnek fenség.

Mit beszélhet ez? biztosan a tavaszról gondolá és körül nézett . . . Már minden zöld . . . ily gyorsan . . . A nyírfák és nyárfák már rügyeznek . . . de nem látok tölgyet . . . De mégis, itt van egy tölgy! . . . Az út szélén egy tölgy állott. Tízször öregebb és erősebb, még egyszer oly magas, mint az erdőt alkotó nyírfák. A tölgy oly széles volt, hogy két ember sem bírta átfogni. Szabálytalanul kiterjedt óriási ágaival, úgy állt a barátságos nyírfák közt, mint egy öreg, mérges, megvetéssel körültekintő szörnyeteg. Mindenütt tavasz. Csak az örökzöld fenyők és az árva tölgy nem érezték a tavaszi napsugár varázsát.

Tavasz, szerelem és jólét! Nem unjátok meg az örök egyforma ámitást. Mindig ugyanaz marad. Mindez csak ámitás! Nincs sem tavasz, sem nap, sem szerencse! Nézzétek, ott a kihalt fenyők s itt én, kiterjesztve ágaimat, nőljének szélteben, hosszában. Nem gondolok én a ti csatástokra és ámitástokra.

András herceg többször visszafordult a tölgy felé, mintha várna valamit tőle. Virágok s fű nőtt a tölgy alatt. Ő azonban mindig megörvén, mozdulatlanul és dacosan állt közöttük.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

KÉTSZÁZ LÓERŐS AUTOMOBIL. Amilyen automobilos világ járja manapság, meg kell emlékeznünk a legújabb nagy eseményről ezen a téren is. Egy 200 lóerejű autóbilt csináltak.

200 lóerő, hallatlan az automobilizmus eddigi rekordjaiban. Persze, egy őrült gazdag amerikainak jutott eszébe ilyet rendelni: Bellamynak hívják a szerencsést, — amíg ki nem töri a nyakát. A gépkocsit egy francia gyárban készíttette.

Most persze az egész automobilos világ azt várja, hogy ezzel a 200 lóerővel micsoda rohanás lesz. Mert hisz a könnyebb gépkocsikat, 30 kilométeres sebességre, 7–10 lóerővel látják el. Nehezebbeket, nagyobb gyorsaságra 30 lóerővel. 1900-ban építettek először 70 lóerős versenykocsit, ezen nyerte meg Fournier a párizs – madridi versenyt. Tavaly azonban a 70 lóerős gépek szinte közönségesek lettek s a Gordon-Benett versenyen 90–100 lóerők szerepeltek.

De most egyszerre 200 lóerő! Természetesen most az a kérdés tolul fel, hogy vajon micsoda veszett sebességet akarnak ezzel elérni. Azonban az arányt még nem egészen a lóerők száma határozza meg. Végre is egy lokomotív 1200–2000 lóerőt fejt ki és azért a sebessége még sem ezzel arányos.

A páris – madridi versenyen történt például, hogy Meyan az ő 30

lóerővel futó kocsijával több 70 lóerős gépkocsit legyűrt. Mikor pedig két év előtt a Gobron-Brillé gyárból egy 120 lóerős kocsit került ki: versenyben hasznavehetetlen volt. Tehát nem a lóerők számától függ a gyorsaság, hanem a kocsit építésével kell a lóerők számának helyes viszonylaltban lennie.

A 100 lóerős géppel csak az idén sikerült a 153 kilométer világrekordot elérni. Persze ilyen gyorsaságpróbat nem lehet forgalmi úton végezni, hanem a tengerpartok fővenyére mennek.

Ilyen technikai körülmények közt várja most a sportvilág a hírt, hogy a 200 lóerő, mekkora gyorsaságot fog bemutatni.

A VIPERAMÉREG KÉPZŐDÉSE Miután a kígyóméreg a mi vidékeinken meglehetősen gyakorta idéz elő baleseteket, talán érdemes tudomásul venni di Cristinanak a búvárkodását afelől, hogy tulajdonképp hogy is támad a kígyóban az a méreg.

Di Cristina kivette a viperából a fogai mögött levő méregmirigyeket. Beledöglött. Aztán csak átmetasztette a mirigycsatornát, hogy a mérget ne tudja kiválasztani. Ebbe is belepusztult. Ebből az a nyilvánvaló, hogy a viperának nem azért kell az a méreg, amelylyel öl, hogy védekezzék, hanem az a méreg olyas anyag, aminek valamiképpen

ki kell takaródní a szervezetből, különben elpusztúl a vipera.

A mérég eredetét a bélcsatornában keresi di Cristina. Minden állat beleiben keletkeznek többé-kevésbé mérges anyagok. A vipera roppant lassan emészt és ennél fogva a belekben nagy erjedés megy végbe és ennek a képződménye a mérég. Hogy ez valósággal így van, azt kísérletileg akként igazolta, hogy kitünt, hogy a rendszeren táplált vipera mérge sokkal hatékonyabb, mint az éheztetetté. Ha könnyű táplálékkal etette, szintén enyhébb mérég vált ki, mintha a rendszeres eledelét ette.

A méregmirigyeknek ezek szerint valami hasonlatos szerepük van a kígyó szervezetében, mint például bennünk a veséknek. Ezek is a szervezetünkre mérges azon nedveket választják ki, amelyek az emésztés folyamán keletkeznek.

Az aztán, hogy a méregmirigyek éppen a fogtőben helyezkedtek el és ott a csatornás foggal védő szerzőszámmá alakultak a mérges harapású kígyóknál, az már másodlagos jelenség.

—

MI A VILLAMOSSÁG? Egy nagytekintélyű francia fizikus, Gustave Le Bon, tesz most közzé egy olyan hypotézist a villamosság keletkezéséről amely minden valószínűség szerint élénk tárgyalásokra fog alkalmat adni.

Annyi tény, hogy bármennyi jelenségét ismerjük a villamosságnak, mégis azt, hogy tulajdonképen mi csoda is az a valami, aminek a jelenségeit látjuk, azt mindmáig nem tudjuk.

Közbevetve, nem érdektelen Gustave Le Bonnak az a megjegyzése, hogy ime: mennyi ideig élt az ember már a világon, anélkül, hogy csak sejtette volna, hogy körülte van az a csodálatos természeti erő, a villanyosság. Ki tudja mennyi mindenféle erő van még ma is körülöttünk, aminek a létezéséről még sejtelmünk sincsen.

A villanyosság eredetéről Le Bon elmélete a következő. Megjegyzendő, hogy most egyelőre csak arról a villanyosságról beszél, amelyet dörzsölt villamosság néven ismerünk.

A nyitja mindennek: az anyagok disszociációja, dematerializálódása.

Vagyis azon tulajdonsága az anyagoknak, hogy valamennyi az atomjaira, illetőleg még kisebb részecskéire, ionjai és elektronjaira akar felbomlani, dematerializálódni.

Valaha minden anyag ilyen felbomlott állapotban volt és ilyen állapotban sugárzott szerte a világűrbe. Ennek az energiája a forrása minden energiának. Azaz: az atomokban levő energia, amely az anyagi részecskéket nem anyagra, hanem energiára akarja bontani.

Ez az energia változott át anyaggá. Illetőleg úgy amint a sugárzás energiája csökkent, úgy lettek atomok, csillagok, földünk, anyagok.

A napban még disszociált állapotban vannak az anyagok. A hője, a fénye mind a disszociált atomoknak a sugárzása. Hő, fény, villamosság: mind ugyanaz a sugárzás, csak különböző energiák, más-más gyorsaságok.

Hogy a villamosság épp úgy árad a napból, mint a hó, a fény, arra

bizonyították az északi fény s hasonló fényjelenségek. A villamosság a földkörüli gázokat teszi foszforeszkálókká, úgy mint ezt kísérletileg kicsiben is elő lehet állítani.

Ezek szerint tehát az anyagok minden atomjában azon energia él, hogy disszociálódni akar, szerte bomlani. A rádium olyan anyag, amelyben bizonyos mértékben még folyik a disszociáció. Innen a fény, a hő, az elektromos jelenségei. Azóta azonban tudjuk, hogy számos más anyagnak is van bizonyos mérvű radioaktivitása. Mind ugyanazon természetű dolgok.

Már most, minden anyag telítve levén a dematerializálódás, a disszociáció intraatomikus energiájával: a dematerializáció indul meg dörzsölésre, ütődésre, vegyi bontásokra — és adja a villamosság, a fény, a hő jelensegeit.

Ez dióhéjba foglalva, az új elmélet, amely tagadhatlanul számos tüneménynek nyújtja a magyarázatát.

—

A RÁDIUM NEM BAKTÉRIUMÖLŐ. Amikor a rádiumot fölfedezték, mindenféle csudálatos tulajdonságai között még egyéb csudát is kerestek rajta: csudagyógyhatását. Úgy látszik, az már

az emberi természet, hogy ahol csudát hisz, ott menten azt hiszi, hogy az az ő számára készült. Így tulajdonítottak a rádium-sugaraknak gyógyító, bakteriumölő hatást, épp úgy, mint előzőleg a Röntgen-sugaraknak.

Mindenféle kísérleteket tettek, hogy lássék, hogy pusztúl a bakterium a rádium-sugárra. Voltak pro és kontra bizonyítások és egymásra bizonyították, hogy a kísérletek nem voltak jók.

Most, úgy látszik, döntő dolgokat hozott az ügybe Prescott, a massachusettsi egyetem tanára. Éppen a betegségokozó bacillusok t vette vizsgálat alá 1—2 centiméter távolságról való sugárzás alatt. De a legpontosabban végzett laboratorumi eljárás csak azt tette kétségtelenné, hogy a bacillusokra semmiféle hatással nincs.

Különösen fontossá vált már a kérdés a diftéria-bacillusokra vonatkozólag. Mert ideát már azt a kérdést tárgyalták, hogy a diftériát ne gyógyítsák-e szerum helyett úgy, hogy csövet, amelyben rádium van, helyezzenek a beteg torkába? Dr. Prescott azonban a leghatározottabban kimutatja, hogy ez a gondolat nem egyéb üres gondolatnál. Esze ágában sincs a diftéria-bacillusnak a rádiumtól elpusztulni.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.

Lövölde-tér 1.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor
«Színésznők» című könyve ingyenesen jár és
bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjé-
nek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább
megküldeni.

A „Jövendő” kiadóhivatala.
Budapest, Lövéde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen
jár a „Jövendő”. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bér-
mentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét,
mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő” kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszú, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló
remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt
meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak díszes sor-
zatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot
tulszárnyaló díszművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Slobus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.



Szt.-Margitszigeti üditőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménnyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

REVESZ LIPÓT férőszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben.

WANAUS JÓZSEF fényképezési készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára
Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 847.

RICHTER GEDEON „SAS”-gyógyszertára
BUDAPEST, ÜLLŐI-ÚT 107.

Lecithin Richter

a legujabb és leghatásosabb idegerősítő és testsúlygyarapító szer.

Használandó idegesség, lesóványodás, gyengeségi állapotok ellen.

Richter-féle Lecithin **tabletták** üvege 5 kor.

Richter-féle **Lactolecithin** (lecithines tejcukorpor) üvege 2 kor.

Richter-féle izletes lecithin-**granulák** üvege 3 kor.

Richter-féle lecithines **csukamájolaj** a legkitünőbb szer
angolkóros és skrofulás gyermekeknek. Üvege 3 kor.

Főraktár:

RICHTER GEDEON gyógyszertára, **BUDAPEST**
IX. ker., Üllői-út 107. szám.

Egy hónapra 1 korona
Negyedévre 3 korona.
Félévre ... 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta angol férfiruha-bérlet

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti **Bródy Sándor**

Főmunkatárs: **Ambrus Zoltán, Heltai Jenő**



Gorkij.

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTÁRA

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Quo vadis?

Adjuk az alábbi cikkelyt, mert annak írója — amint e kis essayjéből is nyilvánvaló — új, erősen oknyomozó és szokatlan, szinte tudományos módon tud fejtegetni még forró politikai tényeket és eseményeket is. E ritka — és most nagyon is szükséges — tulajdonságokkal felruházott publicistával szemben szívesen elhallgatjuk, hogy némely — nem is lényegtelen — dolgokban a cikkel nem értünk egyet. A szerkesztőség.

Óriási dolgoknak kell történni, amikor egy eleven, életre is való, de főleg teljes munkás erejének kifejlődésében levő nemzet megmozdul. Mert megmozdul, s csak mos mozdul meg igazában. A választások váratlan eredménye csak a sors mozdulása volt — majd rávilágítunk még, hogy mikép a sorsé — és ha nem a napi sikerek döntenék el a politikus érdemeit inkább, mint az országos haszon, úgy szobrot érdemelne gróf Tisza István azért, hogy a sorsot felidézte, s hogy utólrta végre végzetképen, eredendő bűnében, a magyar parlamenti politikát s ledőlt egyszer s mindenkorra a lehetősége is annak, hogy valaha még egy mai választási rendszerű országos választás essék.

A Tisza István érdeme, hogy egy fizikai politikai igazságot úgy demonstrált, hogy jobban nem lehet. Az az egy-

szerű fizikai igazság, hogy Magyarországnak olyan új rétege keletkezett itten, amely azt az egész egykori kuruc-labanc világot lefödte, a történelmit, a dolgos, gazdaságos, új Magyarország; és ez az új Magyarország nemcsak kuruc-labanc többé. Alig van annyi eleven ebből a régi világból, — de a képviselőt választó rendszerünk, ez még ebből él, s az utolsó kuruc-labanc tanya: a parlament. Ennek az utolsó kuruc-labanc tanyának a perpatvarával hozakodott Tisza az ország elé, s csodálatos-e a dolgok fizikai logikája, hogy aki a dolgos új Magyarország eleven rétege alatt kaparja az igazságát, csak azt találja, ami Magyarország mindig volt: a kurucz világot? A csodálatos csak az, hogy ez a fizikai igazság olyan nagyon igazság, hogy ily hihetetlenül bevált, hála annak, hogy egyszer az érdekek minimuma és az igazság maximuma kerestetett. És ez az egyszerű fizikai igazság — felismeretlenül is — oly megdöbbenő nyomással lebeg az összes pártok fölött, hogy nincs többé az a parlamenti zenebona, amivel valaki még az ország mai ítélőszéke elé merne kerülni, tudván, hogy a választás éppúgy igazság, mint amennyire olyan fütykös is, amelynek két vége van. És a ki leg-erősebben hitt ezen a világon abban, hogy a nemzet az, amely választ: ma már nem hiszi ő sem, Tisza István. Ki hiszi akkor még? Senki többé, és kénytelenek vele, hogy elkezdjék végre keresni, hogy hol is a nemzet?

Igy sodorta le a hatvanhét előtti parlamenti rendszert épen az, amit minden modern szellőtől féltett; a hatvanhét előtti választójog rendszere. Ez volt a sors keze, s a hatvanhetes képű párt végzetszerűleg eredendő bűnében fuladt meg.

Eddig a sors. A nemzet fölött pedig, amely harminchét év alatt mind csak nőtt, fejlődött, dolgos, munkabíró

európai nemzet lett, szétroppant egy politikai rendszer, amely ugyancsak harminczhét év alatt mind merevebbé, mind életlenebbé lett. Áldott legyen a magyarok istene, hogy nemcsak fizikai Igazságot hozott, hanem fizikai Jótéteményt is, amidőn ma így födi egymást egy harminchét éves fejlődés a reális életben és egy harminchét éves avulás a merev politikában. Félre ma minden kishitűséggel: a nemzet eleven szerves ereje veszi most át az Élet sodrását e földön s többé nem a multak letűnt világának vis inertiaeja, tehetetlenségi ereje veti a nemzetet jobbra vagy balra, hatvanhét, vagy negyvennyolczba. Ennek a kettőnek vége van mint politikai irányzatnak, s ma már csak új alakulások kibontakozását födi még mindakettő.

Amely pillanatban az ország testéhez nyúl akármelyik politika: dogmák s hagyományos politikai elvek helyett, eleven testhez kell nyúlnia. És mindegy, akárhogy tologatják ma a kulisszákat, jelentőség nélkül való dolog minden, s nincs ma más jelentőséges, döntő pillanat, mint az: amikor elkezdik megformálni, mi a nemzet? elkezdik meghatározni, hol a nemzet? s körülírni, kiké a nemzeti akarat? megépíteni az új választási törvényt, a Nemzet új politikai testét.

Világosan kell látni a dolgok lényegét, az élet szerves alakulását a politika apró hercehurcái fölött! Egy egész országot, egy hatalmasan dolgozó, munkálkodó nemzetet egyszerre az eleven erők összes eddig visszafojtott áradata rázza meg abban a pillanatban, mint a villanyütésre, amikor a politika a nemzet testéhez fog érni. Minden csak ehez való készülődés, a nemzet nagy, hatalmas megmozdulásához s apró esemény minden, ami ezt megelőzőleg történik. Az a gyönyörű, világosan látó elme, az A n d r á s s y Gyuláé, akit a bekövetkezett tények szinte történelmi nagy stílusban igazoltak

Tiszával szemben, nem arra való ma, hogy apró kulissza dolgok felőröljék. Ha valamikor, úgy most van szükség arra, hogy aki a helyzetnek ily páratlanul álló magaslatára került, semmi máshoz ne nyúljon, mint a nemzet dolgához és minden előzetes pártkavarodáson felül maradjon.

Mert látni kell előre, hogy a nagy hullámok a nemzet két nagy áramlatának összetorlódásából fognak kelni. Nevén kell nevezni világosan mindakettőt: az egyik a dolgos és keze, értelme produktív munkájából az állami életműködésünket fentartó magyarság. A másik: a sem keze sem értelmével nem produktív, munkát nem végző, kiváltságok és mindenféle szerzett és megszerezhető előjogok révén a dolgos országon élődő, munka nélkül gazdagodó népség. Ennek a két tábornak minden színe és árnyalata tör egymás ellen, a haladás és a reakció óriási nemzeti harcát Magyarországon most megvívandó. Nincs ember az országban, aki ez elől kitérni akarna és nincs holnap politikus, aki pártját másként választhassa. Ennek az óriási készülődő kavarodásnak ma még csak az egész zagyva árterét látjuk, de látható már az is, hogy medre hol sodródik.

Két kavarodási pont gyűrűzik: az egyik Justh Gyuláék körül, aki nyíltan, programot adva, az általános titkos választást tűzte zászlajára. Mindenki tisztában van vele, hogy Justh Gyula a legszélsőbb liberálizmus embere. Ott a forгатag egyik pontja, az új politikai radikálizmus alakító sodra. Egy egész nemzet radikális frányzatának ott formálódott meg a politikai pontja. A másik pont, a reakció góca, a Zichy János tisztán keresztény ízű konzervativismusa és Aladárék klerikalizmusa. E kettő közt kell igazodnia mindennek, elébb-utóbb, ami kavarodik. Más a reakciót tenyészítő nemzet és más a haladást éltető nemzet és egyik a másik-

nak az ütőereire tör. A klerikalizmusnak ott a hatalmas védő vára, a bécsi Belvédère, s mi lesz a nemzeti radikalizmusé, meglátjuk.

Itt vannak a nagy problémák, amik Andrássyt várják. Nagyobb feladatok politikus előtt nem állhatnak, mint a holnapiak. A ma? Az mindegy. A munka nem a pártokkal kezdődik, hanem az országgal. A kulissza-dolgokat végezheti bárki, de aki utána jő, az a nemzet életének új szakaszát nyitja meg.

H. K.

Gorkij rövid életrajza.

Igazi nevén Alexej Maximovitza Pjeskov, született 1862. március 14-én Nisni-Novgorodban.

- 1878: Kifutó egy cipőüzletben.
- 1879: Tanonc egy rajzolóznál.
- 1880: Konyhafiú egy gőzhajón.
- 1883: Munkás egy percespéknél.
- 1884: Favágó, teherhordó.
- 1885: Péklegény.
- 1886: Kardalos egy operatársaságnál.
- 1887: Almaárús.
- 1888: Öngyilkossági kísérletet követett el.
- 1889: Vasúti őr.
- 1890: Vasúti felügyelő; ügyvédbojtár.
- 1891: Csavargó és sómunkás.
- 1892: Megírta első elbeszélését a „Makar Tsudra“-t.
- 1903: Világhírű író.

A harmadik rend.

Irta: Rózsa Miklós dr.

Megbukott a kormány, megbukott vele együtt a szabadelvű párt, mely 67 óta korlátlanul gyakorolta a hatalmat s minthogy a katasztrófa választás alatt, tehát nyilvánvalóan politikai pillanatban érte a többséget, politikai forradalomról beszélnek, mint ahogy az obstrukció idején állandóan a parlamenti forradalmat emlegették. Pedig ahogy az obstrukció nem volt parlamenti forradalom, úgy a lezajlott választások sem politikai forradalmi jellegűek, ha mindjárt az eredmény ugyanaz is, mint aminő lett volna egy politikai forradalomé. Ami itt, a szemünk előtt, a nagy obstrukció megindulása óta történt s ami a választások alatt egy félszázad óta uralmon volt párt katasztrófájával fejeződött most be, annak valójában csak annyi köze van a politikához, hogy a döntő csatát politikai lobogók, helyesebben politikai jelszavak alatt vívták meg a küzdő felek. Valójában azonban társadalmi forradalom volt ez s a ki győztesként került ki a harcból, az a harmadik rend: a megerősödött és erejének tudatára jutott polgárság, aki pedig elbukott, az a hazugul magyar középosztálynak nevezett, tényleg azonban az intellektuális és anyagi erejét már rég elveszített közép-birtokos-osztály, mely érdekszövetségre lépve a harmadik rendből kialakult s még feljebb kaspaszkodó kapitalizmussal, a második rendet alkotta Magyarországon. Vele együtt bukott természetesen a szabadelvű párt is, mely 67 óta erre az osztályra támaszkodott, ezzel és egyedül csak ennek csinált politikát s míg egyik szemével felfelé, az első rendre kacsintgatott, a másikkal pedig lefelé,

a harmadikkal kacérkodott, cégtáblául kiakasztotta boltja fölé a szabadelvűséget, mely azonban n á l a se hideget, se meleget, se konzervativizmust, se radikalizmust, se hátramenést, se haladást nem jelentett, hanem csak annyit, hogy: legjobb úgy, ahogy most van, mert most miénk az ország, a jólét, a hatalom és a dicsőség.

Az ország azonban épp ezzel lakott jól torkig, hogy az övék és csak az övék a jólét, a hatalom és a dicsőség, a népé pedig a — semmi és az éhség. Jól megértsük: a nép ről van szó és nem a nemzet ről. Mert a második rend urai sem felejtették el sohasem ezt a distinkciót. A nemzet csak ők: a gentry és a hozzájuk dörgölözött kapitalizmus, mely előbb belőlük élt és hizott meg, utóbb pedig tartotta bennük a lelket, hogy cserébe ő is részesüljön a társadalmi és politikai hatalomban. A többiek, a milliók, a polgárok: kereskedők, iparosok, hivatalnokok, az értelmi proletáriátus, (mely nálunk, hol a negyedik rend: a munkásság, még csak „hazátlan bitang“, együttesen alkotja a népet!) szóval, a polgárság, kénytelen volt megelégedni félszázad óta azzal, hogy a vezető társadalmi osztály, mint a politikai hatalom egyedüli letéteményese, nagylelkűen bevette az „alkotmány sáncaiba“ — papíron, tényleg azonban kirekesztette mindenünnen, ahol társadalmi vagy politikai előnyök kínálkoztak, sőt be sem eresztette se a városi, se a megyei, se az állami adminisztrációba, hanem az egész hatalmi szervezetet egyszerűen megtartotta magának.

Ennek az állapotnak meg volt — ha nem is a jogsultsága — de mindenesetre a magyarázata addig, míg Magyarország tényleg agrár állam volt; amíg a ki nem fáradt föld jól bírta lakatni a még ily rohamosan el nem szaporodott lakosságot s így a magyarnak más keresetforrás után nem

kellett látnia; a' míg a gentry tényleg benne ült az őseinek hadi erényeivel megszerzett s örökölt földbirtokban s a míg ez a birtokos-osztály gazdasági- és intellektuális erejében tényleg magasan fölötte állott a politikai, sőt emberi jogaitól is megfosztott jobbágyságnak. Ám az elmúlt félszázad alatt az államilag valósággal kitartott gentry eltunyult és elposhadt, a föld kiszaladt a lábai alól, vagy roskadozik a rá vállalt terhek alatt s a közép-birtokos-osztály mellett az élet harcában megedződve kialakult és megerősödött egy erős, egészséges polgári osztály: a harmadik rend, melynek nem lévén földje, sem az ősi nevének ex officio dukáló hivatala, sem pedig a milliók véréből kiszipolyozott tőkéje, kénytelen volt magának pénzt és szellemi erőt gyűjteni, hogy a gentryvel és tőkével való irtózatosan egyenlőtlen küzdelemben el ne bukják. Egy ilyen: számbelileg, vagyonilag, szellemileg egyaránt erősebb osztálylyal szemben azután már nemcsak jogosultsága, de lehetősége sem volt meg annak a mindent magának kisajátító politikának, amit a gentry a szabadelvűség cégre alatt folytatott s így történt, hogy egy szép napon — január 26-ot írtak 1905-ben — az erejének tudatára ébredt harmadik rend egyszerűen felrúgta az egész szabadelvű politikát, mely félszázadon át rajta és belőle élösködött.

Természetesen: külső ábrázatában mint politikai forradalom jelentkezik ez a revolúció, mint minden revolúció s a tények valódi tartalmán semmit sem változtat az a terminologia, hogy a „48 elsöpörte a 67-et“. Így is történt valóban. De ugyanígy elsöpörte volna a 67-et a 47, vagy a 49, vagy bármi más is, akarmilyen jelszóval indult volna is a küzdelembe — csak a 67 ellen vitte légyen a népet, az ellen a 67 ellen, mely ma a nép (s nem a „nemzet!“) szemében már sem kiegyezést, sem Deák Ferencet, sem szabadelvűséget, sem király és

nemzet közötti kiegyezést nem jelentett, hanem csak egyet: a szabadelvűpárti-, helyesebben gentry- és kapitalista uralmat, a tizenötezer uralmát a tizenöt millió fölött. Valaminthogy a 48 győzelme sem jelenti a nép (s megint nem a „nemzet“) forró vágyakozását a magyar vezényszó, a magyar udvartartás, a magyar hadsereg, szóval a független Magyarország iránt, hanem egyszerűen azt, hogy ez alá a lobogó alá hívták, mikor az uralmon lévő párt bukását ígérve harcba szólították. Ment a harcba, mert csak egy lebegett a szeme előtt: hogy ennek az elviselhetetlen és jogosulatlan rabszolgaságnak véget vessen, jöjjön utána akár a független Magyarország, akár a — semmi, csak valami más legyen, mint ez.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy a népnek nem kellene a magyar nemzeti állam kiépítésének ezek az elkerülhetetlen attributumai, hiszen a nemzeti önérték és a nemzeti hiúság épp oly mozgató rúgói a tömegeknek, mint az emberi önérték és hiúság az egyeseknek. Ám annyit igenis jelent, hogy az éhes embernek előbbrevaló a kenyér, mint az aranygyűrű. És ha a nép kenyeret is tud kapni, meg aranygyűrűt is, bizonyára szívesen vállalja mindakettőt, de elsősorban kenyeret akar. Ezt akarta már a nagy obstrukció idején is, mikor pedig látszólag demonstratíván a magyar vezényszóért mozdultak meg a falvak és a városok. De úgy érezte — s az agitáció gondoskodott róla, hogy higgye is — hogy az „átkos Ausztria-Bécs“ nyeli el az ő anyagi existenciájának feltételeit a maga katonai követeléseivel, hogy tehát az első lépés megbuktatni a kormányt, mely Bécsnek s katonáit szolgálja. A többi — gondolta — majd azután következik.

El is következett. Nem pontosan január 26-án — a forradalmak nem igazodnak a kalendáriumhoz! — e napon

a nép lelkében lassan-lassan összegyűlt robbanó anyag csak explodált. De vakság volt észre nem venni — s a szabadelvű politika látóidegei a túnyaságtól már régen elsorvadtak! — hogy forrott a puszkaporos katlan egy évtizede már a „politikai nemzet“ alatt! Előbb a vidéki városok addig oly szilárdnak hitt politikai szervezete — a liberális politika kitolt őrszemei — omlottak össze; a kereskedőnek, az iparosnak, a lateinernek: a hivatalnoknak, a polgárságnak kinyílt a szem s rájött, hogy annak a pár végzett földesúrnak és jóhangzású nevénel fogva a vármegyébe és városba „beleszületett“ notabilitásnak apáról fiúra szálló egyeduralma csak fikció, mely megdől az ő egyetlen lehelletére s hogy ez a magát kiélt, lejárt és anyagiilag, szellemileg hátramaradt második rend csak addig uralkodhatik, amíg ezt eltűri az ő — ugyancsak apáról fiúra szállott — szinte attavisztikus meghunyászkodása s a tekintély megszökött tisztelete. De lassanként bontakozni kezdett ez a sejtelem künn a falvakon is, a paraszt agyában is és ma már az utolsó kanász is tisztában van vele, hogy „az úr belőle él.“ S mivelhogy azt mondták neki állandóan, hogy a kormány akarja ezt így, előbb felvonúlt tüntetni a kormány ellen, utóbb pedig — leszavazta. Hiába mondta aztán már végül Tisza, hogy „rend legyen“ s hiába akart „dolgozni“ is, (mellesleg: folytatni az eddigi szolgabíró-politikát!) hiába fenyegette meg „a demagógokat“, hogy „a nemzet el fogja seperni“ őket — a szabadelvű politika nem akart, vagy nem is tudott már „dolgozni“, ellenben a nép — nemzet akart lenni s az első alkalommal karjai közé dobta magát azoknak, akik ezt beigérték neki.

Igy lett negyvennyolcassá az egész ország, vagy legalább is — látszik annak. Valójában azonban ma sem törődik azzal a nép, hogy 67-es, vagy 48-as alapon fogják-e tovább kor-

mányozni. Csak egyet akar: hogy kormányozzák másképp, mint eddig. Csak engedjék, hogy a nép is nemzet legyen. Ezt pedig meg nem engedni, az eddigi silány osztálypolitikát tovább folytatni — immár nem is lesz lehetséges. A harmadik rend diadalmas felvonulása egyszerre véget vetett az eddigi osztokodási politikának s véget vetett a nagy kisajátításnak. A tizenötezrek helyét elfoglalják a tizenöt milliók s első dolguk lesz lerontani azokat a korlátokat, melyek a nép és benne az egyesek érvényesülésének útjait elállották s aztán meg fog kezdődni a nagy, a szabad verseny, melyben az ősi név és tőke tekintélye fölött játszva arat diadalt a polgári munka, tehetség és becsület. Az igaz szabadelvűség korszaka elkövetkezik.

E perspektívában benne van a bukottak által kishitűen vigasztalannak hirdetett jövő képe is. Ha ezt a programot fogja megvalósítani, lehet 67-es, vagy 48-as politika az új korszak politikája: szebb, gazdagabb és boldogabb idők elé fogja vinni Magyarországot. De ha a harmadik rend árulója lesz a maga fajtájának és csak arra fogja használni győzelmét, hogy megalapítsa egyeduralmát, nem pedig arra, hogy gazdasági és kulturális előrehaladást biztosítson mindenkinek; ha nem fogja idejekorán felszívni magába azokat is, kik odakünn — egyelőre még csak — az „alkotmány sáncait“ döngetik s nem osztzik meg velük békességben a most megszerzett hatalom fölött, akkor őt is el fogja érni az a végzet, ami most a második rendet érte s a ma oly diadalmasan ujjongó Rákóczi-induló hangját mihamarább túl fogja harsogni a negyedik rend harci riadója: a munkásmarseillaise.

Unalom.

Irta : Maxim Gorkij.

I.

Nehéz, sötét füstfelhőket okádva hagyta el a személyvonat az állomást. Olyan volt, mint egy őskorbéli, óriás fekete madár, mely a végtelen alföldre, e sárga gabonaterre repül. Amint széteszlott a vonat füstje, megszűnt a kellemetlen zaj is, mely néhány percze megzavarta a róna egyhangú csendjét. E rövid idő alatt a kis állomás egyedül-létével a mélaság érzetét keltette fel.

Mikor eloszlott a vonat tompa, de mégis élettől lüktető zaja és megtört a felhőtlen ég tiszta boltozata alatt, ismét nyomasztó csend lett az állomáson. Fokozódott még az alföld mélabús egyformasága.

Aranyos-sárga volt az alföld, az ég kék, felhőtlen. Az alföld is, az ég is nagy — mérhetetlen nagy. A két rónaság közé ékelt barna állomás úgy nézett ki, mint valami véletlen festékfolt, mely elrontotta a melankolikus kép egységes hatását és amelyet egy hamis fantáziájú és nem művészember föcscentett oda túlbuzgóságból.

Délben 12 órakor és délután 4 órakor jönnek naponkint a vonatok az alföldről és két-két percet állnak az állomáson. E négy perc — a legfőbb és egyedüli mozgalmassága az állomásnak: benyomásokat hoznak magukkal a hivatalnokoknak.

Minden vonattal egész csomó különféle állású és különféle kinézésű ember jön. Egy percre megjelennek, türelmetlen, közömbös arccal néznek ki a vonat ablakain, aztán egy csöngetés, egy fütty — és idegrázó robajjal repülnek az alföld felé, vagy még messzebbre, a városokba, ahol zajos élet folyik.

Érdekes kép ez a vasúti állomás alkalmazottainak, akik magányukban egész nap unatkoznak és amint elment a vo-

nat, közlik egymással megfigyeléseiket, melyeket csak úgy röptéken kaptak el. Körülöttük a néma alföld, fölöttük a közönyös ég és szívükben sötét irigységet táplálnak azok iránt, akik naponta mellettük robognak el messzire, míg ők itt maradnak, e magányba zárva, mintegy az életen kívül élnek és naponta csak négy percre láthatnak embert.

Igy állnak a Perronon, miután dolgukat az érkező vonat körül elvégezték; szemükkel követik a fekete szalagot, mely elvész az aranyos gabonatengerben és hallgatnak, hallgatnak az előttük elrobogó élet benyomása alatt. Majdnem mind itt van: a jóságos, erőteljes szőke állomásfőnök, nagy bajszszal, az asszisztens, egy vöröses szőke fiatalember kis hegyes szakállal; Lukács, a pályaoőr, kis, fürge és ravasz emberke és egy váltóőr, Gomosov, zömök termetű, nagyszakállú, szűkszavú paraszt, arca komoly, megelégedett.

Az állomáson az ajtó előtti padon ül az állomásfőnök felesége: kis, kövér asszonyka, sokat szenved a meleg miatt. Őlében gyermek fekszik, akinek ép, kerek és piros az arca, mint az anyjéé.

A vonat eltűnik egy kanyarulatnál akárcsak elnyelte volna a föld.

Odaszól az állomásfőnök az asszonynak:

— No, Sonja, kész a szamovár?

— Persze hogy kész — mondja az asszony lomhán és halkán.

— Hallod-e Lukács! Hol vagy? . . . söpörd a töltést és a Perront . . . nézd csak, mi mindent dobtak ide . . .

— Tudom, Jegorovics Mihály . . .

— No hát akkor iszunk egy csésze teát, Petrovics Miklós!

— Persze iszunk! — feleli az asszisztens.

Mikor meg a déli vonat elment, a feleségéhez szól Jegorovics Mihály:

— Na, Sonja, kész-e az ebéd?

Aztán kiadja a parancsot Lukácsnak és mindig ugyanazokkal a szavakkal ebédre hívja az asszisztenset, aki náluk eszik:

— Megyünk-e már ebédelni?

A segéd meg egyhangúan felel:

— Persze, hogy megyünk...

A Perronról a szobába mennek, ahol sok virág van, de annál kevesebb butor. Konyhaszag és ruhaszárítás szaga érezhető a szobában. A kis társaság az asztalhoz ül és arról beszélnek, amit ép az imént láttak:

— Láta azt a barna lányt, Petrovics Miklós, abban a sárga ruhában? Szép alak! Mi?

— Nem csunya, csak ízléstelenül öltözködik, — válaszol az asszisztens.

Az asszisztens mindig röviden és meggyőződéssel beszél, mert műveltnek tartja magát, aki ismeri az életet. Hiszen gimnáziumot járt! Van egy kis fekete fedelű füzet, ahova bejegyzi a nagy emberek bölcs mondásait, melyeket újságcikkekből és oly könyvekből szed, melyek éppen keze ügyébe akadnak. Az állomásfőnök kétkedés nélkül elismeri fölényét mindenben, kivéve, ami a szolgálatot illeti és figyelmesen hallgatja, ha beszél. Különösen a fekete füzet bölcs mondásai tetszenek neki és ha Petrovics Miklós felolvass belőle, mindig el van ragadtatva tőlük. Az asszisztens megjegyzésére a barna hölgyet illetőleg Jegorovics Mikály kérdi:

— Nem áll jól talán a sárga szín a barnának?

— A ruha szabásáról beszélek, nem a színéről, — magyarázza Petrovics Miklós, mialatt tányérkájára pontosan kimérve vett levest a tálból.

— A szabás... na igen, az más... — hagyja rá az állomásfőnök:

Felesége is belevegyül a társalgásba, mert e téma érdekli és ért is hozzá egy kicsit. Mégis, mivel nem dicsekedhetnek vajmi éles észszel, a vita lassan húzódik és nem igen melegednek bele.

Az Alföld bebámul az ablakon, megittasodva a csöndtől. Fenséges az ég nagyszerű nyugodtságában.

Majdnem óránként jönnek tehervonatok, de ezek személyzete régi ismerőse az állomásnak. Álmos emberek ezek mind, álmosak és elcsigázottak a hosszú unalmas alföldi út-

zástól. Különben szoktak néha mesélni dolgokról, melyek a vonaton történtek; itt meg itt elgázoltak valakit; vagy pedig szolgálati újságokról beszélnek: ezt megbüntették, az előlépett stb. Ezeket az újságokat nem is bírálgatják, — egyszerűen lenyelték, mint ahogy az ingyencek valamely ízletes és ritka nyalánkságot lenyelnek.

És a nap lassan lecsúszik az égről az Alföld szélire és ha ott majdnem a földet éri, vér-veres lesz. Lángszínű fény határolja az Alföldet és ez a fény elégedetlen érzést kelt az emberben, vágyat: a távolba menni, el ebből a magányból! A nap peremével a földet éri és lomhán eltűnik a földbe vagy a föld mögé. Még soká gyönyörködteti a nézőt az égen a színek játéka, az esti pír, de lassanként minden elhomályosul és meleg, haik alkony száll a földre. Csillagok gyúlnak ki és reszketnek az égen, mintha megijednének attól az unalomtól, mely a földön uralkodik.

Alkonyatkor mintha összezsugorodna a pusztá; sűrű sötétség lappangva lepi meg mindenfelől az állomást. Aztán fekete minden, sötét éj borúl a vidékre.

Az állomáson lámpákat gyújtanak; erősebb fényű és minden lámpánál magasabban ég a semaphor zöldes fénye. Mindenütt sötétség és csönd.

Néha egy-egy csöngetés hallatszik — érkező vonatot jelez; a csengetyű gyors rezgése végig vonúl a pusztán, majd elvész benne.

A csengetés után nemsokára vörös, tüzes fény tör elő a sűrű sötétből és a pusztá csöndje megremeg a vonat tompa robogásától, mely a magányos, sötétségbe burkolt állomáshoz ér.

II.

Az állomás társadalmának alsóbb osztálya valamivel másképp él, mint az arisztokrácia. Lukácsnak, a pályáőrnek örökösen az a kívánsága, hogy a faluba szaladhasson feleségéhez és testvérbátyjához, akik hét versztnyire vannak az állomástól. Ott az ő gazdasága, amint Gomosovnak mondja,

ha arra kéri a szűkszavú komoly váltóórt, hogy vegye át helyette a szolgálatot.

E szónál «gazdaság», Gomosov fájdalmasan sóhajt fel és így szól Lukácshoz:

— Menj csak, igazad van! Ember kell a gazdasághoz, tudom . . .

A másik pályaőr ellenben, Jagodka Athanáz, az öreg, szúrós szakállú, gúnyolódó természetű, mogorva katona nem hisz Lukácsnak.

— Pah! Gazdaság! — fakad ki nevetve. — Asszony! . . . Tudom én jól, micsoda . . . Özvegyasszony a feleséged, ugy-e? Vagy katona-Kata?

— Óh te, te . . . madárkormányzó, — szól rá Lukács megvetőleg.

Madárkormányzónak nevezi őt Jagodka, mert az öreg katona szenvedélyesen szereti a madarakat. Bódéja kívül meg belül madárkalickákkal van teleaggatva; benne és körülötte egész nap madárhang tölti be a levegőt. Fürjei, melyeket maga szokott fogni, folytonosan az ő egyhangú «podpolot»-jaikat hangoztatják, a rab-vércse sikong, a kölönhöző színű, sok kis madár meg nem fárad el az örökös csiripelésben, fütyülnek, énekelnek és énekükkel megédesítik az öreg katona magányos életét. Egész szabad idejét velük tölti, sokat vesződik velük, ha beteg valamelyik, aggódik érte, míg társaival éppenséggel nem törődik, Lukácsot pálya-rendőrnek hívja, Gomosovot kozapnak és annyira nem tiszteli őket, hogy szemükbe mondja, hogy mindketten «szoknyabetyár»-ok és verést érdemelnek.

Lukács nem sokat törődik Jagonkával, de ha feldühösíti az öreg katona, alaposan leszídjá.

— Vén bugris, fattyú! Tudsz is te valamit, megszökött gályarab! Bolhákat ágyúztál egész életedben, ganajt strázsáltál, tudod? . . . Jobb lesz, ha a fürgeidhez mész, azoknak parancsolj, te . . . madárkormányzó!

(Vége következik.)

IDEGEN KÖLTŐK.

Gabriel.

GYULÉKONY IFJÚ VOLTAM ÉN IS . . .

Gyulékony ifjú voltam én is egykor,
Dúlt bennem is a lázas szenvedély,
Virágos réten, dalos kikeletkor,
Felpezsgett forrva bennem is a vér!
Rám is mosolygott a gyönyörnek csábja,
De undorodva szöktem tőle el . . .
Tudás, tudás volt szívem minden vágya,
Tudásért lángolt csak e hő kebel!

Magasba vont sóvárgó lelkem szárnya,
Ismerni, mit a gögös ész nem ért . . .
És a kegyetlen sors nyomomba járva,
Oly drágán fizettette meg a bért! . . .
De én csak mentem, vissza nem riadva,
Amerre vonzott titkos ösztönöm . . .
Hiába dúlt az ifjúság viharja,
Hiába intett vissza száz öröm . . .

Tündöklő napnak rózsás fényű lángja
Reám is hintett egykor sugarat,
De én kutatni vágytam vak homályba'
Míg összerogytam a nagy vágy alatt . . .
A nap elhalt . . . felhős köd szürkésége
Temette el bús gyászkönyvek között,
Rideg sötétség borúlt földre, égre,
A világ feketébe öltözött . . .

A rémes éjnek néma birodalmán,
Csak a villám kacajja röppen át . . .
S dörög a menny, a kárüvöltést hallván
Meg-megrengetve a föld oszlopát . . .
S vonagló borzongás fut végig rajtam,
Míg bosszús haraggal dühöng az ég:
Ily hosszú éjre — kérdi dermedt ajkam, —
Ily hosszú éjre pirkadhat-e még! ? . . .

Fordította: Patai József.

Korunk betegsége.

Irta: Méray-Horvath Károly.

Ha valami organikus mérgező anyag — toxin — kerül a szervezetbe, s ezt bontja, dúlja, senyveszti, akkor a szervezetben, csodálatosképen, ennek a méregnek az ellenmérge — antitoxin — keletkezik. Az emberi természet-tudás legfényesebb fejezetei közül való, amit erről a legujabb tudomány felderített. A teremtő emberfölötti logikájának titokzatos útai követhetők benne, s a legmélyebb titkaiban is az ő megingathatlan törvényszerűségei.

Lássuk a militarizmust is csak úgy, mint valami fiziológiai dolgot a nagy civilizáció-testben, s mint ha laboratórium asztalán üveg alá tennők, mikroszkopikus vizsgálatra a kulturtest szövetét.

Meg szokták festeni a szövetet olyan anyaggal, amely az egészséges szövetben azonnal máskép színezi a kóros dolgokat. Nekünk színeznünk sem kell, oly világosan láthatók a csingilingi uniformisok a civilizáció szövetében. Csillogó pontok, vonalak rajtok: kard, puska, panganét. Katona nélkül csak különös alakú dolgok, de katonástól: öldöklő, pusztító, romboló anyagok. Egész ellentétes miveletekre való, mint amiből a civilizáció él, gyarapszik, fejlődik, idegen miveletekre a produktív élet dolgos, munkás folyamatai közt. Valami okon ennek a nagy civilizáció testnek a sejtegyenei, az emberek, beleesnek bizonyos átváltozásba, hogy míg külvilágban a produktív munka, a kulturtest mindenféle értékanyagainak a termelése volt az életműködésük: egyszerre ez az életműködésük abba marad. Mint ahogy a sejtekben, amikor intoxikálódnak, valami sajátságos kémiai elváltozás megy végbe, amely miatt tovább már nem termelnek az általános anyagcsere javára. Ugyanaz a kémiai összetétel, — az embernél ugyanaz a testi lelki alkat, — valami különös módosulásnál fogva, egyszerre máskép kezd működni. Nem termel többé, csak fogyaszt. Fogyasztja a test által termelt anyagokat. Mohón fogyasztja a test egészséges gazdagságát a kór, mohón a civilizáció gazdagságát a militarizmus. Szétbontja az életet szolgáló folyamatokat és a kór, a toxin, épen abból él, hogy az így megbontott életből táplálkozik. Ugy

amint — a kór kitörését a legtelibb képében nézve, — a középkorban a kórt hordozó militaris egyének, az intoxikáció vivői, terjesztői, a katonák, teljesen tönkretették, felélték a civilizáció életét, a kulturproduktivitást. Hogy mily iszonyatos mértékben, arra egy épp a napokban megjelent könyv vet borzalmas világítást. Kiténik abból — földtani munka — hogy a római időszakban Európa gazdasági térképe, eltekintve az északibb vidékektől, körülbelül ugyanaz volt, mint ma. Csak a második évszázadtól kezdve kezdenek a földek elvadulni s a középkor alatt nő ez az egész vad természet újra, amelyet a modern mezőgazdaság később mint ősvadont ugyanúgy kezd újból pusztítani, mint egykor a másfélezer év előttit a római civilizáció. Ily mérvű volt a termelés pusztulása mindenkép. Mindent felélt a militaris kór.*

Ennek a kórnak a végső fázisát éljük ma. Szörnyen bonyodalmas egy processzus. De oly gyönyörű képe a természet, a Teremtő munkájának, hogy érdemes belé merülni.

A dologról hirtelen képet talán legjobban nyújt ez: ugy-e a himlőoltásról mindenki tudja, hogy tulajdonkép a himlőkórt oltják be a testbe (csakhogy igen gyöngített alakban). Egy idő múltán abból támad az ismert himlőfekély. Seb, roncsolás, új szövödmény és a közepében a gennyes fekély. És itt, ebben, e körül képződik végezetül az az anti-toxin, amely a himlőt kipusztítja s a testet később a méreg ellen óvja.

Ilyen fekélyeknek kellett a társadalom testén is keletkezniök . . .

De elébb lássuk, hogy képződik a fekély? Nemde a toxin, a méreg, idegen dolog a test szöveteiben. Egymásba a kettő nem kapcsolódhatik és eleven folyamatok a kettő közt nem keletkezhetnek. Így egy ideig csak a toxin rombolása folyik s a test tehetetlen.

Így volt a militaris toxin is. A toxinos gócok, azok a militaris caesari folyamatok nem vettek részt soha a civilizáció testének eleven termelő munkájában; ettől mindvégig idegnek maradtak. Így a militarizmus pusztított és a dolgos produktív szövet életfolyamatai sehogy sem bírtak beleférközni, hogy megbontsák. A test tehetetlen volt a militarizmus ellen.

* Hogy a militarizmus miért kór a mi mai civilizációnk testében és nem volt az a korábbi militarisan szerveződött társadalmakban, arra más e fajta tanulmányokban mutattam rá. Itt talán elég azt megjegyezni, hogy az alexandrin kultúrával kezdődött civilizációnk már produktív életfolyamatok szerveződése és épen ebben a produktív szervezetben kóros a militaris működés.

Az eleven testben azonban mégis mind élénkebb dolgozás indul meg, hogy a toxint leküzdje. Egy-egy pont körül, ahol a toxin megfeszkei magát, az eleven munka fokozódik és ezzel verbőség támad. T. i. a munka oda vonja a munka táplálását is, a munka egyenértékeit, azokat az apró kis fémestartalmú kerek testecskéket, a vérttestecskéket. A toxinos részek körül így támad a verbőség. De épen azok a kerek vérttestecskék azok, amikre a toxin legmohóbban vágyik. Amennyire lehet, felfalná. Roppant nagy vonzódása van iránta. Csakhogy azok a vérttestecskék csak a testi munka termékeivel lépnek cserébe. A toxinnal nem. De a toxin roppant nagy vonzódással bírván iránta, mind oda iparkodik jutni. És nem tud csak olyan valamin keresztül hozzáférni, ami már a test anyagcseréjével áll kapcsolatban. Így belehatol a közvetlen környezetében levő eleven dolgokba és toxinossá teszi azokat is.

De itt már most eleven folyamatok közé került a toxin. Igaz, hogy a maga nagyfokú vonzásával fokozván a körülete levő eleven folyamatoknak vért kötő képességét, körülete gyulladás támad. Gyulladás, mert a megkötött vér nem munkává változik át, mint egyebütt, hanem megtorlódik a toxin kötése alatt. Gyulladás támad, ha a kóros részek körül duzzadás, hypertrópia, úgy mint a gennyes fekélyek körül látjuk. A toxin pompásan táplálkozik belőle, mert hiszen minden oda tömorült plusz az ő fogyasztása. A környező eleven test is duzzad, hisz neki csak előnye, hogy a toxinos göccel az ő vért kötő erejét fokozhatja és így neki is plusz fölőlesleg jut. Ámde ez vértorlódás mindenkep. Amit a toxin bont. Bontja még a környező szöveteket is, csakhogy a vért elvonja. És ez a genny.

Ugyanez történik a civilizáció testében is. A toxinos, a militaris góc az eleven kulturmunkák, a vagyonszerzés tömorülése közepette feszkelte meg magát. A körülötte tömorült munka oda vonja a munka táplálását, a munka egyenértékét, az apró kerek fémestartalmú kerek testecskéket, a pénzt. Így támad ott, a militaris góc körül pénzbőség. A militarizmus mohón felfalná. Csakhogy a pénz csak a kulturmunkából eredt termékek egyenértéke; csak ezzel lép cserébe. A militaris míveltekkel nem. De a toxin mégis hozzá akar férközni, mert hisz abból él. Ott vannak körülötte a tőkék, amelyek élénk cserében állanak az eleven munkás szövettel. Azokat teszi toxinosakká. Azaz, csak a nagy vagyonszerzés levén a legélénkebb vonzással a pénzforgalom iránt: a toxin, a militaris góc a maga vonzását még ezekhez kapcsolja, ezeken keresztül

vonja el még fokozottabb mérvben a pénzt a dolgos szövetből. Ahol a dolgos szövet ellenáll, azonnal ott a toxin, a militaris erő. A nagy tőkék a toxin ilyen segítségével pompásan táplálkoznak. Duzzadnak, pénzbe hypertropiák állanak be. Pompás táplálkozásukat fentartandó, ők táplálják a toxinos gócot is, a militarizmust. Így a toxin a militarizmus révén vonhat el a dolgos szövetből egy pluszt, azt a pluszt, amely már nem egyenértéke semmiféle munkájoknak. Így támad a toxinos góccok körül a vagyoni hypertropia, az a pénzbeőség, amely nem a munkának ellenértéke képen gyülemlik fel. Puffedt, puhult állapotok támadnak s a pénztorlódás nem munkában találván elhelyezést, hajlamossá válik toxinos míveletekre: militarisakra, roncsolókra, meddőkra, vagy ami ezeknek az összesége, feudalisán arisztokratikus cselekvésekre, amint ahogy a nagy vagyonok csakugyan mindig feudalis arisztokrata hajlamúak lettek. A pénztorlódás nem munkába helyeződve el s a pénz a termelő céljától esvén el, toxinos bomlásokba indul. Mint a genny. Minden roncsoló toxinos tulajdonság kitűnően él benne s roncsolja, fogyasztja a dolgos eleven kultura szövetét.

De itt már most a tőke útján eleven folyamatok közé került a toxin. És épen a tőke fekélyeinek tövében most már megindul a test eleven dolgos folyamatainak a munkája, olyas valamit kiképezni, ami a gennybe hatolva, öl. A toxint megöli. A toxint szétrobbantja. A toxinba, a militarizmusba az eleven szövet közvetlenül nem férközhetett, mert a toxin, a militarizmus rögtön megölte, felfalta. De a gennybe már igen, az ott bomlasztott s a testből eredő dolgok közé igen. Aminthogy az antitoxin is mindig itt keletkezik, itt válik ki, a gennyedő góccok tövében. Az antitoxin, az a valami, az a képződmény, olyas valami esszenciája a test produktív életének, a civilizáció dolgos munkájának, ami most körülveszi a kóros, toxinos, hypertropizált, nem munkából élő, puffedt, peshedt tőkéket: a szocializmus.

A kép tökéletesen pathologiai kép. Teljesen a toxin és az antitoxin fiziologiaja.

Azonban csak az avatatlan, rövid gondolkozású pathologus az, aki az antitoxin képződése valamely fázisát már az egészségnek nézi. Így vagyunk a szocializmussal is. Avatatlan a Teremtő cselekvésének lakásában és rövid gondolkozású, aki a szocializmus mai fázisában már az egészség való képét keresi. Ma még csak a gyulladt állapotoknak egy-egy időszakai tünete közt tartunk. Rövid gondolkodású, aki a pillanatnyi tünetekből következtetve a vagyoni egyenlőséget

hirdeti a szociális egészség kvintesszenciájának, mikor a vagyonképzés a legegényibb művelete minden egyénnek, s mindegyiknek külön-külön az eredendő hivatása. Nem a tőke a betegség, csak az, mikor a tőke toxinos. Rövid gondolkozású, aki a mai még éretlen, gennyes állapotokból emberjavító eszméket akar meríteni, amikor a komoly pathologus mind csak a kór természetes lefolyásában bízik. Kuruzslásos hókusz-pókusz emberi okoskodás szerint kevert s tetszetős etikettekkel ellátott bölcselmi s politikai kenőcsökben hirdetni az igazságot, mikor a fekélynek meg van a maga tisztulós célja. Mindezek lefolynak. Múló, pillanatnyi jelenségei a szocializmus eszméi, de ezek is szükségszerű jelenségei a dolgok természetes lefolyásának.

De látnunk kell, hogy a tőke körül hemzsegő szocializmus, a maga egészében, mégis mit jelent a Teremtő munkája közben.

Gyönyörű természeti, szövettani kép ez is. A tőke és a produktivitás között — ami a militaris toxinos góc és a szövet között soha sem lett volna — már a legélenkebb anyagcsere keletkezik. Hogyne, hisz a nagytőke a legközvetlenebbül szolgáltatja minden produktivitásért, minden munkáért az ellenértéket. Szolgáltatja is. A legsimábban. Ahol csak cserébe akar lépni a tőke a munkával, mindenütt a legélenkebb tömörülése keletkezett a produktíveknek, a munkásoknak. Jeléül annak, hogy a munkáért csakugyan ott található a legteljesebb egyenérték. Hiszen különben nem oda tömörülnének, hanem másüvé, ahol az ellenértéket jobban megtalálják. Az ellenértéket megtalálják. A munka egyenértékét igen. Az egyenértéket, amely annak a munkának a fenntartására szükséges, igen.

Csak hogy itt kezdődik valami súlyos bűn a Teremtő ellen. A Teremtő ellen, aki úgy rendezte be az életet, hogy a test minden életműködéséből valami plusz is támad. Minden produktív működéséből minden egyes sejtnek nemcsak a végzett munkájának anyagi egyenértéke, hanem még egy plusz. Az a plusz, amelyből az élet gyarapodik, nő és fejlődik. Az a plusz, amelyből az Isten óriási, legszentebb munkája végződik: a tökéletesedés, az Élet átöröklése, átöröklése mind tökéletesebb, mind magasabb értékű munkára alkalmasabb utódokra. Az egyenérték ott a tőke körül valósággal egyenértéke is e munkának és elegendő is magának a munkásnak az életfenntartására. De ahol bennök is a Teremtő munkája kezdődik, hogy gyermekeik vannak, családjuk lesz, ott a Teremtő szent művétől vonja el a tőke a pluszt. Azt a pluszt,

amelynek híján gyermekek senyvednek, anyaságra teremtett lányok korcsosulnak el kénytelen kenyérért, szülő-anyák tápláléka, csecsemők teje hiányzik, a jövő életeje pusztúl, Isten munkája tiportatik. Azt a pluszt vonja el a tőke, azt a pluszt a produktivitástól a toxinos nagytőke, az improduktív élet a produktív élettől, azt a pluszt, ami az Istené: amidőn a munkáé csak az egyenérték s a plusz a tőkée.

A Teremtő munkájából hiányzik ez a hiány. És ebből a hiányból származik az a szörnyű mohóság, feszültség, amelynek az erejében, amidőn teljessé válik, van az anti-toxin amaz ereje, amely a toxint szétfeszíti, szétrobbantja. Amint a pathologiai chemia valóságos robbanásnak mondja, hogy az antitoxintól a toxin szétesik.

Igy jöttek a nagy szociális kérdések a labororium asztalán.

SIRIRAT.

Mért is, hogy minden halandót e lét
 Álomgyilkos napfénybe számkivet!
 Miért vagyok csak a sírban tied,
 Szép éj, melynek kivérzett szívem áldoz!

Hol a sors osztja koldusgyönyörét:
 Ott kellett nékem is görnyedve járom;
 Megvérezett a kéz, e szöges járom.

Szép éj, melynek kivérzett szívem áldoz,
 Tiéd vagyok most és te is enyém!
 Ó mért, hogy csak az élet ösvenyén
 Jutunk mi földiek el a halálhoz

Szilágyi Géza

pisztránggal, pontytyal, vaddal s csodaszámba menő gyümölcs-csel, nem is szólva a felséges fehér s vörös borokról.

A viziló természetű leányzó fenomen volt a főzés terén, ő maga szolgálta fel érthetetlen szerénységgel isteni főztjét . . .

Igy állottak a dolgok, a midőn egy délután Diane a házuktól néhány kilométernyire eső postahivalba ment valamelyes reklamáció miatt. Claude otthon maradt, mivel nem érzeti kedvet rá, hogy elkísérje. Olyan édes bágyadság, részegség fogta el, az ablak melletti kerevetre dőlt le álmodozni, ébren, de csukott szemhéjakkal. Álomképe olyan érthetetlen zürzavar volt, mily sok dőre alak, bohókás gondolat, édes emlék népesíté be álmovilágát. A csend, az álmodozás félszenderbe ringatták s e szendergés közben az ajtón halkan, szerényen, félénken kopogtattak. Ösztönszerűleg inkább, mint akaratereje befolyása alatt válaszolt. Most valaki feléje közelg, halkan suttog, ez egy kissé felébreszti, de szemhéjai még mindig lecsukvák, csak Diane tért vissza, fel sem nyitja a szemeit. Mikor közelében levőnek hitte, feléje nyújtotta a karját mosolyogva, s a szerelmesek pajzán enyelgő mozdulatával magához vonja. Különösnek tetszett a képzelt Diane opponálása, erősebben vont a maga felé, nagyon mulatságosnak találta e jelenetet s szemei még mindig le voltak csukva. Most az ellenállás fokozódni kezd s hirtelen rá bekövetkezik a megadás s Claude egy hajlékony női testet tart karjaiban, s forró ajka friss üde ajkakra tapadt . . . Mi ez? valaki oly idegenszerűen sóhajtott — erre fel kellett nyitnia szemeit . . . s szembe találja magát azzal a gyönyörű, életkedvtől ragyogó szempárral, arcát a Wildegg Elsa illatos, loreley haja érintette. Egész lénye mintegy ki volt cserélve. Egy pillanat alatt beleszeret a ragyogó szépségü asszonyba, saját bevallása szerint életének első és igazi szerelmébe. Csudásan jóleső melegség töltötte el egész valóját s a midőn könnyeket látott leperegni arról az imádott arcról, egész lényén pedig a legyőzöttek megható szomorúságát, ő is sírni kezdett, e könnyek egybefűzték a rokonlelkeket, míg egy forrón tapadó csók szentesíté szerelmöket.

Ez a kaland elvégre bevált volna az utazás egyik

epizódjának is, s újabb bizonyítékot szolgáltatott volna a német hölgyek mesébe illő szívességéről. Valójában Wildegg Elsa nem tett engedményeket sem szeszélyeinek, sem gyöngeségének. Erényessége eredendő tulajdonság volt. Claudeot a véletlen oly földöntúli szerelem, imádat részévé avatta, a minőben kevés gyarló halandónak lehet része — s mindezt az agyonócsárolt véletlennek, egy enyelgő, pajzán karmozdulatnak köszönhető. E mozdulat nélkül sohsem szerzett volna tudomást az iránta táplált gyöngéd érzelemről, enélkül Dianeval újabb kalandok felé vitorláznának...

A szegény, cserbenhagyott leányzónak egyedül kellett elutaznia — kész volt az első csinos, kedvére való bajusszal megvigasztalódni. Nem tudom, Claude mit regélt neki s ha Diane elhitte-e, annyit biztosan tudok, hogy az ügy simán, nagy jelenetek nélkül folyt le, s a lány jól megrakott bőröndjeivel gondtalanul sietett a vigaszt nyújtó Párizs ölébe...

Claude már három esztendeje van együtt Elzával s neki úgy tetszik, hogy sohsem is fogja elhagyhatni s nőül sem veheti, mivel Elza, aki szerencsétlen volt házasságában, félti e szent frigytől szerelmöket.

Politikai Hetiszemle.

Szerkeszti: SZABÓ KÁLMÁN.

Minden héten (vasárnap) megjelenő politikai társadalmi és művészeti lap. Előfizetési ára félévre 10 kor. Mutatványszámok kívánatra küld a kiadóhivatal:

VI., Izabella-utca 44/a.

ELFELEJTETT KÖLTŐK.

Petőfin kívül a magyar poézis legnagyobb genieje kétségkívül Csokonai volt. Emlegetik, jubilálják — de nem olvassák. A korszakos és nemcsak töretlen útakon száguldó, hanem a még ma is absolute szép és kevésbé ismert verseiből lenyomatunk egyet. Ime :

A MAGÁNOSSÁGHOZ.

Aldott magánosság, jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet;
Ha mások elhagyának is, ne hagyj el,
Ringasd öledbe lelkemet.
Öröm nekem, hogy lakhelyedbe szálltam,
Hogy itt Kisasszondon reád találtam.
E helybe' andalogni jó,
E hely poétának való.

Itt a magános völgybe és cserében
Megfrisselő árnyék fedez,
A csonka gyertyánok mohos tövében
A tiszta forrás csergedez.
Két hegy között a tónak és pataknek
Nymphái kákasátorokba laknak;
S csak akkor úsznak ők elő,
Ha erre bölcs s poéta jő.

A lenge hold halkkal világosítja
A szőke bikkfák oldalát,
Estvéli hűs álommal elborítja
A csendes éjnek angyalát.
Szelíd magánosság!
Gyönyörködöl s mulatsz te; ah, ezekbe
Gyakran vezess be engemet,
Nyugtatni lankadt lelkemet.

Te a királyok udvarát kerüld,
 Kerüld a kastélyokat;
 S ha bévetődsz is, zsibbadozva szüld
 Ott a fogyasztó gondokat.
 A félelem s bú a vad unalommal
 Csatáznak ott a tiszta nyugalommal.
 A nagy világ jólétedet
 Nem tudja, s útal tégedet.

Ohajtoz a fősvény, de gyötrellemmel
 Goromba lelkét bünteted;
 A nagyravágyót kérkedő hiszemmel
 A lárma közé kergeted.
 Futsz a csatázó trombiták szavától,
 Futsz a zsibongó városok falától:
 Honod csupán az érező
 Szív, és szelíd falu s mező.

Mentsvára a magán szomorkodónak
 Csak a te szent erdődbe' van,
 Hol biztatásit titkos égi szónak
 Hallhatja a boldogtalan.
 Te azt, ki megvetette a világot,
 Vagy akinek már ez nyakára hágott,
 Kíséred és ápolgatod;
 Magát magával biztatod.

Te szüld a virtust, csupán te tetted
 Nagygyá az olyan bölcseket,
 Kiknek határtalanra terjegetted
 Testekbe' kisdéd lelkeket.
 Tebenned úgy csap a poéta széjjel,
 Mint a sebes villám setétes éjjel;
 Midőn teremt új dolgokat
 S a semmiből világokat.

Oh kedves istenasszony! én is érted
 Gyakorta mint sóhajtozom,
 Mert szívemet baráti módra érted
 Midőn veled gondolkozom.

Ártatlanúl kecsegtetel magadba',
 Nincs tettetés, sem csalfaság szavadba',
 Hív vagy, nem úgy mint a mai
 Színes világ barátai.

Lám, mely zavart lármák között forognak
 A büszke lelkek napjai,
 Kőről kövekre görgenek, zajognak,
 Mint Rajna bukkanásai —
 De ránk mikor szent fátyolid vonúlnak,
 Mint éji harmat, napjaink lehullnak,
 Tisztán, magába csendesen:
 Élünk, kimúlunk édesen,

Sőt akkor is, mikor szemem világán
 Vak kárpitot sző a halál;
 Ott a magánosság setét világán
 Behullt szemem reád talál.
 Síromba csak te fogsz alá követni,
 A nemtudás kietlenén vezetni:
 Te lészel, ah! a sírhalom
 Völgyén is őrzőangyalom.

Áldott magánosság! öledbe ejtem
 Ottan utolsó könnyemet,
 Végetlen álmaidba elfelejtem
 Világi szenvedésemet,
 Áldott magánosság! te légy barátom,
 Mikor csak a sír lesz örök sajátom.
 De ez napom mikor jön el?
 Áldott magánosság, jövel!

Az erény jutalma.

Irta: Strindberg Agost.

3

De most újra fölkerekedett a vihar. Huszonöt fiú rohant oda s gabalyodott össze az ablaknál, hogy a zsinórt megkaparintsá.

— Üljetek le! — kiáltotta megint a pap és a botjához kapott.

A lecsillapodás első percében azon töprengett, hogyan lehetne legpraktikusabban, tülekedés nélkül kinyíttatni a szellőztetőt.

— Te, — szólt és egy ijedt kis fiúra mutatott, — menj oda és nyisd ki!

A fiúcska odalépett az ablakhoz és megpróbálta kioldani az összecsomósodott zsinórt. A többi visszafojtott lélegzettel várt az eredményre, míg egy tengerészruhás fickó, aki kevéssel ezelőtt jött meg Spanyolországból, el nem vesztette a türelmét.

— Most láthatsz olyan legényt, aki tud is valamit, az áldóját neki! — mondta és egykettőre ledobta tengerész-zubbonyát, felpattant az ablakdeszkára, bicskát rántott és kettémetszette a zsinórt.

— Mesd, hékás, mesd! — kiáltotta, mielőtt a pap még ráért volna, hogy megint egy ideges asszonyhoz illő kiáltást hallasson, amitől valósággal összerezzen a tengerész. Bizonykodott is váltig, hogy a zsinórt csakis «metszeni» lehetett, annyira összecsomósodott.

A lelkész végképen kijött sodrából. Ő, aki csöndes vidéki városból jön ide, nem sejtette soha, hogy ifjúság lehet ennyire romlott, erkölcstelenségben, bűnben ilyen mélyre süllyedt, ennyire szomszédságában a kárhozatnak. S megint következett egy hosszú história Jézus drága vérérol.

Egyikük sem értette, hová akar kilyukadni, azt se tudták, mi az a süllyedés, hisz voltaképen fönt sohase voltak.

Azért a gyülekezet közömbös hidegséget tanusított. A lelkész tovább is egyre a Jézus drága véréről beszélt, azonban senkise figyelt rá, mert a konfirmálandók egyike se gondolt arra, hogy megszoríthatta Jézust. Most az ördöggel próbálkozott meg, ez pedig olyan állandó szólásmódjukká vált már, hogy ezzel sem érhetett el semmi hatást. Végül sikerült az elevenükre tapintania. Beszélt a jövő év elején bekövetkező konfirmációról. Megemlékezett a szülőkről, akik már alig várják, hogy az életnek átadhassák gyermekeiket és mikor a mesterekről szólt, akik nem alkalmazzák a nem-konfirmáltakat, már ellenállhatatlanná lett s a fiúk között egy sem akadt, aki meg ne értette volna a konfirmáció mély jelentőségét. Most szájuk íze szerint beszélt, meg is értette őt valamennyi. Még a legvadabbak is megkezesedtek.

Azután elkezdődött a beiratkozás! Tyű, be sok házassági levél hiányzott! Hogy akarnak Jézushoz jutni, ha szüleik meg nem esküdtek, hogy állnak majd Jézus ítélőszéke elé, ha «dutyiban» űlt az apjuk. Micsoda bűnösök!

Tódor úrfi felindult e nyilvános piszkolódás hallatára. El akart egy kevéssé szundítani, de nem birt. Midőn végül előlépett a keresztlevelével és a pap olvasta: «Tódor, fiú, született ilyen meg ilyen évben, szülei: professzor és lovag...» halvány derű szökött a lelkész arcára, s barátságosan mosolygott, mikor megkérdezte: «Hogy van a kedves papa?» Majd a sajnálat fátyola borult fakó ábrázatára, midőn olvasta, hogy az anyja meghalt (anélkül is tudta pedig) és szeretetreméltó, panaszos hangon mondta: «Ő az Úr gyermeke volt». Ezt félig magához intézte, mintegy szemrehányásként a «papa» iránt, aki csak professzor és lovag tudott lenni. Azután elmehetett már Tódor úrfi.

Mire kiért, úgy rémlett neki, mintha olyasmi ment volna végbe a szeme előtt, amiről soha nem is álmodott. Azért voltak hát elvetemültek ezek a fiúk, mert olyan szitkokra és durva szavakra fakadtak, mint az ő akármelyik pajtása, vagy apja, nagybátyja, az egész «jobb» társaság? Micsoda erkölcsi romlottságról lehetett szó itten? Ezek talán csak azért voltak kirugósabbak az elkényeztetett gyermekeknel, mert nagyobb

volt az erejük. Az ő hibájuk az, ha rés van a keresztlevélükön? Az ő apja nem lopott soha, de rászorul-e a lopásra az, akinek 6000 korona évi jövedelme van s megszerezheti, amit szeme-szája kíván. Nevetséges vagy örült volna, ha eszébe jut a lopás.

Később újra iskolába járt Tódor úrfi s most már megértette, mi az: jó nevelésben részesülni; mert itt bármi kis rendetlenség miatt nem állítják pellengére az embert, nem firtatják a szülők és gyermekek gyöngéit, itt magaszőrűek társaságában volt s egyetértett mindenkivel.

Olykor eljártak a «parádéra» s kávéházba lopóztak, hogy bevágjanak egy likőrt, vagy a vívótermet keresték föl. És ha itt megszólította Tódort a hadnagy «úr», ha végignézett e hajlékony tagú, friss kacagású és vidám képű fiúkon, akik tudták, hogy jó ebéd várja őket odahaza, rájött arra, hogy két világ van: felsőbb és alsóbb; fölébredt benne a rossz lelkiismeret, ha megemlékezett ama komor teremről és a szegény fiúkról, akiknek titkos hibáit nagyító tükörben mutogatták irgalmatlanul, hogy részük legyen az igazi alázatosságból, amely nélkül a magasabb állásúak nem élhetnének nyugodtan az ő gyöngéiknek. S ahogy ezt elgondolta, megbomlott élete harmóniája.

Bármennyire hánykolódott is Tódor úrfi, az élet megkóstolt csábításainak engedő természetes ösztöne és amaz újontámadt hajlandósága között, hogy értelmét az égre irányítsa, hátat fordítván az életnek mindenestül, még se szegte meg egyszer sem anyjának tett fogadalmát. Az ismételt összejövetelek a templomban a konfirmálandókkal meg a pappal, nem tévesztették el rá hatásaikat. Néha komor, töprengő volt s úgy érezte, hogy nem olyan az élet, aminőnek lennie kellene. Úgy rémlett neki, hogy egyszer, az idők folyamán, valami hallatlan bűnt követtek el az emberek s ezt most számtalan csalással kell palástolniok; olyan ő, akár egy légy a pók hálójában; új gyötrellem, új fulladozó érzés fogja el minden kísérletére, hogy kiszabaduljon.

Egy este — a lelkész minden követ megmozgatott,

hogy megtörje az ifjúság megátalkodottságát — a templom szentélyében volt a konfirmációs oktatás. Január második felében járt az idő, két gázláng világította meg bágyadtan a szentélyt és mutatta rémesen eltorzult arányokban az oltár márványfiguráit. Homályban maradt a hatalmas templomnak mind a két oldalsó hajója. Messze, a háttérben látszottak az orgona fényes cinsípjai, melyek gyöngén verték vissza a szentélybeli világosságot; fölöttük a harsonáikba fújó angyalok sötét, fenyegető, valószínűtlen emberalakoknak rémlettek. A keresztfolyosó elenyészett a mély sötétségben.

A lelkész a hatodik parancsot fejtegette. A házasságon belül s azonkívül eső házasságtörésről beszélt. A házasságbeli vétek gyalázatosságáról nem volt sok mondanivalója, bár ő maga is nős ember volt, de a házasságtörés külső fajtáját minden oldalról megvilágította. Majd áttért az önbecskölés fejezetére. Alig ejtette ki ezt a szót, valami zúgás futott át az ifjak gyülekezetén, sápadtan, tágult szemmel meredtek rá, mintha kísértetet látnának. Mig a pokol fokozatairól beszélt a pap, elég nyugodtak voltak, de amint egy könyvből elkezdte fölolvasni, hány ifjú halt meg huszonöt éves korában roncsolt gerincvelővel, ám az Isten későn megtért gyermeke gyanánt, mindannyian hátrahanyatlottak a padjaikon s úgy érezték, hogy inog a talaj lábaik alatt. Végül elmondta nekik egy fiú történetét, aki tizenkétéves korában az örültek házába került és két évvel utóbb a megváltóba vetett hitben húnyt el. Halottsápadt lett valamennyi fiú, reszkettek minden tagjukban. Egy orvosság van csupán a gonosz ellen: Jézus drága sebei. Arra már nem adott részletes utasítást, hogyan kell ezt az írt használni a korai férfiaság ellen. Legföljebb annyit említett, hogy tartózkodni kell a táncról, a színházbajárástól, a kártyázástól és kiváltképen a nőktől, vagyis ép az ellenkezőjét cselekedni mindannak, amit szeretne az ember. Azt, hogy az ifjúkorbeli vétek éles ellentétben áll ama társadalmilag szentesített állapottal, hogy a férfiaság csupán a huszonegyedik esztendővel löszönt be, hallgatással mellőzte; arra se vesztegetett szót, hogy a korai nősüléssel meg lehetne gátolni a kicsapongásokat, ha ugyan

mindenkinek meglenne a legszükségesebbje ama hallatlan fényűzés helyett, amely keveseknek adatott. Oda lyukadt ki, hogy vessék magukat Jézus karjaiba, azaz járjanak a templomba, tartózkodjanak mindenféle világi örömtől és bizzák azt a felsőbb társadalmi osztályra. Beszéde végén a lelkész azt mondta az elsőpadbeli öt fiúnak, hogy maradjanak ottan. Mindegyikük fejével külön akart beszélni. Az egész gyülekezettel az volt a szándéka. Az öt első olyan arcot vágott, akárcsak halálra ítélték volna őket. Mellük besüppedt, megörnyedt a hátuk, mintha fulladoznának s ha jól szemügyre veszi őket valaki, azt is megláthatta volna, hogy a hajuk néhány centiméternyit emelkedett és nedvesen csapzott fakó halántékukra. Minden vér kiapadt a szemök üregeiből, amelyeknek a golyói mozdulatlanul, kétségbeesetten meredtek előre, mintha nem tudnák elszánni magukat, hogy őszinte vallomást tegyenek-e, vagy szemtelen hazugsággal meneküljenek.

Véget ért az imádság s a Jézus öt sebéről szóló ének, de ma este akárcsak heptikások énekeltek volna, itt-ott alig volt hallható, vagy száraz köhögés szakította félbe. Távozásra került a sor. Az öt közül egy el akart lopózni, de a lelkész rászólt :

— Itt maradsz!

Rettentő pillanat volt az. Tódor úrfi, aki az első padban ült, közöttte volt az öt fiúnak. Nagyon kényelmetlenül érezte magát. Nem azért, mintha bűn súlya nehezedett volna reá, csak megalázónak tartotta egy férfira nézve, hogy mezítelenül mutassa meg a lelkét. A többi négy széjjelebbhuzódott egymástól. Az övkészítő, aki szintén közöttük volt, tréfálni próbált, azonban torkán akadt a tréfa. Képzeletükben fölbukkant a rendőrség, a javítóintézet, a kórház, sőt az örültek háza is a háttérben. Nem tudták, mi vár rájuk, de sejtették, hogy most ráncbaszedik őket. Gyötrelmüket csak az enyhítette, hogy közöttük volt ő is, Tódor úrfi. Nem igen értették ugyan, hogy mi ebben a vigasztaló, de megéreztek, hogy neki, a professzor fiának, úgysem eshetik bántódása.

— Wennerstöm. gyere be! — szólt a lelkész, aki gázot gyújtott a sekrestyében.

Wennerström bement s mögötte bezárult az ajtó. A négy hátramaradt űlt a padban tovább és megpróbálkozott mindenfajta elhelyezkedéssel egy kis testi kényelem irányában, de nem ment az sehogy se.

Végtére kijött Wennerström, kisírt szemmel, izgatottan és rögtön távozott is a szentély ajtaján keresztül.

Midőn kilépett a hóborította temetőbe, átgondolta gyorsan, ami odabenn történt. A lelkész megkérdezte tőle, hogy vétkezett-e már? Nem, dehogyan vétkezett! Voltak-e álmai? Igen! Az álom csak olyan vétek, mert arra vall, hogy rossz a szívünk, Isten pedig a szívünkbe is beelát. Ő fürkészi a belsőnket és mérlegre veti minden bűnös gondolatunkat, már pedig az álom is gondolat. Add nekem a szívedet, fiám, úgymond Jézus. Eredj Jézushoz, kérj, könyörögi, imádkozzál. Jézus foglalata minden tisztaságnak, minden szeplőtelenységnek, minden csodának. Jézus a te kezdeted és véged, Jézus a te mindened, életed, reményed, boldogságod! Sanyargassátok husotokat és tisztuljatok meg az imádságban, ezt mondja Jézus. Menj hát Jézus nevében és többé ne vétkezzél!

E szavak föllázították a lelkét, és mégis töredelmes bánat fogta el felindulása ellenére is, hiszen az iskolában még nem fejlődött józan értelme annyira, hogy megbirkózhatott volna e jezsuita álokoskodással. Azt a kijelentést, hogy az álom gondolat, ha lélektani munkákat olvas, könnyen módosíthatta volna úgy, hogy az álom káprázat (mindegy az, lám, az Úr nem a szavakra néz!) Az ő logikája szerint valami természetellenes volt ez a korai vágyódás. Nem nőülhetett meg tizenhatéves korában, minthogy el nem birná tartani a feleségét, ám a gondolatát nem merte végiggondolni s azt kérdezni, hogy miért is nem tarthatja el a nejét, ha már egyszer férfiszámba megy, — mert így beleütközött volna a társadalmi törvénybe, melyet a felsőbb osztály szentesített és őrzött szuronyokkal. Alighanem csak az ő hibáján múlt az, hogy előbb jött meg a férfiasága, mint kenyérszerző tehetsége. Erkölcsei romlottóság. Tisztátalan a képzelete s meg akar tisztulni az önsanyargatás, az imádság, a küzdelem által.

Mikorra hazaért, apja és hugai már asztalnál ültek.

Tódor tisztátalannak érezte magát közöttük. Apja szokása szerint megkérdezte tőle, hogy nem tudja-e, mikor lesz a konfirmáció. Tódor nem tudta. Nem evett vacsorára semmit s a rosszullétével mentegetőzött. Pedig csak annyi volt igaz ebből, hogy estére nem mert enni semmit. Azután fölment a szobájába s olvasni kezdte Schartau egy könyvét, amelyet a lelkésztől kapott. Szólt pedig ez az értelem semmiségéről. Ép az utolsó pontnál aludt ki a lámpája, midőn az ő hite szerint némi menedékre akadt volna a tisztátalanság ellen. Ép az értelem, a gondolkodás volt vétek, amely nagynéha nyújtott neki még egy kevés reményt, hogy kiszabadul e mély sötétségből; nagyobb vétek az minden másnál, mert Isten ellen fordult, fel akarta érni ésszel azt, ami föl nem fogható. Hogy miért nem lehet azt felfogni, nem állt a könyvben, tán azon okból, hogy kiderülne a csalás abban a percben, amelyben az felfoghatóvá lenne.

Nem ágaskodott már többé, megadta magát. Mielőtt ágyba tért volna, átfutotta még Arndt két «reggeli szózatát», végigmondta az egész bűnbevallást, a miatyánkot és az éjjeli áldást. Rettentően éhes volt, ezt azonban egy kis örömmel érezte, mintha valami kárt tehetne az ellenségében általa.

Azután elaludt. Sötét éjszaka ébredt föl. Azt álmodta, hogy Norrbaknál volt, kéttalléros ebédet evett és pezsgőt ivott rája, végül egy leánynyal egyedül ment egy szobába. Rágondolt megint a mai borzasztó estére.

Kiugrott ágyából, földre hányta vánkosát, lepedőjét és a puszta lószőrmatrácra feküdt. Didergett és éhes volt: ám vesszen az ördög. Még egyszer elmondta a miatyánkot, hozzá toldva egypár öntalálmányu rövidke pótlást. Szíve lassankint elcsendesült, elsimultak arra meredt vonásai, ajka mosolygott és vidám, pajkos alakok, halk mormogás, elfojtott kacagás, egy keringő ütemei, összekoccintott poharak és szemébe néző, merész tekintetű, vidor ábrázatok bukkantak föl előtte; majd félrelebbent az ajtó szőnyege; a piros selyemkárpitok közül egy fejecske kandikál be, szája mosolyog, eleven a szeme, nyaka mezítelen a keble ívéig, válla gömbölyű, mintha puha kéz formálta volna; ruhái lehullanak a tekintetétől s

ő karjában öleli a leányt. Hármat vert az óra, midőn föl-
 ébredt a fiú. Megint odavolt egészen. Ágyából kirángatta
 matracát, letérdelt a kőpadlóra és a tulajdon szavaival torró
 könyörgést intézett Istenhez menekvésért, hiszen úgy érezte
 most, hogy magával az ördöggel keveredett harcba. Lefeküdt
 ismét az ágy csupasz deszkázatára s valami sajátságos gyö-
 nyörrel érezte, hogy vágódnak bele a deszkák lábaszárába
 és karjába.

Egész testében lázasan ébredt föl másnap reggel.

Hat hétig volt ágybanfekvő. Mikor fölkel, egészsége-
 sebb volt, mint valaha. A nyugalom, a megszabott étkezés,
 a gyógyítószeresek mind gyarapították erejét s ezért utóbb
 kétszeresen heves lett neki a küzködése. Ő pedig folytatta
 harcát. Tavaszkor megvolt a konfirmálás. Az izgató szín-
 játék, midőn a «plebejusok» megesküdték a Krisztus testére
 és vérére, hogy soha többé nem foglalkoznak olyasmivel, ami
 eddig betöltte a lelküket, maradandó hatással volt rá. Gondo-
 latát nem foglalkoztatta a szemtelen csalás Högstedt karco-
 sával (literje 65 öre) és Lekström kukorica-ostyájával (fontja
 egy korona), melyeket a papok a názáreti Jézusnak, a majd-
 nem 1900 éve kivégzett népzendítőnek teste és vére gyanánt
 osztottak szét; nem voltak e percben reflexiói, csupán csak
 «hangulatai».

Rákövetkező évben letette az érettségét. A diáksapkának
 nagyon örült, mert ennek birtokában öntudatlanul az uralkodó
 osztály tagjának érezte magát. Ő és társai, ha már a tudás-
 ban éretteknek nyilvánították őket a tanárok, azt képzelték,
 hogy ők nagyon műveltek. Ha legalább még birtak volna e
 pöffeszkedő ifjak mindazzal a zagyvalékkal, amivel kérkedtek!

Az avatatlannak elállt volna szeme-szája, ha kihallgatja
 őket a diákkorcsmában, mikép erősködtek, hogy legföljebb öt
 százalékát tudták egy-egy tantárgynak, amiből pedig bizo-
 nyítványt kaptak és miképen bizonykodtak az érettségizettek,
 hogy csodamódon mentek át. És ha ugyaneme korcsmában
 hallja valami józan ember, hogy néhány fiatalabb tanár most,
 a rangkülönbség elenyészésével, midőn a tettetésre nem volt

már semmi szükség, mikép hangoztatja élénk taglejtéssel, hogy nincs az egész intézetben egyetlen tanár, aki el ne bukhatott volna a vizsgálaton, — bizvást azt hiszi, hogy az érettségi vizsga tetszés szerint, kötelék módjára feszül a felsőbb és alsóbb társadalmi osztályok között s ily világításban hallatlan csalásnak itéli az egész micsodát. Mi több, egy tanár a borole-nál azt állította, hogy csak hülye hihet olyasmit, mintha észben lehetne tartani egyidejűleg a világtörténet háromezer évszámát, a világ ötezer városának a nevét, hatszáz kígyót és hétszáz állatot, az emberi test csontjait, a föld kőzeteit, mindenféle teológiai vitakérdést, ezer francia ígét, ezer angolt, ezer németet, ezer latint, ezer görögöt, félmillió szabályt kivételestül, ötszáz matematikai, fizikai, geometriai és kémiai képletet. Ő kész bebizonyítani, hogy az agyvelő, melybe mindez belefér, akkora, mint az uppszalai csillagvizsgáló kupolája. Humboldt végtére már az egyszeregyet se tudta, a lundi csillagász-professzor pedig kétszámjegyű egész számokkal nem tudott osztani. Azt hiszik, ugy-e, hogy hat nyelvet tudnak, pedig legföljebb ötezret ismernek az anyanyelvük húszezer szavából. És beszélt azután a csalásaikról. Oh, ismerős ő minden furfangjukkal! Láta ő, körmükre hogy írták az évszámokat, könyvüket hogy tartották a pad alatt, hogy súgtak egymásnak! Hanem hát — mondta végül — az ördögbe is, mit csináljunk? Ha egyik szemünket be nem hunyjuk, nincs aki ép bőrrel átsusszék a vizsgálaton.

Tódor ott maradt nyáron a Norrtulls-utcai kertes házban. Sokat töprengett a jövőjén: mi legyen? Elégedetlenné tette az élettel az a néhány bepillantás ama nagy jezsuitaszervezetbe, melyet felsőbb osztály címén ural a társadalom és papnak akart menni kétségbeesésében. De a világi élet is csalogatta. Ez tisztán és világosan terült el szemei előtt; forró, pezsgő vére hívogatta az életbe. Elernyedte e küzdelemben s tétlensége folytán csak erősbödtek a kisértések. Komorsága és meggyengült egészsége apját is aggasztani kezdte. Tudta ő jól, hogy miről van szó, de nem tudta rászanni magát, hogy beszéljen a fiával ilyen kényes ügyről. Egy vasárnap délután látogatóba jött a professzor testvére, a várkapitány. A kertben ültek és kávéztak,

— Vetted észre, hogy megváltozott a Tódor? — kérdezte a professzor.

— Hát bizony itt van már az ideje, — szólt a kapitány — azt hiszem, hogy nagyon is itt van már!

— Nem beszélnél vele? Én nem tehetem.

— Ha legényember volnék, beugranám a nagybácsi szerepébe, — mondta a kapitány, — hanem így majd Gusztávot küldöm a nyakára. Nőket a fickónak, másképen tönkremegy! Erős fajta: Wennerström, — igaz-e?

— Az ám, — szólt az apa — de tizenötéves koromban volt nekem egy társam a konfirmációs órán, akit nem is konfirmáltak aztán, mert megbabáztatta egy tizenhárom éves leánypajtását!

— Nézd meg csak a Gusztávot, milyen színben van az! Ördög bújjék belé, ha nincs olyan csipője, meg olyan vastag combja, mint egy vén kapitánynak! Neki van gondja magára!

— Jól tudom, hogy költséges a dolog, de inkább azt, minthogy így lógjon a feje, — dünnyögte az apa. — Hát megkéred Gusztávot, hogy vigye magával Tódort és öntsön belé egy kis életet.

— Persze, hogy szólok neki, — csapott fel a kapitány. S ezzel nyélbeütődött a dolog.

Egy forró juliusi estén, mikor teljes virágában állott a természet s gyümölcsöse volt válandó a tavaszkor kiserkedt csira, Tódor a szobájában ült és ábrándozott. Ép az imént akasztott a falra egy «Jézushoz jöjj!» című képet, hogy ráterelje hadnagy-bátyja figyelmét, aki olykor bejött Ladngardsról, ahol tanyázott ezrede. Vidám ember létére — mint bácsija mondta — eleget gondolt a maga javával és a világ sorján való tépelődést az ördögre bizta. Megigérte Tódornak, hogy este hét órakor érte jön s elmennek majd tanácskozni az apjuk születése napja felől. Tódornak az járt eszében, hogy rajtaüt a bátyján és jámborabb gondolatokra téríti. Gusztávnak ellenben az volt a titkos terve, hogy megokosítja Tódort.

(Vége következik.)

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

104

— Valóban igaza, ezerszeresen igaza van a tölgynek, — gondoló András herceg.

— Csak higgyenek a fiatalok, mi már leszámoltunk az élettel!

Egész sorozata az új, reménytelen — azonban a tölgyvel összekötetésben levő — szomorúan kellemes gondolatok ébredtek fel András herceg lelkében.

Utazása közben egész élete vonult el lelki szemei előtt s azon végeredményhez jutott, hogy az élet egyszerű, ha az ember osszat nem tesz, külső behatásoknak alá nem veti magát.

A Risani birtok gyámügyében András hercegnek a kerületi marsalljával Ilja Andreics Rostov gróffal kellett tárgyalnia. Május közepe táján el is utazott hozzá.

Már nyár felé járt az idő. Az erdő kizöldült, az utak porosak voltak és a nagy hőségben a víz láttára szinte kedvet kapott az ember a fürdésre.

András herceg már nyomott kedélyhangulatban ült kocsira otthon s most szinte rosszkedvűen ballagott a fasonon keresztül az otradnenkvi urilak felé.

Hirtelenül vidám csengő női hangok ütötték meg fülét, egy sereg fiatal leány keresztezte a kocsújat.

Elő egy ösztövére fekete hajú sárga kartonruhás leány haladt, fehér fejkendője alól kibújtak kusza lüktjei.

Nagyhangon beszélt valamiről, de midőn az idegent megpillantotta, kacagva futott odább, ügyet sem vetve az érkezőre.

András hercegnek a szívébe nyilallott valami kimondhatatlan érzés. Gyönyörű idő volt, a nap oly fényesen ragyogott s mindenki vidám és ez a bájos leányzó mintha mit sem tudna a létről s ezer keservéről, boldog a maga sajátos, bizonyára együgyű, de tagadhatatlanul boldog életfelfogása szerint.

Minek örvendezett annyira? — Vajjon mire gondol? Mi teszi boldoggá? — tanakodik András herceg nyílvánvaló kíváncsisággal.

Gróf Ilja Andreics 1809-ben folytatta azelőtti életmódját, most is csak úgy, mint annak előtte, nála mulatott az előkelő társaság. Hol vadászatot, máskor meg színelőadást vagy hangversenyt rendezett. Miután minden vendégének örvendett, úgy hát András herceget is érhető örömmel üdvözölte s erőnek erejével ott marasztotta őt éjszakára.

Ez unalmas napon, mialatt az egybegyűlt vendégekkel társalgott, Bolkinsky szünetlenül az ifjakkal mulató Natasát bámulta. Minden látható ok ellenére a leány folyton kacagott s ez a csengő kacaj visszhangzott folyvást Bolkinsky fülében. Arca elkomolyodott s önönmagát kérdezte: Vajjon mire gondol most? Minek örvend ennyire?

Este szobájában egyedül maradván, sokáig nem jött szender a pilláira.

Olvasott, elfújta a gyertyát s később újból meggyújtotta.

A szobában tikkasztó hőség volt.

Haragudott arra az együgyű öregre, — úgy nevezte Rostovo — mivel itt marasztotta, önönmagára meg azért, mert engedve a rábeszélésnek, itt maradt.

András herceg felkelt s kinyitotta az ablakot.

Alighogy kinyitotta, a hold — mintha csak erre az alkalomra várt volna — méla sugaraival beragyogta az egész szobát.

Csendes, üde volt az éj. Ablaka előtt egy sor nyírott fa állott, amelyeknek egyik felét sötétben beárnyokolta, a másik felét pedig a hold ezüstös színnel ragyogta be. A fák mögött egy harmattól csillámló fődél emelkedett, jobbra egy fehér törzsű, sűrűen lombos fa s felettük a telihold a csillagtalan, de tiszta égboltozaton.

András herceg a nyitott ablakon kikönyökölt, tekintete az égboltra meredezett.

Szobája a középső emeleten volt, a fölötte lévő szobában sem tértek még nyugalomra. Női hangokat hallott.

— Még csak egyszer — mondá egy jól ösmert női hang.

— Mikor fogsz tulajdonképen aludni? — kérdé egy másik hang.

— Mem tudok elaludni . . . Mit tegyek! Énekeljek még egyszer! . . .

És újra felcsendült a bájos dal.

— Isienem! beh gyönyörű! De most már menjünk aludni.

Aludj csak te, én nem vagyok képes, — mondá az első hang — és egy női alak közeledett az ablakhoz.

Minden elnémult, irigy felhő takarta el a holdat.

András herceg mozdulatlanul maradt, nehogy jelenlétét elárulja.

— Sonja! Sonja! — hallatszott ismét a női hang. — Hogy is tudsz aludni! Nézd mily szép! Mily gyönyörű! Ébredj fel Sonja — mondá oly hangon, mintha könnyeit fojtaná vissza. Ily gyönyörű éjt még nem láttam!

Sonja kedvtelenül válaszolt valamit.

— Nézd csak a holdvilágot! . . . Mily gyönyörű! Gyer ide! Szívem, galambom! Gyere ide! No látod. Ide ülnék, így . . . megfognám térdeidet . . . így, erősen . . . ahogy csak tudom . . . és elröpülnék veled. Így!

Birkózás zaja és Sonja kedvetlen hangja hallatszott:

— De hisz 2 óra van!

— Istenem, te mindent elrontasz. Hát csak menj . . . menj!

Ismét csend lett, de András herceg tudta, hogy még mindig ott ül; majd egy gyenge sóhaj hallatszott.

— Istenem! Istenem! De mi ez? kiáltá hirtelen — aludni kell mennem! És becsukta az ablakot.

— És ő nem törődik azzal, hogy én itt vagyok — gondolá András herceg, mialatt félve remélte, hogy róla fog beszélni. Ismét itt van! gondola magában.

Bensejében oly zürzavaros gondolatok támadtak, melyek eddigi életével ellentétben voltak; érezte, hogy nem találja magyarázatát hangulatának és elaludt.

(Folytatjuk.)

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

AZ UTOLSÓ MAMMUT. A pétervári akadémia most tette közzé az utolsó mammut halotti jelentését. Annak a mammutnak, amely egynehány tízezer év előtt baleset következtében hirtelen elhunyt és szerencsés véletlen folytán 1900. év nyarán jégbe hűtve Szibéria legtávolabbi északkeleti sarkán megtalálódott, teljesen épen, csak épen a szusz hiányzott belőle.

1900. nyarán bejárta a lapokat a hír, hogy az északi jeges tengerbe folyó Kolyma völgyének glecserjei közt egy teljesen ép mammutra bukkantak. Mintha füvegekoporsóban nyugodott volna, csakhogy tömör üveg: jég között. Fönn egy kissé sárgás, agyagos volt a jég, a között turkált valami lammuk. Amint a felső réteget lehántotta, alatta mind tisztább lett a jég, mind kevesebb buborék volt benne, végül egy gyönyörű, nagy, egész körbe átkunkorodó agyar látszott a jég alatt. Ez kellett a lammuknak. Tovább vajt, kiszedte a mintegy száz kilogrammos agyart és ezzel a mammutfej is egy darabon felszínre került. Ezalatt már híre ment a dolognak és hírül adták Pétervárott is. A mammutfejnek azon a részén, amely szabadon volt és az ormányán, amelyet az az őskori állat az élettől való bucsuzáskor legelőbbre tolt, a szibériai vadállatok lakmároztak, de a többi egész test érintetlen maradt csudálatos jégkoporsójában.

A pétervári akadémia expedíciót

küldött ki, hogy a nagyszerű állatot lehető épségben elhozzák. Ez nem volt kicsi feladat. 2000 kilométernyire a vasutól, glecserek között, hosszabb munkára egész északsarki telepet kellett berendezni. Dr. Otto Herz, a zoológiai muzeum konzervátora, volt a vezér és vele öt kísérő képezték az expedíciót. 1901. októberében értek oda, minusz tizenkét fok hidegben, amely hovatovább mind északsarkibb klíma lett. Annyira, hogy szabadban már nem is dolgozhattak.

Dr. Herz ekkor arra határozta magát, hogy a mammut fölött egy egész bódét épít. És így szinte kiolvasztotta a jégből az állatot. Darabonként kiszedte, rögtön kivitték a fagyra, szalmába, fűbe csavarták ló- és marhabőrbe varrták, hogy aztán szánkóval — rénszarvas fogattal — tovaszállítsák. Egy esztendőbe tellett, míg az egész szállítmány Pétervárra jutott.

A tudományos munka persze csak itt kezdődött. Az óriási állatot szőröstől-bőröstől helyreállították s most ott diszlik a csoda a pétervári muzeumban. Ő maga külön és maga mellett a csontváza. Az egyik fogát, az agyarát, megvették a lammuktól, a másik hiányzik, azt ő kegyelme valahogy még földi életében elveszítette és — modern divat szerint, szegény — ő is most mű-fogat kapott. Rövid test, aránytalanul nagy, testhosszának harmadára nyuló fej,

apró fülek és négykörös talpa — az elefántnak öt van, — egészen körbe, vissza, átkunkorodó agyara, erősen csapott hátulja, ezek az alakbeli különösségei. A fején hosszú szőr hull alá, testén gyapjas, barna sűrű szőrzet, jó zsíros, néhol 3 centiméter vastag bőr: látszik, hogy az északi hideg ellen jól volt vértézve.

Hogy ez a jeles őskori óriás egy pusztá véletlenségnek köszönheti mai tulvilági létét, bőrének, csontjának egy pár tizezer év múlva újra való megjelenését, azt meglehetősen meg lehet állapítani. Nap-sugaras, olvadó nyáron olyan helyt korzózott ő kelme gyanutlanul, ahol a víz egész üregét mosott a talpa alatt s csak egy vékony jégkéreg maradt, — amely beszakadt. Még pedig jó magasról, mert eltekintve attól, hogy egy pár bordája törött: nyilvánvalóan látszik, hogy az állat belső elvérzés következtében szenderült át a jövővilágba. Tüdeje, hasürege tele volt most is jól konzervált aludt vérrel. Hanem azért szörnyű erőlködéseket művelhetett, hogy kikecmeregjen. De olyan szerencsétlenül esett, hogy hátulsó lábai a hasa alá csusztak s úgy szorult, hogy nem is bírta többé kihúzni. Csak ormányával vergődhetett kínjában és elülső lábaival iparkodott valahogy kapaszkodni. Ugy látszik, estében magával rántott mindenféle törmelék s ezek temették őt agyon. Aztán glecserviz folyt rá, örök fagy következett, a legtisztább, legtökéletesebb pompes funébrés. A halál nagyon gyorsan következhetett. Nemcsak gyomrában

maradt meg emésztetlenül bucsu-ebédje, hanem még fogai közt is ott volt az utolsó harapás fű. Fűvek, amik ma a Himalaya 5000 méteres magaslatán és a legészakibb rónákon nőnek.

Ez is és némely más adatok megerősítik, hogy a mammut fűevő volt s nem falevelekből, galyak végeiből táplálkozó, mint azelőtt hitték. Az elefánt az agyaráit az erdő sűrűjében használja, galyat, fát, útat törni. A mammut a rónásokon élt, agyaráit nem használta, nem koptatta és felkunkorodott, körbe elgörbült.

A pétervári jelentés kiterjeszkedik arra is, hogy nem látszik alaposnak az a feltevés, hogy a mammutot a klimaváltozás ölte volna ki a világból. Mert teljesen alkalmas test volt az övé arra, hogy a zordon klimát elviselje. Vastag szőr, vastag, 2—3 centiméteres bőr, 20—30 centiméteres hájrétég.

Valószínűbb, hogy csak az ember pusztította ki ezt a különben sem szapora állatot. A mammut volt a legkedveltebb vadászsákmány. Egész törzsek napokig lakmározhattak egyetlen állaton. Szőrét, bőrét, csontját, csontvelejét felhasználhatták. Mammutra indulni, ez lehetett az ő emberek leghőbb vágya. Hogy minő lakmározásokat csaptak, annak őskori maradványaira nem egy helyt bukkantak. Menynyire nagy dolog volt rájuk nézve a mammut-vadászat zsákmánya, azt még őskori egyszerű karcolataikon képen is ábrázolták. Az ember pusztította ki a mammutot s szarította olyan vidékekre, ahol aztán már csak az utolsók pusztultak el.

A szerkesztő közlése.

H. T. N.-V á r a d. Valami Tiszáról. Az olvasót nem kell külön figyelmeztetnünk arra, hogy amióta Tisza kormányra került, e lapok etapperól etappera kísérték alakját tragikus bukása felé. Nem nagy politikai éleslátás és divináció kellett ehhez, csak lelkiismeretes megfigyelés és némi pszichologia. A Tisza közelében élő kitünő elmék közül nem egy próbálta e sorok írójába átszuggeralni a Tisza gróf agitatorius tehetségét. Nem érdekből, hanem meggyőződésből tették és mi szerettük volna elhinni, de nem tudtuk. Most azonban, igazán nagyszabásu bukása után, amikor egyszerre elesett és szájalmas embernek tartja őt csaknem mindenki, nem lágyságból és szentimentalizmusból, de tisztán esztétikai érzékből sokaljuk a nagy szigorúságot, amelylyel véle némelyek elbánnak. Hiszen ez az ő modora — rügni azon, akinek sikerre kilátása nincs — és bizonyos tekintetben ez volt az ő végzete is — máig. De mi lesz a jövője? Miután már ilyen nagyon tanult? Ha most el nem vesztette a szívét, sok baja, ügye, kára és esetleg haszna is lehet még belőle a magyar közéletnek. Komikusan rövidlátó az, aki az egyrészt csúfos, másrészt történelmi bukása után azt hirdeti róla, hogy ő eltűnt. Fanatizáló esze van — mint ahogy Andrassy Gyula mondta róla most — és egyike a legjobb agitáló képességeknek, munkaereje óriási, szóval hátgerincze van. Úgy érezzük — mert tisztán megokolni nem tudjuk — a végén mégis csak nem azt cselekszi, amit akart. De addig sok minden történhetik körülötte és vele. Miután pedig mások szépen elföldelték, mi élni és cselekedni látjuk a jövőben. Addig is, amíg munkába kezd, két pozitív vonást jegyzünk le róla. Az egyik a rossz, végezzünk ezzel hamarabb. Tisza István egy hónappal

november tizennyolcadika előtt excellenciás körben olyasformán nyilatkozott a kancellár fiáról :

— Nem is tekintem magamat legitim miniszterelnöknek, míg Andrassy Gyula el nem ismer.

Két hónap mulva pedig, a hatatom teljes birtokában és hitében, elbizakodottsága teljében, már ugyanazt, akit ily nagyra tartott — de aki közben nem engedte magát másodszor felhasználtatni legalább is bizonytalan kimenetelű törekvéseinek — le-fiók-Deák-Ferencezi és a közvélemény előtt úgy akarja feltüntetni, mint egy nem is eszes — Papp Gézát, — akivel szemben ő a testes Bismarck, a genie és a hatalmas kancellár. A rossz pszichologus, sőt a rossz politikus ténye volt ez, és ebben a tekintetben példa. Szívesen mondunk azonban róla valami jót is: tudjuk, hogy a galaci ügyben kivághatta, sőt igazolhatta volna magát. Épp abban az időben, amikor azzal vádolták, hogy Magyarország tekintélyének nem szerez érvényt az osztrák diplomáciával szemben: nagyon is szembe szállt az osztrák miniszteriummal, spontán, veszedelmesen — reá nézve veszedelmes — erélylyel. De viselte inkább a támadást és nem hireskedett. Talán az apja passziója, hogy megfürödjék a népszerűtlenségben, vagy más egyéb, de mindenesetre nem közönséges hajlandóság vezérelte erre? Egyszóval, ne vegye le a kezét Tisza Istvánról, ez az úr még játszani fog, nagyban. Ha csak — ismétljük — el nem vesztette a szívét, hitét önmagában és az embereiben.

Ez válaszunk a levelére.

Szerkeszti : Bródy Sándor.

Főmunkatárs : Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség : Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Löwölde-tér 1.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy óra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor «Színésznők» című könyve ingyenesen jár és bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bérmentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét, mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy óra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár rendes közgyűlését

1905. évi február hó 4-én d. u. 4 órakor központi osztályában (V. ker., Dorottya-utca 4. szám, saját épületében) tartja, melyre a t. c. részvényesek az alapszabályok 12., 14. és 15. §-a értelmében tisztelettel meghívottnak.

Tárgysorozat:

1. Az igazgatóság és a felügyelő-bizottság jelentésének, valamint a múlt évi zárszámadásoknak előterjesztése, a mérleg megállapítása, a nyereség felosztása s az igazgatóság és a felügyelő-bizottság részére a felmentvény megadása iránti határozathozatal.
2. Az alaptőke s a rendes tartalékalap felemelése.
3. Az alapszabályok módosítása.

Budapesten, 1905. évi január hó 20-án.

Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár Igazgatósága.

Meghívás

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 63. rendes közgyűlésére,

mely 1905. évi február 4-én d. u. 6 órakor a bank helyiségeiben fog megtartatni.

T Á R G Y A K :

1. Az igazgatóság jelentése.
2. A felügyelő-bizottság jelentése, a mérleg megállapítása, a nyereség felosztása iránti határozat és a felmentés megszavazása.
3. A tisztviselők és szolgák nyugdíjszabályzatának módosítása az igazgatóság javaslata alapján.
4. Igazgatósági választások (az alapszabályok 36. §-a értelmében a kilépő igazgatósági tagok újból választhatók.)
5. A felügyelő-bizottság választása.

Budapesten, 1905. január 21-én.

Az igazgatóság.

Szt.-Margitszigeti üdítővíz.

E szénsavval telített ásványvíz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali víz és egészségápoló ital, kitűnő eredménnyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványvíz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb

beruházkodási

rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

JÖVENDŐ

Szerkeszti **Bródy Sándor**

Főmunkatárs: **Ambrus Zoltán, Heltai Jenő**



Az új Apponyi.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az új Magyarország kialakulása.

Andrássy helyzete.

Irta: N. N.

Andrássy Gyula gróf helyzete az, hogy békességet és munkát, kibontakozást és egyensúlyt teremtsen abban a krízisben, amelynek előidézésében neki semmi része sem volt, sőt ellenkezőleg: kétszer egymásután igyekezett azt elhárítani, vagy legalább kitolni egy tisztes messzeségbe. Művészet nélkül, teljes szárazsággal beszélve: ez a gróf személyének a situációja, azaz két pontban határozható meg:

1. Hogy őt a mostani chaosért semmi felelősség nem terheli, sem nemzete, sem királya, még csak a Monarchia részéről sem.

2. Hogy amikor elvállalta azt a szerepet, melyet diabolikus örömmel — és angol parlamenti fájdalommal — Tisza István neki szánt: bizonyára a király kérésére és nem a maga vállalkozási kedvéből cselekedte.

Amikor e két pontot megrögzítjük, önként következik a 3. ik: Erős a hitünk, hogy Andrássy Gyula gróf csak addig megy bele a személyes áldozatkészségbe — egy dologba, amely nem az ő munkája és éppen ellenére történt —

csupán addig helyezi oda alakját az idő előrehaladó kereke alá — amíg az előrehaladást, meg személyes prestigeét erőszakos rombolás nem fenyegeti.

Nagyobb, finomabb és szebb munkára hívatott Andrassy Gyula, minthogy összetört alakjával áthidalja azt az üres teret, amely a krízisbe vitt Magyarország és a dinasztikus monarchia között támadt. Bizonyos, hogy a lehetetlenségig megnehezített helyzet politikai becsvágyát és művészi ambícióját izgathatja egészen a mártiromságig. De ha bele is megy a mártiromságba: elkövette életének első politikai hibáját, módot nyújtott arra, hogy először életében mosolyogjanak rajta és mosolyogjon éppen Tisza István, akitől nem lehet megtagadni azt, hogy alul kerülve, szétszedve és megtörve, mégis bizonyos energiát fejt ki abban, hogy Andrassy gróf helyzetét, bizonyos tekintetben fölbillentse és megnehezítse.

Hogy ami az Andrassy feladatában a genialitás és a becsületes diplomácia munkája, azt elvégzi: ebben kétségünk nincs. De a reá bízott teherben van cinikus és durva munka is, olyan, amilyent alapjában utálnia kell. Nem lehetetlen, hogy összeszedi minden erőtartalékát és ezt is megcselekszi. Mert nem kell hinni, hogy a gróf csakugyan amolyan vértelen fiók-Deák Ferenc, — aminek ifjúkori barátja az elbizakodottság, egy sok bűnhődést rejtő órájában elnevezte. Andrassyt, amennyire tényeiből és nagy történelmi-politikai könyvéből megítélhetjük: minden hájjal meg van kenekedve, amire egy mai államférfiúnak szüksége van. Csak a mohóság, a tisztességtelenség és elbizakodottság hája nem férközött hozzá. Amennyire a becsület megengedi, „tud ő vasat melegíteni egyszerre több tűzön is.“ Szóval: mi hiszünk benne, addig

a pontig, hogy nem vállalkozik arra, ami egyelőre lehetetlen; a konsolidált hadseregnek máról-holnapra való reorganizálására. Erre sem a szélsőbal, sem a kibontakozás, de még a király kedvéért sem vállalkozhatik. Itt nemcsak a kimondott szava, hanem józansága is kötelezik. És itt követheti el mégis az első politikai hibát, ha a kibontakozás, a rend, a király és maga politikai diadala kedvéért látszólagos katonai engedményekkel óráról-órára, naptól-napig békét és kormányt alakít.

Néhány hónap előtt Andrassy Gyulát még „tudós férfiúnak“ itélték a szabadelvűpárton. Most egy idő óta ugyancsak megváltozott a róla való vélemény. Látják a nem mendemondázó, de nyugodtan cselekvő férfiút. Látják és ő is látja a százféle hálót, amelyet lábai körül helyeznek el. Majd föl-szedik szépen ezeket a máról holnapra másképp szőtt és sodrott instrumentumokat. A szabadelvűektől nincs mit félni, azok nagyobb része alig várja, hogy édes nyugodt tej váljék belőle. A komoly hurkok fönt vannak Bécsben, Khuen grófnál, aki februáriusba mondja el az új újévi köszöntőjét Ferenc Ferdinándnak. Az igazi bajok a sajtóságon radikális Fejérvary báróban és abban a távolságban vannak, amelyben a Burg és a Belvedere van egymástól, természet szerint. De ezek is most, hogy az idő fölöttébb alkalmatlan, még legalább is ellenőrizhetők.

Mi történik azonban akkor, ha a király elé járuló Kossuth, Apponyiék — az új szélsőbal — diadala teljes tudatában konok és merev lesz — egyszerre?! Akkor az Andrassy Gyula helyzete nem lehető és nem tehet egyebet, mint hogy várjon, megfigyeljen és a kor ütőerére téve a kezét, vizsgálja: mikor jött el az ideje csakugyan.

A Reichsrathban megrendeltek — és el is mondtak — egy politikai nyilatkozatot, mely szerint Magyarországot minden száz esztendőben meg kell hódítani. Ez a történelmi tanulság. Csakhogy a történelem és ahhoz képest a tanulságai is erősen változnak, fejlődnek. A meghódítás munkája ma egy kissé nehezen menne. Hogyan menne, erre vonatkozik az alábbi cikkely, amelyet az írt a „Jövendő“-nek, aki a közéletben nem éppen a legutolsó szerepet játszotta:

Szilágyi Dezső és az új Magyarország kialakulása.

Szilágyi Dezső magántársaságban nem egyszer elfeledkezett a gouvernementális politikusról és szabadjára eresztette temperamentumát és látását.

Valakiről, akinek hiszünk, tudjuk, hogy egyszer, sőt nem is egyszer, így szólott:

— Nagy Németország felé kell néznünk, ott fordul meg a sorsunk, az a nagy kérdés, hogy a mostani császárban és még inkább a birodalmában milyen szimpathiákat és érdek-közösséget tudunk fölkelteni.

Mint protestáns államférfiú mondta-e ezeket Szilágyi, most már nem konstatálhatjuk. Előttünk az a valószínű, hogy így is. És még sokféle okból. Bizonyos, hogy ő, aki a tiszta választásokat megakarta csinálni: látta eljövételét annak az időnek, amikor a magyarság sem parlamentáris, sem más formában nem megy bele többé, hogy egy család történelmi életprogrammjának és megrögzötten változatlan missiójának az eszköze legyen. És ki lesz akkor az erő Ausztriában, amely a magyarságot e nem neki való feladatra kényszeríti. Csak a nagy német birodalomra számíthat — nem szólván a nemzetiségekről, amelyekkel ki lehet egyezkednünk — a nagy német eszme kitűnően szervezett országára és uralkodójára, aki viszont a mi monarchiánk németiségére számít. (Aminthogy e németiség is számít ő reá.)

Útját kell vágni ennek a segítségnek — ez lehetett a Szilágyi Dezső titkos gondolata. Önkényes a föltevésünk, de mi hiszünk benne. Sőt évek óta látjuk, mily kínos

azoknak, akik a dinasztia politikáját csinálják, ha a német öszszirodalom és a magyarság között valamely érdeklődést lát. E kínos érzésnek köszönhetjük a budapesti kis magyar sígeshallet, amely felelet volt arra a grandiozus korteskedésre, amelyet közöttünk Vilmos császár — a millenium esztendejében — végzett.

De ne térjünk el a tárgyunktól és igyekezzünk lehető rövidséggel megrögzíteni gondolatainkat, amelyek Szilágyi Dezső látása körül csoportosúlnak. A problema tehát az, számíthat-e Ausztria egy igazi magyar válság idején a nagy-német segítségre. Ha számíthat, sokba, majdnem mindenébe kerülhet. Ha nem lesz módja e segítséget igénybe venni: marad neki Oroszország. Istenem, a szent birodalom, beláthatatlan esztendőkig maga-magával sem bir! De ott van a harmadik szövetséges, Olaszország. Csak látszólag a forma kedvéért, ha megjelenik, hogy szerződésben elvállalt kötele-ségét teljesítse — rosszúl. Itália kapható a mai Ausztria ellen, de Magyarország ellen, igen sok okból, soha. Mely erősségei maradnak tehát az osztrák birodalomnak és a di-nasztia régi történelmi programjának egy új Magyarországgal szemben? A csehek és a pánszlávok? Az első már is velünk van, a második épp úgy, mint a délszláv és román nemzeti-ségek — amint említettük — könnyen velünk lehetnek. Vagy helyesebben: csak rajtunk múlik, hogy ne legyenek ellenünk.

Az új Magyarországnak kialakulása és boldogulása tehát az élettan, a történelem és minden fejlődési törvények szerint százszor jobb konstellációk között van, mint az, amit osztrák birodalomnak és egy dinasztia nagyhatalmi törekvé-sének szoktunk nevezni. Már most csak az iránt nincs sem tájékozódásunk, sem látásunk, még csak szigorúan helyt álló logikánk sem: mit kell most tennünk. Az alkalom arra, hogy energiánkat érvényesítsük, kitűnőnek látszik. Sok jel arra vall, hogy most kell komolyan venni a dolgunkat, amikor nemcsak a törvényszerűség, hanem a véletlen esély is javunkra szolgál. De lehet, hogy azoknak van igaza, akik nem akarnak mohóskodni, várni akarnak, amíg minden megéri, vagy a megérésre készen áll. A történelem ugyan azt tanítja, hogy

csak azok a nemzetek vitték valamire, amelyek nem gaval-léroskodtak, ha az órát fölismerték, a rést meglették, a maguk érvényesülésének az eszközeit megtalálták. Mégis, nekünk úgy tetszik, hogy az ügy nincs egészen — a szá-munkra — készen. És kötelező még egy nemzetre nézve is, bizonyos nobilitás. Ebből a minőségéből, bizonyos, van is bennünk elég. Csak több ne legyen a kelleténél. És főkép-pen azt kívánjuk: legyen egy pár erős — és ha kell kissé brutális — emberünk, aki legalább a mostani állapot gyü-mölcset megszedi az ország számára és a sikert, ha nem is aknázza ki a legmélyebb mélységeig, legalább biztosítja a bányát és akörül leveri a jogos tulajdon oszlopait. Ha most ellágyulunk, vagy megbénulunk az igazságos és termé-szetszerű alakulás előtt: nagyon megbánjuk, nagy kárunk lesz belőle, sőt komikusak leszünk. Itthon is, a világban is, az osztrák uralom előtt, de még a német öszsbirodalom előtt is.

Apponyi Albert rövidre fogott életrajza.

1. Született 1846 május 29-én. Atyja György volt főkancellár anyja a buzgón vallásos Sztáray Júlia grófnő.
2. Középiskoláit a kalksburgi jezsuitáknál végezte, az egyetemi tanulmányokat a bécsi és pesti egyetemeken hallgatta.
3. 1872-ben szentendrei képviselő. A feudális és ultra-montán töredék tagja.
4. 1891-ben, — Szilágyival történt összetűzése után — a nemzeti jogok védelmében küzd.
5. A polgári házasságot ellenzi.
6. 1896-ban pártja felére apadt. Ez a kudarc szövedélyesebbé tette politikáját.
7. 1898-ban, a bécsi és ischli tanácskozások miatt, ő kezdte azt a vitát, amelyből a nagy obstrukció fejlődik és amely Bánffy-t és kormányát megbuktatta.
8. 1889. március 2-án pártjával belép a szabadelvűpártba.
9. Házelnök lesz.
10. 1904. novemberében — Tisza kormányrajutásakor — néhány hívével együtt kilép a kormánypártból.
11. 1905. január 7-én pártjával egyetemben a füg-getlenségi és 48-as pártba lép.

Gorkij sorsa.

— Interviewok. —

A sok hazudozásról végre lehullott a lepel és a világ előtt tisztán áll a valóság: Gorkij Maxim a Péter-Pál erőd szigorúan őrzött foglya. A művelt világ sajtójának hangos tiltakozását nem vették semmibe a téli palotában; a kérvényeket úgy amint jöttek, a kultuszminiszterium útján visszaadták a kérelmezőknek. Valószínűleg meg sem nézték; — bár úgy hisszük — a tényeken nem változtatott volna semmit, ha valamennyi kegyelmi kérvényt eleitől végig el is olvasták volna. Mert az orosz államhatalom birtokosai, jobban mondva: bitorlói, nem igen szoktak törődni a mások véleményével. Ők mennek a maguk kegyetlen útján és legkevésbé sem zavarja őket, ha célukhoz véres holttestek ezrein és túlsúfolt tömlöcökön át juthatnak. A fődolog az, hogy odajussanak, ahová a hatalomhoz való görcsös, szinte állatias ragaszkodásukban jutni akartak... És a cárnő kegyelme?... Hazugság ez is, akárcsak a többi...

Hideg szűk és kietlen ketrecbe zárták hát a nagy szellemet. Lehet, hogy nem fogják kivégezni, sőt valószínű, hogy erre nem is kerül rá a sor, mert a tüdőbeteg író alighafogja megélni halálos ítéletét. Lehetséges az is — és az orosz önkény pokoli kegyetlenségétől ez is kitelik, — hogy Gorkijt csak azért tartják a fogságban, hogy a sorvasztó kór hamarosan, idő előtt végezzen vele. Ezt a céljukat alighanem el is éri és Gorkij abban a földalatti cellában fogja megvívni haláltusáját, amelyet bizonyára széppé, tiszteletreméltóvá fognak tenni imádott népe szabadságáról szőtt álmai.

Módunkban volt Gorkij sorsa felől közéletünk néhány igen kiváló, de különböző világnézletű egyéniségeit megkérdezni. Itt adjuk véleményeiket.

Rákosi Jenő.

Mikor egy ország nemzeti kormányával szembe kerül, akkor senki sem elég kicsiny, senki sem elég nagy arra, hogy az ország oltárán elvérezzék. Hogy egy idegen kormány a maga nemzetével szemben képviseli-e azt a nemzeti érdeket, amelyek ily áldozatokat megérnek, — azt nem egy idegen nemzet fiai ítélik meg. Ez elvi álláspont mellett erkölcsi jogosultsága van az olyan manifesztációnak, amelyet ma az „Otthon“ csinált. Mert üdvös, hogy az orosz kormány, midőn határozni fog egyik legnagyobb szellemének sorsáról, mérlegelje azt is, hogy a külföld és az egész világ értelmiségének vezetői miképpen ítélnék arról, akinek sujtására a kezét felemeli. Nincs egy nemzet sem oly nagy a világon, hogy a legkisebb nemzetnek is erkölcsi helyeslését semmibe se vegye. Mert nem a kis nemzetet, hanem a nagy erkölcsöt veti meg, ha semmibe se veszi.

Kossuth Ferenc.

Felháborodással értesültem Gorkij Maxim elfogatásáról, mint egyébiránt minden civilizált ember. Oroszország nem bővelkedik annyira irodalmi kitűnőségekben, hogy olyant, aki az egész világ előtt tiszteletet szerzett az orosz irodalomnak, a cári önkény valamelyik otromba, zsarnok szolgája szabadságától és esetleg életétől bármely ok miatt megfosztani feljogosítva érezhetné magát.

Vázsonyi Vilmos.

Valahányszor Gorkij írásait olvastam, egy óriási nemzet melancholiáját, kétségbeesését éreztem soraiban. Most a lemondó melancholia átváltozott harci készséggé. Még nem az egész orosz népben, csak odalent a mélységekben, ahol Gorkij alakjai, a kitagadottak élnek, küzködnek, kínlódnak; és fenn, ahol a próféták és apostolok hirdetik az igét.

A modern kor prófétái az igazi írók, akik istentől nyert hivatást érezve, szórják az igazság villámait. Földi mértékkel

nem mérhetők, mert céljuk elviselhetővé tesz számukra minden megpróbáltatást és eltörpít minden akadályt. Zola, Tolstoj, Gorkij: három prófétája korunknak. Félelmet egyik sem ismert, bilincset egyik sem tűrt lelkén, még a konvenció kötelekeit sem.

Azt hiszem az egész művelt világon Gorkij az, aki legnyugodtabban fogadja a reá mért szenvedést. Mi a szemlélők csak a szenvedést látjuk, de ő érzi hivatását, küldetését. Annak, aki minden sorában felpanaszolja népének fájdalmát, gyönyörűség lehet, ha szenvedhet az elnyomottakért.

Kóbor Tamás.

Amikor őszintén remegek Gorkij életeért, arra kell gondolnom, hogyha a világon minden embernek, istennek és állatnak immunitást kínálnának, valamennyien igénybe vehetnék, csak az író nem. Az író legyen köteles balek, az kockáztasson legtöbbet, mert az megy a legmerészebben előre. De úgy előremenni, hogy másokban bízik, akik majd leveszik róla a konzekvenciákat: gyávaság. Gorkijért aláírom a kegyelmi kérvényt, de a magam számára sohasem engedném, hogy mások aláírják.

Bokányi Dezső.

Magam részéről őt tartom a legmodernebb írónak, aki a társadalom bírálatának konzekvenciáit is levonja. A radikalizmus szótárában nem talállok olyan kemény szót, amely a carizmus zsarnokságát kellőképp elítélni képes volna. Esetleges vérpadravitelét nemcsak az ottani szociáldemokrata pártra, hanem az egész kulturemberiségre nagy veszteségnek tartom, mert Gorkij most van azon a magaslaton, amikor a legszebb gondolatok fakadnak lelkéből. Mi magunk részéről ebben az ügyben hallatni fogjuk a munkásság szavát, mely azonban nemcsak Gorkij, hanem az összes elnyomottak javára fog hangzani. A munkások örökké megőrzik Gorkij emlékét.

ÁLOM.

Irta : Jögrné Draskóczy Ilma.

... Álmodtam :

Kietlen tájon, durva sziklaéltre
Odakötözve, bilincsekbe téve
Fogoly valék. — Csak tegnap óta?
Vagy ezer éve már? Azt nem tudom. —
Fehér palást borúlt a vállaimra,
Hószín fátyol övezte homlokom,
Aláomolva hosszan tagjaimra
S szétterjedve a szürke homokon.
Ha mozdultam, a szikla nem bocsátott:
Övé voltam kovácsolt láncszemekkel.

— Így jött reám az este. Így a reggel.
Napközben: fürkészé szemem a távot,
És vártam. Vártam rendületlenül
Valamit onnan napkelet felől:
Valami nagy csodát. Mesését!
Mit el kell hozzon számomra — a végzet!

S egy nyári hajnalon előttem állt:
A termete sudár,
A szeme büszke, acélos sugár.
A homlokán valami lágy borongás,
Valami csöndes mélaság honol.
Az ajka kedves hajlású, komoly.
És szólt, — a hangja olyan dallamos volt,
Mint nyárestén az erdőzúgás — :

„Jöszte velem! Elviszlek messze, messze:
Egy rejtett, boldog kis tündér-szigetre.
Ott nem lel rád soha a fájdalom:
Köréd szerelmem bűvös hálót von.
Ott halvány arcod rózsásra pirúlna,
Ott szótlán ajkad kacagni tanulna,
Sötét szemedbe' lángok gyuladnának,
Szíved ellepnék ösmeretlen vágynak.
Szétbontanám lágy, illatos hajad,
Belétegetném égő arcomat.

S a köntösöd, ha száz redőbe hull:
 Egy ránca sem maradna — csokolatlanúl.
 Mérheteretlen üdvben, örökre velem!
 Eljössz ugy-e szerelmesem?!,

— Amíg beszélt lángholva, lelkesen,
 Mint kit idéznek, a tündér-sziget
 Kivált a ködből s egyre közelebb
 Úszott felénk.
 Már érzem édes, balzsamos lehelet.
 Már láttam ott a karcsú pálmafákat,
 Rám integettek, összesúgtak: vártak!
 Szememre csodás, mély igézet szállt:
 „Óh, minden szód a szívembe talált
 Én szabadítóm, én szerelmes párom!
 Veled megyek: át életen, halálon!
 Veled megyek, hogy őrizz, hogy szeress:
 Vezess, vezess!”

S indultunk. Ám de pár lépés után
 Elénk hömpölygött zúgó, szürke ár
 S a szigetét, hogy csaknem elmerül,
 Szennyes tajték vevé körös-körül.
 Megállottam s tűnődve kérdé a szemem:
 Hogy merre van a hídja?

Felhő suhant át élettéljes arcán
 És összezárt, halványra sápadt ajkán
 Csak nagynehezen tört elő a válasz:

„E szép tündér-szigetnek hídja-nincs.
 Hogy lehúljon kezünkről a bilincs —
 Hogy ketten-együtt-boldogok lehessünk:
 Magunknak kell ez áron általmennünk —”

Valami mondhatlan halálos bánat,
 Valami név nélküli szörnyű dermedet
 Markolta meg a szívemet:

Nem érhetem a boldogság honát
 Csak mocsáron, csak sártengeren át?!
 Hogy én liljom ruhámat meghurcoljam?
 Hogy én hósínű fátylam elmocskoljam?
 Hogy arcomba fölcsapkodjon a sár?!
 Nem! Nem!! — —
 ... De oda át a mennynek üdve vár:

Az élet! A szabadulás! A szerelem!
— Oh Istenem! Irgalmas Istenem!

— — — — —
Vad örvényben kavarog lent a hab,
A hullám már a lábaimho' csap!
Egy lépés még — és szennye rám szakad!!
„Nem! Nem!! Bocsáss!!... Eredj... eredj... magad...“

— — — — —
Szivem sikolyát elfojtotta ajkam,
De arcomat fátylammal eltakartam:
Nem volt erőm, hogy látni tudjam őt,
Amint a boldog szigeten kiköt...
— — Oh jaj neki. De százszor jaj — nekem:
A sírig egyedül... reménytelen...

— — — — —
Egy nagy örökkévalóság után,
Csukott szememet újra fölnyitám:
Eltűnt az ár, mely kísért, fenyeget,
De el vele a kis tündér-sziget,
Mi elrabolta üdvöm.

— — Kietlen tájon, durva sziklaéltre
Odakölözve, bilincsekbe téve,
Fásult közönnyel hurcolom tovább
E sívár létet: újra csak — magam...
— — De csitt csak, a magánynak hangja van!
S a lábaimnál a homokba' lent
Valaki térdepel. A fátylam csókolgatja
S kacagva, — sírva úgy remeg az ajka,
Amint arcomba föltekintve szól:

„... Te makulátlan... te mártír... te szent!...
Lehet-e boldogság — hát azt hiszed —
Nekem, nélküled — valahol?!...“

Szilaj, nagy mámor tört rá a szivemre!
Ujongva néztem alá végzetemre
Örökös rabként! Sírig leláncoltan:
Óh, de nem árván! De nem — elhagyottan!!

— — Ezt álmodtam...

A japán állam szervezkedésének jövő feladatai.

Írta: Kaneko Kentaro báró,
volt igazságügyi-, kereskedelemügyi- és földművelésügyi-miniszter.

Az állam szervezete hasonlatos az emberi test szervezéséhez. Ennek berendezésében is meg van a külön csontváz, vér és izomrendszer. Az emberi testet a bőrburok védi, a megtámadásokkal szemben; az államban ezt a szerepet a hadsereg és a flotta végzi. Az állam csontváza az ő alkotmánya; a vázat körülvevő hús ad neki élő formákat, az egészet pedig életben tartja s életerővel ellátja a vérkeringés: a gazdálkodás.

Erős csontvazzal már el van látva Japán; alkotmánya ép és erős. Élő formával a művelt nyugat elismerése látta el, mely elsőrangú hatalomnak tartja a japán államot.

Ezek az alkatrészek tehát már megvannak az állam egészséges testéhez. De a vérkeringés: a gazdálkodás még sok kívánni valót hagy hátra.

A törvényhozás és a katonai berendezkedés rendkívüli fejlődésével nem haladt párhuzamosan a gazdasági élet fejlődése. A minnek több oka volt.

Azok, a kik a császárral együtt a restauráció nagy munkájában résztvettek s az ország nemességét alkotják, — az u. n. buszjik — mind egy katonai kasztnak utódai, a kiknek uralma a fegyverforgatást s nem produktív munkát toltta előtérbe. Az utcákon töltötték napjaikat, kardosan, méltóságteljesen sétálva s mit sem tartottak megvetendőbbnek, mint hogy a rizs-piacról, vagy hasonló kereskedelmi dologról

beszéljenek. Szüleinktől nem a számoló-gépek használatát tanultuk meg gyermekkorunkban, hanem a kínai klasszikusok munkáinak ismeretét, meg politikai és művészeti kérdések szeretetét. S bár minden tehetségünk hiányzott ahhoz, hogy csak egy fillért is kereshessünk a magunk munkájával, nagyra tartottuk magunkat, büszkék voltunk s felette éreztük magunkat a többi közönséges halandóknak népünk közmondásától eltelve, hogy »a legszebb virág a cseresznyevirág s a legjobb emberek a buszhik.« Ezt a magatartásunkat még az éhség sem törhette meg. Az utolsó harminc esztendőben pedig csupa ilyen szabásu ember kezében volt a kormányzással járó hatalom. Ők persze nem éreztek szükségét, a pénzszerzés gazdasági forrásaival mit sem törődtek s a néppel szemben egyedüli tehetségüket igyekeztek érvényesíteni: azt, hogy urak lehessenek fölötté.

A kormányzó hivatalnokok csak a politikai törvényhozással gondoltak, a nyugati államok törvényeit ültették át. Azért is hasonlítanak a törvények és szerződések a németekéihez és a franciákéihoz. A kormányzat közegei, a legalsóbbaktól a legmagasabbakig egyedül abban összpontosították minden becsvágyukat, hogy jó állam-szolgák legyenek. Így aztán a jó csontvázhoz és külsőhöz nem került elég egészséges izomzat és vér.

A legrosszabb viszonyok e tekintetben a Meiji-érától kezdődtek, a mióta a samuraik hatalma mindenütt rányomta bélyegét. A kik tényleg értettek valamit a gazdasági berendezkedés kérdéseire, azok a kereskedők és a parasztok közül kerültek ki. Ezeknek az osztályoknak pedig nem volt semmi szavuk a politikai életben. Köztük és az előkelő samuraik közt mindig feszes volt a viszony. A legtekintélyesebb kereskedők, gyárosok vagy parasztosztálybeliek sem gondolhattak

a legtávolabbról sem arra, hogy az ország pénzügyi, kereskedelmi vagy ipari vezetésében részt vehessenek.

Ez volt a főok, amiért az ország nagy alkotmányos és katonai fejlődése mellett a gazdaság-politika teljesen háttérbe szorult hosszú évtizedeken keresztül. És most? Bár közelebb kerültünk a művelt világhoz, bár az övéikhez hasonló szerződéseket kötöttünk más nagyhatalmakkal, bár létrejött az angol-japán allianc s törvényhozásunk és katonai tudományunk nem áll mögötte semmi más hatalmasságnak, sajnálkozva kell kimondanom, hogy gazdasági tekintetben az európai országokhoz és Amerikához viszonyítva országunk hátra maradt.

Az ujságokban s a nemzetközi érintkezésben a gazdálkodó világ figyelme Ázsiára irányult s a kereskedelmi fejlődés színtere ott van a Csendes Óceán partján, mely központja lett a világkereskedelemnek. A középtenger évszázadokig tartó világforgalmi jelentősége mindjobban elhanyagolódik. A Suez-csatorna megnyitásával a kereskedelem inkább az indiai tenger felé kezdett terjedni, amely út elnyúlik most egészen a Csendes Óceánig. Ide helyeződött most a nemzetközi kereskedelem világkérdése. Ezért volt előnyös Angliára, hogy felhagyott elkülönülő politikájával s összeköttetésbe lépett Japánnal. Bizton tudom, hogy ebben Angliát kizárólag gazdaságpolitikája vezette. Így most négy ország kereskedik a Csendes Óceán partján.

Japán érdemes szövetségest talált Angliában, amióta a nagyhatalmak közé lépett s most már itt az ideje, hogy a legnehezebb problémákkal megbirkózzon. A kérdés, hogy mi-képen fejlődjen ki Japán gazdasági élete, még megoldásra vár; mindenesetre meggyőződésem, hogy e nélkül helyzetünkön nem javíthatunk.

Fontolóra kell venni, milyen tulajdonok képesíthetők Japánt arra, hogy négy nagyhatalommal felvehesse a gazdasági versenyt? Mezőgazdaságban messze mögötte állunk Oroszországnak és Amerikának, kereskedelem és ipar tekintetében meg fölülmul bennünket Anglia és az Egyesült Államok.

Minden tehetségünket és tudásunkat igénybe kell vennünk, hogy ennek dacára megszerezhessük hazánknak azt a gazdasági erőt, mely jólétéhez nélkülözhetetlen.

Oroszországban az ipar és kereskedelem még gyermekkorát éli. Katonai törekvései annyira lefoglalták minden erejét és figyelmét, hogy gazdasági tekintetben a többi országokkal szemben nem jöhet komoly ellenfél számba. Még tisztán mezőgazdasági ország. Japánnak nem nagyon sok a termő földje, e mellett nagy a népessége. A gyári feldolgozásra nincs elég nyersanyaga, úgy hogy ezt kívülről kell behozni. Szentünk van, de nincs elég vasunk s majdnem semmi aranyunk nincs. Japán mint ipari állam, élhetne jólétben. Mezőgazdasági politika nem volt helytelen a feudális korszakban amikor még nem nyomott bennünket az orosz, angol és amerikai verseny. De azóta sok minden megváltozott.

A Csendes Óceán partja oly küzdelemnek lett színhelye, ahol erős ellenfelekkel kell megküzdenünk. Agrikultúránk nem fegyverezhet fel eléggé Oroszország, Ausztrália, Kanada vagy Amerika ellen. Nekünk tőlük kell venni a nyersanyagokat s aztán az ázsiai piac számára feldolgozni.

Praktikus szemünk hiányzott eddig a dolgok meglátásához. A kínai klasszikusokkal nem hadakozhatunk a világküzdelemben. Beható nemzetgazdasági tanulmányokra van szükség, hogy felállíthassuk azokat az elveket, a melyek szerint az új gazdasági fejlődést megteremthetjük s meg erősíthetjük.

A VÉN KOCSIS DALA.

Irta : Heltai Jenő.

Van nekem egy öreg lovam
Meg egy rozzant szekerem,
Jó időbe, rossz időbe
Mindig vígan terelem.
Semmi bajom, semmi gondom,
A lovamnak csak aszondom :
— Gyű Madár, hej Madár!
És a többit tudja már.

Napestig a bakon ülök,
Szundikálok, pipázok,
Jó időbe sütkérezek,
Rossz időbe meázok.
Így megy ez már évek óta,
Nem változik már a nóta,
— Gyű Madár, hej Madár!
Nem változom én sem már.

Egyre vénebb lesz a szerszám,
Egyre vénebb lesz a ló,
Kocsi — húzni, utca — futni —
Néki az már nem való.
Így azután mindegy nékem :
Van vendégem, nincs vendégem,
— Gyű Madár, hej Madár!
Se nagy haszon, se nagy kár!

Válogatós úri népség
A kocsimba be nem ül.
Igaz is, hogy cifra rajta
Nincs se kívül, se belül.
Nem is igen kínálgatom,
Meg se billentem kalapom,
— Gyű Madár, hej Madár!
Megélek én így is már!

Néha mégis beletéved
 Egy szerelmes ifjú pár,
 Készülődök, kászolódok:
 Gyű Madár és hej Madár!
 Mire lassan neki vágok,
 Elfelejtik a világot,
 — Gyű Madár, hej Madár!
 Édes a csók, csattan már.

Vén lovam is, ahogy hallja,
 A világnak nekivág,
 Mint amikor a huszárló
 Meghallja a trombitát.
 Ahogy büszkén lépegetne,
 Visszatér a régi kedve,
 — Gyű Madár, hej Madár!
 De sok csókot hallott már.

Eszébe jut a lovamnak
 Az a csók...és az a nyár...
 Az a nyár...és az az eskü...
 Gyű Madár és hej Madár!
 Oly tüzes lesz, amilyen volt,
 A gazdája is ilyen volt,
 — Gyű Madár és hej Madár!
 Bizony annak vége már.

Jobb lesz nekünk lassan menni,
 Vén szekerem, vén lovam
 Jobb lesz nekünk megpihenni,
 Öreg idő, este van.
 Lassan menni, megpihenni,
 Hogyne bántson senki, semmi,
 — Gyű Madár, hej Madár!
 Miértünk már úgyse kár!

Egy műveletlen kereskedő levele a fiához.

Angólból fordította: Szántó Frigyesné.

Chicago, 189— okt. 1.

Kedves Pierrepont!

Anyád szerencsésen megérkezett ma reggel, reám hagyta, irjam meg neked, hogy ne tanulj nagyon sokat. Én azonban azt akarom neked mondani, ne tanulj keveset. Azért küldtünk el téged a Hovardi egyetemre, hogy sajátíts el egy kicsit abból a jó sok tudományból, mely ott bőven találtatik. Ha aztán elvégzed a tanulmányaidat, nem kell félénknek lenned, csak nyújtsd merészen ki a kezedet és szedj mindenből tele marokkal. Akarom, hogy vedd ki a részedet. Meglátod, hogy a tudomány az egyedüli, amit a világban elszórva találsz, és az az egyedüli dolog, amiből az ember annyit vehet magának, amennyit el akar cipelni. Minden egyéb srófokkal van leszorítva, és a srófhúzó elveszett.

Én gyermekkoromban nem részesültem azokban az előnyökben, a melyekben te, te pedig nem részesülhetsz azokban, a melyekben én. Némelyek úgy ismerik meg a pénz értékét, hogy hiányt szenvednek és azon vannak, hogy kaparintsanak maguknak egy pár elszórt dollárt az örült milliókból, melyek szanaszét hevernek; és mások úgy ismerik meg a pénz értékét, hogy ötven ezer dollárt örökölnék és úgy indulnak meg, mintha 50 ezer dollár elkölteni valójuk lenne egy évben. Némely úgy ismeri meg az igazságot, ha hazuggal van dolga; és némely, ha a vasárnapi iskolába jár. Némely úgy jön reá a pálinka átkos hatására, ha részeg apja van; és némely, ha nagyon jó az édes anyja. Némely az ember-társai, az ujságok és a nyilvános könyvtárak által jut a műveltségéhez; és némely, tanároktól és pergamentből sajátítja azt el, — nem sokat határoz, hogy mi módon lesz belőled egy fél Nelson, fődolog, hogy legyen belőled egy, és hogy

kitarts a dolognál. A csomagolás nem sokat határoz, bármily szép is legyen: a vége mégis csak egy rakás hamu. A benn levő tárgyak minősége a fő, hogyha a konyhába kerülnek a szakács kezébe.

Bepácolhatod a sonkát sóval vagy fűszerrel és jó lesz bármikép, feltéve, hogy maga a sonka jó. Ha pedig nem az, akkor mindegy akárhogy pácoltad be, a ki eszi, megtalálja a romlott részét a csontnál. Bármilyen pácba is mártod az embert, fődolog, hogy egészséges és jó legyen a belsejében.

Az első, amit az embernek a nevelés adjon, az a jellem, a második a műveltség. Azért nem bízom én nagyon az egyetemen. Nem akarok neked prédikálni, mert tudom, hogy egy jó anyagból gyúrt fiatal ember saját magának legjobban beszél a lelkére, és hogy sokszor letérítjük a jó útról, mikor utnak irányítjuk.

Emlékszem, mikor még fiú voltam, nem épp rossz fiú, csak olyan, mint a többi, az öreg Doc Hoover azt akarta, hogy én az egyház tagjaihoz tartozzam, és elijesztett engem öt évre, mert hangosan felszólított a vasárnapi iskolában, akarom-e, hogy meg legyek mentve, és az istentisztelet után reám leselkedett és velem imádkozott. Persze akartam, hogy megmentsenek, de nem ilyen nyilvánosan.

Ha egy fiúnak jó volt az anyja, akkor a lelkiismerete is jó, és ha jó a lelkiismerete, akkor nem kell neki előírni, mi a helyes és mi a helytelen. Most, hogy elhagytad az anyádat, és a kötény zsinórjait elvágták, természetesen minden pillanatban neki szaladsz valami új eseménynek, de ha csak egy kicsit segítségül hívod a lelkiismeretedet és éles jó szemekkel a bőr alá hatolsz, hogy kikutasd van-e valami savanyú szag a csont körül, akkor minden rendben lesz.

Szeretném, ha jó tanuló lennél, de még jobb szeretném, ha tiszta ember válna belőled. És ha ép lelkiismerettel fogsz érettségizni, akkor nem bánom, ha lesz is egy pár lyuk a latinban. Kétféle nevelés van minden egyetemen, — az a része, melyet a tanároktól nyersz az iskolateremben, és az, a mit kint az iskolatársaktól nyersz. Ez a fontosabb része. Az egyik csak tanulót csinál belőled, a másik meg embert.

A nevelés olyan, mint az evés — az ember nem mondhatja mindig meg, melyik étel tesz neki jót, de rendszeren megmondhatja, mi ártalmas neki. Egy opulens ebéd után, mely roast-boeuf, főzelék, tészta és görögdinnyéből állt, nem mondhatod meg, melyik étel vált benned vérré, de nem kell nagyon eszesnek lenned, hogy elképzeld, melyik kéri benned a görcs-csillapító labdacsokat, és melyik kényszerített éjjel arra, hogy higgy az ördögökben. És így az ember araszokra nem számíthatja ki, hogy a latin, az algebra, a történelem vagy a szilárd anyagok melyikének segítségével állja meg a helyét a világban, magába szedheti azokat és megesküdhet reá, hogy egyiktől sem lesz a nyelve hólyagos. Az édességek, a multságok és az élvezetek okoznak neki gyomorfájást, és ez irányban kell neki lassan haladni, vigyázva szedegetni és válogatni.

Az egyetemi nevelésnek nem az első, hanem a második részét érti a kereskedő, ha arról van szó, hogy kifizetődött-e az egyetem. Az a kérdés, milyenek lesznek később, ha már elhagyták az egyetemet.

Kifizetődik az egyetem? Kifizetődik-e, ha egy daráló-gépbe sertésaprólékot teszünk, melynek kilója 1 korona, és szép, ravasz kis »falusi« kolbászokat húzunk ki alóla, melynek kilója 10 korona? Kifizetődik-e, ha egy bikát, amelyet szabadon eresztettek és kaktuszból meg megkövesedett fából élt addig, míg olyan lett a húsa mint a drót meg a csizmatalp, kifizetődik-e mondom, ha azt most buzán fogjuk nevelni, míg olyan lesz, mint egy becsületes vendéglői beef-steak?

Te azt hiszed, hogy ez kifizetődik. Minden kifizetődik, a mi arra szoktatja a fiút, hogy gondolkozzék, és gyorsan gondolkozzék; ami arra tanítja a fiút, hogy készen legyen a válaszszal, míg a társa gondolkozva rágja a plajbászát.

Az egyetem nem csinál szamarakat, csak fejleszti őket. Nem csinál genieket, csak fejleszti őket. A szamár szamár marad, akár jár az egyetemre, akár nem, csak más fajta szamár lesz belőle. És egy derék, erős fiú, eszes, erős emberré válik, akár a Quisisanában állva ebédel, akár a Gentry casinóban eszik tizenhat tál ételt ebédre. Az egyetemi

nevelés hiánya nem nyomhatja el az elsőt, míg felfújhatja a másikat, ha ilyen nevelésben részesül.

A különbség abban van, hogy úgy vív-e az ember, mint egy néger, vagy úgy mint egy trainirozott athléta.

Természetesen, némely ember olyan, mint egy disznó, minél jobban neveled, annál nevetségesebb fickó lesz és annál mulatságosabban ugrál, mikor a mókáit bemutatja. Csakhogy ilyen fiút inkább küldjünk mindjárt a cirkuszba, mint az egyetemre.

Nevelt disznókról beszélve, eszembe jut az öreg Whitaker és a fia, Stanley. Nagyon jól ismertem az öreget tíz évvel ezelőtt. Azok közé tartozott, akiket az üzlet elbutít, a helyett, hogy ravasszá tenné. Sohasem értette az üzletét, de mellette maradt, mert nem tudott mást. Elbeszélte nekem, hogy mindig túrnia kellett, hogy az eledeléhez jusson és feltette magában, hogy Stanley csöbörből fogja az eledelét kienni. Egyetemre, tánciskolába járatta, privat órákat adatott neki és aztán Oxfordba küldte, hogy szívjon egy kis »levegőt«. Sohasem tudtam elképzelni, milyen az a levegő, melyet a farkánál kell megfogni, de a mennyire megértettem a dolgot, volt valami az oxfordi sonka-füstöldében, amely az egyéneknek különös divatos mázt adott.

Mikor Stanley már mindezen túl volt, az öregért eljött a halál, és miután a hagyatékát megfőzték és a vizet róla leszűrték, nem maradt annyi sem, hogy Stanley belőle tisztességesen megebédelt volna. Beszéltem Stanleyvel és kérdeztem, mit fog most kezdeni. Nem láttam benne különös üzleti szellemet, adtam neki tehát egy munkát, mely majd megfelel a képességeinek. Elhelyeztem egy bankban, de azt hitte magáról, hogy többet ért a bank kezeléséhez, mint maga az elnök, és az államgazdasághoz, mint az egész igazgatótanács és nem tudott egy valódi 5-öst egy hamistól megkülönböztetni. Be adtam őt egy ujsághoz, de hat különféle nyelvet ismert, és minden tényállást az északi sarkról, és a tánc történetét az öreg Ádámtól az ördögig, de nem tudott a korcsolyázók báljáról egy egyszerű tudósítást írni. Be tudta bizonyítani, hogy a geometria és a trigonometria szerint két-

szer kettő négy, de nem tudott könyveket vezetni; szoros barátságban volt a magasröptű poétákkal, de nem tudott egy jó csípős, üzleti hirdetést írni az igásszekérről; ismert ezer betegséget, amik az embert egy szempillantás alatt leveszik a lábáról, de nem tudott egy életbiztosítási policet eladni; ismerte az elnökök életét, mintha velük nevelkedett volna és nem tudta eladni a »Republika megteremtői« című könyvsorozatot, dacára hogy olyan előnyös részletfizetésre ajánlották, mintha kölcsönbe vették volna valami ismerőstől. Végre rájöttem, hogy mi lesz neki jó. Kifundáltam, hogy ez az ember, aki oly nagy tudomány fölött rendelkezik, jól fel is használhatná azt, és kerestem neki egy tanári állást. De úgy látszik annyit tudott a holt nyelvekről, melyeket tanítania kellett, hogy elfelejtette, hogy élő fiukat tanít, és mivel a rövid tanítási idő alatt nem mondhatott el nekik mindent, a rendes időn túl is ott marasztalta őket, és ebből olyan baj lett, hogy Stanley elvesztette az állását. Végre azt hallottam róla, hogy cikkeket ír arról, hogy: »Miért csalódnak a fiatal emberek«, és az sikerült is neki, mert csak a csalódásban volt gyakorlata.

Ezeket a dolgokat, példának okáért említem fel. Tehát nem az a fő, hogy mennyit tud az ember, hanem, hogy azt a keveset, amit tud, hasznosan értékesítse.

Szerető atyád
John Graham.

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészeti butorok külön kaphatók és megrendelhetők.
IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

A GENFI TAVON.

— Eugéne Rambert. —

Jól mondtad csacska hab: az óra oly futó!
Élmúlik minden . . . el . . . percek, napok, meg évek!
Hiába kék a menny, hiába lágy a tó:
Már kedvesed, a Nap, a láthatárra réved.

Föl nem tartóztatod, csodás szépségű táj,
Mert útas ő, ki megy, szabott ösvényt követve,
S az égről eltűnik a nagy csillagkirály:
Hiába sír a part s a hűs árnyú ligetke!

De távozás előtt a csúcsoknak köszön,
Melyeknek homloka az ég kékjében úszik.
Fellángol a havon a bíbor tűzözön:
Az Alpoktól a Nap ily pompával búcsúzik.

Körötte, íme, mind téres, nagy körben áll,
A bércek izzanak, mint tenger lámpatornya,
Mezítlen oldaluk aranyszínűre vál,
És szűzi leplüket a napfény lángba vonja.

„Ez ő! ez ő! A Nap!“ — susogják a hegyek
„Oh százszor boldog az, kit közzülünk kiválaszt.
S míg már a többien sápadt homály lebeg
Végső fényt és sugárt csak arr' az egyre áraszt.“

Ott fenn, ott fenn a szirt, mit csókkal eljegyez;
A legnagyobb csúcs ég a nap végső tűzében.
És míg a part felett fát, bokrot éj fedez
Még egy fény villanik a tó nyugodt vizében . . .

Gábor Andor.

Unalom.

Irta : Maxim Gorkij.

2

Jagodka, miután nyugodtan végig hallgatta Lukács szitkozódásait, az állomásfőnökhöz megy és bepanaszolja a pályafőt; az állomásfőnök azonban lekiabálja, hogy ne jöjjenek hozzá ilyen csekélységekkel és elkergeti a katonát. Erre aztán Jagodka felkeresi Lukácsot és szidja, mint a bokrot. Dühös szavakat vág a fejéhez, a mitől Lukács megugrik, előbb azonban kiköp előtte.

Sóhajjal felel Gomosov a katona panaszaira és zavartan keres szavakat:

— Mit csináljon az ember? . . . Nem segíthet magán . . . azzal megvan . . . Igaz, hogy . . . nem szabadna az ilyesminek előfordulnia . . . de . . . de . . . ne ítélj, hogy ne ítéljessél . . .

Nevetve felelt neki egyszer a katona:

— A szarka is mindig egy és ugyanazt ismétli: Ne ítélj, ne ítélj . . . De ha ne ítélünk mások felett, akkor mit beszélnek az emberek? . . .

III.

Az állomásfőnök feleségén kívül még egy nőszemély van az állomáson: a szakácsnő. Arinának hívták, 40 éves és szörnyű csunya: vaskos termete, melle lóg, mindig piszkos meg lerongyolt. Járása olyan, mint egy hizott libáé és himlőhelyes, ráncos arcából kis, ijedt szemek néztek ki. Lompos alakjában van valami rabszolgai elnyomottság, duzzadt ajkait mindig úgy formálta, mintha bocsánatot akarna kérni az emberiségtől azért, hogy él. Nyolc évig volt Gomosov az állomáson anélkül, hogy különös figyelembe részesítette volt Arinát; ha találkozott vele, köszönt neki, Arina meg visszaköszönt neki. Egy-két közönyös szót váltottak egymással, aztán elváltak egymástól: ki jobbra ki balra. Egyszer azon-

ban Gomorov az állomásfőnök konyhájában azt ajánlotta Arinának, hogy varrjon ingeket neki. Ő beleegyezett, és mikor az ingek készen voltak, maga vitte el Gomosovhoz.

— Köszönöm szépen! — mondá Gomosov. — Három ing; egy ing tíz kopek, kapsz harminc kopeket... Igaz?

— Igen-igen... — felelé Arina.

Gomosov elgondolkozott és sokáig hallgatott.

— Melyik kerületből való vagy? — kérdé végre a vén lányt, a ki állhatatosan Gomosov szakállát bámulta.

— A rjésani kerületből... — mondá Arina.

— Messze van az innen! És hogy jöttél ide?

— Így... egyedül vagyok... egész egyedül...

— Azt már elhiszem akkor... sóhajtott fel Gomosov. És ismét hallgattak mindketten.

— Én is épen úgy jöttem ide. A nisninovgorodi kerületből való vagyok, a szergacsewski határból... — kezdé Gomosov újra. — Én is egyedül vagyok itt. De nekem gazdagságom volt, asszonyom... gyermekeim... kettő... bizony. Az asszony kolerában halt meg, a gyerekek is egyenkint pusztultak el... meg kellett halniok, hát meghaltak... De én... elkezdtem pazarolni, dobáltam a pénzt nagy bánatomban. Bi-izony! Aztán megint próbáltam berendezkedni, — de hiába: a csavarok kiestek a gépből, nem működik tovább. Én hát letértem, folytonosan letértem az útamról... és már harmadik éve tengődöm így...

— Bizony keserves dolog, ha nincs az embernek egy csendes oduja — mondá Arina halkan.

— Hogyne! Mit még?... te özvegy vagy, úgy-e?

— Ne-em: lány vagyok még...

— Lehetetlen! — kétkedett Gomosov.

— Igazán! — erősítette Arina.

— Mért nem mentél férjhez?

— Ki vesz el engem? Nincs semmim... kinek kellek én?... csunya is vagyok...

— I-igen — mondá Gomosov vontatottan. Elgondolkodott és vizsgálódva nézte meg Arinát, mialatt szakállát végig simította. Aztán megkérdezte tőle, mennyi a fizetése.

— Két és fél rubelt kapok . . .

— Úgy. Igen . . . tehát harminc kopeket kapsz még tőlem. Mi? Tudod mit? . . . gyere át hozzám este . . . úgy tíz óra felé . . . tudod? Majd odaadom a harminc kopekedet . . . megiszunk egy csésze teát és mesélünk egymásnak egyet-mást . . . éppen hogy az időt elüssük valamivel . . . érted? . . . hisz egyedül vagyunk mindketten . . . Eljössz hát, ugy-e?

— El. Igen . . . mondá a vén lány egyszerűen és elment.

Pont tizkor csakugyan eljött és csak reggeli szürkületkor ment el.

Nem hívta többet magához Gomosov, de a harminc kopeket azért még nem adta meg neki. Arina hívás nélkül is eljött és alázatosan, bután, szótlánul állt a váltóór elé. A pricscsen feküdve fogadta őt Gomosov, a fal felé húzódott, ránézett és székkal kínálta meg :

Úlj le, Arina !

És mikor leült a vén lány, így szólt a váltóőr :

— Mondok valamit, de nehogy valakinek elmondád, érted? . . . Senkinek a világon . . . Nagy bajba jönnék, ha megtudnák . . . Nem vagyok már fiatal, te se vagy az . . . megértetted?

Arina állandóan «igen»-t intett fejével.

Mikor Gomosov kikísérte a vén lányt, egy csomó kijavítanivalót adott neki és mégegyszer figyelmeztette :

— Nehogy valakinek szólj a dologról! Semmit. Érted? Semmit!

Így éltek ketten, viszonyukat a világ előtt eltitkolva.

Arina éjjel majdnem négykézláb lopódzott be Gomosovhoz, a ki leereszkedően fogadta, büszkén és bizony egész nyíltan megmondta a lánynak :

— Nagyon csúnya vagy, hallod!

Arina szótlánul mosolygott hozzá, azzal a bocsánatkérő szerény mosolylyal és ha elment a váltóőrtől, mindig magával vitt valami munkát, a mit Gomosov adott neki.

Aztán nem igen látták egymást. Néha azonban Gomosov, ha valahol az állomáson találta a lányt, halkán oda-szólt neki :

— Gyere, el este . . .

És Arina engedelmesen eljött Gomosovhoz, himlőhelyes arczán komoly kifejezéssel, mintha olyan kötelességet teljesített volna, melyet teljesen átértett.

De mikor hazament, arca megint a régi közönséges, szenttelen volt, a büntudat és a félelem jeleivel.

Néha megállt a sarkon, vagy egy fánál és sokáig nézett a puszta felé. Sötét éj honolt a pusztán, melynek méla csöndje nehéz gondolatokat keltettek fel benne.

IV.

Egy alkalommal, mikor az esti vonat elhagyta az állomást, az állomásfőnökség tea-estét adott a kertben Jegorovics Mihály ablakai előtt, a magas jegenyefák tövében.

Gyakran tették ezt forró napokon, — mégis némi változatosság volt ez egyhangú életükben.

Teát ittak és hallgattak, mivel elmondták már egymásnan minden benyomásukat, melyet a vonat hozott.

— Ma még melegebb van, mint tegnap volt — szól Jegorovics Mihály, egyik kezével feleségének az üres poharat nyujtva, míg másik kezével az izzadságot törülte le homlokáról.

Az asszony átvette a poharat, aztán így szól:

— Az unalomtól tünt fel melegebbnek . . .

— Igaz . . . lehet . . . bizony unalmas itt az élet! De hát mire való a kártya? . . . igaz, hogy csak hárman vagyunk . . .

Petrovics Miklós a vállát vont, hunyorgatott a szemével és kimért precizitással mondta:

— A kártyajáték Schopenhauer szerint a gondolat csődje.

— Nagyon helyes! — szól Jegorovics Mihály élénken, mint a kinek tetszik a mondás. — Hogy is mondta? A gondolatok csődje . . . igen! Ki is mondta?

— Schopenhauer, egy német philosophus . . .

— Philosophus? Hm . . .

— Ezek a philosophusok — az egyetemen tanítanak? —

Kérdé Ivanovna Zsófia kíváncsian.

— Azaz, hogy . . . hogy is mondjam csak? Philosophus-

nak lenni nem tesz annyit, mint valami állást betölteni... hanem... úgyszólván isteni adomány, veleszületett tulajdonság... Mindenki lehet philosophus... a ki folyton gondolkodik, a ki arra született, hogy mindennek a kezdetét és a végét kutassa. Nagyon természetes, hogy az egyetemeken is vannak philosophusok... de lehetnek egyszerű emberek is... sőt vasuti tisztviselők is lehetnek philosophusok.

— És nagy fizetésük van azoknak a philosophusoknak a kik az egyetemeken tanítanak?

— Na, már aszerint... hogy kinek mennyi a tudománya...

— De ha volna még egy negyedik, hát egész szépen játszhatnánk «wiszt»-et! — mondja Jegorovics Mihály és nagyot sóhajt.

A társalgás ezzel félbeszakadt,

A kék ég felé éneklő csalogányok küldik esti imájukat, a jegenyében szöcskék ugrálnak és röpdösnek, halkan csiripelnek. A szobában sír a gyerek.

— Itt van Arina? — kérdi Jegorovics Mihály.

— Biztosan itt van... — felel az asszony egész röviden.

— Eredeti egy lány ez az Arina; figyelje csak meg Petrovics Miklós!...

— Az eredetiség — az első foka a banálisnak, a köznapinak, — mondja Petrovics Miklós saját magának és gondolkozó, töprengő arcot vág.

— Hogy mondja? — kérdi élénken az állomásfőnök.

És mikor Petrovics Miklós érthetően ismétli a mondást, kéjesen hunyorít a szemével és Ivanovna Zsófia epedő hangon mondja:

— Milyen jól emlékszik arra, a mit olvasott... Én ha olvasok valamit — ha agyonütnek se tudom másnap, hogy mit olvastam... A napokban valami olyan érdekeset olvastam a «Niva»-ban. Igazán úgy tetszett nekem — és? azt hiszi emlékszem egy szóra?

— Szokás, — jegyzi meg Petrovics Miklós.

— Nem, ez még jobb, mint a mit az a... ki is mondta azt?... Igen, Schopenhauer... — mondja Jegorovics

Mihály nevetve. — Onnan van ez, mert minden a mi új, régi lesz!

— Fordítva. Egy költő azt mondta: Bizony takarékos az alkotó bölcsessége — mert minden újat — a régiből csinál.

— Ördögbe is! Mintha csak . . . a könyökéből rázná ki a bölcsességet!

Elégülten nevet Jegorovics Mihály, felesége boldogan mosolyog, Petrovics Miklóst meg végig cirógatja e dicséret és azon igyekszik, hogy közönyösnek lássék a hizelgéssel szemben.

— Ki mondta azt a köznapiról?

— Barjatinsky, egy költő.

— És az előbbit?

— Azt is egy költő: Fofanov.

— Úgyes emberek mind a ketten! — dicséri Jegorovics Mihály a költőket és az elégedettség mosolyával ismétli a mondást.

Ügylátszik, mintha játszana velük az unalom — egy percre kiengedi szorongató karjaiból, aztán újból elkapja. Ismét hallgatnak, csak úgy lihegnek a melegtől, melyet fokoz még a tea.

Csönd honol az állomáson. Az alföldön — a nap.

— Igen, Arináról beszéltem az elébb — emlékszik vissza Jegorovics Mihály. — Különös egy teremtés. Elcsodálkozom sokszor rajta, ha ránézek. Olyan, mintha a fejére esett volna: se nem nevet, se nem énekel, keveset beszél . . . olyan az, mint egy tuskó! De azért alapos a munkája és sokat vesződik Lolával. Tudja? Úgy vigyáz arra a gyerekre, mintha legalább is az övé lenne.

Halkan beszél, mert nem akarja, hogy Arina meghallja az ablak mögött. Tudja, hogy nem szabad dicsérni a cselédet, különben azt hiszik, hogy pótolhatatlanok. Az asszony félbeszakítja beszédét és arcát jelentőségteljesen húzza félre:

— Hagyjátok csak . . . nem tudsz még mindent róla.

Szerelem rabja,
Letiporsz a
Viadalban
Óh, démonom!

énekli Petrovics Miklós, a taktust kanalával ütve az asztalra. És nevet hozzá.

— Mi az? Hogy-hogy? Ő . . . ugyan menjetek, az hazugság.

És Jegorovics Mihály hangosan felnevet. Csak úgy remegnek a pofacsontjai és az izzadság folyik a homlokáról.

— Nem is olyan nevetséges az! — szakítja félbe felesége nevetésében. Először is a gyerek van gondjaira bízva és másodsor, nézd csak milyen a kenyér! Savanyú, égett . . . És mért?

— Igazad van, a kenyér tényleg nem olyan, mint . . . Elő kell venni a leányt, hiába! De komolyan! Erre . . . erre igazán nem gondoltam! Hisz olyan, mint a tészta! Egye a fene! De ki az az «ő»? Mi Lukács? Majd adnék a vén kecskének! Vagy Jagodka? Ahá, a leborotvált szakáll!

— Gomosov az, — mondja Petrovics Miklós röviden.

— Ugy? Az a tisztas paraszt? Fenét?! Nem látjátok az összefüggést?

Ez a fölötte nevetséges história foglalkoztatja most Jegorovics Mihályt. Majd hangosan nevet, úgy, hogy még a könye is kicsordul, majd meg komolyan sürgős intézkedést ajánl a szerelmesekkel szemben, aztán meg elképzeli magának a szerelmes pár turbékolását és ismét kacag, szívből kacag. Végre egészen elragadtatja magát. Erre Petrovics Miklós szigorú arcot vág és Ivanovna Zsófia hirtelen félbeszakítja kacagását.

— A fenébe is, megálljatok! Majd kinevetlek én benneteket, nem köszönitek meg, tudom istenem! — folytatja Jegorovics Mihály.

Lukács jön és jelenti:

— A sürgöny kopog . . .

— Jövök már. Jelents 42-es számot.

Nemsokára az állomásra jön az asszisztenssel, ahol Lukács harang jelzést ad. Petrovics Miklós a gép elé ül és megkérdezi a következő állomáson:

— Indíthatom a 42-es vonatot? — és főnöke fel és alá jár az irodában és mosolyogva mondja:

— Megtréfáljuk az ördögöt . . . kinevetjük csupa unalomból . . .

— Szabad, — mondja Petrovics Miklós helyeslőleg, mi alatt a géppel bajlódik.

Tudja, hogy egy filozofusnak röviden kell magát kifejezni.

V.

Nemsokára elérkezett az alkalom a nevetésre

Egy éjjel Gomosov a pincébe ment Arinához, ahol a leány Gomosov kérésére és Ivanovna Zsófia engedelmével mindenféle ruhadarabból fekhelyet csinált magának. Nedvesek voltak a falak és hűvös is volt. Törött székek, zsibáruk, deszkák és mindenféle házieszköz volt a pincében, melyek rémes, ijesztő alakot öltöttek a sötétben; Arina, ha egyedül volt itt, annyira félt, hogy alig aludt az éjjel és egy csomó szalmán feküdve, nyitott szemekkel meredt a plafonra és egy imát mormogott le.

Jött Gomosov, magához vonta a leányt, nem szólt hozzá egy szót sem és mivel nagyon fáradt volt, egyszeribe elaludt. Kis idő múlva izgatott suttogással keltette fel Arina:

— Petrovics Tamás! Petrovics Tamás!

— Mi az? — kérde Gomosov félálomban.

— Bezártak a gazemberek!

— Hogy-hogy? — kérde és felugrott fekhelyéről.

— Halottam, hogy ide jöttek az ajtó elé . . . és a zárt . . .

— Hazudsz! — szólt halkán Gomosov és dühösen ellökte magától a leányt.

— Nézd meg, ha nem hiszed, — mondja Arina alázatosan.

Gomosov felkel, az ajtóhoz megy, mindent félrelök, ami útjában áll. Arinán is lökött egyet, aztán sötétben így szólt:

— A katona zárt le, senki más!

Vidám kacagás hallatszott az ajtó mögül.

— Engedj ki! — kéri Gomosov a kintállót.

— Mi az? — hangzott a katona hangja.

— Ereszsz ki, ha mondom!

(Vége következik.)

Egy asszony impressziója a Szinyei—Merse kiállitásról.

Tele tüdővel szívtam be a tiszta, az üde falusi levegőt, sültkéreztem a nap perzselő hevénel, éreztem az őszi hervadás illatát, bebarangoltam egy felvidéki tájnak minden zígét-zúgát — pedig csak képkiallitáson voltam.

Elfeledtem, hogy künn dermesztő hideg úzi sietve haza a didergő embereket, kik lázas izgalmak közt küzdenek a létért, küzdenek tán ép e napok alatt a szegény hazáért.

Elfeledtem ennek az óriási hangyabolynak, melyet fővárosnak neveznek, egész nyüzsgő, pezsgő, forrongó gépezetét. Falun voltam, csöndes, szelíd, békés vidéken, hol a mezei virágok és a föld illata oly megnyugtatóan, csillapítóan hat az idegekre.

És azt hiszem, a Szinyei—Merse Pál kollekcio képkiallitásáról nem mondhatnék neki jobban eső kritikát, mint azt, hogy műveinek szemlélete alatt, a szó szoros értelmében a természet ölén éreztem magamat. Már pedig ez nekem annyi, mintha templomban volnék, — templomban, mely hitfelekezet nélkül mindnyájunké, melyben minden teremtményének a lelkéhez maga az isten szól. Oh a szegények, kik nem tudják meghallani, nem tudják megérteni az isteni szeretet ez örök szózatát!

Nem ejtett lábba a művészet, a mellyel Szinyei megfesti a képeit. Nem mondom, hogy nagyobb műélvezetben nem volt soha részem, ki a régi és új mesterek annyi műremekében gyönyörködhettem már, én csak azt ismételhetem, hogy azt az ártatlan, azt a tiszta, azt a mesterkéletlen örömet érezte a lelkem, amelyet nekem a természettel való érintkezés mindig okoz. Nem mestereket, nem irányokat, nem divatokat, nem ismusokat követ Szinyei. Az ő mestere maga a természet a maga örök, változatlan igazságaival.

Szeme meglátja minden egyes kis fűszál szépségét és

lelke megértette azt, hogy nincs egy talpaátnyi föld, mely ne volna csupa szépség, csupa jóság, csupa harmonia, csupa csoda. Nem keres ő megdöbbenő színhatásokat, mesésen szép tájakat. Azt hiszem, amikor falusi házának ablakából kitekint, kép tárul elé, — amikor kertjében bármely fára tekint, kép tárul elé, az útszéli árok, a kopár hegyoldal, egy földszakadék — minden, minden képpé jegecedik az ő lelkében.

Szinyei meghallja a természet minden szavát, szeme meglátja minden fűszál, minden göröngy szépségét, lelke megérti a természet örök harmóniáját, mely képein szinte megható közvetlenséggel jut kifejezésre.

Egyenkint talán nem hatnának ily bensőséggel képei. De mind olyan, hogy az ember bármelyiknek örülne, ha birtokában volna. Ezzel pedig ma igen sokat mondunk.

Legszebb, — egy nálamnál műértőbb szem már felfedezte — a »Fonde de neige«, azután egy kis »tenger« egy darabka az útszélből, ahol a vadrózsa virúl, a vörös fenyű, a pipacsok, Jernyé, a kertrészlet. Nos, úgy látom, mind szeretném felsorolni, mert igazán csaknem valamennyi igen tetszett.

Hisz úgy szeretem a falut, azt a tiszta, romlatlan levegőt, azokat a bűbajos, varázsos színeket, melyeknek minden kép egy-egy revelációja.

Jók a tanulmány-fők és egyéb genreű képei is. Jellemző, ha portrait fest, leülteti a selyemtoilettes hölgyet is a fűre. Neki nem kell salon. És igaza van.

Hisz van-é szebb háttér a mosolygó kék égnél, szebb szőnyeg a virágos rétnél, szebb berendezés a természet berendezkedésénél?

Fáradt, ideges, életúnt embereknek különösen ajánlhatom, hogy nézzék meg a tárlatot. Felfrissül lelkük, megnyugszik idegrendszerük legalább arra a kis időre, amíg Szinyei művészetének hatása alatt állanak — akár csak egy egészséges, üdítő sétát tennének a pipacsos, vadvirágos réteken, melyeknek illatát emlékként kiki hazaviszi a lelkében.

Annie.

Az erény jutalma.

Írta: **Strindberg Agost.**

Befejezés.

Pont hétkor beállított a cséza (mindig csézán járt Gusztáv úr) és mindjárt azután sarkantyupengés, kardcsörrenés hallatszott a lépcsőről.

— Szervusz, vén teve! — köszönt be a Tódor bátyja. Fiatal és erős alak. Lábikrája remek, tisztí kabátja hosszú szárnya valóságos telivér-lágyéket rejteget. Vállát csak még jobban kidomborította sárga vállszíja és kardkötője olyan csipőket övezett, hogy meg lehetett volna űlni rajtuk.

Rápillantott a képre, mosolygott, szólni azonban mégse szólt róla semmit.

— Gyere velem, Tódor, elmegyünk a Bellevuei kertészhez és elintézzük mindent az öreg születése napjára. Na, öltözzél és gyere, te vén Habakuk!

Tódor húzódozott valami kifogással, de a bátyja karonragadta, sapkáját fordítva csapta rá a fejére, szivart dugott a szája szögletébe és feltárta az ajtót. Szerepéből kikökenve, nevetségesnek érezte magát Tódor, azonban engedelmeskedett.

— Most hajts Bellevuebe, — szólt a hadnagy a kocsisnak — de úgy hajts ám, hogy kinyújtózkodjék a lovad!

Tódornak el kellett mosolyognia bátyja merészségén. Ő soha se merte volna tegezni ezt a kocsist, aki már öreg, családos ember.

A hadnagy útközben össze-vissza fecsegett, csacsogott és arcunézta az újtjokba akadó leányokat. Találkoztak egy temetésről visszatérő menettel is.

— Láttad-e, — szólt a hadnagy — azt a veszettül szép leányt az utolsó kocsiban?

— Nem én, — mondta Tódor. Ő nem látott semmit, nem is akart látni.

Találkoztak utóbb egy omnibuszszal, rajta ült egy esomó

norrbakai leány. Erre már fölállt a hadnagy csézájában s ugyancsak dobálta nekik a kézcsókokat, ott az út közepén.

Bellevuei dolguk végeztével, hazamenet a kocsis minden külön parancs nélkül beállt az Istállómesterhez címzett szállóba.

— Beharapunk valami keveset, — mondotta Gusztáv, kinoszogatva öcscsét a kocsiból.

Tódor elkábult. Sohase tett ugyan józansági fogadalmat és nem látott semmi bünös dolgot abban, ha korcsmába tér be, noha ez mindeddig egyszer sem esett meg vele. Ment hát be a bátyja után, csak a szíve dobogott erősen.

A pitvarban a hadnagy két leánynyal találkozott, akik egy pillanat mulva már a keblére borultak.

— Jónapot, galambocskáim, — üdvözölte őket és mind a kettőt szájon csókolta. — Ez itt az én tudós öcsém, a nőgyűlölő, — mit gondolsz, Josszán, én is nőgyűlölő vagyok?

A leányok félénken tekintettek Tódorra, aki azt se tudta, hová nézzen, oly példátlanul szemtelennek, csaknem együgyűnek tetszett neki a bátyja beszéde; azután fölszaladtak a lépcsőn. Egy emelettel följebb találkoztak egy kicsi, fekete, kisírt szemű leánykával, akinek tisztességes külseje Tódorra jó hatással volt.

Ez nem csókolta meg a hadnagyot, aki elővette zsebkendőjét, megtörülte a leány szemét és válogatott vacsorát rendelt.

Világos, barátságos szobába léptek, volt benne sok tükör meg zongora, úgylátszik, egyenesen tivornyák céljára szolgált. A hadnagy felnyitotta kardjával a zongorát és Tódor egyszerre azon kapta magát, hogy ott ül a zongoránál, kezeit a billentyűkön tartva.

— Játszál most valami keringőt, — szólt a bátyja.

És ledobva kardját, olyan vad keringőre penderült Josszánnal, hogy sarkantyúja meg-megcsörrent a szék- és asztallábakon. Majd a pamlagra henteredett és azt kiáltotta:

— Ide hozzám, rablányok, csókoljatok!

Tódor moll-akkordokba tévedt, s a Gounod Fausztját kezdte játszani. Meg nem fordult volna világért se.

— Eredj és adj neki egy csókot, — súgta bátyja, de csak egyik leány se szánta rá magát.

A legmerészebb végre mégis odament a zongorához és megpróbált beszélgetni Tódorral.

— Nem a Bűvös vadászból való ez? — kérdezte.

— Nem, — válaszolt a fiú illedelmesen — ez Fausztból van.

— Olyan tisztességes az öcséd, — szólt a kis fekete leány, akit Rikének híttak. — Egészen más, mint te, te vén bűnös!

— Hiszen ő pap, — súgta a hadnagy. Ez olyan mély hatással volt a lányokra, hogy ezentúl már csak titokban merték őt megcsókolni, Tódorra pedig oly félénken és zavartan pillantgattak, mint a tyúkok a láncos komondorra. Következett a vacsora. Nagy ég, minő pazarlás! Volt vagy tizen-nyolcz-féle étel, a meleg fogásokon kívül. Gusztáv elkezdte kidugaszolni a szeszes üvegeket.

— Adj Isten, te vén barát! — mondotta. És Tódor nem bírta megállni, belekóstolt a pálinkába. Oly kellemesen melegítette az a korty, vékony, langyos fátyol ereszkedett a szemére s beleiben vadállatként ébredt föl az étvágy. Az a savanykás ízű friss lazac, az a jószagú kapor; az apró retek, ami ég a torokban és sört kíván, a beefsteak édes portugál hagymával, mely úgy illatozott, akár egy táncoló, meleg leány; a tengerszagú tengeri rák á la Daube és mérges rozsdafű új ecetes uborka, ami oly szépen ropog az ember foga között; azután csírke a veteményes kertre emlékeztető petrezselyemmel. A portói forró lávaként szaladt szét az erekben, utána jött szamóca, pezsgővel; a leányok azt jégvödrökben szolgálták föl s úgy siklott le a torkon, mint a friss erdei patak. A leányoknak is inni kellett. Azután fecsegték mindenről a hadnagygyal. Tódor pedig úgy ült ott, mint egy újonnan fölnedvedző fa, az ételek erjedtek a testében, valóságos vulkánnak érezte magát. Új gondolatok, új nézetek, új érzések, új szempontok röpködtek homloka körül pillangók gyanánt. Odaült a zongorához megint, azt se tudta, mit játszik. Újjai alatt olyanok valának neki a billentyűk,

mint egy csomó kemény esontdarab, amelyekbe az ő szellemének kell életet lehelnie, őket rendezni, gyűjtögetni, majd szétszórni, feloldani. Nem tudta meddig játszik, csak mire a végére ért és hátrafordult, bátyja lépett a szobába. Olyan boldog színben volt, mint valami felsőbb lény, arcáról sugárzott az élet meg az erő, Rike bomlét hozott; utána csakhamar feljött valamennyi leány. A hadnagy sorjában koccingatott velük. Tódor már úgy vélekedett, hogy minden úgy van, amint lennie kell, végül annyira nekibátorodott, hogy Rikét vállon csókolta. Ám ez elhúzódott és adta a sértődöttet, mire Tódor elszégyelte magát.

Egyet ütött már az óra s így el kellett menniök.

Mire Tódor visszakerült magános szobájába, megszűnt egész valójának súlyegyenlősége. A szentképet ledobta faláról, nem azért, mintha nem hitt volna Jézusban, hanem mert képmutatásnak látszott ez már előtte. Nem csodálta, hogy a valóság a vasárnapi kabát feszességét juttatta eszébe s nem találta helyénvalónak, hogy ünnepi öltözetben töltsse az egész hetet. Egyszerű köznapi emberre ísmert magában, aki mingyárt meg is tetszett neki, s úgy gondolta, hogy most, midőn ilyen egyszerűnek, önteltség és erőltetés nélkül valónak érzi magát, jobban egyetért önmagával, mint egyébkor. Nehéz, jó álomban aludt ez éjszakán, álmokképek nélkül. Ahogy fölkelte másnap reggel, halvány órcái teltebbeknek látszóitak. Jókedve támadt az élethez. Kisétált és akaratlanul is Norrtullsba vitte sétája.

-- Betérjek-e az istálló-mesterhez, — gondolta — megnézném tán, mit csinálnak a lányok? — Belépett a nagy terembe. Ott ültek pongyolában Rike meg Josszan és egrest szemelgettek. Alig vette észre, máris ott ült az asztaluknál és kezében ollóval segített nekik válogatni. És csevegtek az elmúlt estéről és a bátyjáról, hogy milyen víg is volt, ő meg szinte családiasan érezte magát; ez csak nem bűn talán. Később kávézott s a leányokat is meghitta. Jött a mamzell is, a háziasszony és felolvasott az ujságból. Tódorban egészen otthonos érzés támadt.

El is jött megint. Egy délután fölment Rikéhez az eme-

letre. Hímzőrámán varrt a leány. Tódor megkérdezte, nem háborgatja-e. — Óh, dehogy, dehogy, sőt ellenkezőleg! Azután beszélgetek a hadnagy bátyjáról, aki most gyakorlatokon volt s két hónap múlva térhetett csak vissza.

Majd puncsot ittak és testvérséget kötöttek.

Másnap a Hágaparkban találkozott vele Tódor, amint virágot szedett. Leültek a fűbe. A leányon könnyű nyári ruha volt, olyan vékony, hogy a fiú látni vélte a keble két fehér halmát s közöttük a sötét bemélyedést. Átkarolta Rikét és megcsókolta. A leány pedig oly forrón csókolta vissza, hogy elkáprázott a szeme tőle.

Erre Tódor úgy magához szorította, mintha meg akarná fojtani, de a leány kisiklott karjából s azt mondta nagykomolyan, hogy legyen esze, ha még találkozni akar vele.

És így találkoztak két hónapon keresztül. Szerelmes volt a fiú. Hosszú, komoly előadásokat tartott az élet legfőbb céljairól, a szerelemről, a vallásról, mindenről, s mégis közben megismételte támadásait a leány erénye ellen, ámde mindig visszaveretett a tulajdon szavaival. Ilyenkor borzasztó szégyenkezés fogta el, hogy oly alacsonyan gondolkozhatott egy ártatlan leányról. Szenvédélyét még csodálat váltotta föl e szegény leány iránt, aki megőrizte tisztaságát a kísértés közepette. A lelkészi vizsgára nem gondolt már többet, doktor akart lenni s — ki tudja — tán feléségül venni Rikét. Most már költeményeket olvasott fel neki, míg a leány varrt. Megcsókolnia szabad volt, amennyiszer akarta, érinthette, ölelhette, de többet nem engedett meg neki.

Hazajött a bátyja is nemsokára. Rögtön áldomást rendelt az Istálló-mesterben, ahová Tódort is meghívta. Játszania, szakadatlanul játszania kellett. Épp a felében tartott egy keringőnek, midőn hátrafordulva látta, hogy nem táncol senki, egyedül van a teremben. Felállott és kiment a folyosóra. Végighaladt egy egész sor apró szobán, utoljára egy hálószobába ért. Itt olyasmit látott, ami hirtelen kiűzte onnan, fogta kalapját és eltűnt az éjszakában.

Csak reggeltájban tért vissza Norrtulls-utcai szobájába, egyedül, megsemmisülve, megfosztva az életbe, a szerelembe,

a nőbe vetett minden hitétől, hisz természetesen csak egy nő volt a világon s ez Rike az Istálló-mester-szállóban.

Szeptember 15-én elutazott Stokholmba, hogy a lelkész vizsgára készüljön.

Múltak az esztendőök. Éles értelme apródonként elkopott a sok ostobaságtól, amit nap- és óraszámra kellett a fejébe tömnie. De ha jött az éj és megszűnt ellenállása, kitört a természet s erőszakkal elvette azt, amit el akart vitatni tőle a lázadó ember. Tódor elbetegedett. Orcái beestek, csontjai kiütözköztek, bőre megfakult akár egy spirituszba tett magzaté, szakálla ritkás tarlóján pörzsenések látszottak. Szinte kialvófélben a szeme; a keze olyan sovány, hogy a csontja majdnem átdöfi a bőrét. Alakja ráillett volna egy, az emberi bűnről szóló iránymű címlapjára, pedig ő tiszta volt.

Egyszer a morálteológia tanára, ki családos, de szigorú ember volt, fölkerete Tódort egy kis beszélgetésre, négy szem között. A tanár a legnagyobb tartózkodással kérdezte, nem nyomja-e valami a szívét, ő szívesen könnyít rajta. Nem, ő nem vétkezett, csak szerencsétlen. A tanár lelkére kötötte, hogy virrasszon, imádkozzék, legyen erős.

Bátyjától hosszú levelet kapott, amelyben ez arra kérte, hogy ne búsítsa el az a csekélység. Bolond, ha komolyan veszi a leányokat! Fizetni és menni; ez az ő elve s ezzel meg lehet élni nagyon jól. Játsszék az ember, amíg fiatal, a komolysággal azután is ráér. A házasság polgári intézmény az emberiség fönntartása végett, semmi egyéb. Ha kitomboltuk magunkat, azután megnősülhetünk, satöbbi.

Erre Tódor hosszú, igazi keresztény szeretettől áthatott levélben válaszolt, amelyre nem jött felelet.

Miután az avatóvizsgát tavaszkor letette Tódor, Sköfdébe utazott nyaralni, hogy hidegvíz-kúrát használjon. Őszkor visszatért Upszalába. De amit visszaszerzett, csak olyan volt az az erő, mint a parázsra vetett friss szén.

Egyre hitványodott az egészsége. Haja úgy megritkult, hogy bőre kivillant alóla. Vontatott lett a járása, és ha bará-

ai meglátták őt az utcán, megborzadtak tőle, akár valami bűnös embertől. Ezt ő maga is észrevette s emberkerülő lett. Csak este járt ki. Éjszaka nem mert ágyba feküdni. A mértékletlenül szedett vas tönkretette az egészségét. A következő nyáron Karlsbadba küldték.

Őszkor valami hír kerekedett föl Upszalában, egy kósza hír, mely sötét felhő gyanánt borúlt a szemhatárra. Olyan volt ez, mintha elfeledtek volna egy csatornát elzárni s a rettentő bűz mindenkinek eszébe juttatná, hogy a város, ez a büszke kulturalkotás, rothadó alapzaton nyugszik, mely előtörhet a talajból és megmérgezhetheti az egész várost. Azt suttogták, hogy Wennerström Tódor örültségi rohamában gyalázatos ajánlatokkal támadta meg egy barátját. Ezúttal igazat mondott a hír.

Apja eljött Upszalába és tanácskozott a teológiai fakultás dékánjával. Meghíttak egy orvostanárt is. Mit lehetne tenni? Az orvos hallgatott. Végül kérdéseket intéztek hozzá.

— Ha kérdeznek, hát felelek, — mondotta — de önök is jól tudják azt, uraim, hogy itt csak egy szer segít.

— És mi az? — kérdezte a teologus.

— Kell-e azt kérdezni, hogy mi gyógyítja meg a természetet?

— Persze, hogy kell, — szólt a teologus, aki feleséges ember volt, — mert nem kívánja a természet, hogy az ember erkölcstelenkedjék.

Az apa úgy nyilatkozott, hogy ő tudja nagyon jól, hogy itt csak a nőekkel való érintkezés használna, de nem akar ilyes tanácsot adni a fiának, mert hátha valami betegséget kap belőle!

— Ha nem tud magára vigyázni, akkor számár, — jelentette ki az orvos.

A dékán kérte, hogy halasszák jobb alkalomra ezt az izgató beszélgetést. Neki nincs több szava ehhez a dologhoz. Ebben maradtak.

Mivel Tódor a felsőbb körökhöz tartozott, agyonhallgatták a dolgot. Pár év múlva átesett a gyakorlati teológiai vizsgán és elküldötték Spaaba. A nagy mennyiségben sze-

lett kinakéj úgy megroggyantotta lábait, hogy két bittal kellett járnia. Spaaban még a betegeket is megrémítette iszonyu külsejével. Volt itt egy harmincötéves német hajadon, aki részvétet mutatott a szerencsétlen iránt. Leült mellé a fürdőpark egy magános zugában és beszélt vele az élet főkérdéseiről. Ő egy erkölcsjavító nagy evangélikus egyesületnek volt a tagja. Hozott ujságokat, folyóiratokat, melyek a nőtlenek erkölcstelenségének meggátlásáért és főkép a prostitúció megszüntetéseért küzdöttek.

— Nézzen rám, — így szólt — harmincöt évet öltem és nem vagyok-e jó egészségben? Mért mondják hát a bolondok, hogy az erkölcstelenség szükséges rossz? Én virrasztottam és imádkoztam és jó harcot harcoltam úrunk Jézusért.

A fiatal pap ránézett a nő dagadó keblére, kerek csipejére, azután magábaszállott és elgondolta.

— E világon iszonyatos különbség van az emberek között.

Ősszel Wennerström Tódor eljegyezte Leidschütz Zsófiát, az erényes hajadont.

— Életben marad! — kiáltott az apa, kit Norrtullstutcai otthonában ért az örömhír.

— Meglássuk, mi lesz belőle — gondolta kaszárnyájában a hadnagy. — Csak olyan Azra ne legyen az én kedves Tódorom, aki meghal, ha szeret.

Wennerström Tódor megnöstült. Felesége kilenc hónappal utóbb egy angolkóros gyermeket hozott a világra. Tizenhárom hónap múlva pedig halott volt Wennerström Tódor.

A halottkémlő orvos csóválta fejét, mikor meglátta a buja, magasnövésű asszonyt, aki ott sirt a koporsónál, melyben huszonnyolc éves ifjú férjének csontváza feküdt.

— Nagyon nagy volt a plusz és nagyon kicsiny a mínusz, — gondolta az orvos. — Tehát a plusz fölemésztette a mínuszt.

Az apa szentbeszédet olvasott vasárnap, hogy megjött a halálhír. Midőn a végére jutott, ezt gondolta:

— Feje tetejére állt a világ, ha ilyen jutalmat kapnak az erényes emberek!

Az erényes özvegy, a született Leidschütz-leány, még kétszer ment férjhez, gyermekei nyolcan valának, ő meg cikkeket irt a túlságos népesedéstről s az erkölcstelenségről. A sógora ellenben azt mondta róla, hogy elvetemült asszony, aki sírba viszi a férjeit.

A könnyelmű hadnagy pedig megnősült, lett hat gyermeke, kinevezték őrnagygyá és boldogan élt holtáiglan.

DE PROFUNDIS.

I.

Szív, szívem, miért e gyötrő
 Önemésztő bánat?
 Szúrás nyomán — tudnod kellett —
 Vérző, mély seb támad.

Az sem titok tán előtted,
 Hogy a seb fáj s éget,
 Miért most e szörnyű jajszó,
 Miért vergődésed?

Szenvedés volt a te sorsod,
 S mindig is az léssen,
 — Meg ha gyógyuisz, légy csak ismét
 Uj csapásra készen!

II.

Azért mivel csokolózó
 Galambpár száll rája,
 Ne hidd, hogy a rózsabokor
 Boldogság tanyája.

Meg-megtépik azt is sokszor
 A viharok, vészek,
 S rózsabokor tövén gyakran
 Ott a kigyófészek.

Zoltán Vilmos.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

106

Másnap reggel András herceg meg sem várva a leányok megjelenését, a gróftól búcsút véve távozott.

Már június eleje volt, midőn hazatérőben azt a nyírest keresztezte, amelyben feltűnt neki az az öreg kérges tölgy, amely annyira bevésődött emlékezetébe.

Az idő tikkasztó volt, de most zivatar készült kitörni, s egy kicsi felhő öntötte vízcsepjeit a poros országútra, a zöld lombokra.

Az erdőnek baloldala sötét volt s árnyékban feküdt; a nedves jobb oldala, melyet alig bolygatott egy kicsi fuvalom, ragyogott a nap fényében. Minden virágzásának pompájában állott; közelből s a távolból a pacsirták féktelen szerelmi hymnusai hallatszottak.

— Igen, ezen erdőben volt az a tölgy, amely oly megegyező az én életemmel — töprengett András herceg. Vajjon merre van? — kérde, s az út baloldalára pillantott, s tudta és akarata nélkül örvendezett a tölgy látásának.

A vén tölgy teljesen át volt alakulva, üde zöld lombsátrat nyújtott, amely könnyedén lengett az alkony biboros sugarainál. Szó sem volt többé ágakról, kérges törzsről, bizalmatlanságról, bánatról — mintha eltűntek volna.

Igen, ez az a tölgy — mondogatta András herceg, s minden látható ok ellenére a tavasz öröme költözött szívébe. E pillanatban elvonultak szemei előtt életének legszebb pillanatai. Austerlitz magas égboljával, feleségének szemrehányó arckifejezése, s az új pompája által lelkesült leányarc, a holdfény — minden, minden felujult emlékében.

— 31 ik életévünkben még egy egész élet áll előttünk — határozott végérvényesen András herceg.

Utazásaiból visszatérve András herceg elhatározta, hogy a telet s az őszt Péterváron tölti, s mindenféle okot eszelt ki elhatározásának igazolására.

Éppen úgy nem volt képes felfogni azt, hogy miként tagadhatta valamikor a cselekvő életben való részvételnek szükségességét, mint ahogy egy hónak előtte nem tudott megbarátkozni a falu elhagyásának gondolatával. Világos volt előtte, hogy összes élettapasztalatai hiábavalókká válnának, ha nem alkalmazná őket, s nem kérne részt a cselekvő életből.

Meg nem érthette, miként barátkozhatott meg azon gondolat-tal, hogy az ő élettapasztalataival bíró ember részéről minden munka, használni akarás, vagy a szerelembe és a boldogságba vetett hit lealacsonyodást jelent.

Ezen utazás után András herceg unatkozni kezdett falujában, előbbeni foglalkozásai nem bírtak többé ingerrel reá, s gyakran, ha a szobában maradt, a tükör elé állva figyelmesen szemlélte ábrázatát.

Azután elfordulva a boldogult Liza hercegasszony arcképét nézte, aki à la greque módra fésült fürtjeivel vidáman és gyengéden pillantott reá az aranyozott rámból.

Most nem suttogott, mint azelőtt, szenvedélyes szavakat férje fülébe, szerényen, vidáman mosolyogva, s kíváncsian nézett alá.

S András herceg hátrakulcsolt kezekkel, majd a homlokát ráncolva, hosszasan mosolyogva járt fel s alá a szobákban. Sok, botor szavak által ki sem fejezhető gondolat keresztezte agyát.

Ha ily pillanatban valaki szobájába nyitott, rendkívül száraz, határozott, de különösen kellemetlen módon logikus volt.

— Mon cher — lépett be egyszer Mária hercegnő ily pillanatban hozzá, Nikolenka ma nem mehet sétálni; nagyon hideg van.

— Ha meleg volna — válaszolá különösen száraz hangon András herceg, akkor egy ingben is sétálhatna, miután hideg van, meleg ruhát kell reá adni, amelyet valószínűleg e célra eszeltek ki. Aból, hogy hideg van, nem következik még az, hogy el kell zárni a friss levegő elől azt, akinek erre szüksége van — tette hozzá különös logikus élel, mely valószínűleg gondolkodásának, töprengésének volt folyománya.

Mária hercegnő ilyenkor ama végeredményre jutott, hogy a szellemi munka igen szárazokká és kötekedőkké alakítja az embereket.

IV.

András herceg 1809 év augusztusában érkezett Pétervárra. Ez időtájt állott az ifju Speransky erős kézzel keresztülvitt újításai-
val diadalmos tevékenységénél.

Akkortájt nem csak két nagy jelentőségű az egész előkelő társaságot lázba ejtő törvény u. m: az udvari hivatalok megszüntetése s a kollégiumi segéd-tanári képesítés-re szóló vizsga törlése, hanem a tökéletes birodalmi alkotmány, amely a már fennálló pénzügy, igazságügy és közigazgatás megújítását célozta. Most valóra váltak Sándor cárnak azon szabadelvű tisztult álmai, melyekről trónra léptekor álmodozott, s amiket Zartoriszky Norozilvow, Kotsubei és Stroganow barátjának segítségével — akiket ő maga tréfálkozva comité de salut publique-nek nevezett — segédelmével keresztül akart vinni.

Ezeknek helyébe most közigazgatási dolgokba Speransky, katonai ügyekben Araksejew lépett.

András herceg megérkezése után nemsokára megjelent az udvarnál, de a császár, bár kétszer találkozott vele — egyetlen pillantásra sem méltatta.

Már azelőtt is úgy tűnt András hercegnek, hogy a császárnak terhére van látása, s hogy valószínűleg kellemetlennek találja úgy külsejét, mint egyéniségét. Az udvaroncok azzal magyarázták meg a császárnak a herceggel szemben való feltűnő hidegségét, hogy Bolkinsky 1805-ben nem szolgálta a hadsereget.

Ilyen körülmények között szó sem lehetett ama katonai értekezlet átnyújtásáról, melyet a herceg írt.

Atyjának egy öreg tábornagy barátjával beszélt róla. A tábornagy meghatározta látogatásának óráját, s barátságosan fogadta őt, megígérve, hogy az értekezletről beszél a császárral.

Néhány nap múlva értesítették András herceget, hogy néhány nap múlva jelentkeznek Araksejew hadügyminiszternél.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

EMBRIOLOGIA. Dr. Schenk — van-e ki e nevet nem ismeri. Ő volt a híres, aki beleszólt a dologba, hogy az ember fiu legyen-e vagy leány? Nemcsak az orvosi szaklapok és napi hírek voltak tele dr. Schenk nevével, hanem még a cukrászboltokban is volt sok skatulya, bonbon vagy csokoládé, hogy „Dr Schenk utasításai szerint“ és az új házaspároknak nyakra-főre ilyet küldözgettünk.

Dr. Schenk azóta elnémult, bécsi katedráját is ott kellett hagynia és a tudomány az emberi tévedések cölöpére egy rovással többet rótt.

Talán igazságtalanság is történt vele. Mert hiszen ha meggondolja az ember, hogy valami okának mégis csak kell lennie, hogy miért lett egyikünk fiu, a másik leány, akkor dr. Schenk olyat kutatott, amit kutatni szabad, lehet, sőt kell is s még a legtudományabb tudomány sem mondhatja, hogy Schenk nem tudományos dolgot firtatott. Hogy tudománya kész receptig nem jutott? — istenem, ha nem használt, de kárt se csinált.

Pedig annyit használt, hogy a kérdés azóta felszinen maradt s ma egy más tudós, dr. Litkens, beszélt az ő újabb teoriájáról.

Ő abból indul ki, hogy minden szervezetben megvan az a törekvés, hogy a kedvezőtlen életkörülmények között épen olyan utódokat iparkodik létrehozni, amelyek ama kedvezőtlen körülményeknek is ellent

tudnak állani. Ez alaptételének erős fegyvere, hogy a bacillusok kedvező életkörülmények között oszlás útján szaporodnak, kedvezőtlenek közt pedig spórákat képeznek. És éppen az utóbbiak azok, amelyek mindenféle kedvezőtlen behatásnak rendkívül erősen tudnak ellentállani.

Az állattenyésztőknek a tapasztalatai pedig azt mondják, hogy ha rosszabbak az állatok táplálkozási viszonyai, akkor több a hím.

Az embernél — mondja Litkens — számba jő még az is, hogy minő pszichikai állapotok játszanak közre a baba kifejlődésénél. Egész statisztikát közöl arról, hogy szülők megállapíthatták, hogy amikor fiu jött a világra, akkor sok gond, anyagiakkal való küzdelem, az életpálya nehézségei foglalkoztatták agyvelejüket és a leányok születése a jobb esztendőkre esik.

Dr Litkens nem ad receptet, hogy mit tegyünk, mit együnk, ha azt akarjuk, hogy fiu vagy leánybaba örvendeztessen meg bennünket. De ő is arra az eredményre jut, hogy kedvezőbb életviszonyok közt első sorban jobb táplálkozás mellett, továbbad nyugodt, gondtalan élet mellett inkább leányok jönnek a világra.

Hogy a leányos papák és mamák mind megerősíthetik-e ezt az elméletet, az persze más kérdés és gyakorlatilag minden egyes esetre alkalmazható szabály nem igen kerülhet beöle. De általánosságban,

hogy valami ilyes természeti alapja van a dolognak, az némi igazolást nyer abban is, hogy több leány születik, mint fiu. Azaz bármennyire panaszkodik ez is, az is, hogy nehéz az élet, nagy a küzködés: a nagy küzdelemnek az eredménye mégis az, hogy haladunk, fejlődünk s anyagiakban, lelkiekben a világ gyarapszik. Az irányzat a teremtés börszójén kedvező, folyton az emelkedés felé tart, bármennyien letörnek, bármennyi az egyesek baja. És így az általános születési statisztikában: több a leány.

És ismeretes az az adat is, hogy nagy háborúk, nagy férfipusztulás nyomán több a férfi-születés, amiből azt következtették, mintha a teremtés gondoskodnék a pótlásról. Azonban ez az észlelet is a Litkens javára billenti a mérleget: hiszen természetes, hogy nagy háború, ember-

pusztulás súlyosabbá teszi az anyagi viszonyokat, de főleg a lelki izgalmakat.

Így egyéni vágyakozásainkon, ha ez a tudomány nem is lendít, de lehet, hogy valami teremtődési titoknak csakugyan a kulcslyukába láttunk.

MENNYI EMBER VAN A FÖLDÖN? A legújabb összeállítás ekép szól:

Európa	---	---	392.264.000
Ázsia	---	---	819.556.000
Afrika	---	---	140.700.000
Ausztrália	---	---	6.883.000
Északamerika	---	---	105.714.000
Délamerika	---	---	38.482.000
Sarkvidékek	---	---	91.000

Összesen lakik tehát 1.503.300.000 ember a földön.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

A „THE GRESHAM” londoni életbiztosító társaság kimutatása üzleti fejlődéséről és a biztosítások alapján kifizetett összegekről 1848—1903.

Időszak	Kiállított kötvények		Kifizetett összegek korona
	száma	biztosított tőkéje korona	
1848—58	7,996	97,357,512	2,833,584
1858—68	30,697	294,358,800	18,292,536
1868—78	34,704	355,468,200	61,192,272
1878—88	57,004	482,421,600	114,633,312
1888—1903	108,457	905,136,096	266.740,429
1848—1903	238,858	2134,742,208	463,692,133

Prospektusokkal és díjtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket állít ki, továbbá ajánlati nyomtatványokkal díjmentesen szolgál a magyarországi fiók Budapestben, valamint ennek ügynökségei az ország minden nagyobb városában.

A „THE GRESHAM” londoni életbiztosító társaság magyarországi fiókjának igazgatósága
BUDAPESTEN, (a társaság palotájának felépítéseig)
IV. ker., Ferenc József-rakpart 27. szám.



Köhögés, rekedtség és hurut ellen
nincs jobb a
**RÉTHY-féle
pemetefű cukorkánál!**

Vásárlásnál azonban vigyázzunk és határozottan RÉTHY-félét kérjünk, mivel sok haszontalan utánczata van.

I doboz 60 fillér.

Csak RÉTHY-félét fogadjunk el.

REVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhacserelési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc.szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb elvilágosítást az üzletben.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára
Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

Szt.-Margitszigeti üdítőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali viz és egészségápoló ital, kitünő eredménnyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglökben.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre ... 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

A Hazai Bank Részvénytársaság igazgatósága

ezennel közzéteszi, hogy részvényeseinek f. évi február hó 8-án tartott közgyűlésén hozott határozata értelmében a társaság részvénytőkéje **5.000.000 koronával felémelletik** a következő módzatok mellett:

1. Kibocsátatik 25.000 darab új 200 korona névértékű részvény.
2. A részvényesek az új részvényekre elővételi joggal bírnak és pedig akképen, hogy **két régi részvény után egy új részvény jár**. Az elővételi jog azonban egyes részvény után is gyakorolható olykép, hogy a részvényes egy darab régi részvény után egy fél új részvényről szóló **igazolványt** kap, melyekből kettő egy részvényre becseréltetik.

3. Minden új részvényért a részvénytőkére 200 korona és a tartaléktőke javára 20 korona, összesen tehát 220 korona fizetendő; azonfelül ennek az összegnek 1905 január 1.-étől a befizetés napjáig járó 5% kamatja és a részvény után járó bélyeg.

4. Az új részvények a régiekkel mindenben egyenlők, már az 1905. i. üzletév jövedelmében is részesülnek és 11. számmal kezdődő folytatólagos szelvényekkel vannak ellátva.

Felhivatnak ennél fogva mindazok a részvényesek, kik az új részvényekre az elővételi jogot gyakorolni óhajtják, hogy részvényeiket

1905. évi február hó 16-ától február hó 23-áig

lezárolag, számszerint berendezett kimutatások kíséretében, az intézet értékpapír-pénztáránál, délelőtt 9 – 12 $\frac{1}{2}$ -óráig lebélyegzés végett mutassák be és az átveendő új részvényekre való befizetéseket teljesítsék, mert ezen határidő letelte után az elővételi jog nem gyakorolható és az át nem vett részvények eladatnak.

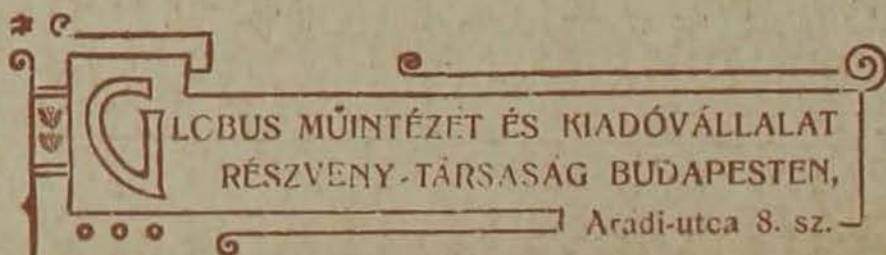
Felhivatnak továbbá az **igazolványok** birtokosai, hogy ezeket az igazolványokat részvényekre leendő becserélés végett

legkésőbb 1905. évi október hó 31-éig

az intézet értékpapír-pénztáránál mutassák be, mert különben a megfelelő részvények tőzsdei árfolyamon el fognak adadni és az értük befolyó összeg a jogosultak javára mint betét fog kamatoztatni.

B u d a p e s t, 1905. évi február hó.

Az igazgatóság



JÖVENDŐ

Szerkeszti Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő



Wekerle, a komor.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A komor Wekerle.

A csalódások bolond politikai képei után, a legkülönböesebb csalódásba most megy bele — dehogya az ország, dehogya — hanem a politika. Mert hogy ami a házszabályügy óta történt, az a politikai bölcseségeknek a komikum határát, biz isten, túllépő csalatkozása volt mindvégig, az bizonyos. A legutolsó események Andrásyval pedig azon csalódásnak a szövevényei voltak, amelybe szintén kész volt már a politika beugrani, ha Andrásy beugrik. Andrásy nem ugrott mint kos, és így a nyáj sem ugorhatott. Megállt. Olyanformán tett, mintha kezdené észrevenni, hogy csakugyan csalódások ugratják.

Erre pedig mit tesz a bölcs politika? Vár, vár, hogy az, amiben ma csalódik, holnap realitás lesz és akkor majd rohanhat megint tovább. Hiába, a természetét meg nem tagadhatja! És most megbékül valamiben, hogy kivárja a holnapot. A ma lehetetlen, hátha a holnap lehetséges lesz.

Addig pedig jöjjön valaki, aki épen csak lehetséges. Jöjjön Wekerle. A skartba helyezett Wekerle, aki oly bámulatos jó hangsúllyal mondogatja, hagyják őt békén a közgazgatósági bíróság elnöki székében, hogy annál kevésbbé

hagyják. Vitték Bécsbe, a király elé. Wekerlét, Wekerlét! Aki Bécsben úgy eljátszotta játékait! Akit a király is csak kénytelenségből méreget újra, hogy no, addig ameddig, ha már más nincs. Átmeneti alaknak, isten neki.

Tehát Wekerle az átmeneti alak. Eleve is a holnap illúziói közt a mai realitás. Csakhogy micsoda realitás. Nem komikum-e hogy az illúziók kalamajkája után legujabb illúziójával éppen Wekerlébe botlott a politika, Wekerlébe, aki eddig a legreálisabb politikus volt? Hogy ez a reális politikus lenne az, akin a politika tovább szöheti amaz illúzióit, hogy utána, igen, majd utána, az igazi politika majd csak akkor kezdődik. Wekerle, akit lekötöttek a politika országútjáról, láncre fogták, hogy ne marakodjék tovább: a láncon szelídült volna meg annyira, hogy komolyan képzelik: ő az a szelíd kezes, aki épp beválnék mutatóba, hogy íme van miniszterelnök.

Igaz, Wekerle volt olyan okos komondor, hogy a láncait nem tépte, hanem guggolt. Okosan várt; tudva, talán szinte látva, hogy jön még itt olyan hűhó, amikor nem láncon lesz neki a helyé. A politika udvarán járókat nemcsak hogy sohse marta, de még csak meg se ugatta. De ugyan menne-e Wekerle újra a marakodásba, ha nem volnának meg a fogai? Micsoda illúzió, hogy ép ezek a fogak volnának azok, amelyek csak azért fogjanak meg valamit, hogy újra eleresszék.

Ez a komor, illúzióktól legmentesebb politikus, aki a láncon csak még komorabb lett, s aki úgy tudja, melyik csomóban hol kell a dolgok lába szárát megfogni, ez nem azért jön, hogy menjen. És ha a politika nem vált volna már be a csalódásoknak oly tökéletes bohózatául, tán észre is vennék a hős és nagymellű férfiak, mily csodálatosan tökéletes a harmónia ép a mai állapotok és Wekerle közt.

Mennyire ugyanaz a helyzet, mint nemrég valamikor, midőn az országon egyetlen nagy áramlat zúgott végig, az egyházpolitikai reformok korszaka. Most ugyanaz a helyzet a parlamenti reformmal, a választói jog reformjával. Ugyanúgy áll Wekerle ehhez, mint amahhoz. A láncra vert liberális, szociális, reális, erős fogú Wekerle ezt meg ne ragadná? És ha megragadta, végig zúg az országon most is a nagy áradat. Legelőbb lesodorja az országgházi párt politikai bohózatkulisszáit, és áll ki mellé, ki ellene. Aztán pedig hadd sodorja le az egész parlamentet, hadd jöjjön az új, a másképp választott, amelynek választásán hány meg hány mai politikus kapkod majd a feje után, hogy politikus-e ő, vagy sem?

Wekerle, a komor, nagy ravasz egy dolgot bizonyosan másképp tud, mint akik őt tolják, tűrik, vagy sajnálják. Emezek azt hiszik: a politika az, ami ma a lehetetlen, és azért van minden parlamenti gabalyodás és ezért várják azt, aki a politikába rendet hoz. Wekerle meg azt hiszi, dehogy a politika a lehetetlen, a politika soha sem lehetetlen, ami lehetetlen — és mikor magában van, kiszélesedik szép nagy mosolygó szája, s kicsillan a politikus kemény, erős, sehogy sem odvas szemfoga — ami lehetetlen: az a parlament.

Hogy ki van illúzióban, a politikai nyáj-e vagy Wekerle, majd elválnak. Annyi azonban bizonyos, hogy ez a mai politikai világ logikusabban nem fordulhat fel, mint végül is egy csalódáson, azon, hogy Wekerle jön és Wekerle lesz az, aki megy. Hihetőbb, hogy Wekerle jön, s a parlament megy és új választási törvénnyel jön mihamar egy egész más új politikai világ.

M. H. K.

A magyar vámterület dicsérete.

Irta : Papp Dávid dr.

Amíg a nagy politika, helyesebben a nagy politikai machináció folyik, a kiválóan tanult, példátlanul szorgalmas és hasznos elméjű Papp Dávid dr. nagy könyvet írt az önálló vámterület mellett. Papp Dávid, minden konzervatív hajlandósága ellenére, egyike a legbátrabban utat törő és előre törekvő alakoknak, akikben nagy a tehetség és a nagy kedv a látszólagos fejlődésközben igazán szolgálni a fejlődést. A fiatal nemzetgazda politikusok között egyet sem tudunk nála jobbat és előadási módjára hozzáférhetőbbet. Ime itt új, nagy hatást keltő de lármát és port nem verő munkájából az erre vonatkozó önálló részlet :

Az ország lakosságának természetes szaporodása a munka-alkalmak növelését követeli.

Nem lévén elég munka-alkalom az ez idő szerint kereső lakosság számára sem, és a keresetforrások nem szaporodván a népesség természetes növekedésének arányában, a lakosság kivándorlásra van utalva, mely ma már oly mérveket ölt, hogy a százezret meghaladja az évenként kivándorlók száma, kikben az ország legjobb és legerőteljesebb munkaerejét veszíti el.

A kivándorlók egy része kétségkívül minden munka-alkalomtól függetlenül is idegenben keresné boldogulását; erre indítják ezeket a kivándorlásra való csábítáaok, sok esetben családi viszonyaik; de a kivándorlók túlnyomó része megfelelő keresetforrások hiányában hagyja el az országot és

ezért e kivándorlás csak a munka-alkalmak szaporításával, új keresetforrások nyitásával lesz csökkenthető.

A földművelés, bármely magas fokra emeltessék is, újabb munkaerő lekötésére nem alkalmas; a gépek használata mindinkább el fog terjedni, és azért jövőre kevesebb munkaerőre lesz annak szüksége.

A tökéletesebb gépek alkalmazása ugyan az iparban is felszabadít munkaerőt, de nem abszolúte, hanem csak relatíve, mert amennyi munkaerő így felszabadul, rendszeren legalább ugyanannyit, sőt többet köt le a gyártási eljárásokban beálló változás, az előkészítő, kiegészítő vagy kikészítő munka, szóval a fejlődő iparral természetszerűleg emelkedik a szükségelt emberi munkaerő mennyisége és minden újabb ipartelep egyúttal újabb munka-alkalmat is jelent.

Földművelésünk érdekei sürgősen követelik a belső fogyasztás növelését. Nyersterményeink fölös mennyiségével külső piacokra vagyunk utalva és mennél belterjesebbé fog tétetni mezőgazdasági termelésünk, annyival nagyobb lesz termelési fölöslegünk és így földművelésünk függő viszonyának még további növekedése fog bekövetkezni. Fokozza ennek a viszonynak kedvezőtlen alakulását még az a körülmény is, hogy a nyersterményeinket ez idő szerint leginkább fogyasztó államok maguk is a legkomolyabban törekszenek nyerstermelésük emelésére, illetőleg védelmére és így mind kedvezőtlenebbé válik hazai nyerstermelésünk helyzete.

Csak az ország belső fogyasztásának és nyersterményeink ipari feldolgozásának emelése képes a földművelés viszonyait lényegesen javítani: mert eltekintve attól, hogy az ipar fejlődése révén a kivándorlók nagy része itthon tartható, tehát a fogyasztók száma növelhető, az ipari munkások fogyasztó képessége nagyobb a mezei munkásokénál.

A mezei munkások keresetviszonyai az ipari munkásokéval összehasonlítva, aránylag szerények. Különösen annak következtében, hogy a kereset — a kisebb számú állandó alkalmazott kivételével — nem folytonos az egész évben, hanem annak körülbelül csak felére van korlátozva. Az ipar-

ban ez a korlátozás — egyes időszakai üzemeket kivéve, — nincs meg, itt a kereset állandó, és a munkabérek a mező munkások bérénel rendszerint nagyobbak.

De lényegesen befolyásolja a hazai fogyasztást a hazai nyerstermelés anyagának az ipar által való üzemi feldolgozása is, mely megfelelő ipari fejlődés mellett hatalmas tényezőjévé leend földművelési viszonyaink javításának.

A hazai földművelésnek tehát elsőrangú érdeke, hogy az iparos népesség és ezzel a fogyasztók száma lehetőleg növeltesék, vagyis érdeke a nagymérvű iparfejlesztés.

De szükséges a nagymérvű iparfejlesztés az általános közgazdasági viszonyok javítása érdekében is, tekintet nélkül a kivándorlásra és a földművelés különleges érdekeire.

Az egészséges közgazdasági élet egyik alapfeltétele a különböző termelési tények egymásra való hatásának lehető biztosítása.

Az országnak mai egyoldalú gazdasági rendszere mellett nagyon kevés foglalkozási ág van az őstermeléssel oly szoros kapcsolatban, hogy egymásra való kölcsönös hatásuk a munkaköröket tágítaná. Ez a kölcsönhatás leginkább a nagyiparban érvényesül, a melynél egyik vállalat közvetlen fogyasztója más vállalatok egész sorozatának, annyira, hogy a mit az egyik termel, az a másiknak csak félgyártmánya vagy segédanyaga és annak, hogy az egyik boldoguljon, feltétele a másiknak létesítése.

Minden új iparvállalat az iparok egész sorozatának új munkaalkalmát jelenti és minden új iparág nagyobbmérvű meghonosítása segítő és kiegészítő iparágak egész sorozatának kiinduló pontja.

Kölcsönösen növelve tehát az egyes iparágak termelését, ezzel pedig közvetve hatást gyakorolva az egész munkapiacra, így válik az iparfejlesztés az általános közgazdasági helyzet javításának egyik fontos tényezőjévé.

Az ország mai egyoldalú gazdasági rendszerének következménye a nemzeti vagyonosodás aránylag lassú emelkedése. A földművelés aránylag nagy tőkét tart lekötve kis

kamatozással, az ipar kisebb tőkékkel ellenben nagyobb kamatozást biztosít.

Egyoldalú nyerstermelő állam létünkre ugyanolyan értékű nyerstermék-kivitelünkért ötszörte nagyobb tőkénk áll a földbirtokba lekötöten, mint a mit ezen kivitelünknek megfelelő értékű ipari behozatal fejében a hozzánk exportáló ipari államoknak kell ipari tőkékben lekötve tartaniok, vagyis az ipar ugyanazon tőkével ötszörte nagyobb értékeket hozhat forgalomba, mint a földművelés. A nemzeti vagyonosodás érdekei mellett nagy jelentősége van az iparnak a nemzeti kultúra szempontjából is. Nemcsak annyiban, hogy gyarapítva a keresetforrásokat, képesebbé teszi az országot kulturális igényeinek kielégítésére, hanem az által is, hogy kulturális igényekkel bíró elemeket köt le nagyobb számban, tehát ezen a réven is a nemzeti kultúra szolgálatában áll.

Mindezekon kívül még az államháztartás érdekei is sürögősen követelik a mai egyoldalú gazdasági rendszer mielőbbi megváltoztatását és nagy arányú ipar teremtését.

A földművelés egymaga az állam mai szükségleteit is alig képes biztosítani, még kevésbé lesz arra képes fejlődő közéleti viszonyaink mellett; sőt természeti esélyei kockázatosnak alkalmasak az államháztartás egyensúlyát, ha más állandóbb és így biztosabb és e mellett nagyobb teherviselési képességgel bíró termelési tényező azt ki nem egészíti.

Az ipar nemcsak a foglalkoztatott munkások nagy száma és ezek közvetett adózása révén, nemcsak az egész közgazdasági helyzetre való hatásával növeli az adózóképességet, hanem maga is állandó és lehető legbiztosabb adó-, illetve jövedelmi alapot képez, még pedig annyival nagyobb, amennyivel nagyobb a forgalma, amely az állam vasúti, posta- és távírdai és jövedéki bevételeit tetemesen fokozza.

Az 1901. évben eszközölt gyári felvétel szerint — melynél csak a termelés szempontjából figyelembe jöhető üzemek képezték felvétel tárgyát — 2642 gyári üzemben 259,464 személy volt alkalmazva. A legszerényebb átlagszámítás szerint

is 700 koronában véve fel egy-egy alkalmazott évi javadalmát — a mi annyival inkább vehető, mert a kereskedelmi és műszaki tisztviselők fizetése is benne foglaltatik az átlag-számításban — az említett 259,464 személy évi munkakeresménye 181.624,800 kor. A munkások jövedelmének legalább 10%-a fogyasztási adó alá eső cikkek élvezetére esvén, az állam bevétele csupán ezen a címen 18.162,480 korona. Ha már most ugyanoly arányba állítjuk az ipari és földművelési munkások fogyasztását, mint a melyben azoknak munkabérvizonyai vannak, akkor egy-egy földművelési munkás fogyasztása csak felét képezi az ipari munkás fogyasztásának és így, ha ez a 259,464 személy a földművelés szolgálatában állana, csak ezen egy címen is kereken évi 9.000,000 koronával volna az állam bevétele kisebb, eltekintve attól, hogy ez esetben a mezőgazdasági munkabérek még csökkentésnek is vettetnének alá, a mennyiben ugyanazon munka-alkalmakra nagyobb számú munkakereső jutna és mennél nagyobb a munkakereslet, annyival kisebb a munkabér.

Mindezeknél fogva tehát az önálló vámterület nemzeti, földművelési, általános közgazdasági, nemzetvagyonosodási és állampénzügyi szempontból nemesak indokolt, hanem feltétlenül szükséges is.

A japán flotta története.

Irta: Jvazaki báró.

A hajóépítés művészetének ismerete oly régi a japánoknál, hogy eredete túlmegy a történeti nyomokon. A legrégibb adat erre vonatkozólag Jimmu császár keleti hadjárataival s a Kr. e. 667. évi nagy győzelemmel van összekötve, amelyben a császár Hyuga-ból Szettszu felé tengeri had élén nyomult előre. Ezután Szuijin császár alatt (Kr. e. 80—90-ben) adatott ki parancs hajók építésére, amelyek segélyével Észak-Japán vad törzseit akarták a japán uralomnak alávetni, valamint a szemben elterülő (ma a kelet-szibériai) partok népeit. 200-ban Kr. u., amikor Jingo császár Koreába tört, állandó hajóösszeköttetés kezdődött ezzel az országgal és Kinával. Tehát már ekkor tudtak a japánok tekintélyes nagyságú tengerjáró hajókat építeni.

A tizenhetedik században kereskedő hajók szeltek a tengert a filippini szigetek, Sziám, sőt Mexikó felé. Ezeknek a hajóknak építési módja, kinézése felől azonban mit sem tudunk. Tekintve azonban, hogy a japán vizeken akkoriban a sok spanyol és portugál hajó kalandozott, valószínű, hogy ezekről az európaiaktól tanulták meg a nagy tengeri hajók építésének módját.

A rohamos fejlődést egyszerre megakasztotta a Tokugava-dinasztia politikája. Ez a kormányzat ugyanis azt tartván, hogy a katolicizmus, amelynek meghonosításán a spanyolok és portugálok nagyban fáradoztak, a nyugalmas békét veszélyezteti, ennek elkerülésére megtiltott minden érintkezést a külfölddel, a hollandusokat és kínaiakat kivéve, akiknek megengedettett Nagaszaki kikötőjének kereskedelmi célokból való használata. Nagy hajókat egyáltalán nem volt szabad japánoknak építeniök, csupán kis vitorlásokat a parti kereskedés számára. A XIX. század közepén Oroszország, Anglia, az Egyesült-Államok, de különösen Amerika részint barátságos, részint követelőző magatartása ébresztette fel az elzárkózott nemzetet hosszú álmából, aminek következményeképp a dinasztia belátta a külérntkezés jelentőségét s egy tengeri flotta megteremtésének szükségét.

A régi rendszer miatt azonban nem volt már ember Japánban, aki alaposan értette volna a hajóépítés mesteriségét. Voltak azonban olyanok, akik már jártasak voltak a

nyugatiak tudományaiban és művészeteiben. Egyelőre csak azt tehette a Tokugava-kormány, hogy a régi hajóépítési tilalmat magában foglaló törvényt megszüntette. Az ezt eszközöző proklamáció közvetlen eredménye az volt, hogy az ország különböző részeiben európai mintára új fajta hajókat kezdtek építeni.

A fejlődésnek nagy lökést adott egy véletlen esemény. 1854-ben a Simoda kikötőjében horgonyzó orosz hajót tönkretették és elsüllyesztették a hullámok. Mivel a hazatérésre most már nem állott rendelkezésükre hajó, két új hajó készítését határozták el, amely munkához sok japán iparos segítségét vették igénybe. Ezeknek kitűnő alkalom volt ez arra, hogy az európai hajóépítési módszert megismerjék. Nemsokára ezeket bízta meg a kormány bizonyos számú új hajók elkészítésével. A legtöbbjét ezeknek a munkásoknak a sogunatus flotta-osztályában helyezték el állandóan s idővel annyira gyarapították ismereteiket, hogy belőlük került ki a jokozukai flotta-hajógyár munkásainak zöme.

1855-ben Hollandia királya egyik hadihajóját ajándékba küldte a Tokugava-sogunnak, aki azt Nagazekiba küldte állandó iskolahajóként. Ugyanakkor több ahhoz értő mester érkezett Nagazakiba Hollandiából s közülük többet ottmarasztalt a sogun, hogy az iskolahajón a megfelelő tudományokra oktassák a tanítványokat.

Ez volt a kezdete a japán flottának.

Ezután nagy intézeteket építettek a hajóépítés tudományának elsajátítására, műhelyekkel kapcsolatban. 1861-ben készültek el a műhelyek s ezekből fejlődött ki az a nagy és virágzó vállalat, amely Mitszu-Biszhi-hajógyár és gépműhely néven ismeretes.

A tengerész-kadétok Nagaszakiban nemcsak hajóhadászati és lövészetű tanulmányokat folytattak, hanem hajóépítést is hallgattak a hollandi mesterektől. Nagaszakiban s később a kedvezőbb helyzetű Jokozukában építettett a kormány nagyszabású hadihajó-gyárat. A nagaszaki-i átment a Mitszu-Biszhi magáncég tulajdonába.

A nagy reform kezdetével, 1868 óta gyors ütemű fejlődés tapasztalható, úgy a kereskedelmi, mint a hadihajók készítése tekintetében. A kormány egymás után állít fel új és új hajó-gyárat.

A hajóipar valódi kifejlődésének dátuma azonban a japán-kinai háború befejezésének időpontja. 1896-ban hajózási és hajóépítési védőtörvényt bocsátott ki a kormány, ami még nagyobb méretűvé tette a hajóipar terjeszkedését.

A Lotz-kiállítás.

Írta: Méray-Horváth Károly.

Tisztább, üdőbb művészi klíma még tán sohasem honolt a művészház csarnokaiban. Amit Feszty és társai e kiállítás egybehozásával cselekedtek, az szinte templomi kultusza, talán nem is csupán egy csudálatos, nagy művészember geniejének, hanem a művészet egy oly világának, amely csakugyan egy egész világ. Minő világ!

Minden erőteljesebb művészi egyéniség felöleli a világ egy-egy darabját s csinál belőle megkapót. Ahogy egy-egy vonását, képét a látottaknak s a belőle elképzeltnek, formáltaknak kialakítja, az az ő egyéni vonása is, az ő művészi ereje. A duzzadó erőteljes művészi egyéniségek kora a mai kor. Mennyien vannak, akik a világnak egy-egy darabját, részét, színben, formában valami új nézéssel, látással állítják elénk. A geniének annyi vonása csillog a tehetségeken! De egy-egy egész világ oly ritkán kerül. Nem is az embereken múlik, nem is szegénység, inkább embarras de richesse: a világ képeinek gazdagsága a multak szépségeiből, a jelen színes kavarodásából és a jövőnek épp forrongó, alakuló, gigantikus, új érzelmeket és eszméket rejtő bizonytalan képeiből. Ami lelki kitörések, ami szenvedélyek kelnek a művészet birodalmában, ma mind innen kelnek. Csupa forrongás minden művészi lélek, hódításvágy, harcoló szellem az elmúlt ideák s a jövő határain . . .

Mindebből nincs ott a Lotz-kultusz áhítatos templomi

csarnokaiban semmi. Szinte Beethoven jut az embernek eszébe, a nagy süket. Csakhogy most formák s színek szimfoniái kelnek. Elzárkózva az egész világtól egy egész művészi világ. Amint Beethoven számára nem volt más, csak muzsika, Lotz számára nem volt egyéb, csak forma, forma és szín. A forma nem mint valaminek a formája, hanem maga a forma. A forma az ő legistenibb alakulásában, az ifjú test szépségében. Nem látott, nem nézett egyebet, nem mondott nem mesélt egyebet, nem képzelt, nem rajzolt mást, hite vallása volt: a testi tökély, a fiatal szépség és főleg a lány. Mint ahogy Beethoven muzsikájától megnépesül a lég, ahol halljuk — angyalok kara lebeg, szirének szállnak — úgy szinte megnépesül most ott a művészháznak a tört napvilágos fénye s behunyt szemmel is lelkünkbe kavarodik a testi szépségnek formákban kelő félig álma, félig költészete. Amíg nem így együtt láttuk Lotz egész művészetét, addig csak a nagy mester tökéletessége a maga nemében, a maga művészi iskolázottságában volt a megkapó. Tudtuk, hogy nagy művész. De minden új munkája mind csak a művészembernek, Lotznak a kiválóságát mutatta. Ahogy azonban most így együtt van egy művészi lélek, az ő teljes egészében, egyszerre elevenen szinte egeknek szárnyal egy lélek egész világa, elvész az ember, elmarad a múlandó, elfelejteti ő maga, a művész, a föld porát s benne vagyunk abban a világban, amelyben az ő lelke élt, abban a szellemben, mely az ő világában élt. És ez tölti be a csarnokokat: egy óriási, költői, művészi, álmodó léleknek egész világa.

Álom a test tökéletességéről: mindig és mindenben ez az egy az ő világa. Nem látott csak angyalt, istennőt, az embernek csak a tökéletes alakját. Mezítelen isteni tökélyében minden akt a test szépségének egy-egy himnusza. Ami hazugság, mihelyst más, mint álom s mihelyst az eleven rea-

lítás képein festett irrealitás; itt feloldva minden földi kötelektől, csak álom. A legszebb álom a földön, az egyedül reális álom: a test szépségéről való álom. Minden egyéb, amit elképzelhetünk, a ma s tegnapé, s ki tudja, talán a holnapé már nem. Művészi eszünk az ember cselekvéséről, lénye ilyen vagy olyan megkapó vonásáról, mind csak emberi hivatásos gondolatok az életnek erről vagy arról a kérépéről. Fordul egy korszak, vagy néha csak a divat, s avult, ami volt. Emberi túlekedés forgandó képe minden. De a test szépsége nem emberi idea, hanem a teremtés kánonja arról, ami az emberen a tökély. A napi viaskodásban ami romlik, ami pusztul az emberen, amit az emberi túlekedés az emberből felél, annak örök pótló forrása s az örök igazsági, amelyhez a szellem visszatér, a test, a női test szépsége. A női test szépsége, amely azonnal csorbul, mihelyest a túlekedésben csorbát szenvedett szülők vagy nemzedékek szülték, vagy bármilyen csorba senyveszti. Amelynek tökéletessége az örök korrektívum azon, kik maradjanak fenn. Mert mentől tökéletesebb a nő szépsége, annál jobban vonzza épen az erőset, de elfordul tőle, ha nem hordja magában a teremtésnek minden emberi túlekedésnél is nagyobb értékét, s önkénytelen hajlik a szép test a széphez. A szép test, amelynek minden idoma vonása tökélyében ösztönszerűleg megérzi férfi, nő, hogy a teremtő hivatásos épségének a képe az emberi viaskodások, szertelenségek és nyomorúságok között, s innen a mélységes ösztönszerű imádat a szép test minden vonása, idoma iránt. A testi tökélyről való csupa álom a Lotz világa, de épp ez álom, a teremtés örök isteni realitása, amely mindnyájunkban él, valóság.

Csupa testi formák tökéletes alakjai: Egy emberélet, amely egyebet alig látott s egyebet alig keresett a világon,

csak ezt. Ennek a látásnak és ennek a művészi keresésnek, kultusznak a szinte monumentális templomában vagyunk. Monumentális, szinte példátlan az újabb kor festészetében, ami művészi erőt itt a magyar művészet erejeképpen látunk. Kincs. Szétszórva csak nagy minőségű képek, de így együtt nemzeti kincs. S ezért, ha valaha indokolt volt egy festő hagyatékát lehetőleg egybetartva muzeumként őrizni, államilag megszerezni, úgy a Lotz művészeténél az. Sőt azt a csudálatos kézrajz gyűjteményt ki kell adni államköltségen, olyan kiadványban, mint ahogy például a Louvre kézrajzait kiadták. Lássák, ismerjék belőle mindenfelé, hogy itt élt s alkotott Budapesten a testi formáknak egyik legnagyobb művésze, mestere.

Csudálatos harmónia lakozott ebben a nagy mesterben; csudálatosan egész, egyöntetűen formált lélek volt az övé. Az emberi nagyságnak ez a sajátossága mindig. Minő harmónia rejlik abban az emberi vonásában, hogy amidőn istenneinek, istennőinek megáldozott s a testi forma szépségeinek kultuszában letette szerszámaint, az egyedüli más, földi világ amiben elmerült: a szabad természet. Nem az emberek profán világa vonzotta. Polgári arcképfestő se tudott lenni soha. Csak itt-ott elvétve egy-egy kötelezettség vagy kénytelenség folytán festett profán arczokat. De egyéként az ő portraitjei is mind csak a test ifjúi szépségének a képei. Nem nézett mást, nem látott mást ekkor sem, s minden arcképe ehhez egy-egy variáció.

A formák, idomok e bűbájos világából, költői álmainak birodalmából ha kiröppent, a lelke elkalandozott, hogy az a más világ csak az isten szabad levegője volt. A lég, művészi, festői értelemben. Szinte reveláció, hogy minő tájfestő is volt.

Hogy tudott levegőt festeni! Fény úszik a világosságain, szellő, fűillat, ahol tájakat fest. A mi klimánk légsajátságainak tisztább megfigyelője alig akadt, s Lotz bele tartozik ezzel tájképfestészetünk históriájába is. Kár, hogy tájban a legszebb képe, a nagy ménesképe nincs a kiállításon, mert abból szinte áramlik a honi, pusztai levegő.

A test tökéletes formái és a lég: ime e két művészet, amiből előállott a harmadik: a fresko. Mi a fresko, mint művészet, mint styl? — elemezni is alig lehet világosabban, mint Lotz e két nagy művészi tulajdonságából. Lég, betöltve testi formakkal. Vonatkozás nélkül a formák bármi másra, mint pusztán a légre, minden földi vonatkozástól feloldottan. És a lég, vonatkozás nélkül minden másra, pusztán a formák médiuma. Mi a fresko, mi a művészete, mi a stilje s mikor nem fresko a fresko, csak falra festett kép, és mitől válik freskóvá a falra festett kép? — ime Lotz e két nagy művészi kvalitásánál jobban alig mondhatja meg valami. — Lotz, a nagy freskófestő, e kettőből lett. A lég, mint fény, mint világosság, mint színes éther a festés keretét, a panneant betöltő életet lehelő világ, s benne a formák játéka csak földiekkel játszó égi tünemény.

A formák játékanak, a mozdulatoknak ilyen természetű kapcsolódása a léggel, a tökéletes egybeolvadása a mozdulatoknak azzal, amiben az alakok mozognak, élnek: ez az, ami oly monumentális, oly nagystilű a Lotz freskóiban, amiknek kiállított vázlatait, tanulmányait látjuk.

Ezekből az elemekből alakul az a művészet, amelynek tisztaságától, nagyságától szinte templomi áhitat kél a mű-

vészház csarnokaiban. De ne hallgassuk el, hogy már maga az is művészet, — s vele Lotz emlékét méltóan tisztelték meg — ahogy a kiállítás művészi rendezésével ama hangulatot keltették. Ezt csak a Lotz lelkét, szellemét átértő, érező művész-lelkek csinálhatták így. A képek csoportosítása, rokon művészeti elemeknek egymásra fokozása, tudatos elválasztása a profánabb dolgoknak attól, ami a Lotz nagy lelkének a tükre, — mindezek oly művészi dolgok, amik valami művészeti közügyet is megvilágítanak. Azt, hogy ime, itt a Lotz kiállítás, a magyar művészetnek egyik legszebb, legnagyobb dicsősége, ünnepe. És ezt im, a művészek maguk kezdeményezték, szervezték, csinálták. És pedig oly tökéletesen, nagyszabásuan, művészi módon, mint ahogy az ilyent nem csinálhatja, nem tudja csinálni, nem ért hozzá, semmi-féle művészetet adminisztráló bürokrácia.

Nincs-e itt az ideje annak, ebből a tapasztalatból okulva, hogy államilag eszközök nyujtassanak a magyar művészet önálló, nagykoru cselekvéséhez, lehetőleg minden irányban. Hadd mozgassák igazán maguk a művészek a magyar művészet közügyét s minél kevesebbet a gyámkodó, hivatalos, adminisztráló bürokrácia.

ROMOK.

Irta: Telekes Béla.

Romfödte ormon egymagamban állva
Csak nézek, nézek szerte a világba.
Alant a lombját vesztő sárga erdőn
Titokzatos sirám tör át kesergőn
És mintha rá ezüst haraszt csörögne:
Rikoltva tördelt madárfütyty riad.
Még egy rideg csillám rezdül a földre...
Szemem káprázva bénúl ködbe, könybe,
Valami titkos, nagy bánat miatt.

Húnyt szemmel is ellátok messze innen...
Ősz és rom szerte a tájon s a szívben!
Óh járhatom már a vadont, a várost,
Sivár lesz mindig, amilyen sivár most.
Szőhet száz ifjú szív álmot! Mihaszna?
Majd lesznek ők is fáradt emberek...
Holdbéli telkük a szél behavazza
S közönbösen néz itt mind új tavaszra
S képzelt vetése vesztén kesereg.

S ah, az ő őszük mégsem az a végső!
Bukott ábránd csak, melyre feledés jó.

S té nagy őszöd — az egy örök élet,
Hol a jövő: csak a múlt, mely újra éled.
Ott az egész nagy mindenség szívedben
A lelkedből soha ki nem vetheted.
Egy titka sem marad megfejthetetlen,
Bölcsőn és síron át elődbe lebben . . .
S minden tied, — de mit sem ér neked.

Úgy hajt az erdőn a sirám keresztül.
Fejemre lombok permetegje rezdül.
S mit ember szíve csak érezhet: érzem
Ah minden kéjt és minden kint egészen!
S zord árnyak kelnek erdőn, völgyön, ormon,
Suhanva űznek a vén hídon át.
Utánam küldi baglyát a mohos rom
Es lábánál a szakadék, a zordon,
Ásítva kíván még jó északát.

A görög táncosnő.

Irta: Schnitzler Artúr.

Mondjanak bármit, én ugyan el nem hiszem, hogy Szamodeszki Matild asszony szélütésben halt meg. Jobban tudom én azt. El se megyek ama házba, melyből ma kiviszik őt a sóvárgott nyugvóhelyre; arra sincs kedvem, hogy lássam a férjét, aki épp olyan jól tudja, mint én, hogy mibe halt bele az asszony; sem arra, hogy megszorítsam a kezét és hallgassak.

Más útra térek; kissé hosszadalmas ugyan, de oly szép őszi nap van és olyan jólesik az egyedüllét. Nemsokára ott állok majd a kerti rácsnál, amely mögött a tavasszal láttam utoljára Matild asszonyt. Csukva lesz a villa minden ablaktáblája, sárgult levél hever a kavicsos úton, s valahol átféhrlik majd az ágakon a márvány, amelyből kifaragódott a görög táncosnő.

Amaz estére ma sokat kell gondolnom. Csaknem végzetszerűnek tűnik föl előttem, hogyan szántam rá magamat akkor, hogy elfogadjam a Wartenheimerék meghívását, hiszen már évek során semmi örömet se leltem a társasélet hajszájában. Tán a langyos szél volt az oka, mely esténkint a halomkról belebbent a városba és engemet a szabadba csalogatott. Azontúl része lehetett benne a Wartenheimerék villafelavató kerti ünnepeinek is, ahol nem nagyon kellett a társaság feszességétől tartanom. Csak az a furcsa, hogy kimenetelemkor alig jutott eszembe annak a lehetősége, hogy Matild asszonynyal találkozom odakünn. Pedig jól tudtam, hogy Wartenheimer úr villája számára megvette Szamodeszkitől a görög táncosnőt; — valamint azt se tudtam kevésbé jól, hogy Wartenheimer felesége, akár valamennyi más asszony, szerelmes a szobrászba. De még ha ügyet se vetek minderre, Matild épp úgy eszembe juthatott volna, hiszen leány-

korában akárhány szép órát töltöttem vele. Kiváltképen most hét esztendeje, épp egy évvel az eljegyzése előtt, volt egy nyár a genfi tónál, amit nem felejtetek el oly könnyen. Sőt, úgy látszik, hogy ősz hajam dacára is képzeltem akkor egyet-mást magamról, mert amidőn egy évvel utóbb elvette Szamodeszki, valamelyes kiábrándulás bántott és az volt a meggyőződés — sőt a reményem — hogy nem lesz vele boldog. Matildot csak azon az ünnepségen láttam viszont, amelyet Szamodeszki kevéssel a nászútról való visszatértük után adott öntőház-utcai műtermében s amelyen kész nevetségül minden vendégnek japán vagy kínai öltözékben kellett megjelenie. Minden elfogultság nélkül köszöntött; nyugalmat és vidámságot sugárzott egész valója. De később, azalatt hogy másokkal társalgott, néha különös pillantást vetett rám s egy kis iparkodás árán meg is értettem annak a jelentőségét. Ezt mondotta vele.

— Kedves barátom, maga azt hiszi, hogy a pénzemért vett el; azt hiszi, hogy ő nem szeret engemet; azt hiszi, hogy nem vagyok boldog, — de csalódik . . . Határozottan csalódik. Nézze csak, milyen jó kedvem van, hogy ragyog a szemem.

Azután is összekerültem vele még egypárszor, de mindig csak futólagosan. Egyszer utazás alkalmával találkoztak a vonataink; vele és az urával étkeztem egy vasúti vendéglőben s a férfi mindenféle élcet mondott, amikben nem volt nagy mulatságom. Egyszer a színházban is beszéltem vele, az anyjával volt, aki voltaképpen még mindig szebb, mint ő . . . tudja ördög, hol volt akkor Szamodeszki úr. A télen meg a Práterben láttam, egy hideg, derült napon. A leánykájával sétált a havon a csupasz gesztenyefák alatt. Lassan követte őket a kocsi. Én a gyalogjáró túlsó felén voltam és át se mentem hozzá. Alighanem egyéb dolgok jártak az eszemben; de Matild végtére nem is érdekelt már valami nagyon. Tán ma se gondolnék többet vele és a hirtelen halálával, ha nem történt volna meg amaz utolsó viszontlátásunk Wartenheimeréknél. Erre az estére ma is valami sajátos, szinte kínos pontossággal emlékszem, akár a genfi-

tavi néhány napra. Már jóformán besötétedett, mire kiértem. A vendégek a parkban sétáltak, én üdvözöltem a házigazdát és egy-két ismerősömet. Valahonnét egy szalon-zenekar muzsikája hangzott, mely a bozótban rejtőzött. Csakhamar odaértem a kis tóhoz, amelyet magas fák vesznek körül félkörben; középpütt sötétszínű talapzaton, úgy hogy a vizen látszott lebegni, ott fehérlett a görög táncosnő; egyébként kissé színháziasan világították meg a ház villámos lángjai. Emlékszem jól, hogy mekkora feltűnést keltett a Szecesszióban tavaly; be kell ismernem, hogy én rám is meg volt a hatása, bár Szamodeszkit szerfölött ki nem állhatom és mindamellet, hogy olyan sajtószerű érzésem támad, mintha tulajdonkép nem ő csinálná azokat a szép dolgokat, amik sikerülnek olykor neki, hanem ő benne valami egyéb, tőlem akár valami felfoghatatlan, lobogó, démonikus erő, mely azonban egész bizonyosan kialszik, mihelyt elmúlik az ő ifjúsága és szeretett-volta. Én azt hiszem, hogy van egy pár efajta művész s e körülmény azóta egy kis elégtételt éreztet velem.

A tó közelében találkoztam Matilddal. Egy diák-formájú fiatalember karján lépegetett, aki a család rokonaként mutatkozott be nekem. Hármában, elégedetten csevegve járkáltunk a kivilágított kertben ide s tova. Szembejött velünk a háziasszony és Szamodeszki. Állottunk egy darabig s én — magam csodálatára — a szobrász előtt roppant elismeréssel nyilatkoztam a görög táncosnőjéről. Én ugyan semmikép se tehettem róla; alighanem a levegőben volt valami békés, vidám hangulat, aminőre tavaszi estéken is akadhatunk: emberek, akik teljességgel nem ismerősek, egymást szívesen köszöntik, mások meg, akiket már némi vonzalom fűz össze, mindenféle áradozásra fakadnak. Mikor például én kevéssel utóbb egy padon ülve cigarettáztam, csatlakozott hozzám egy úr, akit csak felületesen ismertem s egyszerre csak magasztalni kezdte az olyan embereket, akik ily előkelően tudják a vagyonukat költeni, mint a mi házigazdáink. Én tökéletesen igazat adtam neki, pedig máskülönben sült oktondinak tartottam Wartenheimer urat. Majd ismét előadtam ez úrnak nézeteimet a modern szobrászatról, amihez

magam is elég keveset konyítok, olyas nézeteket, amelyek őt bizonyára csöppet sem érdekelték; azonban e csábító tavaszi est hatásánál fogva lelkes helyeslését vívtam ki. Később találkoztam a házigazda unokahúgaival, akik módfölött regényesnek találták az ünnepet kivált azért, mivel fénypontok csillámlottak át a faleveleken és muzsika szólt a távolban. Hozzá még éppen a zenekar mellett állottunk; és én mégsem ostobállottam ezt a megjegyzést, olyannyira lenyűgözött az általános hangulat.

A vacsorát apró asztalkákon költöttük el, amelyeket hely szűkében részint a nagy terraszra, részint a szomszédos szalonba állítottak. Tárva-nyitva állt a három nagy üveges ajtó. Én egy szabadbéli asztalnál ültem az egyik húgocskával; a másik oldalamon Matild foglalt helyet a diák-formájú úrral, aki egyébként bankhivatalnok és tartalékos tiszt volt. Szemközt velünk, de már a teremben ült Szamodeszki a házi-asszony és még egy, előttem ismeretlen szép hölgy között. Tréfásan merész csókot intett a nejének; ez mosolyogva bölintott rá. Szándéktalanul is elég hosszasan szemléltem ezt a férfit. Igazán szép volt az acélkék szemével és hosszú, hegyes szakállával, amelyet néha balkeze két ujjával egyengetett az állán. Úgy hiszem, hogy életemben még sohase láttam, hogy férfiút ennyire körüllebegtek volna a szavak, pillantások, mozdulatok, mint ez estén őt. Eleinte olyan volt ez, mintha éppen csak telnék benne az ő kedve. De csakhamar észrevettem a modorán, ahogy halkán sugdosott az asszonyoknak, a túrhetetlen győzelmes pillantásain és főkép a szomszéd-hölgyek izgatott vidámságán, hogy azt a látszólag ártatlan társalgást valami titkos tűz élteti. Ezt persze Matild is épp olyan jól megfigyelhette, mint én; de külsőleg nyugodtan csevegett majd a szomszédjával, majd énvelem. Lassankint egyedül hozzám fordult, érdeklődött életem különböző körülményei iránt és tavalyi athéni útamról tudakozódott. Azután a leánykájáról beszélt, aki csodálatosképen már most hallásból éneklí Schumann dalait, szólt a szüleiről, akik öreg napjaikra csak minap vettek egy házacskát Hietzingben, és száz egyéb dologról. Ám e társalgásunk felszíne alatt

egészen más: néma, elkeseredett harc ment végbe közöttünk. Ő nyugalma által boldogsága zavartalanságáról próbált meggyőzni, — én meg védekeztem az ellen, hogy higgyek neki. Megint a Szamodeszki műtermében lefolyt japán-kinai estére kellett gondolnom, ahol szakasztott így küszködött. Ezúttal érezte nagyon jól, hogy kevésbé készült fel az aggodalmaim ellen s valami különöset kell kigondolnia, hogy azokat eloszlassa. Így juthatott amaz öletre, hogy a két szép asszonynak az ő férje iránt való bizalmas és szerelmes viselkedésére maga figyelmeztessen, sőt beszélni kezdett urának szerencséről a nőknél, mintha csak jó pajtás gyanánt, minden nyugtalanság és bizalmatlanság nélkül ennek is épp úgy örvendhetne, akár a férje szépségének vagy kiválóságának. De mentül jobban törekedett az elégedettség és nyugodtság látszatára, csak annál sötétebb árnyak telepedtek meg a homlokán. Ahogy egyszer Szamodeszkira emelte poharát, reszketett a keze. Iparkodott ezt eltitkolni, elállítani, ettől aztán pár pillanatra úgy megmeredt nem csupán a keze, hanem a karja, sőt egész alakja, hogy valósággal megszeppentem. Hirtelen fölocsúdott, oldalvást rám pillantott sebesen, alighanem észrevette, hogy már-már végképen elveszti a játékot és mohón, mintegy végső kétségbeesett kísérletül így szólt:

— Fogadni mernék, hogy maga engemet féltékenynek tart.

Még időm se volt, hogy bármit is válaszoljak, amidőn gyorsan hozzátette:

— Oh, sokan hiszik azt. Eleinte Gergely is azt hitte.

Szántsándékkal fönhangon beszélt, odaát minden szót hallhattak.

— Nos igen, — mondotta átellenbe pillantva — ha ilyen ura van az embernek: szép is, híres is... az emberről meg azt beszélnek, hogy nem tulságosan csinos... oh, fölösleges a megjegyzése... tudom én, hogy a leánykám születése óta csinosabb lettem egy kissé.

Meglehet, hogy igaza volt, azonban az ura előtt — szent meggyőződésem volt ez — sohase volt nagyjelentőségű az ő vonásainak a nemessége, ami pedig a természet

illeti, hát a leányos karcsúságával körülbelül egyetlen báját is elvesztette. Hanem persze magasztaló szavakkal keltem pártjára; úgy látszik, meg is örült neki és fokozódó kedvvel folytatta:

— Nekem bizony csöpp tehetségem sincs a féltékenységre. Kezdetben magamnak se volt erről tudomásom; csak apródonkint eszméltem rá, kivált ezelőtt egypár évvel Párisban . . . Hiszen tudja, hogy ott voltunk?

Emlékeztem rá.

— Gergely ott készítette La Hire heregasszony és Chocquet miniszter mellszobrát és még egyet-mást. Olyan kellemesen éltünk ott mint egy fiatal pár . . . azaz, hogy fiatalok vagyunk még mind a ketten . . . úgy értem, hogy mint egy szerelmes pár, ha mindjárt alkalomadtán rándultunk is ki a nagyvilágba . . . Voltunk egypárszor az osztrák-magyar nagykövethetnél, meglátogattuk La Hire-éket és másokat. Mindazonáltal bizony kevés gondunk volt az elegáns világra. Künn is laktunk a Montmartreon, egy kopottas házában, egyébiránt a Gergely műterme is ott volt. Biztosíthatom arról, hogy a társaságunkbeli fiatal művészek között akadt nem egy, akinek sejtelve se volt róla, hogy házastársak vagyunk. Én mindenhová elkószáltam az urammal. A Café Áthenés-ben elég éjszakán ültem vele, azután Léandre-val Carabinn-nal meg másokkal. Olykor mindenféle nőszemély is megfordult a társaságunkban, akikkel Bécsben szóba sem állanék . . . ámbár végtére is — —

Mohó tekintetet irányzott Wartenheimernére s gyorsan folytatta:

— És volt közöttük sok csinos. Néhányszor eljött Henri Chabran utolsó kedvese is, aki Henri halálától fogva mindig feketébe járt és minden héten más volt a szeretője; hanem ilyenkor ezeknek is gyászt kellett öltetni, ő úgy kívánta . . . Furcsa alakok vetődnek az ember útjába. Gondolhatja, hogy ott az asszonyok ép úgy utána futottak az uramnak, mint egyebükt; kész nevetség volt az már. De mint-hogy én mindig, vagy többnyire vele jártam, nem igen merészkedtek a közelébe, már azért se, mert engemet a kedve-

sének hittek . . . No, tudták volna csak, hogy pusztán a felesége vagyok! Egyszer azután furcsa ötletem támadt, amit maga bizonyára el se merne mondani — és őszintén beismerem, hogy a merészségemen manapság már én is csodálkozom.

Maga elé tűnődött és halkabban beszélt, mint az imént:

— Meglehet különben, hogy összefüggött más valamivel — nos, hiszen gondolhatja. Már egy pár hete tudtam, hogy jóreménységbe jutottam. Ez hallatlan boldogságot szerzett nekem. Eleinte csak vidámabb, később különösképen sokkal fürgébb is voltam, mint bármikor . . . Képzelve csak, egy szép este férfiruhába öltözködtem és úgy mentem kalandozni Gergelylyel. Természetesen mindenekelőtt szavát kellett adnia, hogy azért nem korlátozza magát semmikép . . . no igen, máskép az egész históriának nem lett volna semmi értelme. Elég az hozzá: remekül festettem — tudom, hogy maga meg sem ismert volna. Gergelynek egy barátja, valami Léonce Albert nevű fiatal festő, olyan púpos ember, vitt magával bennünket aznap este. Gyönyörű volt az . . . május . . . egészen meleg idő . . . és én olyan pajkos voltam, hogy arról nem lehet magának fogalma. Gondolja csak: a felöltömet — nagyon elegáns, sárga felöltő volt — egyszerűen levetettem és a karomon vittem . . . ahogy az urak szokták . . . Persze félig-meddig sötét volt már . . . A külső boulevardon egy kis vendéglőben ettünk, aztán elmentünk a Roulette-ba, Legay és Montoya énekelt akkor ottan . . . «Tu t'en iras les pieds elevant» . . . Hiszen csak nemrég hallhatta maga is, ugy-e?

Ekkor Matild gyorsan az urára pillantott, aki nem ügyelt rá. Olyan volt, mintha hosszabb időre búcsúzna tőle. Azután újra beszélt, egyre sebesebben, szinte rohant előre:

— A Roulette-ban — mondotta — volt egy nagyon elegáns hölgy, aki ott ült a közelünkben; ez kacérkodott Gergelylyel, de olyan modorban . . . igazán mondom, hogy annál illetlenebbet képzelni se lehet. Érthetetlen, hogy az ura ott nyomban meg nem fojtotta érte . . . Nos, ne nevéssen, bizony nagyvilági hölgy volt, akárhogy viselkedett is . . .

azt már meg lehet látni . . . Én valósággal azt akartam, hogy Gergely álljon rá a dologra . . . természetesen! . . . nagyon szerettem volna látni, hogyan kezdik az ilyesmit . . . Kívántam, hogy levelet juttasson hozzám, vagy más effélet próbáljon, amit ilyenkor tett, mikor még nem voltam a felesége. Ezt akartam bizony, ha veszedelemmel járt is az uramra nézve. Valami kegyetlen kíváncsiság lappang mibennünk, asszonyokban. De Gergelynek, hálsten, a dolog nem volt ínyére. Odább is álltunk nemsokára, ki a szép májusi éjszakába; Léonce mindig velünk maradt. Tetejébe még belém is szeretett, sőt szokása ellenére egyenesen meggavalérosodott. Egyébként nagyon félénk természetű volt — a formája miatt. Még mondtam is neki: Úgy látszik sárga felöltőbe kell bújni, hogy maga udvaroljon az embernek! Olyan elégedetten sé táltunk, mint három diák! De most jön még a java: elmentünk a Moulin Rouge-ba. Ez a programmunkba vágott. Elkelt már nagyon, hogy valahára történjék is valami. Hiszen eddig nem akadt még semmi kalandunk . . . csak engemet — becses magamat — szólított meg az utcán egy nőszemély. De hát nem effélére pályáztunk mi . . . Egy órakor a Moulin Rougeban voltunk. Hogy mi megy ottan végbe, alighanem tudja maga is; én bizony rosszabbnak képzeltem . . . Történni ott sem akarózott semmi, már-már úgy álltunk, hogy a tréfánk nem lyukad ki sehová. Én egy kicsikét haragudtam is.

— Gyerek vagy — mondja Gergely. — Mit képzelsz te voltaképen? Csak belépünk és ők a lábunkhoz borúlnak?

Léonce iránt való udvariasságból többes első személyben beszélt; arról ugyan szó se lehetett, hogy Léoncenek a lábához borúljon valaki. De ahogy már komolyan hazafelé készülődtünk, fordulat állott be. Egy személy ötlött a szemembe — az enyémbé, igenis az enyémbé — aki néhányszor véletlenül elhaladt mellettünk . . . Nagyon komolynak és egészen másfajtajunak látszott, mint az ott levő nők legnagyobb része. Nem volt feltűnő ruhában, — fehérben, merő fehérben . . . Megfigyeltem, hogy két-három férfit, akik meg-

szólították, feleletre se méltatott, egyszerűen továbbment, egy pillantásra sem tartva őket érdemesnek. Csak a táncot nézte nyugodt érdeklődéssel, jóformán szakértelemmel. Léonce — az én kérésemre — kérdezősködött néhány ismerősénél, nem találkoztak-e valahol ezzel a csinos jószággal, és egyikük csakugyan emlékezett, hogy a Quartier Latin-ben, egy csütörtöki bálon látta a télen, Léonce azután meg is szólította némi távolságban mitőlünk s ő szóba állott vele. Utóbb oda-jöttek és valamennyien egy asztalkához ültünk, úgy pezsgőztünk.

Gergely ügyet se vetett a nőre, mintha egyáltalán ott se volna . . . Csak velem csevegett, mindig velem . . . Ez úglátszik, nagyon bosszantotta a jövevényt. Egyre vidámabb, fenyegetőbb, pajkosabb lett s lassanként — ahogy történik rendszeren — az élete folyását is elmondotta. Mi mindenen át kell esnie egy ilyen árva jószágnak! Effélét sokszor olvashat az ember, de ha igazában hall valamit olyantól, aki ott ül az ember mellett, mégis nagyon furcsa az. Még emlékszem is erre-amarra. Tizenöt éves korában elcsábította valaki és faképnél hagyta. Később modellnek állt be. Karhölgynek is felcsapott egy kisebb színháznál. Micsoda dolgokat mesélt az igazgatójáról! . . . Elszaladtam volna én, ha nincs egy kis jókedvem a pezsgőtől . . . Azután beleszeretett egy orvosnövendékbe, aki boncolni járt, sokszor a halottaskamrába ment érte . . . vagy ott is maradt vele . . . nem, lehetetlen mindent elmondanom, amit ő beszélt! . . . Persze az orvosa is elhagyta. És ez után — épen ez után — ő nem akart élni tovább! Meg is próbálta, hogy eleméssze magát. Ő mulatott rajta legjobban . . . Micsoda mondásai voltak! Még most is hallom a hangját . . . Nem is hallatszott olyan közönségesnek, mint amilyen volt valóban. És a ruháját félrehúzta egy kissé, hogy megmutasson balmellén egy vöröslő forradást. Ahogy ott nézegetjük a seb helyét, egyszercsak rászól — dehogy is: rákiált az uramra: Megcsókolni! Már mondtam is, hogy Gergely semmit se törődött vele. A történetére se nagyon figyelt, a terembe nézett, cigarettázott s most is, hogy rákiáltott, alig mosolyodott el.

Hanem én biztaltam, nógattam, hiszen kaptos voltam egy kicsinyt . . . mindenesetre életem legfurcsább hangulatát éreztem akkor. És akár tetszett neki, akár nem, de meg kellett ezt a forradást . . . azaz hogy úgy kellett mutatnia, mintha odértetné az ajkát. Aztán egyre bolondabbak és vidámabbak lettünk. Sohase nevettem annyit, mint akkor este — és azt se tudtam, min kacagok. Sohasem hittem volna, hogy egy asszonyi állat — s még hozzá egy ilyen — egy óra alatt olyan örülten beleszerethet egy férfiba, mint ez a teremtés Gergelybe. Madelaine volt a neve.

Nem tudom, hogy Matild asszony készkakarva mondta-e ki hangosabban ezt a nevet, — énnekem bizony úgy rémlett, hogy a férje is meghallotta, mert odanézett hozzánk; különösképp nem tekintett a feleségére, de a mi pillantásunk találkozott és összekapcsolódott, nem valami nagy barátsággal. Ekkor hirtelen rámosolygott Matildra, ez intett neki, ő pedig tovább társalgott a szomszéd hölgyekkel. Az asszony újra hozzám fordult.

— Természetes, hogy már nem jut eszembe minden, amit beszélt később Madelaine, hiszen olyan kusza volt mindez. De őszinte akarok lenni: volt egy pillanat, mikor alábbhagyott a kedvem. Akkor volt ez, amint Madelaine kezet csókolt az uramnak. Azonban elmúlt az is mindjárt. Lássa: abban a percben a gyermekünkre kellett gondolnom. Éreztem, hogy milyen felbonthatatlanul össze vagyunk kötve Gergelyvel és bármi más nem lehet egyéb árnyéknál, semmiségnél vagy komédiánál, mint akkori esténk is. Azután jó volt már minden. Hajnalig ültünk mindannyian egy boulevard-i kávéházban. Ott hallottam, ahogy Madelaine kérte Gergelyt, hogy kísérje haza. Az uram kinevette. És végül, hogy jó, sőt bizonyos értelemben hasznos eredménye legyen a tréfának — hiszen maga tudja, milyen önzők a művészek . . . már ami a művészetükre vág, abban — szóval megmondta neki, hogy ő szobrász, és felszólította: jöjjön el hamarosan, szeretné megmintázni. Madeleine azt felelte:

— Ha te szobrász vagy, akkor én felkötöm magamat. De azért eljövök ám!

Matild elhallgatott, hanem én sohasem láttam női szemben annyi szenvedést visszatükröződni — vagy elrejtőzni. Azután, utolsó mondókájának nekifohászkodva, folytatta :

— Gergely egyenesen azt akarta, hogy másnap ott legyenek a műteremben. Sőt azt ajánlotta, hogy bújjak el a kárpit mögé, ha jön Madelaine. Nos, akad asszony, én tudom, hogy sok asszony akad, aki erre ráállt volna. De én azt tartom: vagy hisz az ember, vagy nem hisz . . . Én úgy döntöttem, hogy hiszek. Nincs igazam?

És nagy, kérdő szemmel nézett rám. Én csak bólintottam, ő pedig tovább mondta :

— Madelaine persze másnap eljött és még nagyon sokszor . . . mint akárhányan előtte és utána . . . hanem ő a legszebbjéből való volt, elhiheti vekem. Különben csak az imént csodálta meg, a tónál.

— A táncosnő az?

— Igen, Madelaine volt a modelja. És most gondolja meg, mi lesz akkor, ha ilyen vagy egyéb esetben gyanakszom. Nem tettem volna gyötrelmé az életet neki és magamnak? Örülök, hogy nincs tehetségem a féltékenységre.

Valaki ott állott a kitárt középső ajtó mellett s alkalmasint vidám felköszöntőt mondott a házigazdára, mert az emberek hangosan kacagtak. Én pedig Matildot szemléltem, aki ép oly kevéssé hallgatott oda, mint jómagam. Láttam, hogy a férjére nézett és tekintetével nemcsak határtalan szerelmet árult el, de megingathatatlan bizalmat is színlelt, mintha csakugyan az volna legfőbb kötelessége, hogy az urát semmiképp se zavarja a lét élvezésében. Ő pedig mosolyogva fogadta ezt a tekintetet, pedig bizonyára ép olyan jól tudta, mint én, hogy az asszony szenved és egész életében szenvedett, akár egy állat.

Ezért nem hiszek én a szélütés meséjében. Akkor este nagyon jól megismertem Matildot s én előttem bizonyosság az, hogy valamint a férje előtt a boldog asszonyt adta az első pillanattól az utolsóig, mialatt a férfi őt csalta és az örületbe hajtotta; úgy most végezetül is természetes halált színlelt; pedig úgy dobta el az életet, mert nem bírta elvi-

selni tovább. A férje pedig ezt az áldozatot is úgy fogadta, mintha járna neki.

Ide állok a rács elé . . . Az ablaktáblák zárva. Fehéren, szinte bővölten áll a kis villa a homályban s amott ki-villan a márvány a vörös galyak közül . . .

Különben meglehet, hogy igazságtalan vagyok Szamosdeszki iránt. Hátha mégis olyan ostoba, hogy sejtelve sincs a valóságról. De szomorú elgondolnom, hogy Matildnak halálában ne lett volna nagyobb gyönyörűsége annál a tudatnál, hogy végső mennyei csalása sikerült.

Vagy mégis tévedek? Természetes volt a halála? . . . Dehogy, csak nem fogok lemondani a gyűlölet jogáról ama férfival szemben, akit Matild olyannyira szeretett. Körülbelül ez a gyűlölet lesz az egyetlen szórakozásom jó ideig . . .

DE PROFUNDIS.

Ha a kétely mérges töre
 Megsebezte már szíved',
 Ki ha húzták is belőle,
 Meggyógyulnod nem lehet.
 Űzd el százszor a gyanakvást,
 Mind a százszor visszatér,
 S maró kínja — mert nem ad mást —
 Mind a sírig elkisér.
 Mert ha egyszer porba omlott
 Önalkotta istened,
 Könyeid' hiába ontod,
 Életre nem keltheted.
 S ha tudod, hogy hited veszve,
 S visszanyerni nem fogod,
 Élni vajon kedved lesz-e,
 Hogyha élni nincs jogod,
 És, ha mégis dacból, gyáván
 Élni vágyol, hova jutsz?
 — Tört reménnyel, búsan, árván,
 Vesztett hittel élj, ha tudsz!

Zoltán Vilmos.

Unalom.

Irta : Maxim Gorkij.

Befejezés.

— Majd kiengedünk reggel! — mondá a katona és elment az ajtótól.

— Szolgálatom van, ne tréfálj, a fene egyen meg! — kiáltja Gomosov dühösen és sürgetve.

— Átveszem én . . . csak maradj, ne törődj vele!
És a katona elment.

— Ah, randa kutya! — dühöngött a pályaoőr elfojtott hangon. — Az állomásfőnök jön . . . mit mondasz neki, ha kérdi, hol van Gomosov? Szent Isten! Mond meg akkor . . .

— Hisz az állomásfőnök mondta neki, hogy zárjon le minket, — mondja Arina halkán és reménytelenül.

— Az állomásfőnök? — kérdé Gomosov rémülten.
— Hogy tudod, hogy ő?

Egy ideig nem szóltak, aztán Gomosov rákiált a lányra:

— Hazudsz!

Mély sóhajtással felel Arina.

— Mi lesz ebből, nem tudom, — szólal meg a váltóőr és egy törött holmira ül az ajtó mellett. — Micsoda szégyen! És mindennek te vagy az oka, te pokol fajzata te, mindennek te vagy az oka . . . óh!

Főlemelt ököllel fenyeget arra, ahonnan a leány sóhaja jött. Arina azonban hallgatott.

Nedves sötétség vette körül a leányt, szénsav-bűz, penész és még valami erős szag, mely orrát bántotta. Az ajtó hasadékain holdfény-csíkok hatoltak be. Az ajtó mögött tehervonat zakatolt, mely épen elhagyta az állomást.

— Mit hallgatsz kisértet?! — szól Gomosov kajánul és megvetően. — Mi lesz most velem? Te vagy az oka mindennek és most hallgatsz? Gondolkozz, ördögfajzat, mit csinálunk? Mit csinálok én, hogy ilyen nagy szégyen ér? Ah, Istenem, Istenem! Mért is mentem bele ilyen dolgokba?!

— Bocsánatot fogok kérni, — vigasztalta Arina halkán.

— Mit beszélsz?

— Hátha megbocsátnak . . .

— No és aztán? Neked megbocsátnak, az biztos. Az én szégyenem-e vagy a tied? Nem engem fognak-e kinevetni Mit gondolsz?

Egy darabig hallgatott, aztán megint szemrehányással és szitkokkal illette a leányt. És az idő kegyetlenül lassan múlt. Arina végre remegő hangon kérte Gomosovot:

— Bocsáss meg, Petrovics Tamás!

— Majd megbocsátok én neked egy törött székkal a fejedbe! — ordított a pályáőr.

És ismét komor, nyomasztó csend állt be. A sötétbe zártak tanácstalanul sóhajtottak.

— Uram Istenem, csak már világos volna, — könyörgött Arina szorult szívvel.

— Hallgass . . . mert majd világítok én neked! . . . — fenyegette meg Gomosov és ismét a szemrehányások tömegével zúdult a lányra. Aztán kínos csönd és nyugalom állott be. A reggel közeledtével egyre borzasztóbbnak tűnt fel az idő, mintha vonakodna elszökni a szégyenletes visszás helyzetből.

Gomosov végre elszunnyadt és a szomszéd pincéből hallható gúnyos kiáltásra ébredt csak fel.

— Hé, te . . . boszorkány! Alszol? — kérde a hang tompán.

— Nem, — felelé Arina és egy nagyot sóhajtott.

— Én aludnék még a te helyedben, — vágja hozzá a váltóőr gúnyosan — oh, te . . . te . . .

— Petrovics Tamás, — szól Arina majdnem pityeregve, — ne haragudj rám! Szánj meg, nézd! A Megváltó szenvedéseire, az Isten szerelmére kérlek, szánj meg! Hisz egyedül állok én a világon, egész egyedül! És te mégis csak . . . nézd, édesem, — te mégis a sze . . .

— Ne bőgj itt! Vagy azt akarod, hogy kiröhögjenek az emberek? — szakítá félbe Gomosov a lány hiszterikus suttogását, ami kissé megindította a vaskos parasztot. — Hallgass már . . . ha Isten megvert . . .

És megint hallgatva lesték minden pillanat elmulását. De a perczek csak múltak anélkül, hogy valami történt volna. Ekkor hirtelen napsugár szökött be az ajtó hasadékain és úgy fénylettek a pince sötétében, mint csillogó aranyszálak. Nemsokára léptek hallatszottak a pincében. Valaki kint állt az ajtónál. Néhány percig ott állt, aztán tovább ment.

— K . . . kízó vadállatok ! — ordított fel Gomosov és kiköpött a pince padlójára. Ismét csöndes, feszült várakozás . . .

— Úram, Istenem, könyörülj rajtam ! — fakad ki Arina. Majd úgy hallatszott, mintha valaki csendesen a pinceajtóhoz lopódzott volna. A zár megfordul és hallható lesz az állomásfőnök szigorú hangja :

— Gomosov ! Fogdd kézen Arinát és gyere ki ! De hamar, egy-kettő !

— Gyere ! — mondja Gomosov félig hangosan.

Arina előjött a sarokból és lehorgasztott fővel állt a váltóőr mellé !

Az ajtó kinyílt és előttük állt az állomásfőnök. Meghajolt és így szólt :

— Gratulálok szerencsés egybekeléseitekhez ! Jertek, kérek ! Zenészek, rajta !

Gomosov kilépett az ajtón, de azonnal meg is állt, elkábulva az ostoba, rettenetes lárma kitörésétől. Lukács, Jagodka és Petrovics Miklós állt az ajtó mögött.

Lukács egy nagy üstöt ütött az öklével és bika hangjával ordított hozzá. A katona kis trombitáját fujta és Petrovics Miklós a kezével hadonázott a levegőben, felfujta magát és ajkait úgy alakította, mintha trombitát fujna.

— Bum ! bum ! Bum-bum-bum !

Az üst kongott, a trombita recsegett, ordított. Jegorovics Mihály az oldalát fogta a sok nevetéstől. Az asszisztens is nevetett, mikor meglátta Gomosov ábrázatát, aki zavartan, sápadt arccal és remegő ajkakkal állt előttük. Arina mögötte állt mozdulatlanul, mintha kővé vált volna, fejét a szégyentől lehajtva :

«Thimotheus Arinának
Édes szavakat suttogott . . .»

énekelt Lukács mindenféle badarságot és rettenetes grimaszokat vágott Gomosov felé. A katona Gomosov füléhez tette kürtjét és fújta, ahogy csak tudta.

— Gyere no . . . így . . . nyujtsd a karodat! — szólt az állomásfőnök, aki majd megszakadt a nevetéstől. A lépcsőn ült a felesége, ide-oda himbálta magát a nagy nevetéstől, mialatt sikítva kiabált:

— Elég már . . . Motja . . . ach! megszakadok!

«Mióta látlak
Nem gyötör búbánat»

énekli Petrovics Miklós egyenesen Gomosov arcába.

— Éljen az új pár! — vezényli Jegorovics Mihály, mikor Gomosov egy lépést előremegy. És harsány hangon kiáltják mind a négyen «éljen» és a katona basszus hangjával közbebőg.

Arina emelt fővel megy Gomosov mögött, tátott szájjal, kezeit lógatva. Előre nézett, de aligha látott valamit.

— Motja . . . parancsold meg, hogy csókolják meg egymást! . . . hahaha!

— Az új pár, kérem! kiáltja Petrovics Miklós és Jegorovics Mihály egy fának támaszkodik, mert nem tudott a lábán állni a nagy nevetéstől. És kong az üst, ordít a kürt, kurjong, duhajkodik a sereg, Lukács meg énekel és táncol hozzá, Petrovics Miklós megint a dob hangját utánozza ajkaival.

— Bum-bum-bum! Tra-tara-ra-tarara! Bum! bum! tra-rata!

Gomosov eközben a raktárajtóhoz ért és eltűnt az ajtó mögött. Arina az udvaron maradt, körülvéve a veszett emberektől. Sikítottak, nevettek, fülébe fütyöltek és örült handabandázással ugráltak körülötte. Mozdulatlanul és nyugodt arckifejezéssel állt előttük, kócosan, piszkosan, siralmas, de egyuttal nevetséges állapotban.

— A vőlegény elmenekült, de ő itt maradt, — kiáltott Jegorovics Mihály feleségéhez, mialatt Arinára mutatott és megint pukkadozott a nevetéstől.

Arina feléje fordította a fejét és elment a raktár mellett — a pusztára. Füttyülés, kiabálás, nevetés kísérte útjában.

— Elég lesz már! Hagyjátok békében! — szólt Ivanovna Zsófia. — Hagyjátok magához térni! Az ebédhez kell látni mindjárt.

Arina a pusztára ment, oda, ahol egy hosszú gabona-szalag képezte a határt. Lassan ment, mintha gondolatokba lenne merülve.

— Mi az? — kérde Jegerovics Mihály a «hecc» résztvevőit, akik az új pár különböző tetteit mesélték el egymásnak. És nevetett mind. Alig jutott hozzá Petrovics Miklós, hogy egy alkalmas bölcs mondást citáljon: «Nem bűn azon nevetni, ami tényleg nevetséges», — mondá Ivanovna Zsófiának és különös nyomatékkal hozzátette:

— De sokat nevetni sem jó! — megárthat.

VI.

Sokat nevettek aznap az állomáson. Igaz, hogy az ebéd ehetetlen volt, mert Arina nem jött főzni és Ivanovna Zsófiának kellett az ebédet elkészíteni, de a rossz ebéd se rontotta el jókedvüket. Gomosov nem hagyta el addig a raktárhelyiséget, míg szolgálata tartott és mikor ennek vége volt, az állomásfőnök irodájába hívatta és ott Jegerovics Mihály és Lukács nevetése közepette, Petrovics Miklós kikérdezte, mi módon nyerte meg szépe kegyét.

— Először is az esetet határozottan bűnnek mondhatjuk, — mondá Petrovics Miklós az állomásfőnöknek.

— Bizony bűn, — mondá a becsületes pályaőr, keserűen mosolyogva és megérté, hogy nem nevette volna ki annyira, ha ő maga is nevette volna Arinát. És tovább beszélt.

— Először mindig rámkacsintott . . .

— Kacsintott? Fenét! Hahaha! Képzelve el Petrovics Miklós, hogyan kacsinthatott rá a szépséges Arina. Nagyszerű!

— Igen, igen, rámkacsintott. Először magam is azt hittem, hogy tréfál. Aztán azt mondta, ha akarom, hát varr nekem ingeket!

— De nem a varrás oka a dolognak, — jegyzi meg

Petrovics Miklós. — Ezt Nekrassov mondja, tudja? »A gazdag és a szükölködő« című versében, — magyarázza Petrovics állomásfőnöknek — folytasd Thimothej!

És Thimothej folytatja; először akarata ellenére belelovalta magát abba a gondolatba, hogy kell neki ez a lány, aztán épen a hazugság izgatta, mert táta, hogy hasznára van a lány. És az, akiről ő most beszélt, ezalatt a pusztán feküdt. Mélyen behatolt a sűrű gabonaföldekbe, ott levetette magát a földre és sokáig mozdulatlanul feküdt a földön. De mikor a nap annyira égette a hátát, hogy nem bírta ki a letűző sugarakat, megfordult, úgy hogy háttal feküdt és arcát kezével takarta el, hogy a nagyon is világos nap és a tiszta ég lelkébe ne lásson.

A száraz buzakalászkok körűlsusogták a leányt, aki le roskadt a szégyen terhe alatt, a sok millió tücsök meg egyre ciripelt. Aztán meleg is volt. El akart mondani egy imát, de nem tudott emlékezni egy szóra sem. Szemei előtt vigyorgó pofák forogtak vad táncot járva, fülében Lukács bikahangja zúgott, hallotta még a gúnyolódó csapat kürtjeit és a végtelen kacagást. Mindettől, vagy a melegtől, szüknek érezte pruszlikját, kigombolta és mellét a nap sugarainak engedte át. Azt hitte, hogy így könnyebben tud lélegzetet venni. És míg a nap testét égette, keblében egy olyan érzelem támadt, mely úgy fájt, mint a gyomorégés. Időnkint nagyot sóhajtott és azt susogta:

— Uram Istenem. könyörülj rajtam . . .

Az érett gabona egyhangú susogása volt a válasz sóhajaira és a tücskök ciripelése. Kiemelve fejét a hullámozó gabonából, szemébe tűnt annak csillogó arany fénye, a szivattyú fekete csöve, mely egy szakadékból nyúlt elő és az állomásépület teteje. Mást nem lehetett látni a végtelen, sárga síkságon, melyre ráborúlt a kék ég és úgy tűnt fel Arinának, mintha egyedül volna e világon, melynek közepén most fekszik és senki se jön többet hozzá megosztani a magány terhét, senki, soha . . .

Este felé hallá, amint hívták:

— Arina—a! Ariska, ö—ördög! . . .

Az első Lukács hangja volt, a második — a katonáé. Várt még egy harmadik hangra is, de az csak nem hallatszott, mire a leány sírni kezdett, keservesen sírni. Könnyei gyorsan gördültek le himlőhelyes arcáról a mellére. Sokáig sírt és meztelen mellét dörzsölte a száraz, forró földön, hogy csillapítsa az égést, mely mindig kínozta. Sírt, majd elhallgatott, elnyomva sóhajait, mintha félne, hogy meghallja valaki és megtiltja a sírást.

Mikor rászakadt az éj, felkelt és lassan az állomás felé tartott. Amint az állomásépülethez ért, háttal a pince oldalának támaszkodott és sokáig ott állt és az alföld felé nézett. Jöttek-mentek a tehervonatok — hallá, hogy a katona a kondukteuröknek elbeszélte az ő szégyenét és hallá, mint nevettek azok rajta. Csendes volt az éj és holdvilágos . . . a nevetés messze elhalatszott a tenger alföldön, ahova a füttyök alig hallatszottak.

— Istenem, könyörülj! — sóhajtott a lány, erősen a falhoz simúlva. De a sóhajok nem enyhítették a bűnét, mely szívét nyomta.

Reggel felé óvatosan az állomás padlására lopódzott és abból a kötélből, melyen a kimosott ruhát szokta szárítani, hurkot csinált és felkötötte magát.

Két nap múlva a hulla szaga vezette rá az embereket Arina holttestére. Eleinte mind megijedt, aztán találgatni kezdtek, ki az oka öngyilkosságának. Petrovics Miklós határozottan állította, hogy Gomosov hibás benne. Az állomásfőnök erre szigorúan megparancsolta, hogy hallgasson a dologról.

Megjelentek a hatóságok, vizsgálatot indítottak és kiűtötték, hogy Arina búskomor volt . . . A vasúti munkások a pusztára vitték hordágyon és eltemették. Mikor mindez megtörtént — ismét rend és csend volt az állomáson.

És a lakósok ismét 4 percig éltek naponta, az unalomtól és magánytól, a semmivéstől és a melegtől elsenyvedve, és irigy tekintetet vetettek az elrobogó vonatban ülőkre.

. . . És télen, ha hófúvások, viharok nyargalnak végig a pusztán és hóval futja be a kis állomást — még unalmasabb lesz az élet az állomáson lakóknak.

OLÁH DAL.

— Heléne Vacaresco —

Kukorica címerét dobálja,
Kis kapumat a szellő kitárja.

Szellő tárja, senki be nem zárja,
Kukorica címerét dobálja.

Barna éjjel, halk szelek, ha járnak
Kinyitják, de nem a holdsugárnak.

Reggel, ha hús szelek fujdogálnak,
Kinyitják, de nem a napsugárnak.

Zengve nyílik kis kapum magától,
Ha babám jó, lépése zajától.

Kis kapumnak kinyílik a szárnya,
S lelkem álmát, a rózsámat, várja.

Oh be szép is álmaimnak képe!
Zengve nyílik kis kapum elébe.

Hogy gyorsabban teljék el az óra,
Este fonok, álmodozva róla.

Ajakára fektetem homlokom,
Gyöngge kézzel erős kezét fogom.

Elbeszéli: hogy küzdte csatáit...
A küszöb is lépte után áhít:

Mondja: szeret, én hiszek szavának
És az éjben nap világa támad...

Kukorica címerét dobálja
Kis kapumat a szellő kitárja.

Szellő tárja, senki be nem zárja,
Kukorica címerét dobálja...

Gábor Andor.

Adrienne téli hangulata.

Irta : Iván Ede.

Adrienne az okos és finnyás izlésű kokott kitekint az ablakon, amely kertre nyílt. Nézte a hópelyhek esését s tekintetével egészen belemerevedett a pihék kavargásába. A szél, amely megszorult a szomszéd utcában, átcsapott szabad területre; fönn a magasban sűrű vonalakban csap alá a havat, lenn azután szórta szét s kúszott vele a földre.

Adrienne letette a könyvet, az ablak mellé állott, hogy jobban láthassa a hótáncot. A kandallóban száraz pattogással égett a fa s jóleső meleget árasztott szét a kényelmes szobába.

Amint hosszasan nézte a hópelyhek esését, különös hangulat fogta el. Ugy érezte, hogy az a friss hidegség járja testét, de azért nem didereg, mert körülötte kellemesen meleg a levegő, az idegei rugékonyak lesznek s valami szellemi tevékenység utáni ösztön bizsergeti a vérét.

Gondolatai között ott motoszkált a vágy, hogy olyan valami pillanatnyi szeszélynek engedje át az akaratát, amely derűs kedvvel tölti el.

Mintha minden oldalról nyomta volna a szoba meleget s az a sok puha szőnyeg párás meleget lehelt volna rá, amely azután a tüdejére nehezedett.

Különös vágyat érzett, hogy gyermekes vásottsággal térdig gázoljon a süppedő hóban s kipirult arcába nagy pelyheket csapjon a szél.

Hirtelen elhatározással felöltözködött s lenn az utcán kocsiba ült. Kihajtatott a ligetbe, kiszállt a kocsiból s gyalog ment tovább, céltalanul . . .

Amint a várost elhagyta, különös gondolatai támadtak. Visszagondolt arra az időre, amikor mint egészen fiatal leány fél órai utat tett meg naponta falujától a szomszéd faluba, ahová iskolába járt el a többi gyerekekkel. Ő volt a leggyorsabb valamennyi között, apró topánkáival néha térdig süppedt a hóban s ilyenkor sikongatva, kiabálva bukdácsolt tovább a hórétegen. Az apja, egy falusi bognár, el szokta verni, mielőtt nem kiméli a ruháját. Később annyira félt ezektől a verésektől, amiben különben a többi gyermeknek is gyakran volt része, hogy egy különös módját eszelte ki a verés ellen való védekezésnek. A leányok szalmát cibáltak ki a kazaló

ból, a fiuk meggyújtották s annak a lángjánál szárították át nedvesedett ruháikat. És a hősieknek látszó cselekedet különösen tetszett a gyerekseregnek, amíg egyszer meggyúltak a kazalok is...

Ez a tűz volt életének forduló pontja. Ekkor szökött meg hazulról.

Amint gyermekkori emlékei sorra elvonultak előtte, szinte ellágyult a szíve s a szentimentális merengés könnyet csalt ki szép szeméből. Ah, amikor őt még «bognár Sárinak» nevezték! Ez a név egész testében megremegtette, de úgy hatott rá, mintha az, aki valaha ezt a nevet viselte, nem is ő volna, hanem egy esetlen parasztleány, akivel együtt gázolt egykor a térdig érő hóban, s aki hirtelen betoppan elegáns lakásába s összeöleli, csókolja őt. El is képzelte, kiszínezte ezt a jelenetet. Ő hátradülve hintálja magát hintaszékében s barátjával nevetve beszélget, amikor belép az a «másik». Megáll előtte, gömbölyü arcán széles örömteli nevetés húzódik el, paraszti egyszerűséggel köszöntés Sárinak szólítja őt.

Majd szabadulni akart ettől a gondolattól. Meggyorsította lépései, mintha maga után akarta volna hagyni a kellemetlen emlékeket.

Ah, mennyivel kifejezőbb az Adrienne név! Hangosan ismételte azt a nevet s maga is kacagni kezdett, hogy önmaga előtt is szüksége van a szégyenkezésnek erre az erőszakos leleplezésére.

Ezt a két nevet körülbelül tíz év története választotta el egymástól s ezen a homályos, bizonytalan tíz éven át mégis egészen egymás mellé kívánczolt most ez a két név...

A város lassan egészen elmaradt mögötte s a mikor a kültelki kertészek alacsony háza mellett elhaladt, kíváncsian kandikált be az udvarokra. Eszébe jutott a faluja, a jóságos, de szörnyen együgyű parasztjaival, a falusi tanító, feszes kurta kabátjában. Ha úgy a barátja mellé állítaná, minő pokoli kacajt keltene a két ellentét.

A szél már nem keverte a havat, amely most csendesen hullott alá. A szürke égbolton áttört a napfény, s amint rávetődött a fehér hórétegre, vakító fénnel szóródott vissza s szinte elkápráztatta a leány szemét. A széles országúton ropogott lábai alatt a hó s ez a sajátságos zöreje annyira foglalkoztatta most, hogy egyébre sem gondolt. Gyermekes kiszámítással úgy lépkedett, hogy a ropogás hosszabb ideig tartott...

A nap egészen elkergette a piszkos szürke párákat s teljes valósággal szórta alá hideg fényét. A leány alig állhatta tekintetével a visszaverődött csillogást, lehúnyta szemét s

különös örömet talált abban, hogy lehúnyt szemmel bandukol előre. Rothadó zöltség illata csapta meg s szemét még jobban lecsukta. Kocsizőrej ébresztette föl. Bolgár kertészek siettek be a városba. Megbámulták a leányt, de drága bundája, kis prémes kalapja miatt nem merték megszólítani, csak amikor már messzire jártak kocsijukkal, kurjogatót vissza az egyik legény.

Adrienne ment tovább. Soha nem érzett gyönyör hajtott előre, megittasult a saját hangulatától s a szokatlan fehérségtől. Ujra lehúnyta szemét s most már jóformán nem is tudta milyen irányba halad. Széles, vörös színek verődtek a lecsukott pillák alá s ezekben a nagy vörös foltokban, mintha egymásután jelent volna meg élettörténetének minden nagyobb eseménye. Ugy érezte, hogy most is az a régi kis iskolás leány gázol a hóban, akit annyiszor elvert az apja. Kiabálni, hangosan sikongatni szeretett volna a nagy gyönyörűségtől, amellyel teleáradt a szíve.

A vakító vörös fény vibrálva cikkázott lehúnyt szeme előtt, azután nagy fekete folt csapódott a piros színbe.

Most arra az időre gondolt, melyet azóta élt át, amióta elkerült hazulról, de ennek az időnek az eseményei bizonytalan zavarosságban olvadtak most össze. Félve menekült gondolataival ettől az időtől, nehogy kellemetlen emlékeket, szégyent, megalázást s becstelenségeket idézzen fel ez a visszaemlékezés.

Nagy, tiszta fehérség vette körül. Vonzotta, hívta magához ez a nagy színtisztaság. Nem érzett maga körül semmit a város életéből, csak a végtelennek látszó fehérséget érezte a maga tisztaságával.

És a tisztaság betódult a gondolataiba, a lelkébe s különös meghatottságot érzett, mintha ő is hófehér ruhában lépkedne és husvéti bárkát vinne a templomha s a lelke megtelnék meleg áhítattal, szüzies tisztasággal.

Megállt s gondolkodni kezdett s arra az eredményre jutott, hogy ő nem felelős semmiért, ami vele életében történt. Ő nem tehet semmiről, a körülmények, csak a bizonyos körülmények, melyek ott ólálkodnak minden magára maradt leány erénye körül, azok az okai mindennek.

Vajjon megmaradhatott volna-e az ő lelke is oly tisztának, mint ez a szüzies fehérség? Bizonyára, hogy nem, mert egyedül állott a nagyváros félelmetes hajszájában s azután sorra hozzásimultak azok az elmaradhatlan körülmények, melyek észrevétlenül terítik rá azokat a foltokat az ilyen teremtések ártatlanságára . . .

Ah, de az érzései, a szíve romlatlan maradt!

Egy kutya futott el mellette hangos csaholással s ez az ugatás felrázta hangulataiból. Nem messze tőle kis korcsma állott, ahova külteleki kertészek s hajcsárok jártak. Adriennet hirtelen elfogta a józanság, arra gondolt, hogy kitűnő étvágyal fogja elkölteni a korcsma elfogadható ételeit. Meggyorsította lépteit, most már boszantani kezdte a süppedtő hó, amely alul egészen összegyűrte köpenyege szegélyét.

A korcsma előtt felnyergelt ló állott a kerítéshez kötve. Adrienne az előkelő kokott tudásához tartozó szakértelemmel nézegette a lovat. Keztyűs kezével megsimogatta a ló hátát, megveregette a fejét s finom ujjait ingerkedve húzta végig a ló nyakán. Meleg pára tódult ki a ló szájából s Adrienne különös kedvet érzett, hogy valami csintalanságot kövessen el vele. Eloldozza a nyeret s szabadjára hagyja a lovat, vagy talán fel is ülne rá! . . .

Valaki megszólította hátulról:

— A kisasszony nem fél a Milkától? Szelíd állat.

Barna arcú, tömzsi huszár jött ki a korcsmából. Megigazította a pokrócot a ló hátán s indult befelé.

— Nem jönne be a kisasszony? — kérdezte a leánytól s csodálkozva méregette tekintetével. — Hát osztán honnét tetszik erre jönni?

Adrienne elfogultan lépett be a korcsmába. Benn bolgár kertészek iddogáltak. Amint Adrienne belépett, abbahagyták a beszélgetést s különös tekintettel bámultak rá, csak a huszár mutatkozott bátrabbnak. Adrienne elfogultságából úgy segítette ki magát, hogy udvarias kéréssel melléjük ült. A füstös meleg, a korcsma nehéz illata ránehezedett a lélegzetére, de azután beszédes lett. Elmondotta, hogy kocsin jött egy darabig s kedve kerekedett gyalog folytatni az útját; nagyon megéhezett, teát és sonkát kért. Ő különben szereti az egyszerű embereket.

A szomszéd asztaloktól lassan áthúzódtak hozzá; felbátorította, biztatta őket behizelgő, közvetlen beszédével. A huszár engedelmet is kért, hogy egészségére ihassék. Adrienne előbb megkérdezte, elfogadják-e, ha bort hozat számukra. A bátrabbak egy-egy kérdést is intéztek hozzá, amire Adrienne nyájasan válaszolt. Letette fehér prémes kalapját, sűrű szőke haja szétlazult a melegben s a nedvesség, amely kinn ráverődött, apró csillogó csöppekben oszlott szét rajta.

Már nem bántotta a füst, a nehéz meleg, mosolyogva beszélt tovább. Azt érezte, hogy ő most egy mesebeli hercegnő, aki elment az ő egyszerű alattvalói közé egy piszkos

kis korcsmába s talán csak egy szavába kerülne s valamenynyien életüket is áldoznák az ő szépséges hercegnőjükért... Koccintott velük, a huszár mohón itta a bort, egészen nekihevült s hangosan erősítette, hogy nincs több olyan ló, mint a Milka s nincs több olyan szép nő a világon, mint az Adrienne nagysága. Ez a név különösen tetszett neki.

Adrienne áradozó lett s érezte, hogy ma még bolond dolgokat fog elkövetni. Izgatta, nyugtalanította a vágy, hogy elmondja nekik az élettörténetét, hogy ő is egyszerű mesterember leánya, aki gyermekkorában gyalog járt át tanulni a szomszéd faluba, de aztán jónak látta, azt elhallgatni.

Valaki harmonikát kerített elő s lassan nyakgatni kezdte, de nem mert vele előrejönni. Egy-cgy hang kísértte is; a harmonikás egészen előre jött s húzta, nyomta a hangszerét.

Egy hosszú, sápadt arcú holgár legény citerát tett az asztalra. A két hangszer sikoltozó hangokat adott ki.

Adrienne elfelejtett mindent, a vakító havat, gyermekéveit, elegáns lakását; szilaj kedv tüzelte a vérét s halkan kísérrni kezdte a citerát.

Nyers, kurjongató férfihang csapott a hangok közé, egy fiatal legény elvékonyodott sipító hangon mintha halotti éneket dudolt volna. A huszár csak akkor kurjantott, amikor a szivarja nem akart égni, különben komor, hallgatag arccal ült a helyén. Két legény összefogódzott s táncolni kezdett, a többiek a tenyereikbe csapva állták körül.

Nehéz, szakadozott roppanás kísértte a táncot.

A szoba egészen megtellett füsttel, szilaj hangokkal. Kettesével, hármásával táncoltak, volt, aki egyedül forgott.

A padlóról nehéz porfelhő szállt föl s összekeveredett a füsttel. Adrienne beleszédült ebbe a vad gyönyörbe s feje kábultan csuklott alá. Lehúnyta szemét s úgy hallgatta a zavaros hangokat. Tombolt, forgott körülötte minden, csak a huszár ült komoran a helyén s lopva a leányra pillantott.

Adrienne annyira elérzékenyült, hogy sírni szeretett volna. Ismét eszébe jutott gyermekora, amikor annyi verést kapott az apjától. Valami bestiális dac támadt benne a saját sorsa iránt, amely nem engedte meg neki, hogy ilyen múlt nélkül érhetne volna el azt, amit így elért . . .

Arcából hátracsapta a haját, büszkén nézegette magát a tükörbe, azután odalépett a huszár elé, megfogta a karját s húzta magával az izzadt arcú táncosok közé. Kitért belőle a kacaj s arra gondolt, hogy bizonyára már várja otthon a finom és előkelő barátja, aki a legdiskrétebb parfümöket használja . . .

Háború és béke.

írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből —

107

Reggel kilenc órakor a kítűzött időben Bolkinsky megjelent a hadügyminiszter fogadó termében

András herceg nem ösmerte személyesen Arakcsepet, de amiket hallott felőle, nem növelte iránta tiszteletét.

A herceg már másodizben sürgeti bejelentését a szolgálattevő szárnysegédnél, a teremben levők gúnyosan pillantottak feléje s halkán jegyzék meg:

— Majd rá kerül a sor idején.

Egynehány kihallgatás után András herceg nyert bebocsátást a szolgálattevő tiszt halkán suttogá mögötte:

— Jobbra az ablak felé.

Az egyszerűen, de csinnal berendezett szoba közepén az asztalnál negyven év körüli karcsú termelű, rövidre nyírott, hosszúkás fejű férfiú ült, sűrű szemöldökei lelógtak kifejezetlen szemeire s vörös lelógó orrára.

Arakcsejev hátrafordult anélkül, hogy reá pillantott volna.

— Mit kérelmez? — fordult feléje.

— Semmit sem kérek, fenség! — válaszolt András herceg nyugodt hangon.

Arakcsejev erősen szemei közé nézett.

— Üljön le. Ön Bolkonsky herceg?

— Semmit sem kérek, Ő felsége Kegyelmességednek egy iratot küldetett be.

— Igen, barátom, olvastam a javaslatát, — szakítá félbe Arakcsejev, s eleinte barátságos hangja, mogorva, lenéző, barátságatlan hangba csapott át. Elfordulva kérdé: — Ön új hadi törvényeket javasol? Hiszen olyan töméntelen sok a törvény amúgy is. Most mindenki törvényeket fogalmaz. Könnyebb azokat megírni, mint kivinni.

— Én Ő felsége parancsára jövök, megtudandó Kegyelmességed Véleményét, — szólott Bolkonsky mély tisztelet hangján.

— Véleményemet beküldöttem a bizottságnak. Nem hagytam jóvá, — mondá Arakcsejev, miközben felkelt s íróasztaláról egy ív papírt vett elő. — Ime! — nyújtá oda a hercegnek.

Az iven keresztül rézsútosan nagy kezdőbetűk, ékezetek nélkül, sok-sok helyesírási hibával a következők állottak:

„Megokolás nélkül van összeállítva s lemásolva a francia hadi törvényekből, szükségtelen módon tér el saját törvényeinktől.“

— Milyen bizottságba utasított? — kérdé András herceg.

— A hadi törvények bizottságához s felterjesztésemre uraságotat tagjai közé sorolták. Csakhogy az állás díjtalan.

András herceg mosolygott.

— Nem óhajtok fizetést.

— Tehát díjazatlan tag, — ismétlé Arakcsejev. Van szerencsém! He! Van még künn valaki? Bocsásd be! — szólott a szárnysegédhez miközben a hercegtől elbúcsúzott.

Egy héttel később András herceg tagja volt az új hadi szabályzat-kidolgozó bizottságnak s várakozása ellenére a bizottság elnökévé választott. Speranszky kértére átvette a készülőfélben levő polgári törvényköny első részének átdolgozását a Code Napoleon és a Codex Jusztiniani felhasználásával.

V.

1808-ban, midőn Pierre visszaérkezett birtokairól Pétervárra, elnöke lett a szabadkőműves páholynak. Új tagokat szerzett s az egyes páholyok egybeforrasztásán fáradozott. Saját költségén új páholyt építtetett s hozzájárult a kegyes adományok gyűjtéséhez, amelyeknek befizetésében a legtöbb tag pontatlannak bizonyult. A rend pétervári szegényházának költségeit egymaga viselte.

Élete azonban a régi mederben folyt. Ugyanolyan szórakozások s csapongások közepette. Szeretett jól enni, inni s dacára, hogy lealacsonyítónak, erkölcstelennek találta a legényemberek tivornyáiban való részvételt, mégsem tudott elmaradni róluk.

Elfoglaltsága s szórakozásai közepette egy év múlva észlelni kezdé, hogy minél inkább megveti a lábát a szabadkőművesek intézményén, annál jobban inog alatta a talaj; azt is érezé, hogy az inga-

dozó talajjal összeforrt. Amidőn a rendbe lépett, úgy érezte, mintha bizalomteljesen lépne egy mocsár síma színére s most, miután tagja, beomlott. A talaj minőségéről meg akarván győződni, mindkét lábával reánehezedett s még mélyebbre süllyedt, már térdig járt a mocsárban.

A páholy összes testvéreit ismerte s nehezeire esett bennök csak a testvért s nem B. avagy Wasziljevics D. herceget látni, akiket az életben jobbadán gyöngé s jelentéktelen embereknek ösmert. A szabadkőmivesek köténei és rendjelei mögött mindig a külvilági egyenruhákat, ordókat látta rajtuk, gyakorta, midőn könyöradományokat gyűjtött — s tíz tag adományaként csak 20—30 rubel folyt be s ezek is nagobbrészt adósak maradtak vele, bárha az embereknek fele olyan gazdag volt, mint ő — eszébe jutott Pierrenek a szabadkőmivesek fogadalma, mindenöket emberbarátaikkal megosztani s lelkében kételyek ébredtek, miknek elűzésén hiába fáradozott.

A testvéreket négy osztályba osztotta.

Az első osztályhoz tartoztak azok a testvérek, akik sem a páholy gyülekezetein, sem a világi ügyekben részt nem vettek, egyedül a rend titkos tudományával, a három őselemnek a kén, ezüst, só kutatásával, Istennek háromféle módon való megnevezésén, a négyzet s Salamon templomának többi alakjának jelentőségével foglalkoztak.

Pierre tisztelte a rend eme testvéreit, javarészt öreg férfiakból állottak, de nem osztotta e tárgyak iránti érdeklődésüket. Nem vonzotta a misztikus.

A második osztályhoz tartozott Pierre s a hozzá hasonló testvérek, akik keresnek, ingadoznak, akik a szabadkőmivességhez vívó utat még nem tették meg, de megtenni reménylették.

(Folytatjuk.)

A modern lakás

című vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásúig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

A VILÁGÜR ÉTHERJE. A világűr: semmi-e vagy valami? Ez a tudománynak egyik legsúlyosabb kérdése, ami felől most egy nagy nevű tudós némely tájékoztatót mond. Súlyos a kérdés, mert ezzel függenek össze a természet ismeretének bizonyos alapvető dolgai. Hogy jön ide a földre a hó? Hogy jön a fény! Hogy jö minden életnek a forrása, a nap hatása, a világűrön át?

A levegő, a föld körül levő gázok mindössze burkolatot képeznek a föld körül: de mi van azon túl? Semmi? Az nem lehet, mert ahol a semmi van, ott nem lehet mégis valami, valami, amin a fény és hősugár tovahatol, valami, ami vilamos hatásokat a napból a földre közvetít, valami, ami hullámszik, rezeg. A fizika épen ebből a kényszerítő okból kiindulva, azt mondja: igenis, ott a végtelen űrben van valami, az éther. Az éther, ami így pusztá hipotézis, az éther, amit még senki meg nem határozott, valami amiről csak annyit mond a tudomány, hogy lennie kell, mert nélküle megmagyarázhatatlan mindaz, ami a nap, a napok és a bolygók között hő, fény és villamos hatásként nyilvánul.

Tagadhatatlan azonban, hogy a tudomány azzal a mondásával, hogy «lenni kell», nem egyszer fényesen bizonyította be erejét. Megmondta, itt és itt kell lenni egy csillagnak, múltak esztendőök és felfedezték, amit számítás útján

előre megállapítottak. Maga az, aki most a világűr étherjének a kérdéséhez szól, M e n d e l j e n vegyész, megmondta, hogy az ismerteken kívül kell lenni ilyen és ilyen elemnek és pár évre rá felfedezték, úgy, amint Mendeljen számítással megállapította. Olyan formán, mint ahogy megállapították a majom és az ember közötti átmenetet és később megtalálták az átmeneti koponyát vagy ahogy megmondták, hogy kell lenni egy átmeneti alakú hálnak, amely már tudóval lélegzik (Cerakodus) és meglelték, ugyanúgy ezen átmeneti összefüggésekből határozott meg Mendeljen is még ismeretlen elemet.

Most felveti a kérdést, minő lehet az az ismeretlen valami, amit a világűr étherjének nevezünk? Nem lehet olyan elem, mint amelyeneket ismerünk a földön. Mert ezek nem hatolnak át a testeken és azonkívül mindazzal a tulajdonsággal bírnak, hogy más elemekkel egyesülnek. A világűr étherjével semmiféle vegyületét más elemeknek nem ismerjük. Ha az éther a testet áthatja, úgy csak gáznemű lehet, úgy amint némely könnyen diffundáló gázok némileg hasonló tulajdonsággal bírnak is. A hidrogén pl. vasba, platinába behatol. Bizonyára gázának nagy ritkultsága és könnyű atomsúlyánál fogva. Azaz a hidrogén atomja oly kicsiny, hogy a vas molekulái között behatolhat. Eszerint az éther atomsúlya még kisebb kell hogy

legyen, az atomok még parányi-
abbak és akkor érthető az a tulaj-
donsága, hogy mindenén áthatol
és minden egyéb elemnél könny-
nyebb voltánál fogva az ür eleme.

Marad azonban a kérdés, miért
nem képez soha más elemekkel
vegyületet. Ez csak azzal volna
magyarázható, hogy az éther ve-
gyileg a legtétlenebb impasszivebb
elem. Ami azonban pusztán mondás
volna, ha nem volnának csakugyan
az ismert elemek között is olyanok,
amelyek rendkívül nehezen lépnek
másokkal összeköttetésbe, illetőleg
szörnyű nagy az impasszivitásuk.
Újabban azonban fölfedeztek épen
ilyeneket, mint az Argon, a Neon,
melyek igen nagy mérvben tétlen
gázok mindenféle vegyi hatás tekin-
tetében. Így az éther ehhez a cso-
porthoz csatlakoznék mint olyan
gáz, amely ezzel a tulajdonsággal
a legnagyobb fokban, tökéletesen
bír. És tekintve azt, hogy az elemek
között tényleg csupa ilyen átmeneti

viszonylatokat találunk, ezt a ma-
gyarázatot el kell fogadni.

Mendeljen most még egy
csodálatos elméletet is épít fel a
radioaktivásra nézve. Ő ugyanis
azt mondja, hogy maga a radioac-
tívitás éthertünemény. A rádium
kisugárzását már Rutherford valami
végtelen könnyű gáznak mondta.
Mendeljen szerint amilyen vég-
telenül könnyű gáz az éther, úgy
bizonyos súlyos elemek vonzásának
alá van vetve. Így a rádium, thorium
tulajdonképen nagymennyiségű ét-
hert vonz magához és a világító
tulajdonképen az éther. Sőt lehet-
séges Mendeljen szerint, hogy
a napok világító sugárzása is tulaj-
donképen étherfolyamat: nagy tö-
megükkel magukra központosítván
a világűr étherjét. Nos, ez egyelőre
még rágony is elméletsspekuláció,
de lehet, hogy nyom valami fo-
vábbi felfedezés felé. Főleg pedig
Mendeljen nem az a név, akit
komolyan ne kellene venni.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.

Kiadja: a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.



Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedje-
nek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább
megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

A Budapesti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcsön Részvénytársaság

megtartott évi közgyűlése Tolnay Lajos elnöklésével. A kereskedelmi kormányt Hegyeshalmi Lajos osztálytanácsos képviselte. A fölolvastottnak vett igazgatósági jelentés szerint az intézet a lefolyt évben a zavaros politikai viszonyok és gyöngébb termés következtében nagyobb pénzügyi műveletre nem nyilván alkalom, bővítette rendes üzletét és emelte a folyó üzlet forgalmát. Igazolja ezt a váltóleszámitolási üzlet, amennyiben 10 millió korona összeget meghaladó váltóval többet számoltak le, mint 1903-ban. A betétüzlet 1904. év végén 14 millió 598.268 korona 45 fillér betétet tüntet föl. Az összes forgalom 525,063.008 kor. 64 fillért tett ki. Az üzleti eredmény a 70.114 korona 23 fillér leírás számbavétele után a tavalyról áthozott 33.414 korona 20 fillér maradvány hozzászámításával 806.198 korona 85 fillér tiszta nyereséget mutat, ami a részvénytőke 8.06 százalékos kamatozásának felel meg. E nyereségből a tartalékalapra fordítanak 50.000 koronát, mi által az 1,391.792 koronára emelkedik. A többi szabályszerű levonás után marad 635.736 korona 85 fillér, mely összegből osztalékul részvényenkint 24 korona, vagyis 600.000 korona jut, a maradék 35.736 korona 85 fillér pedig új számlára iratik. A közgyűlés az igazgatóságnak ezt az indítványát egyhangúlag elfogadta azzal, hogy a szelvény már február 6-án váltható be. Ezután egyhangúlag ismét megválasztották az igazgatóságba Tolnay Lajos, Auer Róbert, Benke Gyula, Egyedi Lajos, Eisele József, Popper István, Stein Armin, Tenczer Pál és Török Sándor eddigi tagokat, új tag gyanánt pedig Neumann Ármint. A felügyelőbizottság tagjai lettek ismét Dezsényi József, Horváth Zsigmond, Riegler József Ede és Schober Albert. Miután még a kilépő választmányi tagokat is újból megválasztották, Havass Rezső mondott köszönetet az igazgatóságnak és az egész tisztviselői karnak az elért eredményért.

Vérszegénység, étvágytalanság, sápkór, idegesség gyógyítására és gyenge gyermekek erősítésére
.. .. a leghatásosabb készítmény a

Kriegner-féle Tokaji China Vasbor

Valódi 5-puttonos tokaji borból készül, **tehát nem tévesztendő össze** más készítménnyel. Rendkívül kellemes ízű, erősít, **tisztítja és gyarapítja a vért.**

Kis üveg K. 3.20, nagy üveg K. 6.—

Főraktár:

Korona-gyógyszertár, Budapest, Kalvin-tér.

Baross-út sarok.

Szt.-Margitszigeti üdítőviz.

E szénsavval telített ásványviz a legkiválóbb és legolcsóbb asztali víz és egészségápoló ital, kitűnő eredménnyel használtatik köszvény-, gyomor- és bélbajoknál, garat-, gége- és hólyaghurutnál. — Kapható Szt.-Margitszigeten és a legtöbb ásványviz-, fűszerkereskedésekben és a vendéglőkben.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb

beruházkodási

rendszer

Prospektus . . .
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrásy-ut 1. l. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

